

Explanatio sancti Thome

Incipit expositio sancti Thome de aquino ordinis fratrum predicatorum super primam epistolam sancti Pauli apostoli ad corinthios.

De abscondito

Dam a vobis sacramenta dei etc. Sap. 6. Sacramenti nomen dupliciter accipi solet. Nam quoad sacramentum dicitur quod est secretum et precipue de rebus sacris. quandoque sacramentum dicitur sacre rei signum ita quod eius ymagines gerat

et causa existat sicut quod nos dicimus septem sacramenta ecclesie scilicet baptismus. confirmatio. eucharistia. penitentia. extrema unctio. ordo. et matrimonium. In qua quidem significatione sacramenti etiam prima significatio continetur. Nam in his ecclesie sacramentis diuina virtus secretius operatur salutem ut Augustinus dicit. Hec igitur sacramenta dei prelati seu doctores ecclesie fidelibus christi non debent abscondere sed manifestare propter tria. Primo quidem quod hoc pertinet ad honorem dei sicut illud Iob. 12. Sacramentum regis abscondere bonum est. opera autem dei reuelare et confiteri honorificum est. Secundo quod hoc pertinet ad salutem hominum qui per horum ignorantiam in desperationem labi possent sicut de quibusdam dicit Sap. 2. qui nescierunt sacramenta dei nec sperauerunt mercedem iustitie: quia per sacramenta homines purificantur ut sint preparati ad recipiendum mercedem iusticie. Tertio quia hoc pertinet ad debitum officium prelati vel doctoris sicut illud Ephe. 3. Mibi omnium sanctorum minimo data est gratia hec illuminare que sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo. Sic ergo predicata verba demonstrant nobis materiam huius epistole in qua apostolus agit de sacramentis ecclesie. Cum enim in epistola ad romanos gratiam dei commendasset que in sacramentis ecclesie operatur: hic scilicet in prima epistola ad corinthios de ipsis ecclesie sacramentis agit. In secunda vero de ministris sacramentorum. Videamus ergo per seipsum textum.

Capitulum primum.

Paulus vocatur apostolus iesu christi per voluntatem dei et stathenes frater ecclesie dei que est corinthi. Sanctificatis in christo iesu vocatis scriptis cum omnibus qui inuocant nomen domini nostri iesu christi in omni loco ipsorum et nostro. Gratia vobis et pax a deo patre nostro et domino iesu christo. Gratias ago deo meo semper pro vobis in gratia dei que data est vobis in christo iesu. quia in omnibus diuites facti estis in illo in omni verbo et in omni scientia sicut testimonium christi confirmatum est in vobis: ita ut nihil vobis desit in vlla gratia: expectantibus reuelationem domini nostri iesu christi qui et confirmabit vos usque in fine sine crimine in die aduentus domini nostri iesu christi. Si delis deus per quem vocati estis in societate

filij eius domini nostri iesu christi.

Diuiditur ergo hec epistola in partes duas. In prima parte ponit epistolares salutationes. In secunda persequitur suam intentionem ibi. Gratias ago deo meo. Circa primum tria facit. Primo ponit personas salutantes. Secundo personas salutatas ecclesie dei etc. Tertio bona salutem optat ibi. Gratia vobis et pax. Circa primum duo facit. Primo ponit personam principalem quam describit ex nomine dicens: Paulus de quo quidem nomine satis dictum est in epistola ad Roma. hic autem sufficit dicere quod hoc nomen premitit in signum humilitatis. Nam paulus idem est quod dicitur quod ad humilitatem pertinet. 1. regum. 13. Cum esses paruulus in oculis tuis caput in tribubus israel factus es. Dat. 11. Abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. Consequentem describit eam a dignitate. et primo ponit modum adipsam de dignitate cum dicit. Vocatus sum illud hebr. 5. Nemo sibi sumit honorem sed qui vocatur a deo tanquam aaron. Secundo ponit ipsam dignitatem dicens. Apostolus iesu christi. que quidem est prima dignitas in ecclesia et interpretatur missus: quia fuerunt missi a deo ut vice eius fungerent in terris. Unde dicitur Dat. 12. Elegit duodecim quos et apostolos nominauit. et infra. 12. Deus posuit in ecclesia quosdam primum quidem apostolos etc. Tertio ponit originem suam causam huius dignitatis cum dicit. Per voluntatem dei. quod est intelligendum de voluntate beneplaciti ex qua presciant illi qui in multiplici sunt ecclesijs etc. 10. In manibus dei potestas terre et vultus rectoris in tempore suscitabit super illam. Et de predicta voluntate sub figura nobis dicitur Iob. 37. qui lustrant cuncta per circuitum quocumque voluntas gubernantis producit. Dimittit autem deus aliquos prescitos propter subditorum peccata sicut illud Iob. 34. Regnare facit dominus iniquitatem propter peccata populi. Talis autem rector non dicit esse nisi voluntate dei sed finis eius indignationis sicut illud Eccl. 13. Dabo tibi regem in furore meo et auferam in indignatione mea. Secundo ponit personam adiunctam cum dicit. Et stathenes frater quem sibi salutando adiungit: quia ad apostolus detulerat contentiones et alios corinthiorum defectus ne hoc videret ex odio fecisse. et ideo nominat eum fratrem ut ostendat quod ex zelo charitatis hoc fecerat. puer. 9. Argue sapienter et diliger te. Deinde ponit personas salutatas cum dicit. Ecclesie dei que est corinthi. et primo ponit principales personas quas describit tripliciter. Primo quidem ex loco cum dicit. Ecclesie dei que est corinthi id est fidelibus christi corinthi congregatis. ps. Confitebor tibi in ecclesia magna. Secundo ex munere gratie cum dicit. Sanctificatis in christo iesu in fide passione et sacramento christi iesu: sed abluti estis sed sanctificati estis hebr. vlt. Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum extra portam passus est. Tertio ponit originem gratie cum dicit. Vocatis sanctis. quia scilicet ad sanctitatem per gratiam vocationis peruenerunt. Ro. 8. Quos predestinauit hos et vocauit. 1. Pe. 2. De tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Secundo ponit personas secundarias fideles scilicet qui non erant in ipsa ciuitate: sed habitabant in dyocesi ciuitatis vel districtu. Unde subdit. Vobis inquit qui estis corinthi scribo: cum omnibus qui inuocant nomen domini nostri iesu christi scilicet per veram fidei confessionem Joel. 2. Omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit. Et hoc in omni loco ipsorum id est eorum iurisdictioni subiecto. Et nostro quod per hoc quod subiecte batur episcopo ciuitatis non eximebant a potestate apostoli quoniam magis erant ipsi apostoli subiecti quam his quibus ipse eos subiecerat. ps. In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino. Ultimo autem in salutatione ponit bona salutifera que eis optat: quorum primum est gratia et

in epistolā I ad Corinthios I

quā iustificamur a peccatis. **Ro. 3.** Iustificati gratis p gratiam ipsius. **Ultimū** autē est pax que perficit in felicitate etna. **ps.** Qui posuit fines tuos pacē. **Esa. 32.** Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. **Per** hec autē duo omnia alia includit. **Unde** dicit gratia et pax. **Causam** eorum ostendit subdens. **A** deo patre nostro fm illud **Jac. 1.** Omne donū optimū et omne donū perfectū de sursum est descendens a patre luminū. **Addit** autē. **Et** donū iesu xpo per quē ut dicitur. **1. Pe. 1.** Maxima et preciosa pmissa donauit nobis deus. **Job. 1.** Gratia et veritas per iesu xpm facta est. **Quā** autē dicit. **A** deo patre nostro. potest intelligi de tota trinitate a qua creati sumus et in filios adoptati. **Addit** autē et donū iesu xpo. nō quē sit psona alia vel ypostasis preter tres personas. sed ppter aliā naturā **Quel** quod dicitur. **Deo** patre nostro p quādam appropriatōne accipit p persona patris sicut **Job. 20.** **Accedo** ad patre meū deū meū et deū vestrū. **In** hoc autē q subdit. **Et** dno iesu xpo. manifestat psona filij. taceat autē de spīritu sancto. quia est nexus patris et filij et intellectus ex amobus. vlt quia est donū vniuersū intelligit in donis de quibus dicit **Gratia** et pax q per spīritu sanctum dantē **isra. 12.** **Hec** omnia operat vniuersū atq idē spīritus. **Deinde** cuz dicit **Gratias** ago deo meo. **In**cipit epistolare tractatum et primo gratias agit de bonis eorum: vt correctionē suorum defectū tolerabilius ferat. **Secundo** ponit eorum instructio nem ibi. **Obsecro** autē vos fratres. **Circa** primū duo facit **Primo** gratias agit de bonis que iam acceptant. **Secundo** de bonis que infuturū expectabant ibi. **Expectantibus** reuelationē. **Circa** primū duo facit. **Primo** ponit gratiarum actionē cū dicit. **Gratias** ago deo meo qui scilicet et si sit deus omnium p creationē et gubernationē tamen est eius et cuiuslibet iusti p fidē et deuotionē. **ps.** **Deus** meus tu et confitebor tibi. **Ostendit** etiā quādo gratias agit cum dicit. **Semper** quia hec gratiarū actio ex charitatis affectu pcedit q in eius corde assidue erat puer. **17.** **Omni** tempore diligit qui amicus est. et quous omni tempore eos diligeret et pro eorum bonis gratias ageret actualitē tamen etiā pro eis gratias agebat omnibus horis quas habebat orationi deputatas. **Ostendit** etiā p quibus gratias agit cū dicit. **Pro** vobis de quorū scilicet bonis ppter caritatis vniōne gaudebat. sicut de suis. **3. Jo. 1.** **Maiores** horū non habeo gratiā q vt audiam filios meos in veritate ambulare. **Secundo** ostendit materiā gratiarū actionis et primo in generali cum dicit. **In** gratia dei id est p gratiā dei que data est vobis in christo iesu id est p xpm iesu **Job. 1.** **De** plenitudine eius omnes nos accepim⁹ gratiam p gratiā. **Secundo** in speciali vbi primo ostendit gratiā abundantiam cū dicit. **Quia** in omnibus scz que ptinet ad salutē. **Diuites** id est habundantes facti estis in illo id est p xpm fm illud. **1. cor. 8.** **Propter** vos egenus factus est vt illius inopia diuites essetis. **Et** expōit in quibus sint diuites facti cū dicit. **In** omni verbo. vel quia omnibus generibus linguarū loquebant. **Et** qz in verbo doctrine habundabant verbū autē nō pferret ordinate nisi ex sciētia pcederet. et ideo subdit **In** omni sciētia id est intelligētia omnīū scripturā et vniuersalitē omnīū q ptinet ad salutē. **Sap. 10.** **Pedit** illi sciētia sanctorū. **Hoc** autē qd dicit apostolus referendū est ad eos qui erāt in ecclesia pfectiores in quibus etiam alij minores has diuitias possidebāt sicut aug. dicit sup **Job.** **Si** amas vnitatē habes qz quis in illa alter habet. tolle inuidiā et tuum est qd aliū habet quos cupiditas et inuidia nō sepat charitas iūgit. **Secundo** ostendit rectitudinē dicens. **Si** ē testimoniū xpi confirmatū est in vobis hō esset rectus vbi dicitur: neqz recta sciētia si a testimoniō xpi discordaret. vlt si etiā xpi testimoniū nō firmat p fidē cordibus libereret: qz vt dicit **Jac. 1.**

Quis hesitat filius est fluctu maris q a vēto mouet et circū fert. **Testimoniū** autē xpi dicit vlt qz de ipso pphete pñicia uerunt fm illud **act. 10.** **Hic** oēs pphete testimoniū phibent. vlt qz ipse xps testimoniū phibuit **3. illud Job. 8.** **Si** ego testimoniū phibeo de me ipso vlt est testimoniū meū. **Et** etiā qz aplos in sua p̄dicatiōe xpo testimoniū dedit. **act. 22.** **Nō** recipiet testimoniū tuū de me. **Tertio** rāgit gratie pfectionē cū dicit. **Ita** vt nihil vobis desit in vlla gratia. qz scz in diuersis psonis oēs gratias gratis datae habebāt. **Ad** diuinā em puidētā p̄net vt absq defectu necessaria largiat. **ps.** **Nihil** deest timentib⁹ eū. **Et** tres **In**q̄retes at dnm nō minuēt omni bono. **Deinde** ponit infuturū expectatā. **Et** circa hoc tria facit. **Primo** pōit futuri boni expectatōne dicens: **Vobis** in q nō solū habētibus gratiā in p̄nti s; etiā expectatib⁹ infuturū reuelatiōes dūi nri iesu xpi qua scz sc̄tis suis reuelabit nō solū p gloriā hūanitatis fm illud **Esa. 33.** **Regē** in decore suo videbūt. sed etiā p gloriā diuinitatis fm illud **Esa. 4.** **Reuelabitur** glia dñi. q quidē reuelatio hoies beatos facit. **1. Jo. 3.** **Cū** autē apparuerit similes ei erim⁹ et videbim⁹ eū sicuti est. **Et** in hoc vita etna p̄sistit fm illud **Joh. 7.** **Hec** est vita eterna vt cognoscāt te solū vlt deū quē misisti ih̄m xpm. **Sicut** autē illi qbus xps reuelat sūt beati in reuera illi q hoc expectāt sunt beati in spe **Esa. 3.** **Beati** oēs q expectant eū. **Et** ideo de ipa expectatiōe gr̄as agit. **Secundo** ostendit qz hec expectatio nō est vana ex auxilio diuine gr̄e. **Unde** subdit **Qui** scz xps q sp̄e dedit vobis hui⁹ reuelationis etiā firmabit vos in gr̄a accepta. **1. Pe. vltimo.** **Modicū** passus ipse p̄ficiet p̄firmabit solidabit⁹. **Et** hoc vsqz in finē scz vite v̄re. **Mat. 10.** **Qui** p̄seuerauerit vsqz in finē hic saluus erit. **Nō** autē vt sitis sine peccato. qz si dixerim⁹ qm̄ peccatū nō habem⁹ ipi nosmetipsos seducim⁹ et veritas in nobis nō est. vt dicit **Joh. 1.** **sed** vt sitis sine crimine id est sine peccō mortali. **1. thimo. 3.** **Ministrēt** nullū crimē habētes. **et** hoc in q̄ erit ipi die aduētus dñi nri ih̄u xpi. qz scz q sine crimine inueniēt in die mortis sine crimine pueniet ad diē iudicij fm illud **Ecc. 11.** **Si** ceciderit lignū ad austrū siue ad aquilonē in quocūqz loco ceciderit ibi erit. **Nisi** autē sine crimine nūc inueniāt: frustra illā reuelationē expectaret. **Tertio** ratiōes sue pmissiōis assignat dicens. qz de⁹ vos p̄firmabit qd debetis sperare: qz de⁹ est fidelis. **Deutro. 32.** **Deus** fidelis et absqz vlla iniquitate. **Per** quē vocati estis in societate filij eius iesu xpi dñi nri. vt scz habeatis societate ad xpm. et in p̄nti p similitudines gr̄e fm illud. **1. Jo. 1.** **Si** in luce ambulem⁹ sicut et ipse in luce societate habem⁹ cū eo ad inuicē. **Et** in futuro p̄cipia societate glie. **Ro. 8.** **Si** cōpatimur vt et simul gloriificemur. **Nō** autē videret esse fidelis deus si nos vocaret ad societate filij et nobis denegaret qm̄ in ipso est ea p̄ quē puenire ad eū possemus. **1. Iosue. 1.** **dicat.** **Nō** te deserā neqz dēre linquam.

Lectio secunda:

Obscuro autē vos fratres p nomē dñi nri ih̄u xpi. vt idipm dicat oēs. et nō sint in vob sc̄mata. **Sitis** autē p̄fecti in eodē sensu et in eadē sciētia. **Significatum** est em̄ mihi de vobis f̄fes mei ab his q sunt cloes: qz cōtētiōes sunt int vos. **Hoc** autē dico qd vniuersqz v̄m dicit. **Ego** qdē suz pauli. ego at appollo. ego x̄o cephe. ego autē xpi diuisus est xps. **Quid** paul⁹ crucifix⁹ est p vob. aut in nomine paulij baptizati estis.

Explanatio sancti Thome

Gras ago deo meo q̄ neminē v̄m baptizauī
nisi crispiū ⁊ caisi: ne q̄s dicat q̄ i noīe meo ba
ptizati estī. **Baptizauī autē ⁊ stephāe domū :**
ceterę nescio si quē aliū v̄m baptizauerim.
Hō em̄ misit me x̄ps baptizare s̄ euāgelizā
p̄missa salutiōe ⁊ gratiā actiōe: hic incipit eos in
struere. **Et p̄io ponit instructio de his q̄ ad omnes com
muniter p̄tinent scilicet de his que p̄tinent ad eccle
siastica sacramēta. Secūdo instruit eos de his q̄ ad quos
dam p̄tinebāt. 16. cap. De collectis ar̄ q̄ sūt in serōs. 27.
In sacramētis autē tria sunt cōsiderāda. Primo q̄dē ipsuz
sacramētū sicut baptismus. secūdo id q̄d est res significa
ta ⁊ cōtēta sc̄z gratia. **Tertio id q̄d est res significata ⁊**
nō cōtēta sc̄z gl̄ia resurrectiōis. Primo ergo agit de ipis
sacramētis. Secūdo de ipis gratiis 12. cap. De spūali
bus autē nolo vos 27. Tertio de gl̄ia resurrectiōis infra
15. cap. ibi. Notū autē vobis facio. **Circa primū tria facit.**
Primo determinat ea q̄ p̄tinent ad sacramētū baptismi
Secūdo ea q̄ p̄tinent ad sacramētū matrimonij. 5. ca. ibi.
Oio audite int̄ vos 27. Tertio ea q̄ p̄tinet ad sacramētū
eucharistię. 8. cap. ibi. De his autē q̄ ydolis sacrificant̄.
Dñs autē Mar. 16. discipul̄ suis p̄ceptū dedit de doctrina
simul ⁊ baptismo dicens. **Euntes docete oēs gētes bapti
zantes 27. Et ideo ap̄lus in prima p̄te simul cū baptismo**
agit de doctrina. **Est autē sciendū q̄ int̄ corinthios fideles**
erat q̄daz dissensio p̄pter baptistas ⁊ doctores. Illi em̄ q̄
erant instructi cōtēnebāt alios. quasi q̄ meliozē doctrinā
acceperint ⁊ meliozē baptismū. Unde circa primū duo facit
Primo remouet cōtentionē. Secūdo cōtentionis causam
q̄ erat in hoc q̄ gl̄iabant de q̄busdā ⁊ alios x̄pi ministros
p̄tēnebāt. infra. 3. cap. **Et ego fratres nō ponū vobis loq̄**
Circa primū tria facit. Primo p̄ponit admonitiōe. Se
cūdo admonitiōis necessitatē ostendit ibi. **Significatū ē em̄**
mibi 27. Tertio rōem amonitiōis assignat ibi. **Diuisus ē**
x̄ps. **Circa primū duo cōsiderāda sunt. Primo q̄dē q̄ eos**
inducit ad amonitiōe f̄uandā. Uno modo p̄ p̄p̄iā hu
militatē cū dicit. **Obsecro autē vos 27. puer. 18. Cū obse**
cratiōib⁹ loq̄tur paup̄. Alio modo p̄ fraternā charitatem
cū dicit **Fratres. q̄ sc̄z ex affectu fr̄ne charitatis hoc di**
cebat. **Ec. 12. Frater q̄ iuuat a fratre quasi ciuitas firma**
Tertio p̄ reuerentiā x̄pi cū dicit. Per nomē dñi nr̄i iesu
x̄pi: q̄d est ab omnib⁹ honorandū ⁊ cui opozet om̄es esse
subiectos. phil. 2. **In nomē iesu offit genu flectat̄. Se**
cūdo cōsiderādū est q̄ inducit eos ad tria. **Primo q̄dē**
ad p̄cordiā cū dicit. **Et idipm̄ dicatis om̄es id est oēs eā:**
dem fidē cōstēamini ⁊ eandē sententiā p̄feratis de his q̄
sunt cōiter agenda. **Ro. 15. Et vnanimēs vno ore hono**
rificetis deū. **Secūdo p̄hibet vitii p̄rariū virtuti cum**
dicit. **Et nō sint in vobis scismata. q̄ vnitas ecclesiastica**
diuisi nō debet. in cui⁹ signū militis de tunica incōsutili
Job. 19. dixerūt **Hō scindam⁹ eā sed fortiamur de ea cui⁹**
sit. **Sunt autē p̄p̄ie scismata q̄ v̄l p̄pter diuersā fidei cō**
fessionē. v̄l p̄pter diuersas sententiās de agendis hominēs
vnus collegij in diuersas separāt pres̄ **Esa. 22. Scissu**
ras ciuitatis dauid videbitis: q̄ multiplicatē sunt. **Ter**
tio inducit eos ad id p̄ q̄d p̄nt scismata vitare sc̄z ad p̄se
ctiōe. **Est em̄ diuisionis causa dū vnusq̄sq̄ p̄tiale bonuz**
q̄rit p̄termisso p̄fecto bono q̄d est bonū totius. **Et ideo di**
cit. **Sitis autē p̄fecti in eodē sensu sc̄z quo iudicat de agē**
dis. ⁊ in eadē scientia qua iudicat de cognoscendis qua
si dicat p̄ hec p̄fecti esse poteritis si in vnitate persistatis.
Col. 3. Sup̄ omnia charitatem habete q̄d est vinculum
p̄fectiōis **Mat. 5. Estote p̄fecti sicut pater vester cele****

stis p̄fectus est. **Deinde cū dicit. Significatū est mibi.**
ostendit necessitatē p̄dicte amonitiōis. q̄ sc̄z p̄tentiō
nis vitio laborāt. quasi dicat ideo necesse est vos ad hoc
inducere. q̄ significatū est mibi fr̄tre mei ab his q̄ sunt
cloes id est quadā villa corinthoz iurisdictioni subiecta.
vel cloes p̄t esse nomen matrone in cui⁹ domo crāt mul
ti fideles congregati: q̄ cōtentiones sunt inter vos. con
tra id quod dicit puer. 20. **Dono: est homini qui separat**
se a contentiōibus. **Et modum contentiōis exp̄dit sub**
dens. **Hoc autē dico id est contentiōe nomino q̄ vnus**
quisq̄ vestrū nominat se ab eo a quo est baptizatus et in
structus ⁊ dicit. **Ego quidem sum pauli. quia erat a pau**
lo baptizatus et instructus. **Alius ego autem appollo q̄**
scilicet corinthijs predicauerat. vt habetur act. 19. **Ali⁹**
ego vero cephe id est petri cui viciū est **Johan. 1. Tu vos**
cabens cephas quod interpretatur petrus. **Quod qui**
dem ideo dicebant q̄ putabant a meliozē baptista melio
rem baptismū dari. quasi virtus baptiste in baptizate ope
raret. **Et hoc de pseudo apostoli gloriabatur s̄z illud p̄s.**
Docauerunt nomina sua in terris suis. Alius autē dicit
Ego autē sum christi qui solus bene dicit. quia solius x̄pi
virtus operatur in baptismo christi **Johā. 1. Super quē**
videris spiritum descendere ⁊ manere ipse est qui bapti
zat. **Et ideo baptizati a solo christo denominātur christia**
ni non autem a paulo paulini **Esa. 4. Tantūmodo inuo**
cetur nomen tuum super nos. **Ad huius autē erroris vie**
tationem dicuntur greci hac forma in baptizando. vt ba
ptizetur seruus christi **Nicolaus in nomine patris et filij**
⁊ spiritus sancti. vt detur intelligi q̄ homo nō baptizat i
teri⁹. s̄z baptizat a x̄po. **Quia tamen etiā homo baptizat**
ministerium vt membrū ⁊ minister christi. ideo ecclesia vit
tur hac forma in baptizādo. **Ego te baptizo in nomine**
patris ⁊ filij ⁊ spiritus sancti. quod quidem est expressius fm̄
formam a christo traditā. qui dixit discipulis **Docete om**
nes gentes baptizantes eos in nomine patris ⁊ filij ⁊ spi
ritus sancti 27. **Abi ipsos apostolos dicit baptizantes fm̄**
quē modū sacramēti minister dicit ego te baptizo. **De**
inde cū dicit **Diuisus est christus 27. Ponit rationem p̄**
dicte amonitiōis quare inter eos scissure ⁊ contentiō
nes esse non debebant. ⁊ primo ex parte baptismi. **Secū**
do ex parte doctrine ibi. **Non in sapientia verbū. Circa**
primū tria facit **Primo ponit inconueniēs quod ex p̄**
dicta contentiōe sequitur. **Secundo manifestat quare il**
lud inconueniens sequatur ibi. **Unquid paulus crucifi**
xus est 27. **Tertio excludit quadā falsam suspitiōe ibi.**
Gratias ago deo meo 27. Dicit ergo p̄io dixi q̄d vn⁹
quisq̄ vestrū dicit. ego sum pauli. ego appollo. **Et ex hoc**
sequitur q̄ christus est diuisus. **Hec refert vtrū iterogas**
tiue vel remissive legatur. **Hoc autē potest intelligi vno**
modo quasi diceret per hoc q̄ inter vos contenditur chri
stus est diuisus a vobis: qui nō nisi in pace habitat fm̄ il
lud psal. **In pace factus est locus eius Esa. 59. Iniquita**
res vestre diuiserunt inter vos ⁊ deum vestrum **Sed me**
lius aliter hoc potest intelligi vt sit sensus per hoc q̄ cre
ditis baptismum esse meliozē qui a meliozē baptista da
tur. sequitur q̄ christus qui principaliter ⁊ interius bap
tizat sit diuisus id est differēs in sua virtute ⁊ effectu s̄z dif
ferentiam ministroz: quod patet esse falsū per id quod
dicitur ephe. 4. **Unus domin⁹. vna fides. vnus bap
tizatus. Sed adhuc melius hoc intelligitur q̄ apostolus vi**
dit ex hoc q̄ ea que sunt propria christi et alijs attribuit
quodammodo christum diuisit plures christos facien
tes cōtra id quod dicitur **Mat. 23. Magister vester vn⁹**
est x̄ps. **Esa. 45. Conuertimini ad me ⁊ salui eritis om**
nes fines terre quia ego dominus et nō est alius. **Et**

in epistolā I ad Corinthios I

autem sciendum qd christus in sacramento baptismi duplicem habet virtutē sibi ppriā. Unā quidem diuinam qua simul cū patre ⁊ spiritu sancto interius mundat a peccato. ⁊ hoc nulli creature potuit communicari. Alia autē ē ppria virtus sibi humanā naturā: que est p̄as excellentie in sacramentis ⁊ cōsistit in quattuor. Quorū vnū est qd ipse sacramento instituit. Secūdo est qd potuit effectū sacramentorū sine sacramento cōferre. Tertium ē qd meritū passionis eius operat in baptismo ⁊ alijs sacramentis. Quartū est qd ad inuocationē nominis eius sacramenta cōferunt. Hanc autē p̄tatem excellentie ⁊ maxime q̄tum ad hoc vltimū conferre potuit ministris baptismi: vt scz eorū nominibus cōsecraret baptismū: s; noluit ne scisma ex hoc in ecclesia fieret dum tot reputarentur baptismi quot eēt baptis̄te. Et hoc ē qd fm̄ expositionē aug. Jo. bap. de xpo necesse faret. Jo. 3. Truz. s. hanc p̄tatem sibi retineret. Deinde cū dicit. Nunquid paulus. ⁊ ostendit predictū incōueniens sequi ex eorū errore qd diuersum baptismū esse estimabant fm̄ v̄riam baptismū: hoc em̄ eēt si a baptis̄tis baptismus efficaciaz h̄ret qd quidē solus ē christi. Hoc autē ostendit dupliciter. Primo quidem ex parte passionis christi in cuius virtute baptismus operat. fm̄ illud Ro. 6. Quicumq; baptizati sumus in xpo iesu in morte ipsius baptizati sumus. Et ideo dicit. Nunquid paulus crucifixus ē p̄ vobis: q̄ si dicat: Nunquid passio pauli causa ē nostre salutis: vt s; ipm̄ baptismus habeat virtutē saluandi quasi dicat nō. Hoc em̄ ppriū ē christi vt sua passione ⁊ morte nostraz salutem operatus fuerit. Jo. xi. Expevit vt vnus hō mori atur p̄ populo ⁊ nō tota gens peccat. 2. Cor. 5. Vnus p̄ omnibus mortuus est. Sed contra videt eē qd ap̄tus dicit Col. 1. Gaudeo in passionibus meis p̄ vobis ⁊ adimpleo ea que defunt passionū christi in carne mea pro corpore eius qd est ecclesia. Sed videndū qd passio xpi fuit nobis saluifera nō solū per modū exempli. fm̄ illud p̄ie p̄el. 2. Christus passus ē p̄ nobis: vobis relinq̄ns exēpla vt seq̄mini vestigia ei⁹: s; etiā p̄ modū meriti ⁊ p̄ modū efficacie in q̄tū eius sanguine redempti ⁊ iustificati sumus. fm̄ illud Heb. vlt. Et sanctificaret per suuz sanguinē populū: extra portā passus ē: sed passio aliorū nobis est saluifera solū per modū exempli. fm̄ illud 2. Cor. 11. Siue tribulamur p̄ vestra exhortatione ⁊ salute. Secūdo ostendit idē ex virtute nois xpi qui in baptismo inuocat. Unde subdit. Aut in nomine pauli baptizati estis: quasi dicat nō. Et em̄ dicit Act. 4. Nō ē aliud nomē datum hominib; per qd oporteat nos saluos fieri. Unde ⁊ Esa. 26. dicit. Nomē tuū ⁊ memoriale tuū ī deo fiderio anime. Sed videtur qd in noie xpi homines non baptizent. Dicit em̄ Mat. vlt. Docete oēs gentes: baptizantes eos ī noie patris ⁊ filij ⁊ sp̄s sancti. Dicit dū ē at qd in primitiua ecclesia: qz nomē xpi multū erat odiosum vt venerabile redderet. apli noie xpi baptizabant ex speciali ordinatione sp̄s sancti. Unde dicit Act. 8. qd in noie xpi baptizati sunt viri ⁊ mulieres. Et tamē vt ambrosius dicit. In nomine xpi tota trinitas intelligit. Xps em̄ interpretat vnctus: in quo intelligit nō solū ille qui vngitur qui ē filius dei: sed etiā ipsa vnctio que ē spiritus sanctus: ⁊ ipse vngens qui ē pater. fm̄ illd ps̄. Vngit te de⁹: deus tuus oleo leticie p̄e cōforib; tuis. Hunc autē quia nomē xpi tā ē magnū in gentibus ap̄ ortu solis vsq; ad occasum. vt dicit Mat. 1. ecclesia v̄tē foris ma prius instituta a xpo. baptizans in noie patris ⁊ filij ⁊ sp̄s sancti. Et tamen quicumq; in hac forma baptizant: baptizant in nomine eius qui est vere filius dei. s; illud. 1. Jo. vlt. Et simus in vero filio eius iesu christo.

Baptizant etiam oēs fideles in nomine christi. l. fide et confessione nominis xpi. fm̄ illud Joel. 20. Dis q̄cuq; inuocauerit nomē domini saluus erit. Unde baptizati a xpo xpiani noiant: qz vt dicitur Gal. 1. Quotquot ī xpo baptizati estis xpm̄ induistis. Sic ergo si solus christi passio si solus xpi nomen virtutem confert baptismū ad saluandū verū est propriū esse xpo vt ex eo baptismus habeat sanctificandi virtutē. Unde qui hoc alijs attribuit diuidit xpm̄ in p̄tes. Deinde cū dicit. Gr̄as ago deo meo. Excludit quādam suspiciōē. qz ibi dixerat nunquid enim dixerat paul⁹ crucifixus est p̄ vobis: posset aliq; credere qd ⁊ si nō auctoritate ministerio tamē plures baptizauerit. Et circa hoc tria facit. Primo gr̄as agit d̄ hoc qd paucos baptizauit. Secūdo quibusdam paucis noiant quosdam alios addit. ibi. Baptizauit autem. Tertio assignat rōnem quare nō multos baptizauerit ibi. Non enim misit me deus. Dicit ergo primo. Gr̄as ago deo meo qd neminē vestrū baptizauit nisi crispu. de quo Act. 18. Crispus archisynagogus credidit d̄no: cum om̄i domo sua ⁊ Satuz ad quem scribitur. 3. Can. Iohannis. Et quia gr̄arum actio locum nō habet nisi in beneficijs p̄ceptis: consequēter apls ostendit qualiter de hoc gratias agat cū subdit. Ne quis dicat qd in nomine meo baptizati estis. Est enim optabile sanctis viris ne ex boia que ibi faciunt alij sumant occasiōē erroris sui. siue peccati. Et qz cōinthij in eū errore deuenerant vt se a suis baptis̄tis noiant dicentes. Ego sum pauli ⁊ apollo ac si in eorū noibus esset baptizati: ideo gratias agit de hoc qd de suo ministerio talis error cōsecutus nō fuerit. Et ideo signanter dicit se baptizasse illos qui ab hoc errore imunes erant. Deinde cū dicit. Baptizauit autem. ⁊ ponit quosdā alios a se baptizatos: ne in eius verbis aliqd veritatis min⁹ apperet. Tū dicit. baptizauit ⁊ vos mū. i. familiā Stephane. s. cuiusdā m̄one. Et qz circa p̄cularia scā m̄oria hoim̄ labilis ē: subdit. Ceterū nescio. i. i m̄oria nō h̄o. Si quē aliū baptizauerit ī ppria p̄fona. Deinde cū dicit. Nō em̄ misit. ⁊ assignat rōnē q̄ re paucos baptizauerit dicens. Nō em̄ misit me de⁹ baptizare s; euāgelizare. Cōtra qd videt eē qd dicit Mat. vlti. Eūtes docete oēs gētes baptizates eos ī noie patris ⁊ filij ⁊ sp̄s sancti. S; dicit dū ē qd xps ap̄tos misit ad v̄trūq;: ita tñ qd ipi p̄ seipos p̄dicarēt. s; qd ipi dicit. Act. 6. Nō ē equū relinq̄re nos verbū dei ⁊ ministrare m̄is baptizaret at p̄ inferiores m̄stros. ⁊ hoc iō: qz ī baptismo nihil opat industria vt h̄t. baptizant. Nō idifferēs ē v̄trū p̄ maiorē vt m̄iorē m̄strū det baptism⁹: s; ī p̄dicatiōe euāgelij m̄tū opat sapia ⁊ virt⁹ p̄dicat⁹: ⁊ iō p̄dicatiōis officiū p̄ se ipos apli tāq; maior: es m̄stri exercebat: sic ⁊ de ipō xpo dicit Jo. 4. qd ipse nō baptizabat sed discipuli ei⁹ q̄ tñ de se ipō dicit Lu. 4. Quia ⁊ alijs ciuitatib; os me euāgelizare regnū dei. qz iō missus sū. Esa. 61. Ad annūciādūz mansuetos misit me.

Lectio tertia.

Non in sapia vbi: vt nō euacuetur xpi. Verbū enī crucis peuntib; qd de stultitia ē: his at qd salui fiūt. l. nobis dei virt⁹. Scriptū ē enī. Perdā sapiāz sapientii ⁊ prudētiā prudētii reprobabo. vbi sapiēs vbi scriba: vbi inq̄sitor hui⁹ seculi. Nōne stultā fecit deus sapiētiā huius mūdi. Nā quia in dei sapientia nō cognouit mun

Explanatio sancti Thome

duo p sapientiā deū placuit deo p stultitiā
p̄dicatiōis saluos facere credentes. **Q**uā et
iudei signa petūt ⁊ greci sapientiā querunt
Nos p̄dicamus xpm crucifixū: iudeis q̄de
scandalū: gentib⁹ autē stultitiā: ip̄is autem
vocat̄s iudeis atq; grecis xpm dei virtutē
⁊ dei sapiām. qz qd̄ stultū est dei sapiētiū
est hominibus: ⁊ qd̄ infirmū est dei fortius
ē hominib⁹.

Postq̄ apostolus improbauit corinthioꝝ cōtentionem:
rōne sumpta ex parte baptisimi: hic excludit eorū cōten-
tionem rōne sumpta ex pte doctrine. **Q**uidā est eorum
gloriant̄ de doctrina pseudo apostolorū qui ornatis
verbis ⁊ humane sapientie rōnibus veritatem fidei cor-
rumpebant. **E**t ideo apostolus p̄io ostendit hunc mo-
dum cōuenientē nō esse doctrine fidei. **S**ecūdo ostendit
hoc modo docendi se vsū apud eos nō fuisse. 2. ca. ibi.
Et ego cū venissem ad rē. **C**irca primū duo facit. primo
p̄ponit qd̄ intendit. scdo manifestat propositum ibi. **E**t
nō euacuet. **D**icit ergo primo dixi q̄ milit me xps euangeli-
zare: non tamen ita q̄ ego in sapientia verbi euangeli-
zarem. i. in sapientia mūdāna q̄ verbosus sagit in q̄tuz
per eam multis vanis rōnibus homines vrunt. **E**ccl. 6.
Verba sunt plurima multū in disputando: habentia va-
nitatē. **P**rouer. 14. **V**bi verba sunt plurima: ibi frequē-
ter egestas. **V**el sapientiā verbi pominar: rethoricā q̄ do-
cet ornate loqui ex quo alliciunt interdū homines ad af-
fentiendū erroribus ⁊ falsitatibus. **U**nde **R**o. 16. **P**er
dulces sermones seducūt corda innocentū. **E**t de mere-
trice dicit **P**rouer. 2. i. figura hereticę doctrine. **E**t eru-
aris a muliere aliena ⁊ extranea que mollit sermones su-
os. **S**ed econtra dicit **E**sa. 33. **P**opulū imprudentē nō
videbis scz in catholica ecclesia: ⁊ populū alti sermonia
ita vt nō possit intelligere dissertitudinē lingue ei⁹ in
quo nulla ē sapientia: sed quia in greco ponit logos: qd̄
rōnem ⁊ sermonē significat possit cōuenientius intelli-
gi sapientia verbi. i. humane rōnis qz illa que sūt fidei
humanā rōnem excedunt. **F**in illud **E**ccl. 5. **P**lurima su-
pra sensum hominis ostensa sunt nbi. **S**ed contra hoc vi-
detur esse q̄ multi doctores ecclesie in doctrina fidei sa-
pientia ⁊ rōnibus humanis ⁊ ornatu verborum sunt vsi.
Dicit est **J**eron. in epla ad magnū oratoꝝ vrbis rome
q̄ oēs doctores fidei dei i ornatu pbie doctrinis atq; sci-
entis suos referunt libros vt nescias quid in illis pe-
mū admittari debeas eruditionē seculi an sciam scriptu-
rarum. **E**t aug⁹ dicit in. 4. de doctrina xp̄iana. **S**ūt vis-
ri eccl̄iastici qui diuina eloquia non solum sapienter sed
etiā suauiter tractauerunt. **D**icendū est ergo q̄ aliud est
docere in sapientia verbi quocunq; modo intelligatur: ⁊
aliud vti sapia verbi in docēdo. **I**lle in sapientia verbi
docet qui sapientiā verbi accipit p̄ principali radice sue
doctrine: ita scilicet q̄ ea solum approbet que verbi sa-
pientiam continent reprobet autem ea que sapientiam
verbi nō habent. ⁊ hoc fidei ē corruptiuū: vti autē sapi-
entia verbi qui suppositis vere fidei fundamētis si qua
vera in doctrinis philosophoꝝ inueniat in obsequium si
dei assumit. **U**nde aug⁹ dicit in scdo de doctrina xp̄iana
q̄ si qua pb̄i dixerunt fidei nostre acomoda nō solum for-
midanda nō sunt sed ab eis tanq̄ ab iniustis possessoribus
in vsū nostrū vendicāda. **E**t i. 4. de doctrina xp̄iana
dicit. **C**ū posita sit in medio facultas eloquij q̄ ad per-
suadendū seu praua seu recta valent pluribus: cur nō bo-
noꝝ studio cōparet vt militet veritati: si eā mali in vsū

iniquitatis ⁊ erroris vsurpāt. **D**einde cū dicit. **E**t nō
euacuet crux xpi. **P**robat qd̄ dixerat: ⁊ primo quidem
ex parte materie. scdo ex pte ip̄oꝝ docentiū ibi. **V**idete
enim vocationē vestram. **E**t. **C**irca primū tria facit quia
primo ostendit modū docendi qui est in sapientia verbi
nō ē cōgruum fidei xp̄iane. **S**ecdo probat qd̄ supposue-
rat. ibi. **V**erbum enim crucis. **T**ertio probationē mani-
festat ibi. **Q**uā iudei signa petunt. **C**irca primū consi-
derandum ē q̄ etiā in pb̄icis doctrinis nō est idē mod⁹
cōueniens cuiuslibet doctrine. **U**nde sermones fm̄ mate-
riam sunt expectēti. vt dicit in p̄io ethicoꝝ. **T**unc autē
maxime modus aliquis potēdi ē materie incōgruus qm̄
per talem modū destruit id qd̄ ē p̄cipale in materia il-
la: puta si quis in rebus intellectualib⁹ vclit methapho-
ris demonstrationib⁹ vti que nō transcendūt res imagi-
natas ad quas nō oportet intelligentē adduci: vt doct⁹
ostendit in libro de trinitate. **P**incipale autē i doctri-
na fidei xp̄iane ē salus per crucem christi facta. **U**nde in
secūdo dicit. **N**ō iudicauit me scire aliquid inter vos nisi
iesum xpm ⁊ hunc crucifixum. **Q**ui autē principaliter i-
nitit in docendo sapientie verbi q̄tū in se est euacuat cru-
cem christi. **E**rgo docere in sapientia verbi nō ē modus
conueniens fidei xp̄iane. hoc est ergo qd̄ dicit. **E**t non
euacuet crux xpi. i. ne si in sapientia verbi predicare vos
luero tollat fides de virtute crucis xpi. **S**al. 5. **E**rgo eu-
acuatū ē scandalū crucis. **P**s. **Q**ui dicunt exinanite vs-
q; ad fundamentū in ea. **D**einde cū dicit. **V**erbu crucis.
Probat q̄ p̄ doctrinam que ē in sapientia verbi
crux xpi euacuet. **E**t circa hoc duo facit. primo induit
p̄bationē. secūdo assignat cām dictoꝝ. ibi. **S**criptum ē
enim. **E**t. **D**icit ergo primo. **N**ō dixi q̄ si per sapientiaz
verbi doctria fidei p̄poneret euacuaret crux xpi. **V**erbu
ei crucis. i. aūficiario crucis xpi. **S**ulticia ē. i. stultū aliqd̄
videt. **P**ereuntibus quidē. i. infidelib⁹ qui se fm̄ muns-
dum existimant sapientes: eo q̄ predicatio crucis christi
aliquid continet qd̄ fm̄ humanā sapientiam impossibile
videt. puta q̄ deus moriat q̄ omnipotēs violentoꝝ
manibus subijciat. **A**dinē etiā quedam que p̄uēnt
huius mōdi cōtraria vident: puta q̄ aliquis nō refugit
at cōfusions cū possit ⁊ aliqua hmoi. **E**t ideo paulo hu-
lusmodi annunciant dixit festus vt legit. **A**ct. 26. **I**nsa-
nis paulus: multe lre ad insanā te adducit. **E**t ip̄e p̄au-
lus dicit infra. 4. **N**os stulti p̄pter xpm: ⁊ ne credat̄ re-
vera verbum crucis stulticia cōtinere: subdit. **H**is autē
qui salui sunt. i. nobis scz xpi fidelibus qui ab eo saluāt̄
fm̄ illud **M**atth. i. **I**p̄e enim saluum faciet populū suū
a peccatis eorum. **C**irca dei est: quia ip̄s in cruce chris-
ti mortem dei cognoscunt qua diabolum vicit ⁊ mūdū.
Apocal. 5. **E**cce vicit leo de tribu iuda. **I**tem virtutem
quā in se ip̄s experiantur dum simul cum christo vitijs
⁊ concupiscentijs morant̄. **F**in illud **S**al. 5. **Q**ui chris-
ti sunt carnem suam crucifixerunt cum vitijs ⁊ concupi-
scentijs. **U**nde in ps. dicitur. **A**rgam virtutis tue emittit
ter dominus ex sion. **L**uc. 6. **V**irtus de illo eribat ⁊ sa-
nabat omnes. **D**einde cum dicit. **S**criptum est enim
ostendit predictoꝝ causam ⁊ ponit primo quare ver-
bum crucis sit hominibus stulticia. **S**ecūdo ostendit q̄
re ista stulticia sit virtus dei his qui saluantur. ibi. **N**ay
quia in dei sapientia. **E**t. **C**irca primū duo facit. **P**ri-
mo inducit auctoritatem p̄nunciantem. qd̄ queritur.
Secundo ostendit hoc esse impletum ibi. **V**bi sapiens.
Circa primū cōsiderandū q̄ id qd̄ ē in se bonū nō pot̄ ali-
cui stultū videri nisi p̄pter defectū sapientie. **H**ec est er-
go causa quare verbum crucis qd̄ ē saluiferum, credens
tibus: quibusdam videt̄ stulticia qz sunt ip̄i sapia p̄ua-
ti. ⁊ hoc est qd̄ dicit. **S**criptum est enim. **P**erdam sapi-

in epistolâ I ad Corinthios I

entiam sapientum et prudentiam prudentium reproba-
bo. Potest autem hoc sumi ex duobus locis. Nam in
abdia dicitur. Perdam sapientiam de i dumea: et pru-
dentiam de monte esau. Appressus autem habet **1a. 29**
Peribit sapietia a sapientibus et intellectus prudentium
eius abscondet. Differunt autem sapia et prudentia. Nam
sapia est cognitio diuinay reru. Unde pertinet ad corem-
platione. **Job. 28.** Timor dei ipsa est sapia. Prudentia
vero pprie est cognitio rez humanay. Unde dicit puer.
10. Sapientia est viro prudentia. qz. scia humanay reruz
dicit. Unde et pbs. **6.** ethicoz dicit qz prudentia est recta
ro agibiliu: sic prudentia ad rōnem pūnet. Et aut con-
siderandū qz hoies quātūcūqz mali non, totaliter donis
dei pūnant: nec in eis dona dei reproban: sed in eis re-
probat et perdit qd ex coz malicia pcedit. Et iō nō dicit
simpliciter perdam sapiam: qz oīs sapia a dño deo ē. vt
dicit **1a. 29.** Si perda sapiam sapientiu. i. quā sapietēs
huius mūdi adinuerūt sibi cōtra verā sapietiaz dei:
qd vt dicit **1a. 3.** Nō est ista sapietia desuriū pōscēdens
sed terrena aialis diabolica. Sicut nō dicit reprobo pru-
dentia. Nam verā prudentia sapia dei docet. sed dicit:
Prudentia prudentiu. i. quā illi q se prudentes estumant
in rebus mūdant prudentia reputat vt. i. bonis huius
mūdi inhereant. Vel qz vt dicit. **Ro. 8.** prudentia car-
nis mors ē. Et sic ppter defectū sapietie reputat: ipos-
sibile deū hoiem fieri: mortē pati fm humanā naturam.
ppter defectū autē prudentie reputat incoūueniens fuisse
qz homo sustineret crucē cōfusione cōtempa: vt dicitur
1a. 11. Deinde cū dicit. Ubi sapiens. rē. ostendit eē
impletū qd de reprobatione humane sapie et prudentie
fuerat probatū. Et primo ponit mediū sub interrogatōe
Secūdo cōclusionē infer. ibi. Nōne stultū. rē. Dicit ergo
primo. Ubi sapiens. quasi dicat nō inuenit in cōgrega-
tione fidelium qui saluat. per sapietie intelligit illū qui se
cretas nature causas scrutat. **1a. 19.** Quō dicitis pha-
raoni filius sapietiu ego. Et hoc refert ad gentiles qui
huius mūdi sapietie studebant. Ubi scriba. i. peritus i
leger: hoc refert ad iudeos: quasi diceret non est in certu
fidelium. **1a. 7.** Nunquid ex principib? aliqs credidit in
eum. Ubi cōquisitor hui? seculi qui. i. p prudentia ex-
qrit que sit cōuenientia vite humane in reb? hui? seculi:
quasi dicitur inuenit inter fideles: et hoc refertur ad
viros qz. i. iudeos et gentiles. **Baruch. 3.** Alis agar qui
exquisierūt prudentia hōe terra ē. Uidet autē apīs hāc
interrogationē sumere ab eo qd dicit **1a. 33.** Ubi ē lit-
teratus p quo ponit sapietie. Ubi ē verba legis ponde-
rans p quo ponit scribā. Ubi est doctor puulozū: p quo
ponit inquisitorē hui? seculi: qz puuli maxime solent in-
strui de his que pertinent ad disciplinam moralis vite.
Deinde cū dicit. Nōne stultū fecit. rē. Inferit conclu-
sionē sub interrogatōe quasi dicat cū illi qui sapientes
mūdi reputant a via salutis defecerit. nōne deus sapi-
entia hui? mūdi fecit stultū. i. demonstrat eē stultū duz
illi qui in hac sapietia pollebāt rā stulti inueniunt vt
viam salutis nō acciperent. **Iere. 10. 2. 51.** Stultus fa-
ctus ē oīs homo a scia sua. **1a. 4. 7.** Sapia tua et scien-
tia tua hec decepit te. Pōt autē et aliter itelligi qd dicitū
est ac si diceret. Perdam sapiam sapientiu et prudentiaz
prudentiu reprobo. i. eligā eā in primis meis predica-
tozibus fm illud **Prover. 30.** Uisio quā locutus est vir
cum quo ē deus. et infra. Stultissimus sū virorū et sapia
hoim nō ē meū. Ubi sapiēs. quasi dicat inter predica-
tozibus hōi nō inuenit. **Mat. 21.** Abscondisti hec a sapi-
tibus et prudentib? et reuelasti ea puulis. Nōne de? stul-
tam fecit. i. demonstrat. Sapiam hui? mūdi: facien-
do qd ipis impossibile reputabāt. i. dictū esse hominem

mortuū resurgere et alia hōi. Deinde cū dicit. Nam
quia in dei sapientia. rē. Assignat rōnem quare per pre-
dicationis stulticiam saluentur fideles: et hoc est qd dū
dictum est qz verbum crucis perentibus quidē stulti-
cia est: virtus vero saluationis credentibus. Nam pla-
cuit deo per stulticiam predicationis. i. p pdicationem
quā humana sapietia stultam reputat. Saluos facere
credentes. et hoc ideo: quia mundus. i. mūdant non co-
gnouit deū per sapiam ex rebus mūdi acceptā: et hoc
in dei sapientia. Diuina em sapietia faciens mūdū sua
iudicia in rebus mundi instruit. fm illud **1a. 1.** Effu-
dit illā super omnia opa sua: ita qz ipc creature p sapiāz
dei facte se habent ad dei sapietia cuius iudicia gerūt
sicut verba hominis ad sapietia ei? quā significant. Et
sicut discipulus peruēnit ad cognoscendū magistri sa-
pientiam per verba que ab ipō audit: ita hō poterat ad
cognoscendū dei sapietia p ceraturas ab ipō factas in
spiciendo puenire: fm illud. **Ro. 1. 20.** Inuisibilia dei p
ea q facta sunt intellecta conspiciunt. Sed hō ppter sui
cordis vanitatē a recitudine diuine cognitionis deuiā-
auit. Unde dicitur **1a. 1. 20.** In mundo erat et mundus
per ipū factus ē et mundus eū nō cognouit. Et ideo de?
per quedam alia ad sui cognitiōē salutiferā fideles ad-
duxit q in ipis rōnibus creaturay nō inueniūtur ppter
qd a mundanis hominib? qui solas humanay rerū con-
siderant rōnes reputantur stulta. Et huiusmodi sunt fi-
dei documenta. Et est simile sicut si aliquis magister cō-
siderans sensum suū ab auditoribus nō accipi per verba
q protulit: studet alijs verbis vt per que possit manife-
stare que habet in corde. Deinde cū dicit. Quā et tu
dei. rē. manifestat pbationē premissozū: et primo qrum
ad id qd dixerat verbum crucis puentib? stulticia ē. Se-
cundo qrum ad id qd dixerat. his qui salui sunt virt? dei
est. Ipsi autē vocatis rē. Circa primū duo facit. pmo
ponit pereuntū differens studiū et intentionē. Secūdo
ex hoc rōnem assignat eius qd dixerat ibi. Nos autē p-
dicamus xpm. Pereuntū autē. i. infidelū quidam erant
iudei quidam gentiles. Dicit ergo dicitū ē qz verbū cru-
cis pereuntibus est stulticia: et hoc ideo: quoniam iu-
dei signa petunt. Erāt enim iudei cōmeti diuinit? instrui
fm illud **Deuter. 32.** Erudiuit eū et docuit. Que quis-
dem doctrina cū eēt a deo per multa mirabilia manifes-
ta: fm illud **1a. 1.** Fecit mirabilia in terra egipti. Et ideo
ab asserentibus quecūqz doctrina signa querebāt. fm
illud **Mat. 12.** Magister volum? a te signū aliqd vides
re. Et in **ps. 62.** Signa nra nō vidim? Sed greci sapiē-
tia querūt vt pte in studio sapietie exercitati. sapietiaz
dico q per rōnes rez mundanay accipit. de qua **1a. 1.**
9. Nō gloriēt sapiens in sapietia sua. Per grecos autē
omnes gentiles dat intelligere qui a grecis mūdantam
sapiam acceperunt. Querebāt igit sapiāz volentes om-
nē doctrinā eis ppositam fm regulā humane sapie iu-
dicare. Deinde cōcludit qz verbū crucis sit eis stulti-
cia dicens. Nos autē pdicamus xpm crucifixum. fm il-
lud infra **ca. 1. 2.** Dozē domini annūciabitis donec veni-
at. Iudeis scandalū. qz sez desiderabant virtutē miracu-
la facientē et videbant infirmitatē crucē patientem. nam
vt dicit. **2. Cor. 12.** Crucifixus ex infirmitate. Gentis-
bus autem stulticiam: quia contra rationem humane sa-
pientie videtur qz deus moriatur et qz homo iustus et sa-
piens se voluntarie turpissime morti exponat. Deinde
cum dicit. Ipsi autem vocatis manifestat quod dis-
xerat. His autem qui salui sunt virtus dei est. Et pri-
mo manifestat hoc. Secundo rationē assignat. ibi. Quod
stultum rē. Dicit ergo primo dicitū est qz pdicam?
christum crucifixū iudeis scandalū et gentib? stulticiā s

Explanatio sancti Thome

predicamus christi dei virtutem et dei sapientiam ipsi vocatis iudeis et grecis. i. his qui ex iudeis et gentilibus ad fidem christi vocati sunt. qui in cruce christi recognoscunt dei virtutem. per quam et demones superant et peccata remittunt. et homines saluant. ps. Exaltare domine in virtute tua. Et hoc dicit contra scandalum iudeorum: qui de infirmitate christi scandalizabant et recognoscant in cruce dei sapientiam in quantum per crucem convenientissimo modo humanum genus liberat. Sap. 9. Per sapientiam sanati sunt quicumque plauerunt tibi a principio. Dicit autem dei virtus et dei sapientia per quam ad appropriationem virtus quidem in quantum per eum pater omnia operatur. Jo. primo. Omnia per ipsum facta sunt. Sapientia vero in quantum ipsum verbum quod est filius nihil est aliud quam sapientia genita vel concepta. Ecc. 14. Ego ex ore altissimi prodij progenita ante omnes creaturas. Non autem sic est intelligendum quod deus pater sit fortis et sapiens virtute: aut sapientia genita. quod videtur Augustinus probat. 6. de trinitate sequitur quod pater haberet esse a filio: quod hoc est deo esse quod fortis et sapienter esse. Deinde cum dicitur: Quod stultum est dei assistit rationem eius quod dixerat dicens quod id quod est infirmum et stultum possit esse virtus vel sapientia dei: quod quod stultum est dei sapienter est hominibus. quasi dicat. Nam aliud diuinum videtur esse stultum: non quod deficiat a sapientia: sed quod supercedit sapientiam humanam. Hominem enim quidam consueverunt stultum reputare quod eorum sensu excedit. Ecc. 3. Multima super sensum hominis ostensa sunt tibi. Et quod infirmum est dei: fortis est hominibus: quod scilicet non dicit aliquid infirmum in deo per defectum virtutis sed per excessum humane virtutis: sicut etiam dicit inuisibilis in quantum excedit sensum humanum. Sap. 12. Virtute ostendit tu qui non crederis esse in virtute consumat. Quis hoc possit referri ad incarnationis misterium quod id quod reputat stultum et infirmum in deo ex parte nature assumptis transcendit omnem sapientiam et virtutem. Exo. 15. Quis similis tui in fortibus domine.

LECTIO QUARTA.

Videte enim vocationem vestram. fratres. quia non multi sapientes secundum carnem. non multi potentes. non multi nobiles. sed qui stulti sunt mundi elegit deus ut confundat fortia et ignobilia mundi et contemptibilia elegit deus. et ea que non sunt. ut ea que sunt destrueret. ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Et ipse autem vos estis in christo iesu. qui factus est nobis sapientia et iusticia et sanctificatio et redemptio ut quemadmodum scriptum est. qui gloria in domino gloriatur.

Supra ostendit apostolus quod modus docendi qui est in sapientia ubi non conuenit doctrine christiane ratione materie que est ipsa crux christi. hic ostendit quod predictus docendi modus non conuenit doctrine christiane ratione doctorum: sed illud prouer. 26. In verisum est in ore stulti parabola. Et ecc. 21. Ex ore fatui reprobabit parabola. Quia igitur primi doctores fidei non fuerunt sapientes sapientia carnali non erat eis conueniens ut in sapientia verbi docerent. Circa hoc ergo duo facit. Primo ostendit quomodo primi doctores fidei in rebus humanis defectum patiebant. Secundo ostendit quomodo talia defectus est in eis per christum suppletus. ibi. Et ipse autem vos estis. Circa primum tria facit. primo excludit a fidei primis doctoribus excellentiam secularem. Secundo astruit eorum abiectionem quantum ad seculum. ibi. Sed qui stulti sunt mundi. tertio rationem assignat ibi. Et non gloriatur. Dicit ergo primo

dictum est quod stultum dei sapienter est hominibus: et hoc considerare potestis in ipsa vestra conversione. Videte enim. i. considera te vocationem vestram quomodo. scilicet vocati estis. non enim per vos ipsos accessistis sed ab eo vocati. Ro. 8. Quos predestinavit hos et vocavit. 1. pet. 2. De tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. Inducit autem eos ut considerent modum sue vocationis quantum ad eos per quos vocati sunt. sicut Eia. 51. dicit. Breve dicit ad abraham preem vestrum et ad saram que genuit vos a quibus vocationis ministris primo excludit sapientiam cum dicit: Non multi eorum per quos vocati estis sapientes secundum carnem. i. in carnali sapientia et terrena. Jac. 3. Non est ista sapientia desursum descendens sed terrena aialis diabolica. Baruth. 3. Filii agar exquisierunt sapientiam que de terra est. Dicit non multi: quod aliqui pauci erant etiam in sapientia mundana instructi sicut ipse et barnabas: velut moyses in veteri testamento. de quo dicit Act. 7. quod eruditus erat moyses in omni sapientia egiptiorum. Et secundo excludit secularem potentiam cum dicit. Non multi potentes secundum seculum. Unde et Jo. 7. dicit. Nunquid alique ex principibus credidit in eu. Et baruth. 3. dicit. Ubi sunt principes gentium exterminati sunt et ad inferos descendunt. Tertio excludit excellentiam generis: cum dicit. Non multi nobiles: et aliqui inter eos nobiles fuerunt sicut ipse paulus qui in ciuitate roma se natum dicit. Act. 22. et 26. vlt. de quibus ista dicit. Qui sunt nobiles in apostolia. Deinde cum dicit. Sed qui stulti sunt. etc. ponit eorum so eorum abiectionem quantum ad mundum: et primo defectum contrarium sapientie cum dicit. Que stulti sunt mundi. i. eos qui secundum mundum stulti videbantur elegit deus ad predicacionis officium. scilicet pisces illos illiteratos. secundum illud. Act. 4. Aduersus quod homines erant sine litteris et ideote admirabant. Eia. 33. Ubi est ista tuus: ubi verba legis ponderas. Et hoc ut confundat sapientes. i. eos qui de sapientia mundi confidunt dum ipsi non cognouerunt que sunt simplicibus reuelata. Ma. 11. Abcondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. Eia. 19. Ubi sunt nunc sapientes tui annuntiant tibi. Secundo ponit defectum contrarium potentie dicens. Et infirma mundi. i. homines impotentes secundum mundum: puta rusticos et plebeios. elegit deus ad predicacionis officium. In cuius figura dicit. 3. Re. 20. Ego tradens eos in manu tua perdidisse quos principum puinciarum. Et puer. 9. dicit quod sapientia misit ancillas ut vocarent ad arce. In vtriusque autem primorum predicatoz infirmitas designat. Et hoc id ut confundat fortia. i. potentes huius mundi. Eia. 2. Incuruabit omnis sublimitas hominum et humiliabit altitudo viroz. Tertio ponit defectum contrarium nobilitatis in quo possunt tria considerari. Primo quidem claritas generis quam ipsi nomine nobilitatis designat. Et contra hoc. dicit. Et ignobilia mundi. i. qui secundum mundum sunt ignobiles. infra. 4. Vos nobis les: nos autem ignobiles. Secundo circa nobilitatem considerant honor et reuerentia que talibus exhibent. et contra hoc dicit. Et contemptibilia. i. homines contemptibiles in hoc mundo elegit deus ad predicacionis officium. secundum illud ps. Factus sum obprobrium vicinis nostris: et his qui in circuitu nostro sunt. Tertio in nobilitate considerat magna opinio quam homines de eis habent. Et contra hoc dicit. Et ea que non sunt. i. que non videntur esse in seculo: elegit deus ad predicacionis officium Job. 30. Quorum virtus manuum erat mihi per nihilum et vita ipsa putabant indigni. Et hoc id ut destrueret ea que sunt. i. eos qui in hoc mundo aliquid esse vident. Eia. 23. Dominus exercituum cogitauit hoc ut detraheret superbiam omnis glorie et ad ignominiam deduceret vniuersos inclitos terre. Deinde assignat causam doctorum dicens. Non elegit in seculo excellentes sed abiectiones. Et non gloriatur omnis caro. etc. i. ut nullus pro quacumque carnis excellentia gloriatur per comparationem ad dominum. Iere. 9. Non gloriatur

in epistolā I ad Corinthios VI

sapiens in sapientia sua et non gloriatur fortis in fortitudine sua: et non gloriatur dives in divitijs suis. Ex hoc enim quod deus mundum sine fidei subiecit non per sublimes in mundo sive in seculo sed per abiectos: non potest gloriari homo quod per aliquam carnalem excellentiam saluat mundum. Videtur autem non esse a deo excellentia mundana si deus non vteretur ad suum obsequium. Et ideo in principio quidem paucos: postremo vero plures seculariter excellentes deus elegit ad predicandis officium. Unde in glo. dicitur quod nisi fideliter procederet predicator non humiliter sequeretur orator et etiam ad gloriam dei pertinet ut per abiectos sublimes in seculo ad se trahat. Deinde cum dicitur. Et ipso autem vos estis in predicatores fidei tanquam non excellentes sed abiecti in seculo continerentur: ostendit quod deus predicatum defectum in eis supplet. Et circa hec tria facit. Primum ostendit cui sit attribuenda salus mundi quod predicatorum ministerio facta est dicitur. Dicitur etiam quod vocati estis non per excellentes sed per abiectos in seculo. ex quo patet quod vestra conversio non est hoc attribuenda sed deo. De hoc est quod dicitur. Et ipso autem. ex virtute dei. Vocati estis in christo lesu. i. ei iuncti et incorporati per gratiam. Ephe. 2. Ipse enim factus sum creati in christo iesu in operibus bonis. Deinde ostendit quomodo deus predicatos defectum in predicatores suis supplet per christum: et primo quantum ad defectum sapientie cuius dicitur. Qui scilicet christus factus est nobis predicantibus fide et per nos omnibus fidelibus sapientia: quod ei inherendo qui est dei sapientia: et participando ipsam gratiam sapientes facti sumus: et hoc a deo qui nobis christum dedit et nos ad ipsum traxit: secundum illud Jo. 6. Nemo potest venire ad me nisi pater qui me misit traxerit eum. Deuter. 4. Hec est via sapientia et intellectus: coram populo. Secundo quantum ad defectum potentie dicitur. Et iusticia que propter sui fortitudinem thozaci comparatur. Sap. 5. Inductus per thozacem iusticia. Dicitur autem christus nobis factus iusticia in quantum per eius fidem iustificamur secundum illud. Ro. 3. Iusticia autem dei per fidem christi iesu. Tertio quantum ad defectum nobilitatis subdit. Et factio: et redemptio. Sanctificamur enim per christum in quantum per eum deo coniungimur: in quo consistit vera nobilitas secundum illud primi. Re. 2. Quicumque honorificaverit me glorificabo eum: qui autem contemnit me erunt ignobiles. Unde s. de. vlti. Iesus vero sanctificaverit per suum sanguinem populum extra portam passus est. Factus est autem nobis redemptio in quantum per ipsum redempti sumus de servitute peccati in quo vera ignobilitas consistit. Unde in ps. d. Redemisti me de veritate. Tertio assignat dicitur cam cum dicitur. Et quemadmodum scriptum est. Die. 9. Qui autem gloriatur in domino gloriatur: vbi nostra terra habet. In hoc gloriatur qui gloriatur scire et nosse me. Dicit enim salus: huius hominis non provenit ex aliqua excellentia humana sed ex sola virtute divina non debet homini gloria sed deo. secundum illud ps. Non nobis dominus in quantum nobis: sed nos tuo da gloriam. Eccl. vlti. Danti mihi sapientiam dabo gloriam.

Incipit capitulum secundum. Lectio prima. Ego cum venissem ad vos fratres. vbi non in sublimitate sermonis aut sapientie annuncians vobis testimonium christi: non enim iudicavi me scire aliquid inter vos nisi iesum christum et hanc crucifixum. Et ego in infirmitate et timore et tremore multo fui apud vos: et sermo meus et predicatio mea non in persuasivibus humane sapientie verbis: sed in ostensione spiritus et virtutis: ut fides vestra non sit in sapientia hominum

sed in virtute dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non huius seculi neque principum huius seculi que destruntur: sed loquimur dei sapientiam in misterio que abscondita est: quam predestinavit deus ante secula in gloriam nostram.

Postquam apostolus ostendit quomodo sit conveniens modus doctrinae christiane: hic ostendit se illum modum observasse: et circa hoc tria facit. Primum ostendit se non fuisse usum apud eos aliquam excellentiam seculari. Secundo ostendit apud quos excellentiam spiritualem vtrahere. Sapientiam autem loquimur inter perfectos etc. Tertio rationem assignat ibi. Que etiam loquitur. etc. Circa primum tria facit. Primum dicit quod non ostendit apud eos excellentiam secularis sapientie. Secundo quod non pretendit excellentiam potentie secularis ibi. Et ego in infirmitate. Tertio non pretendit excellentiam eloquentie ibi. Et sermo meus. Circa primum duo facit. Primum proponit quod intendit. Secundo rationem assignat ibi. Non enim iudicavi. Dicit ergo primum quod dicitur est quod christus misit me evangelizare non in sapientia verbi et quod non sunt multi sapientes. Et ego fratres. Quis sapientiam seculari habeat secundum illud. 2. Cor. 11. Et si superperit sermone sed non scientia. Cum venisset ad vos conversos ad christum: ut habet act. 18. Cui enuncians vobis testimonium christi: secundum illud Act. 4. Virtute magna reddebatur apostoli testimonium resurrectionis domini nostri iesu christi: et hoc non in sublimitate sermonis aut sapientie. Attendit autem sublimitas sapientie in consideratione aliquorum sublimium et eleuatione supra rationem et sensum hominum. Eccl. 2. 4. Ego in altissimis habitavi. Sublimitas autem sermonis potest referri vel ad verba significancia sapientie conceptio: secundum illud Eccl. vi. Verba sapientium quasi stimuli et quasi clavi in altum defixi. Ad modum rotandi per aliquas subtiles vias. Nam in greco habetur logos quod est verbum: et rationem significat: ut Hiero. dicit. Hoc autem dicit apostolus: quod fidem christi per hominum sublimitatem sermonis aut sapientie confirmare volebat. primum Be. 2. Nolite multiplicare sublimita. Deinde huius rationem assignat dicens. Non enim iudicavi me scire aliquid nisi christum iesum: non enim ad hoc opus erat ut sapientiam ostendat sed ut demonstraret virtutem secundum illud. scilicet 2. Cor. 4. Non enim predi camus nosmetipsos sed iesum christum. Et ideo solum utebatur his que ad demonstrandam virtutem christi pertinebant: existimans se quasi nihil scire quod iesum christum. Die. 9. In hoc gloriatur qui gloriatur scire et nosse me: in christo autem iesu: ut dicit Col. 2. Super omnes thesauri sapientie et scientie dei absconditi. Et quantum ad plenitudinem veritatis: quantum ad plenitudinem sapientie et gratie et etiam quantum ad profundas incarnationis rationes que tamen apostolus eis non annunciauit sed solum ea que erant manifestio: et inferiora in christo iesu. Et ideo subdit. Et hanc crucifixum quasi dicit sic vobis me exhibui ac si nihil aliud scire quod crucem christi. Unde Gal. vlt. dicit. Vbi absit gloriari nisi in cruce domini nostri iesu christi. Quia igitur per sapientiam verbi euacuatur crux christi ut dicitur: ideo ipse apostolus non venerat in sublimitate sermonis aut sapientie. Deinde cum dicit. Et ego in infirmitate etc. ostendit quod non pretendit apud eos potentiam sed potius contrarium et fortis et intus. Unde quantum ad id quod fortis est dicit. Et ego fui apud vos in infirmitate. i. tribulationibus apud vos patiens. Gal. 4. Scitis quod per infirmitatem carnis evangelizavi vobis iam pridem. Multiplacate sunt infirmitates mee. Quantum vero ad id quod intus est dicit. Et timore. s. de malis iminentibus. Et timore in quantum scilicet timor interior redundat ad corpus. 2. Cor. 7. Fortis pugnet intus timores. Deinde cum dicit

Explanatio sancti Thome

excellentiam eloquentie. Et circa hoc tria facit. Primo excludit indebitum modum predicandi dicens. Et primo meo quod scilicet privatim et singulariter aliquos instruebam eph. 4. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus est ad edificationem fidei. Et predicatio mea que scilicet publice dicebatur non fuit in verbis persuasibilibus humane sapientie id est per rethoricam que copiam ad persuadendum vel scilicet supra dixi quod non fuit intentionis que sua predicatio mitteret periculis rationibus ita nunc dicit non fuisse sue intentionis nisi rethoricis persuasionibus. Et sa. 33. Populum impudentem non videbitis populum autem aliter frimonis ita ut non possit intelligere diversitatem lingue eius in quo nulla est sapientia. Secundo ostendit debitum modum quo usus fuit in predicando dicens. Sermo meus fuit in ostensione spiritus et virtutis. quod quidem potest intelligi dupliciter. Uno modo quantum ad hoc quod credentibus predicatio eius dabatur spiritus sanctus. secundum illud act. 10. Adhuc loquente petro verba hec cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Similitudinem etiam suam predicacionem confirmabat faciendo virtutes id est miracula. secundum illud Mar. ultio. Sermonem confirmate sequentibus signis. Unde gal. 3. Cui tribuit vobis spiritum et operatur in vobis. Alio modo potest intelligi quantum ad hoc quod ipse per spiritum loquebatur quod sublimitas et affluencia doctrine ostendit. 2. reg. 23. Spiritus domini locutus est per me 7. 2. cor. 4. Habentes eundem spiritum fidei credimus propter quod et loquimur. Confirmat etiam suam predicacionem ostendendo in sua conversatione multa opera virtuosa. 1. thes. 2. Vos enim testes estis et deus qui sancte et iuste sine intermissione vobis que creditis distis affuimus. Tertio assignat rationem dicens. Et fides vestra non sit in sapientia hominum id est non imitatur sapientie humane que plerumque decipit homines. secundum illud Esa. 47. Sapientia tua et scientia tua hec decipit te. Sed in virtute dei vel scilicet virtuti diuine fides imitatur et sic non possit de facere. Ro. 1. Non erubescas euangelium. virtus enim dei est in salutem omnium credenti. Deinde cum dicit. Sapientiam loquimur et ostendit apud quos excellentiam specialis sapientia vestra et primo propositum quod intendit. Secundo manifestat propositum ibi. Sapientiam vero. Dicit ergo apud vos solum christum crucifixum predicauit. Sapientiam autem id est profundam doctrinam loquimur in perfectos. Dicunt autem aliquid perfecti dupliciter. Uno modo secundum intellectum. Alio modo secundum voluntatem. hec enim in potentias anime sunt proprie hominis et ideo secundum eos oportet hominis perfectionem considerari. Dicunt autem perfecti intellectu illi quos ratio mens eleuata est super omnia carnalia et sensibilia. que spiritus ritualia et intelligibilia capere possunt de quibus dicitur he. 5. Perfectorum ratio est solidus cubus eorum que per consuetudinem exercitatos habent sensus ad discretionem mali et boni. Perfecti autem secundum voluntatem sunt quorum voluntas super omnia temporalia eleuata solum deo inheret et eius preceptis. Unde Mar. 4. propositis dilectionis mandatis subdit. Note perfecti sicut et patet vester celestis perfectus est. quia igitur doctrina fidei ad hoc ordinatur ut fides per dilectionem operetur. ut habet gal. 5. Necessarium est enim quod in doctrina fidei instruit non solum etiam secundum intellectum bene dispositum ad capiendum et credendum sed et secundum voluntatem et affectum bene dispositum ad diligendum et operandum. Deinde cum dicit. Sapientiam vero. exponit qualis sit sapientia de qua mentionem fecit. Et primo potest expositionem. Secundo rationem expositionis confirmat ibi. Quam nemo principum etc. Circa primum duo facit. Primo exponit qualis sit ista sapientia per comparationem ad infideles. Secundo per comparationem ad fideles ibi. Sed loquimur dei sapientiam etc. Dicit ergo primo dicitur quod sapientiam loquimur ad perfectos. Sapientiam vero dico non huius seculi id est de rebus secularibus. vel que est per rationes humanas. Neque est principum huius seculi et sic separat eam a sapientia mundana et quantum ad modum et materiam inquirendi et quantum ad actores que sunt principes huius seculi quod potest intelligi de triplici genere principum secundum triplicem sapientiam humanam. Primo potest dici principum

pes huius seculi reges et potestates seculares secundum illud ps. Principes conuerunt in unum aduersus dominum et aduersus christum eius. Quibus principibus venit sapientia humanarum legum per quas res huius mundi in vita humana dispescantur. Secundo potest dici principes demones. Jo. 14. Quis princeps huius mundi et in me non habet quecumque etc. Et ab his principibus venit sapientia culture demonum scilicet nigromantia et magice artes et huiusmodi. Tertio potest intelligi principes huius seculi philosophi que quasi principes se exhibuerunt hominibus in docendo de quibus dicitur Esa. 19. Stulti principes thaneos sapientes pharaonis. Et ab his principibus precessit tota humana philosophia. Huius autem principum homines destruntur per mortem et per amissionem potestatis et auctoritatis. demones vero non per mortem sed per amissionem potestatis et auctoritatis secundum illud Jo. 12. Nunc princeps huius mundi eijcitur foras de hominibus autem dicitur bar. 3. Abi sunt principes gentium. Et postea subdit. Exterminati sunt et ad inferos descenderunt. sicut ipsi non sunt et ad inferos descenderunt. sic ipsi non sunt stabiles ita et eorum sapientia non potest esse firma. et ideo non est intendendum est. Deinde cum dicit. Sed loquimur etc. exponit qualis sit sapientia per comparationem ad fideles. Et primo describit eam quantum ad materiam vel auctoritatem cum dicit. Sed loquimur dei sapientiam id est que est de deo. quibus et omnis sapientia a deo sit ut dicitur. Ecc. 1. in speciali quodam modo hec sapientia que est de deo est et a deo per reuelationem secundum illud sap. 9. Sensum autem tuum que scieris nisi tu uideris sapientiam et misericordiam spiritu tuo de altissimis. Secundo ostendit qualitatem eius dicens. In ministerio que abscodita est. hec enim sapientia abscodita est ab hominibus in quantum hominum intellectum excedit. secundum illud Ecc. 3. plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi. Unde dicit Job. 28. Abscondita est ab oculis omnium viuentium. Et quomodo docendi et doctrine dicitur que uenies ideo dicitur que loquitur est in ministerio. id est in aliquo occulto vel signo. ita. 17. Spiritus loquitur mysteria. Tertio ostendit fructum huius sapientie dicens. Quam deus predestinavit. id est preparauit in gloria nostram. id est predicatores fidei quibus ex predicacione tam alte sapientie gloria magna debet et apud deum et apud homines. puer. 3. Gloria sapientes possidebunt. de quo dicit. In gloriam vestram exponendum est omnium fidelium quorum gloria hec est ut plena luce cognoscant eam que nunc in ministerio predicant. secundum illud Jo. 17. hec est uita eterna ut cognoscant te solum deum uerum et quem misisti iesum christum.

Lectio secunda.

Quam nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent nunquam dominum glorie crucifixissent. Sic scriptum est quod oculi non uiderunt: nec auris audiuit: nec in corde hominis ascendit que preparauit deus his que diligunt illum. Nobis autem reuelauit deus per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur: et profunda dei. Quis enim scit hominum que sunt hominis. nisi spiritus hominis qui in ipso est. Ita et que dei sunt nemo cognouit nisi spiritus dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus: sed spiritum que ex deo est: ut sciamus que a deo donata sunt nobis.

Posita expositione de sapientia quam apostolus loquitur inter perfectos: hic ratione assignat expositionem predictam et primo quantum ad hoc quod eam descriperat per comparationem ad infideles. Secundo quantum ad hoc quod eam descriperat per comparationem ad fideles ibi. Nobis autem reuelauit deus. Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum ibi. Si enim cognouissent. Dicit

in epistolam I ad Corinthois. II

ergo pmo dictum est q sapia qua loquimur no est principum hui? seculi. hec em sapientia est qua nemo principum huius seculi cognouit qd veru est d quibuscuqz principib? intelligat. seculares em principes hac sapientia non cognouerunt. qz excedit rōnem humani regiminis. Job. 12. Qui inuolat cor principū ppli terre ⁊ decipit eos ut frustra incedat per inuū. pbi etiā eam nō cognouerunt. qz excedit rōnem humanā. Unde dicit Bar. 3. Exqstozes prudētie ⁊ sciētie viā sapiētie nesciērūt. Demones etiam eā nō cognoscūt. qz excedit oēm creatā sapiētiāz. Unde dicit Job. 28. Volucres celli qz latēt. p dēditio ⁊ mors dixerunt. Aurib? nostris audiūm? famā ei? ¶ Deinde cum dicit. Si em cognouissent ⁊c. p dicit qd dixerat ⁊ pmo quidē pbat p hgnū q nō cognouerunt pncipes dei sapiam scdm q est in se abscondita. Scdo pbat p auctoritatem q nō cognouerūt eā scdm q pparata est in gloriāz nostrā ibi. Sicut scriptū est. Dicit ergo pmo. recte dico q principes hui? seculi dei sapiētiā nō cognouerūt. si em cognouissent dei sapiāz cognouissent vtiqz xpm esse deū qui in hac sapia cōtinēt quo cognito nunq crucifixissent deū glie. i. ipm xpm dominū vāntē gloriā suis. scdm illd ps. Dns virtutū ipse est rex glie. Et heb. 12. Qui multos filios i gloriā adduxerat. Qu em omni creature rōnali sit naturalr appetibilis glia nō pōt in voluntatē hūanam ea dere q actozē glorie interimat. Qu aut principes crucifixi erint ipm xpm certū est si intelligat de principib? q pātē habēt iter hōies. Dicit em i. ps. Aliterūt reges tre ⁊ pncipes puenērūt in vnu aduersus dnm ⁊ aduersus xpm eius. qd Act. 4. exponit de herode ⁊ pilato ⁊ pncipibus iudeoz q psererūt in mortē xpi. Sed etiā demones opati sunt in mortē xpi p suādēdo fm illud Jo. 13. Cū dyabolus iā misisset vt eū trāderet ⁊c. Sed ⁊ pharisei ⁊ scribe i lege pti qui studiū sapiētie dabāt opati sunt ad mortem xpi instigādo ⁊ ap pbando. Sed circa hoc duplex oritur dubitatio quāz pma est de hoc q dicit deū glorie crucifixū. Ad em diuinitas xpi aliqd potuit scdū quā dicit cristus dñs glorie. Sed dicendū q xpus est vna psona ⁊ ppositus in vtraq natura p siles. dñs. i. ⁊ hūana. Unde pōt vtriusqz nature nōle designari. ⁊ qcunqz nōie significetur pōt p dicitur d eo id qd est vtriusqz nature. i. nec sup ponitur nisi vna ppositus. Et p hūc modū psum? dicit q homo creauit stellas ⁊ q dñs glie est crucifix? ⁊ tñ non creauit stellas fm q homo. sed fm q de? . nec est crucifixus fm q est dñs sed in qm hō. Unde ex hoc verbo destruitur error Nestozū q dixerat vna natura esse in xpo: dei ⁊ hōis: qz fm hoc nullo mō posset verificari q domi nus glie sit crucifix?. Scda dubitatio est de hoc q videt supponere q pncipes iudeoz vel demones nō cognouerint xpm esse deū. Et quidē qm ad pncipes iudeoz videtur hoc astrui p hoc qd dicit petr? Act. 3. Scqz qz per ignorantia hoc fecerūt sicut ⁊ pncipes vti. videt aut esse p rariū qd dicit. Ma. 21. Agricole vidētes filius dixerūt intra se: hic est heres venite occidam? eū. qd exponēs criosto? dicit. Manifeste dñs pbat hijs verbis iudeoz pncipes nō p ignorantia sed p inuidiā dei filium crucifixisse. Soluit in glosa. q sciebāt pncipes iudeoz eū esse q promissus erat in lege. nō tñ misterii ei? q fili? dei erat. nec q sciebāt sacramentū incarnationis ⁊ redēptionis. Sed cōtra hoc esse videt qd crisos. dicit. Cognouerūt eū esse filium dei. Dicendū est ergo. q pncipes iudeoz p certo sciebant eū esse xpm pmissum in lege. qd p p s igno rabat. ipm aut esse verū filiu dei nō p certo sciebāt sed a liqualiter cōiecturabāt. sed hec cōiecturalis cognitio obfcurabāt in eis ⁊ ex inuidiā ⁊ ex cupiditate pprie glorie quā per excellentiā xpi minui videbāt. Similiter etiā videt esse d demōib? dubitatio. Dicit em mar. 1. ⁊ luc.

4. Q demoniū clamauit dicēs. Scio q s̄s sanctus dei. Et ne hoc psumptioni demonū ascribat qui se iactabant scire qd nesciebant eoz noticiā quā habebāt de xpo p ipsos euāgelistas asserit. In math. quidē sic scribit. Nō sine bat ea loqui. s. demonia qm sciebāt eū xpm esse. Et lucas dicit. In crepans nō sinebat ea loqui: qz sciebāt eum esse xpm. Et ad hoc rōndetur in libro de questionib? noui ⁊ veteris testamēti q demonia sciebant ipm esse qui p legem fuit re. pmissus qz oia signa videbāt in eo que dixerūt pphete mysteriū aut diuinitatis ei? ignorabāt. Sed cōtra hoc videt esse qd anathasius dicit q demonia dicebant. xpm esse sanctū dei quasi singulariter sanctū. ipse em naturaliter est sanct? cui? pncipatione omis alij sancti vocant. Dicendū est autē q sicut crisos. dicit nō habebāt aduētus dei firmā ⁊ certā noticiā sed quasā cōiecturas. Unde aug. dicit in .9. de ciuitate dei q innotuit demonib? non p id q est vita eterna sed p quedā tēporalia sua virtute cōfecta. Deinde cū dicit. Sed sicut scriptū est pbat p auctoritatem q pncipes hui? seculi dei sapiam nō cognouerunt qm ad hoc q pdestinata est in gloriā fidelium dicens. Sed sicut scriptū est. Esa. 64. Ubi littera nra hēz. Oculis nō vidit de? absqz te que p p p p hīs qui vili sunt te. Quidit aut illa gloria visionis apte ab hōibus ignorari dupliciter. Primo quidē q nō subiacet hūanis sensibus a quib? ois hūana cognitio inītiū sumit. Et pōt duos sensus. Primo visionis q deseruit inuentioni cum dicit q oculus nō vidit. Job. 28. Semitā ei? ignorauit auis. nec intuitus est eā oculus vulturis. Et hoc ideo qd nō est aliquid coloratū ⁊ visibile. Scdo pōt sensus au dītus qui defuit discipline dicēs nec auris audiuit. s. ip saz gloriā. qz nō est sonus aut vox sensibilis. Jo. 5. Reqz spm eius vidistis neqz vocē ei? audistis. Deinde excludit noticiā eius intellectuāle cū dicit. Reqz in cor hominis ascēdit. Ad quidē pōt intelligi. vno mō. vt ascendere in cor hominis dicat quicqd quocūqz mō cognoscit ab homie scdm illud. Jere. 51. Jerlm ascēdat sup cor vestrū. ⁊ sic o pōtet q cor hōis accipiat p corde hōis carnalis. scdū illud qd dicit. infra. 3. Cū sint inter vos zelus ⁊ pētio nonne carnales estis ⁊ fm hōiem ambulatis? Est ergo scūs q illa gloria nō solū sensu nō pcepitur sed nec corde hōis carnalis fm illud Jo. 14. Quē mundus nō pōt accipere qz nō videt eū nec scit eum. Alio mō potest exponi scdm qd pprie dicit in cor hōis ascendere id qd ab inferiori puenit ad hōis intellectuāle cū dicit. Reqz in cor hominis ascēdit. Res em sunt in intellectu fm modū eius. res igitur inferiores sunt in intellectu altiori mō q in seipsis. Et ideo quādo ab intellectu capiuntur quodā mō in cor ascēdunt. Unde dicit. Esa. 5. Nō erūt in memoria priora. nec ascēdūt sup cor. Illa vero que sunt in intellectu supiora: altiori mō sunt in seipsis q in intellectu. Et hō quādo ab intellectu capiuntur quodā mō descendūt. Jac. 1. Omne bonū pfectū desūrluz est descēdens a pfe luminū. qz igit illius glorie noticiā nō accipit a sensibilibus sed ex reuelatione diuina: ideo signanter dicit. Nec i cor hominis ascendit sed descendit id. s. qd p p p p uis deus id est pdestinatur diligētibus se qz essentialē premii eterne glorie caritātē debetur scdm illud. Jo. 14. Si quis diligit me diliget a patre meo. ⁊ ego diligaz eū ⁊ manifesta bo ei meipsum. In quo pfectio eterne glorie consistit. Et iob. 36. Annūciat de ea id est de luce glorie amico suo q possessio eius sit. Ceterae autē virtutes accipiūt efficaciaz merendū vitā eternā in qm informatur caritate. Deinde cū dicit. Nō aut ⁊c. pbat p dicitā expositionē de sapientia diuina p cōpationem ad fideles. Et pmo pponit quod intē dicit. Scdo pbat ppositum ibi. spūs enī. Dicit ergo pmo. dictū est q sapiētiā dei nemo pncipū hui?

Ad Romanos

secum cognouit. nobis autē de^o reuelauit per spū suū
quē. s. nobis misit scdm illud. Jo. 14. Paracletus autē
spū sanctus quē miser pater in nomine meo ille docebit vos
omnia. Job. 31. Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam.
Quia enim spū sanctus est spūs veritatis utpote a filio pro-
cedens qui est veritas patris: hijs quibus mittitur inspi-
rat veritatem sicut et filius a patre missus notificat patrem
scdm illud Mat. 11. Nemo nouit patrem nisi filius et cui vo-
luerit filius reuelare. Deinde cum dicit. Spūs enim pro-
bat quod dixerat scilicet quod per spū sanctū sit sapientia fide-
lium reuelata. Et primo ostendit quod spū sanctus ad hoc sit
efficax. Secundo probat quod hoc in discipulis xpi fecerat ibi.
Nos autē. Circa primum duo facit. Primo pponit quod in-
tendit. Secundo manifestat propositū ibi. Quis enim scit ho-
minum et cetera. Dicit ergo primo. Dicitur est quod per spū sanctū
reuelauit nobis de^o suā sapientiam. et hoc fieri potuit. Spi-
ritus enim sanctus omnia scrutatur. quod non est sic intelligendus
quasi inquirendo quomodo fiant. sed quod pfecte et etiā intima quae
rūlibet rerū nouit. sicut homo quod aliquando diligenter scru-
tatur. Unde dicit sap. 7. Quis spūs intelligentie sanctus est
omnia perspiciens et qui capiat omnes spūs intelligibiles mū-
dos subtilis et non solum res creatas sed etiā pfecta dei pfecte
cognoscit. Dicunt autē pfecta ea que in ipso latent: et
non ea que de ipso per creaturas cognoscunt que quasi suis
perficiunt vident esse scdm illud sapientie. 13. Magni-
tudine spūs et creature cognoscibiliter poterat creator eos
rum videri. Deinde cum dicit. Quis enim scit hominum pro-
bat quod dixerat de spū dei per similitudinē humani spūs dis-
cens. Quis enim scit hominum ea que sunt hominis id est ea que
latent in corde nisi spūs hominis qui in eo est id est intellectus
et ideo que interior latent videri non possunt. Signanter
autē dicit. Quis hominum ne ab hominum cognitione etiā deus
videatur excludi. dicit enim Je. 17. Prauium est cor hominis
et quis cognoscet illud? Ego deus pfectas corda et scrutans
renes quod scilicet secretorum cordis solus deus est cognitor.
Manifesta autē est ratio quare homo ea que in corde alte-
rius latent scire non potest quod cognitio hominis a sensu accipit
et ideo ea que sunt in corde alterius homo cognoscere non
potest nisi quatenus per signa sensibilia manifestent. scdm
illud. 1. r. 16. Homo videt que foris parent. deus autē
intuetur cor. Sed nec angelus bonus nec malus ea que in
corde hominis latent scire potest nisi in quantum per aliquos effec-
tus manifestent. cuius ratio accipi potest ex ipso verbo apo-
stoli qui dicit ea ratione spūm hominis cognoscere que in cor-
de hominis latent. quod in ipso homine est. angelus autē neque bonus
neque malus illabitur menti humane ut in ipso corde hominis
sit et intrinsecus operetur. sed hoc solus dei propriū est. Quis
solus deus est cōsiliarius secretorum cordis hominis scdm illud
Job. 16. Ecce in celo testis meus et in excelsis cōsiliarius me-
us. Secundo similitudinē adaptat ad spūm dei dicens. Ita et quae
dei sunt id est que in ipso deo latent: nemo cognoscit nisi
spūs dei scdm illud. Job. 36. Ecce deus magnus vincens
scientiam nostrā. Sed sicut ea que sunt in corde hominis
nisi alteri manifestantur per sensibilia signa: ita ea que sunt
dei possunt esse nota hominibus per sensibiles effectus. scdm il-
lud sap. 13. Magnitudine spūs et creature et cetera. Sed spūs
sanctus qui est in ipso deo utpote patri et filio cōsubstanti-
alis secreta diuinitatis per seipsum videt. scdm illud sap. 7.
Est enim in illa scilicet dei sapientia spūs intelligentis fac-
tus omnem habens virtutē omnia perspiciens. Deinde cum dicit.
Nos autē et cetera. Dicit quomodo cognitio spū sancti pfecti-
paratur dicens. licet nullus hominum per se possit scire que sunt
dei. Nos autē spū sancto scilicet repleti non accipimus spi-
ritum huius mundi sed spūm qui a deo est. Noie autē spi-
ritus vis quedā vitalis et cognitiua et motiua intelligitur

Spūs ergo huius mundi potest dici sapientia huius mundi
et amor mundi quo impellitur homo ad agendum ea quae mū-
di sunt. hunc autē spūm sancti apostoli non receperunt mun-
dum abiicientes et cōtemnentes sed receperunt spūm sanctū
quo corda eorum illuminata sunt et infirmata ad amorem dei
scdm illud. Jo. 14. Paracletus autē spū sanctus quē miser
pater in nomine meo et cetera. Et nu. 14. Seruus meū caleph qui
plenus est alio spū et secutus est me: introducā in terram
hanc. Spūs autē huius mundi errare facit scdm illud. Esa.
19. Dirūpetur spūs egypti in visceribus eius et cōsiliū ei-
us precipitabo. Ex diuino autē spū huius pfecti sumus
ut sciamus que a deo data sunt nobis ut sciamus de rebus di-
uinis quantum vnicuique deus donauit. quod sicut dicit ephe.
4. Vnicuique data est gratia scdm mēsurā donationis xpi
ut sciamus intelligi spūm dei donatum sanctis per dona spi-
ritualia cognoscant: que non habentes eundem spūm ignorant
scdm illud apoc. 2. Vnicuique dabo mēsurā absconditū quod
nemo scit nisi qui accipit. Ex hoc autē accipi potest quod sicut ne-
mo nouit patrem nisi filius et cui voluerit filius reuelare.
ut dicit Mat. 11. Ita nemo nouit que sunt dei patris et filii
nisi spū sanctus et qui ipse acciperit. et hoc ideo. quod sicut
filius cōsubstancialis est patri ita spū sanctus patri et filio.

Lectio tertia.

Que et loquimur non in doctis huma-
ne sapientie verbis: sed in doctrina
spiritus. spūalibus spiritualia com-
parantes. Animalis autē homo non percipit ea
que sunt spiritus dei. Stulticia enim est illi: et
non potest intelligere quod spiritualiter examina-
tur. Spiritus autē iudicat omnia: et ipse a
nemine iudicatur: sicut scriptum est. Quis
enim cognouit sensum domini: aut quis in-
struxit eum? Nos autē sensum xpi habemus.
Dixerat supra apud sapientiam loquimur inter pfectos.
Postquam ergo manifestauit qualis sit hec sapientia quod mun-
dani homines incognita cognita autē scis. hic manifestat quod
ratione hanc sapientiam sancti inter pfectos loquuntur. Et p-
mo pponit quod intendit. Secundo assignat rationem ibi. Alia
autē homo et cetera. Circa primum pponit reuelationem
manifestationem dicens. dictū est quod spūm dei accepimus ut
sciamus que a deo donata sunt nobis. que. s. nobis per spi-
ritum reuelata sunt loquimur. Sunt enim eis reuelata ad vti-
litatem. Unde et act. 2. dicit. Repleti sunt omnes spū sancto
et ceperunt loqui. Secundo tangit modum enarrandi exclu-
dens modum inconuenientem dicens. Non in doctis humane
verbis sapientie id est non nitimur ad pbandam nostram doc-
trinam per verba cōposita ex humana sapientia. siue quantum
ad ornatū verborum siue quantum ad subtilitatem rōnum Esa. 33.
Populū alti sermonis non videbis. Astruit enim modum
conuenientem cum dicit. Sed in doctrina spūs id est prout
spū sanctus nos loquentes interior docet et auditorum cor-
da ad capiendum illustrat. Jo. 16. Cum venerit ille spiritus
veritatis docebit vos omnem veritatem. Tertio determinat
auditores dicens. Spūalibus spiritualia comparantes. quod re-
cta cōparatione spūalia documēta tradimur spūalibus vis-
ris quibus sunt cōuenientia. 2. th. 2. Hoc cōmenda fide-
libus viris qui ydonei erūt et alios docere. Eisdem autē
hic nominat spūales quos supra pfectos. quod per spūm sanctū
hominibus pfecti in virtute. scdm illud. ps. Spū oris eius
omnis virtus eorum. Deinde cum dicit Alia et cetera. assignat
rationem dicens et primo ostendit quare spūalia non sunt
tradenda aīalibus hominibus. Secundo quare sunt tradenda spi-

in epistolam I ad Corinthios II.

ritualis? ibi. **S**pūalis etc. Circa primū duo facit. Primo ponit rōnē. **S**ecūdo manifestat eā ibi. **S**tulticia enī etc. **R**atio ergo talis est. **N**ulli sunt tradenda documēta que capere nō potest. sed homines aīales nō possunt capere spūalia documēta. ergo nō sunt eis tradēda. hoc est ergo q̄ dicit. **A**nimalis homo etc. **E**t ideo recta rōne nō possūt tradi eis. **U**bi primo cōsiderandū est quis homo dicatur animalis. **E**st ergo cōsiderandū q̄ aīa est forma corporis. **U**nde de pprie aīe intelligunt ille vires que sunt actus corporaliū organoz. s. vires sensitivē. **D**icunt ergo hōies aīales qui huiusmodi vires sequūtur inter quas est vis apprehensiva et appetitiva. et ideo pōt dici homo dupliciter aīalis. **U**no modo q̄tū ad vim apprehensivā et hic dicit aīalē sensu qui sicut dicitur in glo. de deo iuxta corporū fantasiaz vel legis litterā vel rōnem philosophicā iudicat que sūt vires sensitivas accipiūtur. **A**lio modo dicitur quis aīalis q̄tū ad vim appetitivā qui. s. afficitur solum ad ea que sunt scdm appetitū sensitivū et talis dicit aīalis vita qui sicut dicit in glo. sequit dissolutā lasciviā anime sue quā in ter naturalis ordinis metas spiritus rector nō cōtinet. **U**nde dicitur in canonica **I**ude. **H**ij sunt qui segregāt semetipsos aīales spūm nō habētes. **S**ecūdo autē videntū quare tales nō possunt percipere ea que sunt spūs dei: q̄s quidē manifestus est: et q̄tū ad aīalē sensū et q̄tū ad aīalē vitam. **E**a enī de quib? spūs sanctus illustrat mētē sunt supra sensum et rōnem humanā scdm illud. **E**ccl. 3. **P**lura supra sensum hōis ostēsa sunt tibi. et ideo ab eo capi nō possunt q̄ soli cognitioni sensitivē innitit. **S**pūs etiam sanctus accēdit affectū ad diligendū spūalia bona: sensibilibus bonis cōtemptis. et ideo ille qui est aīalis vire nō potest capere huiusmodi spūalia bōa. q̄ p̄bus dicit **1. 4.** **E**thicoz q̄ qualis vnusquisq̄ est talis finis videt ei. **p**rover. 18. **N**ō recipit stult? verba prudentie nisi ei dixeris que versant in corde eius. **E**ccl. 22. **C**um dormiēte loquitur qui narrat sapientiā stulto. **U**nde cuz dicit. **S**tulticia enī etc. manifestat q̄s dixerat p̄ signū. cū enī aliq̄s aliqua sapiēter dicit respicit quasi stulta: signum est q̄ ea nō capiat. **Q**uia igit aīalis homo ea que sunt spūs dei reputat stulta. ex hoc manifestat q̄ ea nō capiat. **E**t hoc ē q̄ dicit. **S**tulticia enī est illi. s. aīali. **I**udicat enī esse stulta que scdm spūm dei aguntur. **E**ccl. 10. **I**n via stult? ambulans cū ipse sit insipiens oēs stultos estimat. **U**nde hō animalis que scdm spūm sunt videntur stulta: non p̄cedit ex rectitudine sensus. sicut sapientes aliqua iudicant esse stulta que stultis vident sapiētia. p̄pter defectū intellectus. q̄ homo sensui deditus nō potest intelligere ea que supra sensum sunt et hō carnalibus affectus nō intelligit esse bonū nisi q̄s est delectabile scz carnē. **E**t hoc est q̄s sequitur. **E**t nō pōt intelligere. **p̄s.** **N**escierūt neq̄ intellexerunt in tenebris ambulāt. **Q**uare autē nō possit intelligere ostēdit subdens. **Q**uia spūaliter exaiatur id est spūaliti exaiatio fit spūaliter. nunq̄ enī inferior potest exaiaminare et iudicare ea que sunt superioris: sicut sensus nō potest exaiare ea q̄ sunt intellectus. et similiter neq̄ scsus neq̄ ratio humana potest iudicare ea que sūt spiritus dei et ita reliquitur q̄ huiusmodi solo spiritu sancto examinantur. secundū illud psalmiste. **E**loquia domini igne examinata probata scilicet a spiritu sancto. **Q**uia ergo aīalis homo caret spiritu sancto nō potest spūalia examinare. et per consequens nec ea intelligere. **U**nde cuz dicit. **S**piritualis autē iudicat omnia etc. assignat rationē quare spūalibus spūalita tradantur et primo ponit rationem. **S**ecūdo manifestat eam ibi. **Q**uis enim nouit assignat autē talem rationem. **I**lli tradenda sunt spūalia qui potest iudicare secundū illud. **J**ob. 12. **B**uris

ba dijudicat. sed spiritualis est huiusmodi. ergo ei spūalia sunt tradenda. et hoc est q̄ dicit. **S**piritualis enim dijudicat omnia et ipse a nemine iudicat. **U**bi primo videndum est quis homo dicatur spiritualis. **E**t autē nos tandum q̄ spiritus nominare cōsueuimus substantias in corporeas. quia igitur aliqua pars anime est que nō est alicuius organi corporei actus scilicet pars intellectiva cōprehendens intellectum et voluntatē huiusmodi pars anime spiritus hominis dicitur: que tamen a spiritu dei et illuminatur secundū intellectum et inflammatur secundū affectum et voluntatem. **D**upliciter ergo dicitur homo spiritualis. **U**no modo ex parte intellectus spiritu dī illustrante. **E**t secundū hoc in glosa dicitur q̄ homo spiritualis est qui spiritui dei subiectus certissime ac fidelitē spūalia cognoscit. **A**lio modo ex parte voluntatis spiritu dei inflamante. et hoc modo dicitur in glo. q̄ spiritualis vita est qua spiritum dei habens rectorem animam regit id est animales vires. **S**al. vltimo. **H**os qui spirituales estis instruite huiusmodi etc. **S**ecūdo considerandum est quare spiritualis dijudicat omnia et ipse a nemine iudicatur. **U**bi notandum est q̄ in omnibus ille qui recte se habet rectum iudicium habet circa singula. **I**lle autem qui in se rectitudinis defectum patitur: deficit etiam in iudicando. vigilans enim recte iudicat et se vigilare et alium dormire. sed dormiens nō habet rectum iudicium de se nec de vigilante. **U**nde nō sunt res tales quales videntur dormienti sed quales videntur vigilanti. **E**t eadē ratio est de sano et infirmo circa iudicium apozum fidei dībili et forti circa iudicium ponderum et virtuoso et vitioso circa agibilia. **U**nde et philosophus dicit in. 5. **E**thicoz. **V**irtuosus est regula et mensura omnīū humanozum. quia scilicet in rebus humanis talia sunt singularia quales virtuosus iudicat ea esse. et secundū hunc modum apostolus hic dicit q̄ spiritualis iudicat omnia. quia scilicet homo habens intellectum illustratum et affectum ordinatum per spiritum sanctum de singulis que pertinent ad salutem rectum iudicium habet. **I**lle autem qui nō est spiritualis habet etiā intellectum obscuratum et affectum indinatum circa spūalia bona. et ideo ab homine nō spūaliter spiritualis homo iudicari nō potest sicut nec vigilans a dormiente. **Q**uātum ergo ad primū horum dicitur sap. 3. **N** iudicabunt iusti nationes. **Q**uātum ad secundū dicitur infra. 4. **M**ibi pro minimo est vt a vobis iudicer aut ab humano die. **U**nde cuz dicit **Q**uis enim nouit etc. manifestat rationem inductam et primo inducit auctoritatem. **S**ecūdo adaptat ad propozitū ibi. **N**os autem etc. **E**t autem cōsiderandū q̄ ad hoc q̄ aliquis possit de aliquo homine iudicare duo requirūtur. **P**rimo vt iudicans cognoscat ea que sunt iudicati. quia vt dicitur primo ethicoz. **U**nusquisq̄ bene iudicat que cognoscit et horum est optim? iudex. **E**x quo patet q̄ sensum id est sapientiam dei omnia iudicantem nullus possit diiudicare. ideo dicit quis enim nouit sensum dīi q̄si dicat null? quia sapientia dei excedit omnez cupiditatem hominis. **E**ccl. p̄mo. **S**apientiam dei precedentem omnia quis inuestigauit. sap. 14. **S**ensum autem tuum q̄s scire poterit nisi tu dederis sapientiam. **S**ecūdo requiritur q̄ iudicans sit superior iudicato. **U**nde domin? habet iudiciū de seruo. magister de discipulo. **E**x quo etiā patet q̄ nullus potest sensus dei iudicare propter quod sequitur. **A**ut quis instruxit eum? q̄si dicat nullus. **N**ō enim habet scientiam ab aliquo acceptā. sed potius fontem oīs scientie. **J**ob. 26. **C**ui dediti consilium? forsitan ei qui nō habet sapientiam. **A**idētur autem verba hec assumpta ex eo quod dicitur **E**sa. 4. **Q**uis adiunxit spiritus domini aut quis

Explanatio sancti Thome

Uarius eius fuit. et ostendit illi. cum quo inijt consiliuz et instruit eum. **¶** Deinde adaptat quod dixerat ad propositum dicens. Nos autem scilicet spirituales viri. **¶** Sedus christi habemus id est recipimus in nobis sapientiam eristi ad iudicandum. **¶** Eccl. 17. Creauit illis scientiam spiritus sensu adimpleuit corda illorum. **¶** Luc. ultimo. Dicitur quod apuit illis sensum ut intelligerent scripturas: et ita quia sensus christi diiudicari non potest. conueniens est quod spiritualis qui sensum christi habet a nemine iudicetur.

¶ Incipit capitulum tertium. **¶** Lectio prima.

Ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus. Tanquam paruulis in christo lac vobis potius dedi non escam. **¶** Hodum enim poteratis. sed nec nunc quidem potestis: Adhuc enim carnales estis. Cum enim sit inter vos zelus et contentio: nonne carnales estis et secundum hominem ambulatis. Cum enim quis dicat. ego quidem sum pauli. aliter autem ego apollo. nonne homines estis. Quid igitur est apollo? Quid vero paulus? Ministri ei? cui credidistis. Et unicuique sicut dominum dedit. Ego plantavi. apollo rigauit. sed deus nunc incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid neque qui rigat: sed qui incrementum dedit deus. Qui autem plantat et qui rigat vnum sunt.

Supra apostolus ostenderat errorem corinthiorum qui propter ministros christi a quibus baptizati et docti erant ad inuicem disceptabant. hic incipit eorum iudicium quod habebant de ministris improbare ex quo iudicio contentiones in eis procedebant. Et circa hoc duo facit. **¶** Primo improbat eorum iudicium quantum ad hoc quod quibusdam ministrorum de quibus gloriabantur plus attribuere debent. **¶** Secundo quantum ad hoc quod alios christi ministros contemnebant. **¶** 4. cap. ibi. Sic nos existimet homo. Circa primum duo facit. **¶** Primo ostendit detrimentum quod patiebantur propter contentiones ex peruerso iudicio prouenientes. **¶** Secundo improbat eorum peruersum iudicium. **¶** ibi. Quid igitur est apollo. Circa primum duo facit. **¶** Primo ponit detrimentum quod hactenus passi erant propter eorum defectum. **¶** Secundo ostendit quod adhuc idem patiuntur ibi. **¶** Sed nec nunc quidem. Circa primum tria facit. **¶** primo ponit detrimentum quod hactenus passi erant propter eorum defectum. **¶** dixerat enim supra quod apostoli quidem spiritualia documenta spiritualibus tradebant que animales homines percipere non poterant quod eis adaptat dicens. **¶** Et ego fratres qui scilicet inter alios apostolos spiritualibus spiritualia loquor. **¶** Non potui scilicet conuenienter vobis loqui quasi spiritualibus ut scilicet traderem vobis spiritualia documenta. **¶** Sed quasi carnalibus scilicet loquutus sum vobis: eosdem enim carnales dicit quos supra animales: quibus oportet tradi ea que sunt infirmitati eorum acomoda. **¶** Esa. 28. **¶** Quem docebit scientiam et quem intelligere faciet auditum. **¶** Ablactatos a lacte auillos ab vberibus id est a carnali conuersatione et sensu. **¶** Secundo adhibet similitudinem dicens **¶** Tanquam paruulis in christo id est parum adhuc introductis in perfectam doctrinam fidei que spiritualibus debetur. **¶** Heb. 5. **¶** Omnis qui lactis est princeps

expers est sermonum iustitie paruulus enim est: perfectorum autem est solidus cibus. **¶** Tertio rationem assignat ne credatur ex inuidia eis spirituales doctrinam subtraxisse contra quod dicitur sap. 7. **¶** Quia sine fictione didici et sine inuidia dico. **¶** Unde subdit. **¶** Hodum enim poteratis quasi dicit non subtraxi vobis escam propter meam sed propter vestram impotentiam. quia verba spiritualia non dum bene poteratis capere secundum illud. **¶** Jo. 16. **¶** Adhuc multa habeo vobis dicere sed non potestis portare modo. **¶** Del de cum dicit. **¶** Sed nec nunc quidem potestis. ostendit quod adhuc idem detrimentum patiuntur. et primo quidem ponit impotentiam cui adhuc subiacebant dicentes. **¶** Sed nec nunc quidem potestis quasi dicit quod a principio perfectam doctrinam capere non poteratis. non mirum fuit. quia hoc vire nouitati competeat secundum illud. **¶** 1. pe. 2. **¶** Sicut modo geniti infantes lac concupiscite. **¶** Sed hoc videtur esse culpabile quod post tantum tempus in quo proficere debuistis eandem impotentiam retinetis secundum illud **¶** He. 5. **¶** Cur deberetis magistris esse propter tempus: rursus indigetis doceri que sunt elementa sermonum dei. **¶** Secundo assignat pre dicte impotentie rationem dicens: **¶** Adhuc enim carnales estis scilicet vita et sensu. **¶** Et ideo ea que sunt spiritus capere non potestis sed sapitis ea que sunt carnis secundum illud **¶** Ro. 8. **¶** Qui secundum carnes sunt: que carnis sunt sapienter **¶** Tertio ponit rationem probationis inducte dicens. **¶** Cur enim inter vos sit zelus et contentio nonne carnales estis. et secundum hominem ambulatis. **¶** Ubi considerandum est quod recte coniungit zelum et contentionem. quia zelus id est inuidia. est contentionis materia. **¶** Inuidus enim tristatur de bono alterius quod ille nititur promouere et ex hoc sequitur contentio. **¶** Unde **¶** Jac. 3. **¶** Ubi zelus et contentio ibi inconstantia et omne opus prauum. **¶** Et similiter econuerso. **¶** charitas per quam quis diligit bonum alterius est materia pacis. **¶** Secundo considerandum est quod zelus et contentio non habet locum nisi in carnalibus hominibus: quia ipsi ad bona corporalia afficiuntur que simul a pluribus integre possideri non possunt. et ideo propter hoc quod aliquis aliquid bonum corporale possidet alius impeditur a plena possessione illius et ex hoc sequitur inuidia et per consequens contentio. sed spiritualia bona ad que spirituales afficiuntur simul a pluribus possideri possunt. et ideo bonum vnius non est alterius impedimentum. et propter hoc in talibus nec inuidia nec contentio locum habet. **¶** Unde **¶** sap. 7. **¶** Sine inuidia comunico. **¶** Tertio considerandum est quare homines carnales dicit secundum hominem ambulare cum tam homo ex spiritu et carne componatur. quia nature humane consonum est ut spiritus cognitionem a se sibus carnis accipiat. **¶** Unde et consequenter affectus rationis humane secundum ea que sunt carnis mouetur nisi spiritus hominis per spiritum dei supra hominem eleuetur. **¶** Unde dicitur. **¶** Eccl. 34. **¶** Sicut pruriens cor tuum fantasias patitur nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio. **¶** Est igitur sensus secundum hominem id est secundum naturam humanam sibi a dei spiritu derelictam. sicut et in. ps. dicitur. **¶** Filij hominum vsquequo graui corde ut quid diligitis vanitatem et queritis mendacium. **¶** Quarto manifestat probationem inductam dicens. **¶** Cum enim quis id est aliquis vestrum dicit. **¶** Ego quidem sum pauli. quod a paulo baptizatus et doctus. **¶** Illus autem ego apollo genitui casus propter quod denotatur in vobis esse zelus et contentio. **¶** Nonne homines estis scilicet carnales et non spirituales vt prope zelum et contentionem habentes pro rebus humanis. **¶** Qualis enim homo est talibus rebus afficitur et per affectum inheret. secundum illud **¶** Hee. 9. **¶** Facti sunt abhominabiles sicut ea que vile perunt. **¶** Deinde cum dicit **¶** Quid igitur est apollo. in p

in epistolam I ad Corinthios III.

bat eorum iudicium quibus ad hoc quod plus ministris attribue-
bant quod deberent. et primo ostendit veritatem. Secundo ex-
cludit errorem ibi. Nemo vos seducat. Tertio infert con-
clusionem interitum ibi. Itaque non gloriatur in hominibus. Cir-
ca primum duo facit. Primo ostendit conditiones ministro-
rum. Secundo agit de eorum mercede ibi. Unusquisque pro
proprium mercedem. Circa primum tria facit. Primo ponit
ministroz conditionem. Secundo ponit similitudinem ibi.
Ego plantavi apollo rigavit. Tertio ostendit intentum ibi.
Itaque neque qui plantat. Circa conditionem autem ministro-
rum duo tangit. primo quod non sunt domini sed ministri dicentes
vos de paulo et apollo gloriantur: igitur quod a vobis ad
est apollo et quid paulus id est cuius dignitatis vel pote-
statis ut digne de eis possitis gloriari: et respondet. Mini-
stri eius id est dei sunt quasi dicat quod agunt in baptismo
et in doctrina non principaliter agunt sicut dominus sed sicut mini-
stri eius. Item illud *Esa. 61.* Ministri dei dicet vobis. Pos-
set autem alicui videri magnum esse ministrum dei esse et gloria-
dum esse in hominibus de ministerijs dei. Et vere esset si sine
hominibus non pareret accessus ad deum. sicut illi qui solent glo-
riari de ministerijs regis sine quibus non pareret aditus ad regem.
Es. 61. hic locum non habet quod fideles christi per fidem hinc accessus ad
deum habent. *Ro. 5.* Per quem accessum habemus ad deum per fi-
dem et gratiam istam in qua stamus et gloriamur in spe glorie filiorum dei.
Ideo signanter addit. Qui credidistis. q. d. per fidem iam est
coniuncti deo non hominibus. Unde supra. 2. dicitur est ut fides
vestra non sit in sapientia hominum sed in virtute dei. et ideo
primo de deo est vobis gaudendum quod de hominibus. Cotingit
autem quod ministri hominum vel dominorum vel artificum primo habent
a seipsis aliquam dignitatem vel virtutem: ex qua ydonei
ad ministerium fuerint. sed hoc non est de ministris dei et
ideo secundo ostendit quod tota dignitas et virtus ministroz
est a deo dicens. Et unicuique sicut deus diuisit. q. d. in tan-
tum aliquis et unusquisque nostrum habet de virtute ministrandi
ibi in quantum ei deus dedit. vnde nec sic nobis est gloriandum
2. cor. 3. Sufficiens nostra a deo qui ydoneos nos fecit
ministros noui testamenti. Deinde cum dicit. Ego planta-
ui ponit similitudinem ministroz ex similitudine agricolaz
ubi duplex differentia operationum intelligit. Una operationis
vnius ministri ad operationem alteri. Et quantum ad hoc di-
cit. Ego plantavi id est in predicatione ad modum plantantis
me habui. quod scilicet primo vobis predicauit fidem. *Esa. 51.* Pos-
sui verba mea in ore tuo et plantas celos. Apollo rigavit
id est ad modum rigantis se habuit: qui aqua plantis exhibet
ad hoc ut nutriantur et crescant. Et similiter legitur.
Act. 18. Cum panlus multos corinthiorum conuertisset
superuenit apollo qui multum conuulit hijs qui crederent
publice ostendens per scripturam esse ibi christum. *Eccl. 24.*
dicitur Rigabo ortum meum plantationum. Secunda differentia
est operationis ministroz qui exteri operantur plantando et
rigando ad operationem dei qui interi operat. Unde subdit.
Sed deus incrementum dedit interi. s. operando. 2. cor. 9.
Augebit incrementa frugum iustitie vestre. Sic etiam in rebz
corporalibus plantantes et rigantes exteri operantur. sed de
us operatur interi per operationem nature ad incrementa plan-
tarum. Deinde cum dicit. Itaque neque qui plantat neque qui
rigat etc. Infert ex premissis duas conclusiones. quarum prima
infertur secundum comparationem ministroz ad deum dicens. Ex
quo paulus plantauit et apollo rigavit non sunt nisi ministri
dei et non habent aliquid nisi a deo et non operantur nisi exteriori
deo operante. Itaque neque qui plantat est aliquid. s. principaliter
et magnum de quo fit gloriandum. Neque qui rigat sed qui incre-
mentum dat deus. Ipse enim per se est aliquid principale et magnum
de quo est gloriandum. Actio enim non attribuitur instrumento
cui operatur minister: sed principali agenti. Unde. *Esa. 40.*
dicit. Omnes gentes quasi non sint sic sunt coram eo. Secundam
conclusionem infert pertinentem ad comparationem ministroz

ad inuicem dicens. Qui plantat autem et qui rigat. cum sint mi-
nistri dei et nihil nisi a deo habentes et solum exteriori operan-
tes vnus sunt ex conditione nature et ministerij ratione: quare
seorsum non potest vnus alteri preferri nisi secundum donum dei. et ita quod
tum in seipsis est vnus sunt. Et quod sequenter in intentione
ministrandi deo vnus sunt per concordiam voluntatis. ideo stultum
est de hijs qui vnus sunt differre. ps. Ecce quod bonum est et iocun-
dum habitare fratres in vnus. *Ro. 12.* Vnus vnus corpus sumus in christo.

Actio secunda.

Unusquisque propriam mercedem acci-
piet secundum suum laborem. Dei enim
sumus adiutores. Dei agricultura est.
Dei edificatio estis. Secundum gratiam dei quod
data est mihi. ut sapiens architectus funda-
mentum posui. alius autem superedificat. Unus
quisque autem videat quomodo superedificet. Funda-
mentum enim aliud nemo potest ponere pre-
ter id quod positum est quod est christus ihesusus.
Si quis autem superedificat supra fundamen-
tum hoc aurum argentum lapides preciosos lig-
na fenum stipulam vnus cuiusque opus mani-
festum erit. Dies enim domini declarabit quod in
igne renelabitur: et vnus cuiusque opus qua-
le sit ignis probabit. Si cuius opus manserit
quod superedificauit mercedem accipiet. Si
cuius opus arserit detrimentum patietur ipse
autem saluus erit sic tamen quasi per ignem.

Supra apulus ostendit qualis sit conditio ministroz: hic agit
de remuneratioe eorum. Et primo agit de mercede bonoz mi-
nistroz. Secundo agit de punitione maloz ibi. Nescitis quod replu-
dei estis etc. Circa primum tria facit. Primo permittit ministris mer-
cedem propriam. Secundo assignat rationem ibi. Dei estis sumus. Tertio
agit de diuersitate mercedis ibi. Secundum gratiam dei. Dicitur
primo dicitur est quod neque qui plantat est aliquid: neque qui rigat non
tamen inutiliter plantat vel rigat. sed vnusquisque propriam mer-
cedem accipiet secundum suum laborem. Quauis enim qui incremen-
tum dat sit deus et ipse solus interi operatur: exteri tamen
laborantibus mercedem tribuit. secundum illud. *Iere. 31.* Quiescat
vox tua a ploratu et oculi tui a lachrymis. quod merces est
operi tuo. Que quidem merces est ipse deus. secundum illud *ges-
nes. 15.* Ego protector tuus sum et merces tua multa nimis.
Pro qua mercede laborantes mercenarij laudantur. sed et il-
lud. *Luc. 15.* Quanti mercenarij in domo patris mei habundant panibus.
Alloquin si per aliam mercedem in ope dei
aliquis laborat laudandus non est secundum illud. *Jo. 10.* Mer-
cenarius autem et cuius non sunt oues proprie videt lupum venien-
tem et fugit. Nec autem merces et communis est ouibus et pro-
pria singulorum. communis quidem quod idem est quod oues videbunt
et quo oues fruuntur. sed deus secundum illud. *Job. 22.* Super omni
potentem delirij affluens et leuabis ad deum faciem tuam.
Esa. 28. In illa die erit dominus exercituum corona glorie et ser-
tum exultationis populo suo. Et ideo. *Mat. 20.* Ombus
laborantibus in vinea datus vnus denarius. propria vero mer-
ces erit singulorum. quod vnus alio clari videbit et plentius frue-
tur secundum determinatam sibi mensuram. Unde et *dan. 12.* Illi
qui docti sunt comparantur splendidi firmamenti qui ad iusti-
tiam erudiunt plurimos quasi stelle. Hinc est quod *Jo. 14.* di-
citur. In domo patris mei mansiones multe sunt. propter
quod etiam hic dicit. Unusquisque propriam mercedem accipiet
Ondit autem secundum quid attendat mensura proprie mercedis
cum subdit Sedz suum laborem. Unde et in. ps. dicit. Labo-

Explanatio sancti Thome

res manū tuarū qz māducabis beatus es et bene tibi erit
Nō tamē ppter hoc designat equalitas laboris ad merce-
dem. qz vt dicit. 2. cor. 4. **Q**d in pnti est momentaneū
et leue tribulationis nostre supra modū in sublimitate et
num glorie pondus opabitur in nobis. S; equalitate de
signat pportione vt scz vbi est potior labor ibi sit potior
merces. Potest autē intelligi labor esse potior tripliciter
Primo quidē scdm formā charitatis cui respōdet mer-
ces essentialis. Unde dicit Jo. 14. **Q**ui diligit me diligit
patrem meum et ego diligam eum. et manifestabo ei me-
ipsum. Unde qui ex maiori charitate laborat licet minore
laborem patiat plus de premio essentiali accipiet. **S**ecūdo
quidē ex specie opis. sicut em in rebus hūanis ille magis
pmitatur qui in digniori opere laborat sicut architecto: q
artifex manualis licet min⁹ laborez corporaliter. ita etiam in
rebus diuinis ille qui in nobiliori opere occupat mai⁹ p-
mium accipiet q̄tū ad aliquā prerogatiuā premij acti-
uentalis. licet forte min⁹ corporaliter laborez. Unde au-
reola datur doctorib⁹ virginibus et martirib⁹. **T**ertio
ex q̄titate laboris qd quidē cōtingit dupliciter. **M**ā quā
dōqz maior labor maiorē mercedem meret. p̄cipue q̄tū
ad remissionē pene puta qz diutius ieiunat vel lōgius pe-
grinatur et etiā q̄tū ad gaudiū qd percipiet de maiori la-
bore. Unde sap. 10. dicit. **R**eddedit de⁹ scz iustus merces
dem laborū suoz. quādoqz vero est maior labor ex defectu
voluntatis. In hijs em q̄ p̄p̄ia voluntate faciū⁹ minore
laborem sentim⁹. Et talis magnitudo laboris nō augebit
sed minuet mercedē. Unde dicit. Esa. 40. **A**ssumēt pe-
nas vt a quille current et nō laborabūt volabūt et nō defici-
ent. et ibi p̄mittitur. deficient pueri et laborabūt. **D**e
inde euz dicit. **D**eī em sumus. assignat rationē eius quod
dixerat. et primo ponit rationē. **S**ecūdo adhibet similitudi-
nem ibi. **D**eī agricultura estis. **D**icit ergo primo. recte q
liber nostrū mercedē accipiet. **D**eī em sumus adiutores.
scilicet scdm nostros labores. **C**ōtra qd videtur esse quod
dicitur. Job. 26. **C**uius adiutor es? nunquid inbecillus?
et Esa. 40. **C**uius adiuit spm dñi. **D**icēdū est autē qz du-
pliciter aliq̄s aliū adiuit. **U**no mō augendo ei⁹ virtutes
et sic nullus pōt esse dei adiutor. **U**n⁹ et post p̄missa verba
Job subdit. et sustētas brachia ei⁹ qui nō est fortis. **A**llo
mō obsequēdo opationi alteri⁹ sicut si minister dicat dñi
adiutor in q̄tū exequit opus ei⁹ aut ministeriū artificis
et hoc mō ministri dei sunt ei⁹ adiutores. fm illd. 2. cor.
6. **A**diuātes autē exhortamur. sicut ergo ministri hoīm ex-
equētes eoz opa mercedē ab eis accipiūt fm suū laborez
ita et ministri dei. **S**ecūdo adhibet similitudinē simplicitatis
operis. s. agriculture et edificationis. **P**lūs quidē fidelis
ager est a deo cult⁹ in q̄tū p opationē diuinā fructū boni
operis deo pducunt fm illud. Ro. 7. **S**itis alteri⁹ qz ex
mortuis resurrexerunt fructificet deo. **E**t Jo. 9. dicit. **P**a-
ter me⁹ agricola ē. et hoc est qd pmo dī. **D**eī agricultura
est. i. q̄si ager a deo cult⁹ et fructū ferrēs ei⁹ ope. et pplus
fidelis est quasi dom⁹ a deo edificata in q̄tū. s. de⁹ in eis
habitat scd⁹ illud eph. 2. **E**t vos coedificamini in hītaclu-
lum dei. **E**t ideo scd⁹ dicit dei edificatio est. i. edificatū
a deo cōstructū fm illud. ps. **M**is dñs edificauerit domus
et c. **S**ic igit ministri dei sunt adiutores in q̄tū laborant
in agricultura et edificatiōe fidelis ppli. **D**eī de cū dicit.
Scd⁹ q̄tū dī et c. agit de diūsitate mercedis. et qz merces
distinguit fm diūsitatiōē laboris vt dicitur est. Jo pmo a-
git de diūsitatiōē laboris. **S**ecūdo de diūsitatiōē mercedis
ibi. **S**cd⁹ sup̄edificat. **C**irca p̄mū duo facit. **P**rimo pōt
diūsitatiōē laboris. **S**ecūdo subiūgit admonitiōē ibi. **A**n⁹
q̄tū autē videat et c. **C**irca p̄mū duo facit pmo relicta simi-
tudine agriculture quā supra psequit⁹ fuerat sub similitu-
dine edificatiōis suū. p̄cipū laborez describit dīcēs **S**cd⁹

grām dei q̄ data est mihi vt sapiēs architect⁹ fundamētū
posui. **U**bi cōsiderandū est qz architect⁹ dī p̄ncipalis ar-
tifer et maxie edificij ad quē p̄tinet p̄bendere sumas dī
positiōē tot⁹ opis q̄ p̄ficatur per opationē manualiū ar-
tificum. **E**t iō dī sapiēs in edificio qz simpliciē sapiēs est
qui summā cām cognoscit. s. deū et alios fm deū ordinar.
Ita sapiēs in edificio dī qui p̄ncipalē cām edificij. s. finē
p̄siderat et ordinar in inferiorib⁹ artificib⁹ qd sit ppter su-
nez agendū. **M**aifestus est autē qz tota substantia edificij ex
fundamētō depēdet. et iō ad sapiētē architect⁹ p̄tinet ydo-
neum fundamētū collocare. **I**pe autē paulus fundamen-
tū spūalis edificij collocauit cōtrib⁹. **U**nde supra dicit
Ego plātaui. sicut em se hēt fundamētū in edificio: sic plā-
tatio in plāris. **P**er vtrūqz em significat spūaliter p̄mā p-
dicatio fidei. **A**n⁹ et ipe dicit. Ro. 15. **S**ic autē p̄dicam⁹ eū-
gellum nō vbi notat⁹ est xps ne sup̄ fundamētū e
dificarem. et iō se cōpat sapiētī architecto. **H**oc autē nō sue
v̄tū attribuit. s; grē dei et h⁹ ē qd dicit. **S**cd⁹ grāz dei
q̄ data est mihi. qui. s. me aptū et ydoneū ad hoc mīstrum
fecit. **I**ntra. 4. **A**bādam⁹ oib⁹ laboraui non autē ego: sed
grā dei meū. **S**ecūdo describit laborez alioz dīcēs. **A**n⁹
autē. i. q̄cunqz iter vos laborat. sup̄edificat fundamētō a me
posito. **A**d qdēz pōt ad duo referri. **U**no quidē mō in q̄-
tū aliq̄s sup̄edificat fidei in seipō fundat⁹ vt p̄fectū chari-
tatis et bonoz opuz. i. pe. 2. **E**t ipe tanq̄ lapides vini su-
peredificam⁹. **A**li⁹ ad doctrinā quā qd fundat⁹ in alijs
p̄fecti⁹ maifestat. **U**n⁹ **J**er. p. dicit. **E**t edifices et plātes
Et fm hoc idē significat hoc sup̄edificatio qd. s. rigatio.
Deī de cū dicit. **A**nūq̄s autē et c. **S**ubiūgit moitiōē
dīcēs. dicit⁹ ē qz ad alios p̄tinet sup̄edificare. **A**nūq̄s autē
videat. i. diligētē attendat quō sup̄edificat. i. q̄lem
nā fidei fundat⁹ in alijs sup̄addat vt q̄lia opa fidei i se su-
date. **P**uer. 4. **O**culi tui videat⁹ recta et palpebre tue p̄ce-
dant gressus tuos. **S**ecūdo rīder tacite q̄stioni q̄re. i. ad
moneat alios de sup̄edificatiōe et nō de fundatiōe vt p̄m⁹
assignat rōes q̄re dixerit qz ad alios p̄tinet sup̄edificare dī-
cēs. **F**undamētū ali⁹ nō pōt ponere p̄ter id qd positū est
scz a me qd est ihs xps q̄ hit⁹ in cordib⁹ v̄ris p̄ fidē. vt dī
cit eph. 3. **E**t de fundamētō dī. Esa. 28. **E**cce ego mittay i
fundamētū iō lapidē āgularez p̄batū p̄ciosū. i. in fundamē-
tū fundatū. **S**z p̄tra videt⁹ eē qd dī apōc. 21. **M**ur⁹ citas
tis hīs fundamēta. 12. et in ip̄is. 12. nota ap̄toz. **A**d qd
lulus xps est fundamētū. **D**icēdū est autē qz duplex est fun-
damētū. **U**nū qdēz qd p se hz soliditatē sic rupes aliq̄ su-
pra quā edificij p̄struit et hūic fundamētō xps p̄p̄at. **I**pe
em est petra q̄ dī dī. **M**at. 7. **F**undata em erat supra firmā
petrā. **A**li⁹ est fundamētū qd hz soliditatē nō ex se s; ex a-
lio solido subiecto sicut lapides q̄ pmo supponūt petre so-
lide. **E**t h⁹ mō dicunt apli esse fundamētū ecclē qz ipsi p̄-
mo sup̄edificati sūt xpo p̄ fidē et caritatē. **A**n⁹ dī eph. 2.
Sup̄edificati supra fundamētū ap̄toz. **D**eī de cū dicit
Scd⁹ sup̄edificat et c. agit de v̄ria mercedis q̄tū ad hoc
qz quidā eā accipiūt sine detrimento. quidā cū detrimento
Et circa h⁹ tria facit. **P**rimo docet qz diūsitatis opationū
maifestat ex retributiōe. **S**ecūdo ostendit qm maifestat ibi. **D**i-
es ei v̄ni. **T**ertio ostendit quō maifestat ibi. **S**i cui⁹ op⁹ et c.
Circa p̄mū p̄siderādū est qz ap̄tus itendēs ostendere diūsitati-
tate sup̄edificatiōis. 6. pōt vidēz tria p̄tra tria. **E**t vna q̄
dē p̄re aux argētū et lapides p̄ciosos. **E**t ex alia p̄re lignū
fenū et stipulā. qz tria. s. aux. argētū. et lapides p̄ciosi hnt
quādam inclitā claritatē simul et incōsumpibilitatē et p̄-
ciositatem. **A**lia v̄o tria obscura sunt et facile ab igne con-
sumūt et vilita sunt. **U**nde p̄aux. argētū et lapides p̄re-
ciosos intelligit aliq̄d p̄clar et stabile. et lignū v̄o fenūz
et stipulā aliq̄d male et transitorū. **D**icit⁹ ē autē. s. qz sup̄-
edificatō pōt intelligi et q̄tū ad opa q̄ vnūq̄s sup̄edificat

in epistolam I ad Corinthios III

fidei fundamento. et quantum ad doctrinam quam aliquis doctor vel predicat superedificat in fundamento fidei ab apostolo fundare. Unde ista diversitas quam hic apostolus tangit ad utramque superedificationem referri potest. Quidam ergo referentes hec ad superedificationem operum dixerunt quod per aurum et lapides preciosos intelliguntur bona que quis fidei superaddit. Sed per lignum fenem et stipulam debent intelligi peccata mortalia que quis facit post fidem susceptam. Et ista exponebantur stare non poterunt. Pro quo dicitur quod peccata mortalia sunt opera mortua secundum illud Hebr. 9. Munda bit scias nras ab opibus mortuis. In hoc autem edificatio nihil edificat nisi vivum secundum illud 1. Pe. 2. Et ipsi tanquam lapides vivi superedificamini. An ille qui cum fide habet peccata mortalia non superedificat sed magis destruit vel violat. Quia que dicitur infra eodem. Si quis templum dei violaverit disperdet illud deus. Secundo quod peccata mortalia magis copantur ferro vel plumbum vel lapidi. tum propter gravitatem. tum quod etiam non renouantur per ignem sed in eo manent et sunt peccata deo venialia copantur ligno fenem et stipule. tum propter levitatem tum etiam quod ab eis aliquis defecit expurgat per ignem. Tertio quod secundum hanc expone videtur sequi quod ille qui moritur in peccato mortali dum non habet finalit salutem consequitur licet primo aliquis penas sustineat. Sic enim sequitur. Si cuius operum arserit detrimentum patietur ipse autem saluus erit sicut in igne. Quod dicitur dicitur manifeste sententia apostoli quod dicitur infra. 6. Reges fornicarij neque idolis servientes etc. regnum dei possidebunt. Gal. 5. Qui talia agunt regnum dei non possidebunt. Non est autem alicui salus nisi in regno dei. Non quod ab eo excludit mittit in ignem eternum ut dicitur Mat. 25. Quarto quod fides non potest dici fundamentum nisi per quam christus habitat in nobis. cum supradictum sit quod fundamentum est ipse christus iesus. Non enim habitat christus in nobis per fidem informem. Alioquin habitaret in demonibus de quibus scriptum est. Jac. 2. Et demones credunt et tremunt. An quod dicitur epistolam 5. Habitare christum per fidem in cordibus nostris oportet intelligi de fide per charitatem formatam cum scriptum sit. 1. Jo. 4. Qui manet in charitate in deo manet et deus in eo. Hec est fides que per dilectionem operatur ut dicitur infra. 13. Charitas non agit propter autem manifestum est quod ille qui operatur peccata mortalia non habet fidem formatam et ita non habet fundamentum. oportet ergo intelligere quod tam ille qui superedificat fundamentum aurum argentum lapides preciosos et etiam ille qui superedificat lignum fenem stipulam vitet peccata. Ad hoc quod distinctio intelligenda est quod actus humani ex obiectis spiritum habent. Duplex est autem obiectum humani actus. scilicet res spirituales et res corporales. que que obiecta dunt triplex. Pro quo dicitur quod tum ad hoc quod res spirituales sunt perpetue. res autem corporales sunt transitorie. An. 2. corin. 4. Que vident temporalia sunt que autem non vident eterna. Secundo quod ad hoc quod res spirituales in scriptis claritate habent secundum illud sapientia. 6. Clara est et que non quod marcescit sapientia. Res corporales obscuritate habent ex materia. An dicitur sapientia. 2. Umbra transiit et tempus non firmum. Tertio quod ad hoc quod res spirituales sunt preciosiores et nobiliores rebus corporalibus. An puer. 3. dicitur de sapientia. Preciosior est cunctis opibus. Et sapientia. 7. Quod aurum in copatione illius arena est exigua et tanquam lutum estimabitur argentum in respectu illius. Et ita opera quebus homo inicit rebus spiritualibus et divinis copantur auro argento et lapidi preciosis que sunt solida clara et preciosa. ita tamen quod per aurum designat ea que homo tendit in ipsum deum per contemplationem et amorem. An dicitur eadem. 5. Caput eius aurum optimum. caput eius christus est deus. ut dicitur Esai. 11. de quo auro dicitur apoc. 3. Suadeo tibi cinere a me aurum ignitum. scilicet sapientiam cum charitate. Per argentum significat actus que homo adheret spiritualibus credendis et amandis et contemplandis. An in glo. refertur argentum ad dilectionem proximi propter quod et in psalmo. Pene colube describitur deus argentate enim superior psalmo. 1. posteriora describitur esse in pallo re auri. Quod per lapides preciosos designat opera diversarum virtutum que anima humana ornat. An dicitur Eccl. 5. Quasi vas auri

solidum ornatum of lapide precioso. Et etiam mandata legis dei secundum illud psalmo. Dilex mandata tua super aurum et topazion. Opera vero humana quibus homo se edificat rebus corporalibus habent quosdam gradus prout quedam sunt alijs stabiliora. quedam vero facillius consumptibilia. nam ipsi homines inter creaturas carnales et digniores sunt et per successionem conservantur. Unde comparantur lignis secundum illud Iudic. 9. Ferunt ligna siluam ut eligerent super se regem. Caro autem hominis facillius corrumpitur per infirmitatem et mortem. Unde comparatur fenem secundum illud Esai. 40. Omnis caro fenem. Ea vero que pertinent ad gloriam huius mundi facillime transeunt. Unde stipule comparantur. Unde in psalmo sequitur. Pone illos ut rotam et ut stipulam ante faciem ventis. Sic ergo superedificare aurum et argentum et lapides preciosos est superedificare fidei fundamentum ea que pertinent ad contemplationem sapientie divinarum et amorem dei et devotionem sanctorum et obsequium proximorum et ad exercitium virtutum. Superedificare vero lignum fenem et stipulam est superaddere fidei fundamentum ea que pertinent ad dispositionem humanarum rerum et ad opera carnis et ad exteriorum gloriam. Sciendum tamen quod contingit aliquem hominem id intendere tripliciter. Uno modo ita quod in his finem constituit at cum hoc sit peccatum mortale per hoc homo non superedificat sed e converso fundamentum aliud fundamentum collocat. Nam finis est fundamentum in rebus appetibilibus que queruntur propter finem. Alio modo aliquis intendit uti predictis rebus totaliter ordinans eas in dei gloriam. et que opera specificantur ex fine intento hoc iam non erit edificare lignum fenem et stipulam sed aurum et argentum et lapides preciosos. Tertio modo aliquis licet in his finem non constituat nec vellet propter ista contra deum facere afficitur tamen ad ista magis quod deberet. ita quod per hec retardatur ab his que dei sunt quod est peccare venialiter et hoc proprie est superedificare lignum fenem stipulam. non quia ipsa superedificantur proprie loquendo sed quia opera ad temporalium curam pertinentia habent venialia adiuncta propter vehementiorem affectum ad ipsa que quidem affectio secundum quod magis et minus inheret: ligno fenem et stipule comparantur. Et dupliciter potest distingui. Uno modo secundum permanentiam rerum spiritualium ut prius dictum est. Alio modo secundum vehementiam adhesionis. Sciendum tamen quod et illi qui spiritualibus rebus intendunt non omnino possunt absolvi a cura rerum temporalium. nec etiam qui in charitate rebus temporalibus intendunt sunt omnino a rebus spiritualibus vacuis sed studio diversificantur. Nam quidam studium vite sue ordinant ad spiritualia. temporalibus vero non intendunt nisi in quantum requirit necessitas corporalis vite. Quisdam vero studium vite sue applicant ad temporalia procuranda ut tamen spiritualibus rebus ad directionem vite sue. Primi igitur superedificant aurum argentum lapides preciosos. Secundi vero superedificant fenem lignum et stipulam. Et quo patet quod illi qui superedificant aurum argentum et lapides preciosos habent aliquid de peccatis venialibus. sed non in gravitate mobili propter hoc quod modicum attingunt de cura temporalium rerum. Illi etiam qui superedificant lignum fenem stipulam habent aliquid stabile preciosum et preclarum. sed in minori quantitate sed in quantum dirigunt per bona spiritualia. Potest autem et hec diversitas referri ad superedificationem doctrinam. Nam illi qui fidei ab apostolis fundate per suam doctrinam superedificant solidam veritatem et claram sive manifestam et ad ornamentum ecclesie pertinentem superedificant aurum argentum lapides preciosos. Unde puer. 10. Argentum electum labia iusti. Illi vero qui ab apostolis fundate superaddunt in sua doctrina aliquid inutile et que non sunt manifesta nec veritatis ratione firmantur

Explanatio sancti Thome

sed sunt vana et inania. superedificant lignum fenem stipulam. Unde dicit Jere. 23. Qui habet somnium narret somnium et qui habet sermonem meum loquat sermonem meum vere quod paleis ad triticum? Qui vero falsitate doceret non superedificaret sed magis subuerteret fundamentum. Dicit ergo si quis superedificat vel operando vel docendo super fundamentum hoc id est super fidem formatam in corde vel super fidem fundatam ab apostolis et predicatam aurum et argentum aut lapides preciosos id est spiritualia opera vel preclara doctrinam. Vel lignum fenem stipulam id est corporalia opera vel friuolam doctrinam: vniuscuiusque opus manifestum erit. scilicet in ultimo iudicio quale sit. non enim latet per humanam ignorantiam. Nam quidam vident superedificare aurum argentum lapidem preciosum. qui tamen superedificant lignum fenem stipulam in rebus spiritualibus corporalia meditantibus. puta lucrum vel fauorem humanum. Quidam vero vident superedificare lignum fenem stipulam qui tamen edificanc aurum argentum et lapidem preciosum: quod in administratiue temporalium nihil nisi spiritualia cogitant. Unde et sopho. 1. dicitur. Scrutabor hierusalem in lucernis. et Luc. 12. Nihil opertum quod non reueletur. Deinde cum dicit. Dies enim domini. ostendit quod hec manifestantur. et primo ponit tempus manifestatiouis eius dicit. Dies enim domini declarabit. Circa quod sciendum est quod tunc dicit esse tempus et dies alicuius rei quod est in optimo statu et maximo sui posse. Unde et ecc. 4. dicit. Omnia tempus habet. Quando ergo homo suam voluntatem implet etiam contra deum tunc est dies hominis. Unde dicit Jere. 17. Dies hominis non desiderat tu scis. Dies vero domini dicit quod voluntas domini compleretur de hominibus qui per eius iustitiam vel premiabunt vel danna bunt secundum illud psalmi. Cum accipio tempus ego iustitias iudicabo. Unde secundum triplex dei iudicium triplex potest intelligi dies domini. Erunt enim quedam iudicia generale omnium secundum illud Mat. 12. Qui tamen in iudicio surgent in iudicio. Et secundum hoc dies domini dicitur: nouissimus dies iudicij dicitur. 2. thessal. 2. Non terreamus quod in istis diebus domini. Et secundum hoc intelligitur dies domini declarabit quod in die iudicij manifestabitur deus humanorum meritorum. Ro. 2. In die quod iudicabit deus occulta hominum. Aliud autem est preclarare iudicium quod sit de vnoquoque in morte ipsius de quo habet Luc. 16. Dormit deus et sepultus est in inferno. mortuus est autem mendicis et portat est ab angelis in sinu abrahe. Et secundum hoc dies domini potest intelligi dies mortis secundum illud. 1. thessal. 5. Dies domini sicut fur in nocte ita veniet. Sic ergo dies domini declarabit quod in morte vniuscuiusque eius merita patent. Unde dicit puer. 11. Dormit homo ipso nulla erit ultra spes. et eius dies. 14. Spat autem iustus in morte sua. Tertius autem est iudicium in hac vita in quantum deus per tribulationes huius vite interdum homines probat. Unde dicit infra. 11. Cum iudicamur a domino corripimur ut non cum hoc mundo dancemur. Et secundum hoc dicit dies domini dies temporalis tribulationis de quo dicit sopho. 1. Vox dei domini amara tribulabit ibi fortis. Dies ergo domini declarabit quod in tempore tribulationis affectus hominis probat. Eccl. 17. Casa figuli probat fornax et homines iustos temptatio tribulationis. Secundo ostendit quod quod fiet ista declaratio quod per ignem. Unde sequitur. Quia in igne reuelabitur. scilicet dies domini: nam dies iudicij reuelabitur in igne quod preedit faciem iudicis exurens faciem mundi et inuoluens reptoribus et iustos purgans de quo dicit psalmi. Ignis autem ipsum preedit et inflammat in circuitu inimicos eius. Dies autem domini quod est dies mortis reuelabitur in igne purgatorij per quem purgabitur si quod in elementis inueniet purgandum de quo potest intelligi quod dicit Job 23. Probabit me quasi aurum quod per ignem transiet. Dies vero quod est dies tribulationis diuino iudicio promissa reuelat in igne tribulationis de quo dicit Eccl. 2. In igne probat aurum et argentum homines vero acceptabiles in camino tribulationis. Tertio ponit effectum manifestatiouis eius subdit. Et vniuscuiusque opus que sit ignis probabit quod scilicet per quolibet ignis predictorum probant merita hominis vel demerita. Unde in psalmi. Ignem me examina sti et non est inuenta in me iniquitas. In his tribus quod habet apostolus po-

nit primum est conclusio duorum sequentium. Si enim dies domini reuelat in igne et ignis probat que sit vniuscuiusque opus. sequens est quod dies domini declarat deus opera hominum. Unde dicitur. Si cuius opus manserit et ostendit modum predicte manifestatiouis et per quantum ad bona opera cum dicit. Si cuius. id est alicuius opus quod ipse superedificauit manserit. scilicet in igne ille. scilicet qui superedificauit mercedem accipiet. Jere. 31. Est merces operi tuo. Et est. 40. Ecce merces eius cum eo. Dicit autem aliquid opus in igne probante ille sum dupl. Uno modo ex parte ipsius operantis. scilicet ille qui hoc facit opus. scilicet bone doctrine vel quodcumque bonorum operum propter huiusmodi opus non puniet in quantum. nec torquetur igne purgatorij. nec igne qui preedit faciem iudicis. nec etiam estus ar igne tribulationis. Qui enim non immoderate temporaria dilexerit. sequens est quod non nimis doleat per eorum amissionem. Dolore enim causat ex amore rei que amittit. Unde superfluous amor superfluum generat dolorem. Alio modo potest intelligi ex parte ipsius operis. quolibet enim predictorum iudiciorum supueniente homini permanet et opus bone doctrine vel quodcumque aliud bonum opus. Nam igne tribulationis supueniente non cessat homo nec per vera doctrina nec per bono opere. Vtriusque autem horum permanet hoc quantum ad meritum et in igne purgatorij et igne qui preedit faciem iudicis. Secundo ostendit die quantum ad mala opera dicitur. Si cuius. id est alicuius opus arserit. scilicet per aliquem ignis predictorum detrimentum patiet scilicet hoc opus est non tamen vix danna tius. Unde subdit. Ipse autem saluus erit scilicet salute eterna secundum illud Est. 45. Saluus est israhel in domino salute eterna. sic tamen quasi per ignem quem scilicet per sustinuit vel in hac vita vel in fine huius vite vel in fine mundi. Unde dicit in psalmi. Transiunt per ignem et educisti nos in refrigerium. Et est. 43. Cum transieris per ignem non combureris. et flamma non comburet te. quod ego dominus deus saluator tuus. Dicit autem opus alicuius ardere dupl. Uno modo ex parte operantis in quantum scilicet aliis affligit igne tribulationis vel imoderatum affectum qui superflue eterna diligit et puniet igne purgatorij vel igne qui preedit faciem iudicis. propter peccata venialia que circa curam temporalium commisit. siue etiam per friuola et vana que docuit. Alio modo ardet opus in igne ex parte ipsius operis quod scilicet tribulatione supueniente homo non potest vacare nec doctrine vane nec terrenis operibus. secundum illud psalmi. In illa die probabit omnes cogitationes eorum. Nec etiam igne purgatorij vel preedit faciem iudicis remanebit ei aliquid predictorum vel ad remedium vel ad meritum. Et sicut et dupl. patet detrimentum vel in quantum ipse puniet in quantum patet id quod fecit. et quantum ad hoc dicitur Eccl. 14. Omne opus corruptibile in fine deficiet et quod opus illud ibi cum illo et omne opus electum in fine iustificabitur: et quod opus illud honorificabit in illo. Quorum primum patet ad eum qui superedificat lignum fenem et stipulam. quod est opus vigne ardens. Secundum autem patet ad eum qui superedificat aurum argentum lapides preciosos. quod est opus manens in igne absque detrimento.

Lectio tertia

Nescitis quod templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis? Si quis autem templum dei violauerit disperdet illum deus. Templum enim dei sanctum est: quod estis vos. Nemo se seducat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo: stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi stulticia est apud deum. Scriptum est enim. Comprehendam sapientes in astutia eorum. Et iterum. Dominus nouit cogitationes sapientium: quoniam vane sunt. Nemo itaque gloriatur in hominibus. Quia enim vestra sunt siue Paulus siue apollo: siue cephas. siue mundus siue vita siue mors. siue pre-

Explanatio sancti Thome

eorum quod ceperant. quia ut dicit prover. 21. Non est sapientia non est scientia non est consilium contra dominum. Secunda auctoritas sumit ex ps. unde dicit. Et iterum scriptum est. Dominus novit cogitationes sapientium id est secundum sapientiam mundi quoniam varie sunt. quod scilicet non pertingunt ad fines cognitionis humane que est cognitio veritatis divine. Unde dicit sap. 13. Vanus sunt omnes homines in quibus non subest sapientia dei. Deinde cum dicit. Itaque nemo gloriatur in hominibus. Infert conclusionem principaliter intentam scilicet quod non debeant gloriari de ministris dei. et primo concludit propositum ex predictis dicens. Itaque ex quo ministri nihil sunt sed laborant pro mercede. nemo gloriatur in hominibus sicut et in ps. dicit. Nolite confidere in principibus neque in filijs hominum in qui bus non est salus. Et Jer. 17. Maledictus vir qui confidit in homine etc. Secundo rationem assignat ex dignitate fidelium christi assignans ordinem fidelium in rebus. et primo ponit ordinem rerum ad fideles christi dicens. Omnia vestra sunt quasi dicat. Sicut homo non gloriatur de rebus suis ubi subiectis: ita et vos gloriari non debetis de rebus huius mundi que omnia sunt vobis data a deo secundum illud ps. Omnia subieciisti sub pedibus eius. Exponit autem que omnia. inquit que primo ponit ministros christi que sunt divinitus ordinati ad ministeriam fidelium. secundum illud. 2. corin. 4. Nos autem servos vestros pro iesum et hoc est quod dicit. Sive paulus que plantavit. sive apollo que rigavit. sive cephas. i. petrus que est vester pastor omnium christi ut dicit Jo. ultimo. Post hec ponit res exteriores cum dicit. Sive mundus que est continentia omnium creaturarum que quidem est fidelium christi. eo quod homo pro rebus huius mundi vivat vel quantum ad necessitatem corporalem vel quantum ad cognitionem dei secundum illud sap. 13. A magnitudine speciei et creature etc. Consequenter ponit ea que pertinent ad ipsam hominis dispositionem dicens. Sive vita sive mors que scilicet fidelium christi et vita est utilis in qua meretur et mors pro qua ad premia perveniunt secundum illud Ro. 14. Sive vitium sive moritur etc. Et phil. 1. Mihi vivere christus est et mori lucrum. Ad hec autem duo reducuntur omnia bona vel mala huius mundi quia per bona conservatur vita. per mala pervenit ad mortem. Ultimo ponit que pertinent ad statum hominis presentem vel futurum dicens. Sive presentia. i. res huius vite quibus vivimus ad meritum sue futura que nobis reservantur ad premium. Non enim habemus hic manentem civitatem sed futuram inquirimus. ut dicitur Heb. ultimo. Omnia inquit vestra sunt id est vestre utilitati deservientia secundum illud Ro. 8. Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Sic ergo primum ordo est christi ad fideles. secundus vero fidelium christi ad christum quos ponit subdens: Vos autem christi estis. quia scilicet sua morte redemit Ro. 14. Sive vitium sive moritur domini sumus. Tertius ordo est christi secundum quod homo ad deum. ideo addit. Christus autem secundum quod homo dei est. Unde cum deum et dominum in ps. nominat dicens. Domine deus meus in te speravi. ut nomine dei tota trinitas intelligatur. Quia ergo nullus debet gloriari de eo quod infra ipsum est: sed de eo quod est supra ipsum ideo non debent fideles christi gloriari de ministris. sed magis ministri de ipsis. 2. corin. 7. Multa mihi fiducia est apud vos. multa mihi gloriatio pro vobis. Sed fideles christi debent gloriari de christo. secundum illud Gal. ultimo. Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri iesu christi. sicut christus de patre secundum illud sap. 2. Glorietur se patrem habere deum.

Incipit capitulum quartum.
Lectio prima.

Nos existimet homo ut ministros christi: et dispensatores ministeriorum dei. Hic iam queritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniat. Mihi autem pro minimo est ut a vobis iudicet aut ab humano die. Sed neque me ipsum iudico: nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me: dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare quoad usque veniat dominus: qui et illuminabit abscondita tenebrarum. et mani festabit consilia cordium. et tunc laus erit unicuique a deo.

Superius redarguit apostolus corinthios de hoc quod de quibusdam ministris gloriabantur: ibi autem arguit eos quod alios ministros contemnebant. Et circa hoc duo facit. primo arguit eorum culpam. Secundo instat ad eorum correctio nem ibi. Non ut confundam vos. Circa primum duo facit. primo arguit eorum temeritatem qua male de ministris christi iudicabant. Secundo arguit eorum elationem qua christi ministros contemnebant ibi. Hoc autem fratres. Circa primum duo facit. primo ostendit quid sit de ministris christi firmiter sentiendum. Secundo quod non sit de eis temere iudicandum ibi. Hic iam queritur inter dispensatores. Dicit ergo primo. Dixi quod nullus vestrum debet cognoscere de hominibus tamen quilibet vestrum debet cognoscere auctoritatem officii nostri ad quod pertinet quod sumus mediatores inter christum cui servimus. ad quod pertinet quod dicit. Sic nos existimet homo ut ministros christi. Ita. et Sacerdotes dei vocabimini ministri dei nostri dicitur vobis. et inter membra eius que sunt fideles ecclesie: quibus dona christi dispensant. ad quod pertinet quod subditur. Et dispensatores ministeriorum dei id est secretorum eius: que quidem sunt spiritualia eius documenta. secundum illud infra. 14. Spiritus est qui loquitur mysteria. Vel etiam ecclesiastica sacramenta in quibus divina virtus secretorum operatur salutem. Unde et in forma consecrationis eucharistie dicit. Misterium fidei. Pertinet ergo ad officium presbiteriorum ecclesie quod in gubernatione subditorum soli christo servire desiderent cuius amore oves eius pascunt secundum illud Jo. ultimo. Si diligis me pascue oves meas. Pertinet etiam ad eos ut divina populo dispensent. secundum illud infra. 6. Dispensatio mihi credita est. et secundum hoc sunt mediatores inter christum et populum. secundum illud deut. 5. Ego sequestrer fui et medius illo tempore inter deum et vos. Hec autem estimatio de presbiteris ecclesie necessaria est ad salutem fidelium. nisi enim eos recognoscerent ministros christi non eis obediret tanquam christo. secundum illud Gal. 4. Sicut angelus dei ex cepistis me sicut iesum christum. Rursum si eos non cognoscerent dispensatores recusatet ab eis dona recipere contra illud quod idem apostolus dicit. 2. cor. 2. Quod donavi si quod donavi propter vos in persona christi. Deinde cum dicit. Hic iam querit inter dispensatores. ostendit circa ministros christi temere iudicari non debere. et circa hoc tria facit. primo ponit quoddam pro quod iudicare satagunt de fidelitate ministrorum. Secundo ostendit de hoc iudicio se non curare sed deo referre ibi. Mihi autem pro minimo est. Tertio concludit prohibitionem temerarij iudicij ibi. Itaque nolite. Circa primum considerandum est quod ministrorum et dispensatorum christi que sunt fideles: quodam infideles. Infideles dispensatores

XIII. ca.

sunt q̄ in dispensandis diuinis ministerijs non intendit vtilitatem populi et honorem xpi et vtilitatem membrorum eius sicut illud Luc. 16. In iniquo mammona fideles non fuistis. Fideles autem qui in omnibus intendunt honorem dei et vtilitatem membrorum eius. sicut illud Luc. 12. Quis putas est fidelis seruus et prudens quem constituit super familiam suam. Qui autem sint fideles vel infideles diuino iudicio manifestabunt in futuro. Sed corinthii temere volebant discutere. quod dispensatores essent fideles vel infideles. et hoc est quod dicit. Hic hoc est inter vos. Jam. i. in presenti tempore querit. i. discutitur. Et quod. i. aliqui inter dispensatores fideles inueniuntur. Iudicabant enim plures esse infideles vix aliquem virum putantes esse fidelem sicut illud puer. 20. Multi viri misericordes vocantur virum autem fidelis quis inueniet? Deinde inde cum dicit. Tibi autem pro minimo est. ostendit se hoc iudicium reputare nihil: et circa hoc tria facit. primo ponit quod non curat circa hoc ab alijs iudicari dicens. Tibi autem quod super minimum inter dispensatores pro minimo est. i. minima bona reputo. Et a vobis iudicet se esse fidelis vel infidelis. Et ne putarent ab apostolo hec dici in eorum contemptum ac si eorum iudicium despiceret quasi vilium personarum sublungit. Aut ab humano intellectu qui est dies hominis sicut illud Job. 11. Aut ambulat in die non offendit quod lucet huius mundi videt. Vel ad Ier. 13. Aut ab humano die. i. ab intellectu in hoc tempore iudicantibus quasi dicat vestrum vel quorumcumque hominum iudicium primum curo. Ier. 17. Diem hominis non desideravi tu scis. Est autem sciendum quod de iudicio hominum dupliciter debet curari. Primo modo quantum ad alios qui ex eorum bono vel edificant vel secularizantur. et sic sancti non pro minimo sed pro magno habent ab hominibus iudicari cum dominus dicat Mat. 5. Videat opera vestra bona et glorificent patrem vestrum qui in celis est. Alio modo quantum ad seipsos. et sic non curant multum quia nec gloriam humanam concupiscunt sicut illud. i. thessal. 2. Neque gloriam ab hominibus querentes neque aliquid a vobis neque ab alijs. Neque opprobrium hominis timet sicut illud Esa. 51. Nolite timere opprobrium hominum et blasphemias eorum ne timeatis. Unde apostolus signanter dicit. Tibi autem et id est quantum ad me pertinet. non autem id pro nullo est sed pro minimo quod bona temporalia inter que bona fama computat. non sunt nulla bona sed minima vel in aug. dicit in libro de libero arbitrio. Unde et sap. 7. Omne aurum in comparatione illius arena est exigua. Secundo ostendit quod neque seipsum iudicare presumit dicens. Sed neque meipsum iudico. Videt autem hoc esse contra id quod infra. ii. dicitur. Si nosmetipsos diluicarem non vtrius iudicaremur Debet ergo quilibet iudicare seipsum. Sed sciendum est quod iudicio discussionis de quo apertus tibi loquitur quilibet debet iudicare seipsum sicut illud ps. Exercitabar et scopebas spiritum meum. Et similiter iudicio condemnationis et reprehensionis in manifestis malis sicut illud Job. 13. Arguam coram eo vias meas. sed iudicio absolutionis non debet aliquis presumere se iudicare. vt se innocentem reputet. Unde dicitur Job. 9. Si iustificare me volueris os meum condonabit me. si innocentem considero prauum me comprobabit. Cuius rationem assignat dicens. Nihil mihi conscius sum id est non habeo alicuius peccati mortalis conscientiam sicut illud Job. 27. Neque reprehendit me cor meum in omni vita mea. Sed non in hoc iustificatus sum id est non sufficit ad hoc quod me iustum pronunciem. quod possunt aliqua peccata in me latere que ignoro. sicut illud ps. Delicta que intelligit. Et Job. 9. dicit. Et si simplex fuero hoc ipsum ignorabit anima mea. Tertio concludit cui hoc iudicium referret dicens. Qui autem iudicat me dominus est. i. ad solū deū pertinet iudicare vtrum sim fidelis minister an non. hoc enim

pertinet ad intentionem cordis quam solus deus ponderare potest sicut illud puer. 16. Spiritus ponderator est dominus et Ier. 7. Præuū est cor hominis et inscrutabile. quod cognoscat illud: Ego dominus probans renes et scrutans corda. Deinde cum dicit. Itaque nolite etiam concludit prohibitionem temerarij iudicij. Et circa hoc tria facit. primo prohibet presumere diuinum iudicium dicens. Itaque exemplo meo quod neque meipsum iudico neque ab alijs iudicari curo sed iudicium meum deo referuo: Nolite ante ipsum iudicare quod vt dicit Eccl. 8. Omni negotio tempus est et oportunitas. Quoad usque veniat dominus scilicet ad iudicandum sicut illud. Esa. tertio Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Unde et dominus dicit Mat. 7. Nolite iudicare. Sed hoc intelligendum est de occultis de manifestis autem iudicare commissum est a deo hominibus sicut illud deut. 1. Audite illos et quod iustum est iudicare. Sunt enim aliqua manifesta non solum per euidentiā facti sicut noxia. sed etiam propter confessionem aut testium probationem. Occulta vero deus suo referuat iudicio. Sicut autem occulta nobis que latent in corde vel etiam in abscondito sunt. et de his dicit in ps. Que dicitis in cordibus vestris et in conspectibus vestris compungimini. Unde homo quodam de his est temerarius iudex sicut iudex delegatus quod excedit formam mandati iudicis de causa non sibi commissam. Est ergo temerarius iudicium quam aliquis de dubijs iudicat. Peruersus autem quando falsum iudicium profert et quis non sit iudicandum circa personam puta vt aliquis iudicet malū hominem quod bonus est. tunc multo grauius est vt iudicium profert de rebus ipsius puta si quis diceret virginitatem esse malā et fornicationes bonam. contra quod dicit Esa. 5. Et quod dicitis bonum malū et malum bonū. Secundo describit perfectionem futuri diuini iudicij dicens. Qui scilicet dominus ad iudicandum veniens illius minabit abscondita tenebrarum id est facit esse lucida et manifesta ea que occulte in tenebris facta sunt. et manifestabit consilia cordium. i. omnia corda sicut illud Job. 12. Qui reuelat occulta de tenebris et producit in lucem umbram mortis Et sopho. 1. Scrutabor hierusalē in lucernis. Ad quod quidem est intelligendum tam de bonis quam de malis que non sunt per se ipsam recta sicut illud ps. Beati quorum remissa sunt iniquitates et quorum recta sunt peccata. Tertio ponit fructus quem boni reportabunt de diuino iudicio dicens. Et tunc laus erit vnicuique scilicet bonorum a deo. Que quidem laus vera erit quod deus nec decipi nec decipi potest. Ro. 2. Cuius laus non ex hominibus sed ex deo est. 2. corin. 10. Non enim quod seipsos commendat ille probatus est sed que deus commendat.

Lectio secunda.

Hec autem fratres transfigurauimus in me et apollo propter vos: vt in vobis discatis: me supra quod scriptum est vnus aduersus alterum in seculo pro alio. Quis enim discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Jam saturati estis. itaque diuites facti estis sine nobis regnatis. Et vnam regnetis: vt et nos vobiscum regnemus. Puto enim quod deus nos apostolos nouissimos ostendit tanquam mortui destinatos. quod spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus. Nos stulti propter christum vos autem prudentes in christo. Nos infirmi: vos autem fortes. Vos nobiles: nos autem ignobiles. Usque in hanc horam et

Explanatio sancti Thome

esurimus et sitimus et nudi sumus. et collapsum cedimus et instabiles sumus. et laboramus operantes manibus nostris. Maledicimur et benedicimur. Persecutionem patimur et sustinemus. Blasphemamur et obsecramur. Quasi purgamenta huius mundi facti sumus omnium pipissima usque adhuc.

Postquam apulus reprehendit in corinthiis temeritatem qua ministrorum christi iudicabant: hic arguit eorum elationem qua ministrorum christi contemnebant. Et circa hoc tria facit. primo ponit quod intendit. Secundo rationem assignat tibi. Quis enim te discernit. Tertio eorum contemptum pronice loquens irridet tibi. Jam saturati estis. Circa primum considerandum est quod apostolus supra volens reprehendere contentiones corinthiorum quas habebant ratione ministrorum: versus fuerat nobis bonorum ministrorum christi. sicut supra. i. dixit. An quis vestrum dicit. Ego quidem sum pauli. ego autem apollo. ego vero cephe. et supra tertio videtur sive paulus sive apollo sive cephas. et tamen gloriabantur de bonis ministris christi nec propter eos diffidebant sed propter pseudo apostolos quos noverat noluit ne videretur ex odio vel invidia contra eos loqui. sed loquendo eorum posuerat nomen suum et aliorum bonorum predicatorum. et hoc est quod dicit. Hec autem fratres scitis que dixi de ministris de quibus gloriamini et pro quibus contenditis transfigurati. i. figuratim loquens transfusi in me et apollo. Dicit enim puer. i. Animaduertet parabolas et interpretationem verba sapientum et enigmata eorum. Et hoc propter vos. i. versus utilitatem. 2. corin. 4. Omnia propter vos. Et in nobis viscatis. ne vnius vestrum inflectat. i. supbia aduersus alium primum suum. pro alio scilicet pro quocumque ministro christi. Supra quod scriptum est. i. ultra formam vobis in premissis descriptam. Dicit enim sap. 4. Dirumpens illos inflatos sine voce. Deinde cum dicit. Quis enim te discernit. assignat rationem que vnius non debeat contra alium inflari. et primo ponit rationem dicens. Quis enim te discernit? Ad potest intelligi dupliciter. Uno modo sic. Quis enim te discernit a massa peccatorum? tu teipsum discernere non potes: unde non habes in te vnum contra alium superbias. Et de hac discretione dicit in ps. Iudica me deus et discerne causam meam de gente non sancta. Alio modo potest intelligi. Quis te discernit. i. superiorum faciens proximo tuo? quod hoc tu facere non potes. Unde contra eum suppire non debes. Et de hac discretione dicit Eccl. 33. In multitudine discipline domini sepauit eos et inuauit vias illorum. Sed inter homines in quantum sunt fideles christi non est discretio quod ut dicit Ro. 12. Multi vnius corpus sumus in christo. Et act. 15. dicit petrus. Nihil discernit inter nos et illos fide purificans corda eorum. Secundo excludit quandam rationem. Posset enim aliquis discerni vel a bonis vel a malis melior eis existens propter bona que habet puta fidei sapientiam et humilitatem. Sed hoc excludit apulus dicens. Quid autem habes quod non accepisti? quasi dicat nihil. Omnia enim bona sunt a deo secundum illud ps. Aperiente te manum tuam omnia implebunt bonitate. Et. 2. psal. 29. Tua sunt omnia. et que de manu tua accepimus reddimus tibi. et ex hoc concludit propositum dicens. Si autem accepisti quid gloriaris quasi non acceperis. ille igitur gloriatur quasi non accipiens quod de seipso gloriatur et non de deo. sicut de quibusdam dicit in ps. Qui confidit in virtute sua et in multitudine diuitiarum suarum gloriatur. Et ad hoc pertinet prima species supbie: que scilicet aliquis supbiendo quod habet dicit a seipso habere. iuxta illud ps. Labia nostra a nobis sunt. quod noster dominus est: Ille autem gloriatur quasi accipiens quod omnia deo ascribitur gloriatur de ipso sicut supra dicitur est. Qui gloriatur in domino gloriatur. Sic autem

gloriari non est suppire sed humiliari sub deo cui homo debet gloriam secundum illud eccl. ultimo. Danti mihi sapientiam dabo gloriam. Deinde cum dicit. Jam saturati estis. irridet eorum supbiam que apostolos christi contemnebant. et primo generaliter. secundo in speciali tibi. Vos stulti sumus etc. Circa primum duo facit. primo irridet in eis quod se nimis presumebant secundo deridet in eis quod apostolos contemnebant tibi. Puto enim quod deus etc. Circa primum duo facit. primo irridet eos de presumptione qua sibi attribuebant quod non habebant. Secundo irridet eos de hoc quod sibi singulariter attribuebant quod singulariter non habebant tibi. Sine nobis regnatis. Attribuebant autem sibi abundantiam bonorum quorum quedam sunt interiora. et quantum ad hoc dicit. Jam saturati estis id est vobis videtur quod saturati estis. i. abundanter refecti spirituali dulcedine de quod dicit in ps. Satiabor dum manifestabit gloria tua. Poterat autem eis fidei veritatem dicit quod iam saturati estis non plenitudine sed fastidio secundum illud puer. 27. Na satiata calcabit fauam. Quedam vero bona exteriora et gratia ad hoc dicit. Jam diuites facti estis: sicut vobis videtur. diuitijs spiritualibus de quibus dicit Esa. 33. Diuitie saluti sapientia et scientia. Simile est quod dicit apoc. 3. Dicitis quia diues sum et locuples valde et nullius ego. Sed contra hoc videtur illud quod supra dixit in principio dicens. Quia in omnibus diuites facti estis in illo in omni scientia etc. Sed videtur est quod supra dixit quantum ad bonos que inter eos erant. hic autem dicit quantum ad presumptuosos que supbiebant de eo quod non habebant. Potest et aliter distingui facietas et diuitie ut saturitas referat ad usum gratie quo quis spiritualibus fruit. Diuitie autem ad ipsos habitus gratiarum. Secundo cui dicit Sine nobis regnatis. Irridet eos quod sibi singulariter attribuebant quod non habebant. Unde dicit sine nobis regnatis id est ita vobis videtur quod regnum ad vos pertinet non ad nos. Sic enim erant decepti a pseudo apostolo se crederent se solos habere fidei veritatem que in regno dei consistit. apostolum autem et sequaces eius errare. Contra quos dicit Esa. 4. Mundum habitabitis vos soli in medio terre. Et ne videatur apulus ex inuidia hoc dicere sublungit. Etiam regnatis recte. Operatur enim ut veram fidem habeant secundum illud act. 26. Opto omnes que audiunt tales fieri qualis et ego sum ex parte vinculis his. Et ut eis exempla humilitatis prebeat subiungit. Et et nos regnemus vobiscum quasi dicat. Si aliqua excellentiam habetis non dedignamur vos sequi. sicut vos dedignamini sequi nos. contra illud quod dicit gal. 4. Ad bonum est emulamini in bono semper. Et est aduertendum quod apostolus hic quattuor species supbie tangit. quarum prima est que aliquis reputat se non habere a deo quod habet quia tangit tangit dicens. Quid gloriaris quod non accepisti? Et hoc etiam potest reduci ad secundam speciem que aliquis existimat propter meritis accepisse. Tertia species est: quod quis iactat se habere quod non habet. et quantum ad hoc dicit. Jam saturati estis: ita diuites facti estis. Quarta species quando aliquis despectis ceteris singulariter vult videri et gratia ad hoc pertinet quod dicit. Sine nobis regnatis. Deinde cum dicit. Puto quod deus etc. irridet eos de hoc quod apostolos christi contemnebant. et primo irrisorie ponit contemptum. secundo causam contemptus tibi. Qui spectaculum facti sumus. Dicit quod primo. Puto dicit quod sine nobis regnatis: puto enim id est vos putare videmini quod deus nos apostolos ostendit non vultissimos cum tamen infra. 12. dicit quod deus in ecclesia posuit primum apostolos. Sic enim implet quod dicit Matthe. 20. Erunt primi nouissimi. et nouissimi primi. Et ponit exemplum. Tanquam mortui destinatos. Illi enim que sunt condemnati ad mortem non vultissimi habent inter homines. utpote quos indignum sit viuere. et tales apostoli reputant a mundanis hominibus. secundum illud ps. Estimati sumus sicut oves occisionis. Deinde cum dicit. Quia spectaculum assignat causam contemptus

in epistolam I ad Corinthios III.

Circa quod considerandum est q̄ quando aliqui sunt condemnati ad mortem educantur hoies ad eorum occisiones q̄si ad spectaculū et hoc maxime fiebat circa eos q̄ damnabantur ad bestias. q̄ apostoli erant q̄si morti destinati subtingit: Quia spectaculū facti sum⁹ mūdo. q̄si totus mūdos concurrat ad spectandū nostrā occasionē. fm illd ps̄. Posuisti nos opprobriū vicinis nostris. exponit autē quid nomine mundi intelligat cū subdit. Et angelis et hominibus sc̄z bonis et malis. Concurrerant em̄ ad eorū spectaculū boni angeli ad confortandū. mali autē ad impugnadū. boni hoies ad cōpatiendū et exemplū patiētie sumēdū. mali hoies ad psequendū et irridendū. Deinde cū dicit. Nos stulti et irridet eos in spectaculo q̄ aplos contemnebant. Et circa hoc duo facit. p̄mo ponit cōtemptū. secundo causam contemptus ibi. Usq̄ in hanc horā et. Circa p̄mū iridet eorū cōtemptū quantū ad hoc q̄ sibi excellentiam aplos defectū attribuebant. et p̄mo quantū ad p̄fectionem intellectus: et quantū ad hoc dicit. Nos stulti sumus p̄pter xpm̄. i. stulti reputamur: q̄ crucem xpi p̄dicamus supra. i. Verbum crucis pereuntib⁹ stulticia est. et etiam q̄ propter xpm̄ opprobria et contentiones sustinemus fm illud sap. 5. Nos insensati vitam illorū estimabamus insaniam. Item vt legit act. 26. Festus dixit paulo. Insanis paulē. multe te lre ad insaniam adducit. Nos fm vram reputationē estis prudentes in xpo q̄ sc̄z nec crucē eius publice confiteri audeatis. nec p̄secutionē sustinetis. p̄ter. 26. Sapientior sibi videt pigres septem viris loq̄ntibus sententias. Secundo q̄tū ad potestātē actionis eorū dicit. Nos infirmi reputamur sc̄z in exteriorib⁹ p̄pter afflictiones quas sustinemus. 2. corin. 12. Libenter gloriahor in infirmitatibus meis. Nos autē sc̄z fm vram reputationem estis fortes sc̄z in rebus corporalib⁹. q̄ seque vinitis sine tribulatione. Isa. 5. Ne qui potentes estis ad bibendum vinum. et viri fortes ad miscendū ebrietatē. Nos nobiles. sc̄z fm vram estimationē. i. honore digni: qui exterius contumelias non patimini. Isa. 19. Filius sapiētū ego sili⁹ regū antiquorū. Nos autē ignobiles sum⁹ fm vram et aliorū reputationem q̄ contēptibiles habemur supra. i. Que contēptibilia sunt mundi et ignobilia elegit de⁹. Et tū fm rei veritatē est eōuerso. Soli em̄ contēptibiles illi sunt q̄ deū cōtēnunt. fm illd. 1. Reg. 2. Qui autē contemunt me erunt ignobiles. Deinde cum dicit. Usq̄ in hanc horā et. assignat causam contemptus. et p̄mo ponit p̄ causa defectum honoz temporalū. Secundo mala que in eis intelligebant ibi. 2. Maledicimur et benedicimur. Tertio concludit intentum ibi. Tanq̄ purgamenta. Circa p̄mū duo facit. p̄mo ponit defectum quē patiebant in rebus necessarijs. Unde ea q̄ p̄tinēt ad victum dicit. Usq̄ in hanc horā id ē continue a. conuersione nostra vsq̄ in presens temp⁹ esurimus et sitimus. 2. corin. 11. In fame et siti. Quātū deo ad vestitus subdit. Et nudi sumus. i. p̄pter vestimentoz inopiam q̄ etiam interdum expoliant Job. 24. Mudos dimittunt hoies vestimenta tollentes quibus non est operimentū in frigore. Sed contra est qd̄ dicit in ps̄. Non vidi iustū derelicum nec semen eius querens panem. Sed dicendum est q̄ ita patiebant aplos q̄ non dereliquebant. q̄ diuina p̄uidētia moderabat in eis et abundantia et inopiam q̄tū eis expeditabat ad virtutis exercitium. Unde et ap̄lus Phil. 3. Usq̄ et in oibus institutus sum et saturari et esurire et abū dare et penuriam pati omnia possim in eo q̄ me confortat. Secundo ponit defectum eorū q̄ p̄tinēt ad bene esse huius manevite quoz p̄mū ē reuerētia ab hoibus exhibita cōtra qd̄ dicit. Et collapbis cedimur qd̄ qdem sit magis ad opprobriū q̄ ad penā. Unde de xpo legit⁹ Mat. 26. Quis puerunt in faciem suam et collapbis eum ceciderunt. Se-

cundo requirit quies in loco. contra qd̄ dicit. Et instabiles sumus. Tum q̄ expellebant a p̄secutoribus de loco in locum fm illud Mat. 10. Si vos p̄secuti fuerint in vna ciuitate fugite in aliam. Tum etiam q̄ p̄ executione sui officij discurrerant vbiq̄ fm illud Jo. 15. Posui vos vt eatis. Tertio requirit ministrantiū auxiliū contra qd̄ dicitur. Et laboramus opantes manib⁹ nr̄is. Tum q̄ aliqui nullus dabat eis vnde possent sustentari. Tū etiam q̄ la bore manū suarum victū acq̄rebant. vel ad vitandū fidei lū grauiamē vel ad repellendū pseudo aplos q̄ p̄pter q̄stū p̄dicabant. vt habet. 2. corin. 12. Tum etiaz vt darēt oculis laborandi exemplū vt habet. 2. thessal. 3. Unde dicit Paulus act. 20. Ad ea q̄ mihi opus erant et his q̄ mecum sunt ministrauerit manus iste. Deinde cum dicit. Maledicimur et. ponit mala q̄ apli patiebant. Et p̄mo i verbis cum dicit. maledicimur. i. mala de nobis dicit homines vel ad detrahendū vel ad cōtumelias inferendū vel etiam mala in predicando. Iere. 15. Omnes maledicunt mihi. Et benedicimur. i. reddim⁹ bonā p̄ malo fm illud. 1. p̄. 3. Non reddentes maledictū p̄ maledicto sed econuerso benedicentes. Secundo in factis et quantū ad hoc dicit. Persecutionem patimur non solum q̄tum ad hoc q̄ fugamur de loco ad locū qd̄ p̄prie p̄secutio dicitur. sed quantū ad hoc q̄ multipliciter tribulamur. fm illud ps̄. Multi q̄ p̄sequūt et tribulant me. Et sustinem⁹ in xpo sc̄z omnia patienter. Eccl. 1. Usq̄ ad temp⁹ sustinebit patiens. Tertio tangit causam viriūsc̄z cum dicit. Blasphemamur id est blasphemie imponit nobis. dum dicitur magi vt malefici et reputamur di inimici fm illd Jo. 16. Venit hora vt ois qui interficit vos arbitret obsequiū se prestare deo. Et Ro. 3. Sic vt blasphemamur vt aiunt qd̄ā dicere: faciam⁹ mala vt veniāt bona. tū obsecram⁹ deum p̄ his q̄ nos p̄sequunt et blasphemant fm illd Mat. 5. Orate p̄ p̄sequētib⁹ et calumniantib⁹ vos. Deinde cum dicit. Tanq̄ purgamenta et. concludit ex omnibus premis eorū cōtemptū dicens: Et p̄pter omnia p̄dicta facti sumus tanq̄ purgamenta huius mūdi. i. reputati sumus et a iudeis et a gentilib⁹ vt p̄ nos mundus inquinē. et p̄pter nr̄am occasionē mūd⁹ purget. et tāq̄ sim⁹ p̄p̄sima oim. Dicit autē p̄p̄sima qd̄ euz purgamentū. pura vel pomi vel ferri vel cuiuscūq̄ alterius rei. Et hoc vsq̄ adhuc q̄ sc̄z p̄tinē hoc patimur. S; q̄nq̄ deficiet fm illd sap. 5 vbi ex ore impiorū dicit. Hi sunt quos aliquādo habuim⁹ in verisum et in siltudie im. pp̄ij. Et postea subdit. Quod ergo computati sunt inter filios dei.

Lectio tertia

Non vt confundam vos hec scribo: s; vt filios meos charissimos moneo. Nam si decem milia pedagogoz habeatis in xpo: sed non multos patres. Nam in xpo iesu p̄ euangeliuz ego vos genui. Rogo ḡ vos imitatores mei estote sicut et ego xpi. Ideo misi ad vos timotheū qui est fili⁹ meus charissimus et fidelis in dño: q̄ vos cōmonefaciat vias meas q̄ sunt in xpo iesu sicut vbiq̄ in omni ecclesia doceo. Tanq̄ non venturus sim ad vos: sicut inflati sunt quidā. Veniam autē ad vos cito si dñs voluerit et cognoscam non sermonez eorū qui inflati sunt sed virtutem. Non em̄ in sermone est regnū dei: s; i virtute. Quid vultis? In virga veniā

Explanatio sancti Thome

ad vos: an i charitate et i spu mansuetudinis

Postquam apulus reprehendit corinthios de hoc quod apulos temere iudicabant et presumptuose contemnebant. hic instat ad eorum correctionem et primo admonitionis verbo. Secundo exemplo. ibi. Rogo vos fratres etc. Tertio correctionis flagello ibi. Tanquam non venturus sim ad vos etc. Circa primum tria facit. Primo ponit admonitionis modum dicens. Nec scz que in serie epistole hucusque vobis dixi. Scribo non ut confundam vos. scilicet mala confusione que in desperationem mittit quibus velim vos confundi confusione que peccatum vitat: secundum illud Eccl. 4. Est confusio adducens ad peccatum et est confusio adducens gratiam et gloriam. Sed predicta moneo vos ut filios Eccl. 7. Filii tibi sunt erudi illos et curia illos a pueritia eorum. Secundo ostendit debitum admonendi dicens. Nam si decem milia pedagogorum habeatis in christo: sed non multos patres. Ubi considerandum est quod pater est qui primo generat. pedagogus autem est qui iam natus nutrit et erudit. Gal. 3. Lex pedagogus noster fuit in christo. Dicit ergo apulus se patrem eorum in christo quod eis primo evangelium predicavit. Unde assignans rationem eius quod dixerat subdit. Nam in christo iesu per evangelium vos genui. Est autem generatio processus ad vitam. homo autem vivit in christo per fidem Gal. 2. Qui autem nunc vivit in carne in fide vivo filii dei. Fides autem ut dicit Rom. 1. est ex auditu auditus autem per verbum. Unde verbum dei est semen quo apulus eos genuit in christo. Unde Jac. 1. Voluntarie nos genuit verbo veritatis. Alios autem dicit pedagogos quod postquam fides receperant eos adiuvant ut intelligat esse eadem comparatio quantum ad predicationem evangelii pedagogi ad patrem quod supra. 3. posita est rigatoris ad plantatorem et supedicatoris ad fundatorem. Deinde cum dicit. Rogo ergo vos fratres. instat ad corrigendum eos suo exemplo. Et primo hortat eos ad imitandum suum exemplum dicens. Ergo ex quo estis filii cum bonorum filiorum sit imitari patres. rogo vos imitatores mei estote scz ut non temere iudicetis sicut nec ego. quod neque me ipsum iudicare presumo et de vobis humilia sentiat et de alijs mala. Unde non sine causa tali modo loquendi usus est. Nos infirmi. vos fortes. 2. thessal. 3. Et formam nosmetipsos darem vobis ad imitandum. Advertendum est autem quod eosdem quos supra filios nominavit nunc nominat fratres. Dixerat autem suos filios in christo quod eos non sibi sed christo genuerat: et quod ipse genitus erat a christo. ex consequenti eos habebat ut fratres et filios. Intantum ergo debebant eum imitari ut patrem in quantum et ipsi se christum imitabant qui est omnium principalis pater. Et per hoc subtrahit subditis occasio de adherendo malis exemplis peccatorum. Unde in hoc subdit solum prelatos imitari debent in quo ipsi christum imitant qui est infallibilis regula veritatis. Unde seipsum apostolis in exemplum posuit. Jo. 13. Exemplum dedi vobis ut quemadmodum ego feci etc. Quod quidem exemplum paulus sequitur secundum illud Job. 23. Vestigia eius secutus est pes meus. viam eius custodiunt et non declinant ab ea. Secundo remouet excusationes ignorantie dicens. Ideo misi ad vos timotheum qui est filius meus charissimus et fidelis in domino secundum illud phil. 2. de timotheo loquens. Neminem habeo ita unanimem qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Qui vos commonefaciat vitas meas. id est vos doceat meos processus id est omnia opera et moneat vos ad ea sequendum secundum illud Jer. 6. Interrogat de semitis antiquis que sit via bona et ambulat in ea. Que quidem viae sunt in christo. et ideo non debetis de dignari eas sequi secundum illud ps. Vias tuas domine demonstra mihi. Et non videat vobis hoc onerosum quod hoc communiter omnibus impono. Unde subdit. Sicut vobis in ecclesia docetis col. 1. Audistis veritatem evangelium quod pervenit ad vos. sicut et in universo mundo. Et hoc quod dicit. Vias meas

referendum est ad opera. Quod dicit. Sicut et vobis ad documenta. Ad hoc enim missus erat timotheus ut induceret eos ad imitanda opera et tenenda apostoli documenta. Deinde cum dicit. Tanquam non venturus sim ad vos comminat eis correctionis flagellum. Et primo ostendit eos esse dignos correctionis flagello dicens. Tanquam non venturus sim ad vos inflati sunt quidam scz vestri quasi non timentes per me de sua superbia convinci et tamen pignus sunt flagelli: nam humiles solis verbis corrigunt. superbi flagellis indigent secundum illud Job. 40. Respice cunctos superbos et confunde eos. Secundo pronunciat eis suum adventum quo veniat ad iudicandum. ubi primo pronunciat adventum dicens. Venia autem cito ad vos. Et quod dicit. puer. 16. Cor hominis disponit viam suam sed dominus est dirigere gressus eius. Ideo subdit. Si dominus voluerit Jac. 4. Si dominus voluerit et si vixerimus faciemus hoc aut illud. Secundo pronunciat eis suam iudicariam cognitionem eorum dicens. Et cognoscam scz ordine iudicario secundum illud Job. 29. Causam quam nesciebam diligentissime investigabam. Non finem eorum qui inflati sunt virtute. quod. Non propter hoc ex mea examinatione appropinquabit quod abundantia virtutis: sed si abundantia in virtute: quod ut dicit. puer. 14. Ubi verba sunt plurima ibi frequenter egestas. Tertio rationem assignat dicens. Non enim in sermone est regnum dei: sed in virtute id est non ideo aliqui principerunt ad regnum dei qui abundantia in sermone secundum illud Mat. 7. Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum celorum sed qui facit voluntatem patris mei. Ultio comminat eis correctionis refuas tamen correctos arbitrio eorum dicens. Quid vultis in virga scz discipline veniam ad vos scz castigandos an in charitate id est in offensione amoris et in spiritu mansuetudinis. ut scz nihil durius vobiscum agam. hoc enim pendet in vobis. Nam si vos in via stulticie peccatis oportet me ad vos cum virga venire secundum illud puer. 22. Stulticia colligata est in corde pueri et virga discipline fugabit eam. si vero vos correxeritis ostendam vobis charitatem et mansuetudinem Gal. ultimo. Vos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. hoc autem non dicit quod si in virga veniens non cum charitate veniret cum scriptis sit. puer. 13. Qui perit virge odit filium suum. qui autem diligit illum instanter erudit. sed quod ille qui castigatur virga non sentit interdum dulcedinem charitatis sicut illi quos blande consolatur.

Incipit capitulum quintum. **L**ectio prima. **A**d domino ostendit inter vos fornicatio et talis fornicatio qualis nec inter gentes: ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis: et non magis luctum habuistis ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore: presens autem spiritu iam iudicavi ut prius enim qui sic operatur est in nomine domini nostri iesu christi congregatis vobis et meo spiritu cum virtute domini iesu tradere huiusmodi hominem sathane in interitum carnis: vi spiritus salvi sit in die domini nostri iesu christi.

Postquam apulus persecutus est ea que pertinent ad baptismi sacramentum: hic incipit persequi ea que pertinent ad matrimonium. et primo arguit peccatum contrarium matrimonio scz fornicationem. Secundo agit de ipso matrimonio ca. 8. ubi de quibus autem scripsistis mihi etc. Circa primum duo facit. primo ponit culpam. secundo redarguit eam ibi. Non est bona gloriatio vestra etc. Circa primum duo facit. primo ponit cul-

in epistolam I ad Corinthios v.

pam cuiusdam fornicarij. **S**e cūdo culpā alioꝝ q̄ peccatū fornicarij tolerabāt ibi. **E**t vos inflati estis 22. **C**irca p̄mū p̄mo ponit tria q̄ p̄tinet ad culpe gravitatē. **P**rimo nāq̄ ostendit peccatū esse notoriū dicens: **N**ō sine causa quesiui an velitis q̄ in virga veniam ad vos. **E**t est in vobis aliq̄d dignū virga discipline. **Q**uia fornicatio audit in vobis omnino s̄m publicam formā contra q̄d dicit eph. 5. **F**ornicatio aut̄ nec noīetur in vobis **E**sa. 3. **P**eccatum suū quas si sodoma predicauerūt nec absconderunt. **S**ecūdo arguat peccatū ex comparatione cum dicit. **E**t talis fornicatio qualis nec inter gētes licita reputat̄ vel inuenit̄. **A**p̄d gentiles est̄ simplex fornicatio nō reputat̄ peccatū. **U**n̄ apl̄i act. 15. **A**d hunc errorem excludendū gentilibus ad fidem conuersis imposuerunt q̄ abstinere se a fornicatione. **E**rat t̄n quedā fornicationis species que t̄ apud gentiles illicita habebat̄. **E**t ideo dicit. **I**ta vt vxorem patris aliquis habeat sicut dicit **Gen.** 49. **E**xfusus es sicut aqua non crescas. qz ascēdisti cubile patris tui t̄ maculasti stratum eius. **H**oc aut̄ erat horribile etiā apud gentiles. vt̄pore contrariū naturali rationi existens. **P**er naturā em̄ reuerentiā filij ad parentes s̄m omnē statū t̄ leges pater t̄ mat̄ a matrimonio excludūt. vt sic etiā possit intelligi q̄d habet̄ **Gen.** 2. **P**ropter hoc relinquet hō p̄m̄ t̄ matrem scz in cōtractū matrimonij et adheret vxori sue. **S**icut aut̄ ibi subdit. **U**ir t̄ mulier erunt duo in carne vna. t̄ iō vxor patris repellit a matrimonio sicut p̄sona patris vel matris. s̄m illud **Leuit.** 18. **T**urpitudinē vxoris patris tui ne discooperias turpitudō em̄ p̄ris tui ē. **D**einde cū dicit. **V**os inflati estis. ponit culpam eozum qui hoc peccatum tolerabant. **E**t p̄mo reprehendit eoz̄ tolerantiam. **S**ecūdo supplet q̄d illi negligebāt ibi. **E**go quidē 22. **C**irca p̄mū notat in eis tria vicia. **P**rimo supbiā cū dicit. **E**t vos inflati estis scz venio supbie reputātes vos innocentes ex comparatione peccatoris. sicut **Luc.** 18. phariseus dicebat **N**on sum sicut ceteri hominū. velut etiā hic publicanus. **Sap.** 4. **D**irumpā illos in statos sine voce. **S**ecūdo tangit eozum iniusticiā cum dicit. **E**t nō magis lucrū habuistis scz patiedo causam peccatoris sicut **Iere.** 9. dicitur. **Q**uis dabit caput meo aquam t̄ oculos meis fontem lachrymā vt plorem die ac nocte interfectos filie populi mei. **G**era em̄ iusticia vt dicit gregorius compassiōnem habet non dedignationē. **T**ertio tangit eozum iudicij negligentia. **E**t tollat̄ de medio vestrū q̄ hoc op̄ fecit. **T**alis em̄ compassiō viri iusti ad peccatōrē vulnerat t̄ liberat s̄m illud puer. 23. **T**u virga p̄cutis eū t̄ aīaz eī de inferno liberabis. **P**er hoc etiam alij corrigunt̄ s̄m illud puer. 19. **P**estilente flagellato stultus sapientior erit. **U**nde t̄ **Ecc.** 8. **Q**uia non p̄ferē cito contra malos sententia absq̄ vllō timore filij hōim̄ p̄petrant mala. **D**ebet aut̄ ad correctiones aliorum interdū peccator separari vbi de contagione timet̄ s̄m illud puer. 22. **E**ijce verisorem et eribit cum eo iurgium cessabūtq̄ cause t̄ contumelie. **D**einde cū dicit. **E**go quidē absens corpore 22. **S**upplet eozum negligentia sententiam. p̄ferens contra peccatorem: t̄ circa hoc tria facit. **P**rimo ponit auctoritatē iudicantis. **S**ecūdo modū iudicandi ibi. **C**ongregatis vobis 22. **T**ertio sententiam iudicis ibi. **T**radere huiusmodi 22. **C**irca p̄mū duo facit. **P**rimo ponit auctoritatē ministri scz sup̄ius. videbat̄ aut̄ contra iudiciariū ordinem vt̄ condemnaret absente s̄m illud **act.** 25. **N**on est consuetudo romanis condemnare aliquem prius q̄ is q̄ accusatur presentes habeat accusatores. **S**ed hoc apl̄us excusat dicens. **E**go quidē absens corpore: p̄fens autē sp̄i. i. affectu t̄ sollicitudine mentis s̄m illud **Col.** 2. **E**t si corpore absens sum sed sp̄i vobiscum sum gaudens t̄ videns ordinē vestrum. **H**ec p̄fens sp̄i qz p̄ sp̄m cognoscebat ea q̄ apud

ip̄os agebantur: ac si p̄ns esset sicut t̄ **Deliseus** dixit. 4. **reg.** 5. **M**ōne cor meum in p̄nti erat q̄n reuersus est hō de curru suo. **E**t qz sum sp̄i p̄fens iam iudicauit id est sententiam condemnationis ordināui in eum q̄ sic operatus ē. **S**ecūdo ponit auctoritatē p̄ncipalis d̄ni dicens. **I**n noīe d̄ni nostri iesu xp̄i id est vice t̄ auctoritate seu cum virtute t̄ inuocatione nominis ei⁹ s̄m illud **col.** 3. **O**mnē q̄d cūq̄ facitis in verbo aut opere in noīe d̄ni nostri iesu xp̄i facite. **D**einde cū dicit. **C**ongregatis vobis in vno ostēdit modum iudicandi. **E**a enim que grauiā sunt multozū de liberatione puniēda sunt. **U**nde t̄ antiquitus iudices se debant in portis vbi populus cōgregabat̄ s̄m illud **deut.** 16. **J**udices constitues in omnibus portis tuis. **U**nde dicitur in ps̄. **I**n consilio iustoz̄ t̄ congregatione magna opa d̄ni. t̄ **Matth.** 18. **U**bi sunt duo vel tres congregati in nomine meo ibi sum in medio. **S**ecūdo adhibet suū assensum cū dicit. **E**t meo sp̄i id est mea volūate t̄ auctoritate s̄m illud q̄d vixerat: p̄fens autē sp̄i. **T**ertio adhibet auctoritatem p̄ncipalis d̄ni scz xp̄i dicens. **C**um virtute d̄ni nostri iesu xp̄i. ex q̄ iudicium ecclesie habet robur firmitatis s̄m illud **Matth.** 18. **Q**uicūq̄ ligaueris sup̄ terram erit ligatū t̄ in celis. **D**einde cum dicit. **T**radere huiusmodi 22. ponit condēnationis sententiā: circa quā tria ponit. **P**rimo penā eoz dicit. **T**radere huiusmodi sathane supple iudicauit. **Q**uod potest dupliciter intelligi. **P**rimo qz sicut dicit **Matth.** 10. **D**ns dedit apl̄is potestatem sp̄um immundozum vt eijcerent eos. t̄ p̄ eandē potestatem poterant imperare spiritib⁹ immūdis vt vexaret̄ corporaliter: quos hac pena iudicabant dignos. **P**andauit ḡ apl̄us corinthijs i eius auctoritate tradere predictū fornicariū sathane corporealiter vexandum. **U**nde ponit secūdo huius sententie effectū cū dicit. **I**n interitum carnis id est ad vexationē carnis t̄ afflictionē in qua peccat̄ s̄m illud **sap.** 11. **P**er que peccat quis p̄ hec t̄ torquet. **T**ertio ponit fructū eoz dicit. **E**t sp̄us saluus sit in die d̄ni nostri iesu xp̄i id est vt salutem consequat̄ in die mortis vel in die iudicij. sicut supra tertio expositū est. t̄ sic implet̄ q̄d ibi subdit. **I**pse autē saluus erit. sic t̄ q̄n p̄ ignē pene scz temporalis. **M**ō em̄ apl̄us sathane tradidit peccatorem vt eius potestati p̄petuo subluceret. sed vt carnis vexatiōe ad penitentia cōuertat̄ s̄m illud **Esa.** 28. **S**ola vexatio intellectum dat auditum. **E**t autē hec sententia apl̄i quā d̄ns seruauit **Job.** 2. vbi sathane dixit. **E**cce in manu tua est scz caro eius. veritatem animam illius serua scz illesam. **A**lio modo pot̄ q̄d dicit̄ tradere huiusmodi sathane scz p̄ excomūicationis sententiā p̄ quā aliquis separat̄ a cōmunionē fidelū t̄ p̄ticipationē sacramentoz̄ t̄ p̄uat̄ ecclesie suffragijs q̄bus homo munī contra impugnationē sathane p̄pter q̄d de ecclesia dicitur: **Can.** 6. **T**erribilis vt castroz̄ acies ordinat̄ scz demonibus. **Q**uā subdit̄ in interitū carnis intelligit̄ vt scz ab ecclesia separat̄ t̄ temptationibus sathane expositus liberatus ruat in peccatū s̄m illud **apoc.** vltimo. **Q**ui in sordib⁹ est for̄descat adhuc. **H**oc autē penā mortalitā carnis interitum qz vt dicit̄ **gal.** vltimo. **Q**ui seminat in carne de carne t̄ metet corruptionem. **S**ubdit autē. **E**t sp̄us saluus sit. vt scz peccatoꝝ turpitudinē cognoscens confundat̄ et peniteat t̄ sic sauet̄ s̄m illud **Iere.** 31. **C**onfusus sum t̄ erubui q̄m sustinui opprobriū adolescentie mee. **P**otest etia intelligi vt sp̄us eius scz ecclesie id est sp̄us sanctus saluus ecclesie sit fidelibus in diem iudicij. ne scz perdat̄ eum p̄ eoz tagium peccatoꝝ qz vt dicit̄ **sap.** 1. **S**p̄us sanctus disciplina effugiet fictum 22.

Lectio secunda.
Non est bona gloriatio vestra. **M**elctis qz modicū. **f**ermētū totam massā eoz
 m 13

Explanatio sancti Thome

rumpit. Expurgate vetus fermentum ut sitis noua conspersio sicut estis azimi. Item pascha nrm immolat e xps. Itaq; epulemur no i fermento veteri: neq; i fermento malitie et nequitie: sed in azimis sinceritatis et veritatis.

Supra aplos memorauit duplicem culpam scz corinthijs fornicatoris et alioquin q; eius peccata tolerabat: hic vtriusq; culpam redarguit. Primo culpam tolerantiam eius peccatorum. Secundo culpam fornicatoris ibi. Corpus aut no fornicatione etc.

Circa pma duo facit. primo redarguit in corinthijs negligentiam iudicij. Secundo redarguit in eis quedam alia vitia circa iudicium sexto ca. Audet aliquis etc. Circa pimum duo facit. primo redarguit eos q; fornicatores a se no sepa uerunt. Secundo reprobat falsum intellectum que ex verbis suis conceperant ibi. Scripsi vobis in epla etc. Circa pimum duo facit. pmo reprehendit qd fecerat. secundo ostendit qd faciendum sit ibi. Expurgate vetus fermentum etc. Circa pimum duo facit. primo reprehendit culpam pterita qtu ad suam radicem. dixerat em supra q; ex inflatione sequit in eis in compassio et ex incompassione correctionis negligentia. Arguit ergo pmo corinthioz elationem dicens. Non est bona gloriatio vtra. q. s. de defectibus alioz gloriari qsi vos sitis innocentes. Debet em vnusquisq; in dno gloriari de bonis sibi diuinitus datis non de alijs fm illud gal. 6. Opus aut suu vnusquisq; pbet. et sic in semetipso gloria habebit et non in alio. Precipue aut malum est de malis alioz gloriari. Dicitur em in ps. Quid gloriaris in malicia? Secundo assignat roem eius qd dixerat dicens. An uescitis q; modicum fermentum totam massam corrumpit qsi dicat. hoc ignorare non potestis. Est aut sciendum q; in fermento duo possunt considerari. primo sapor que tribuit panem. et fm hoc p fermentum significat sapientia dei p quas omnia que sunt hominis sapida reddunt et fm hoc dicit Mat. 13. Simile est regnum celoz fermento qd acceptum mulier abscondit in farine satis tribus donec fermentatum est totum. Secundo in fermento pot considerari corruptio et fm hoc p fermentum pot intelligi vno mo peccatum q; scz p vnum hominis peccatum oia opa eius corrupta reddunt puta p peccatum simulationis qd copat fermento Luc. 12. Attendite a fermento phariseoz qd est ypocrisis. Alio modo p fermentum pot intelligi homo peccator. et ad hoc inducitur hec similitudo. Sicut em p modicum fermentum tota massa paste corrumpit. ita p vnum peccatozem tota societas inquinatur. Unde Eccl. 11. Ab vna scintilla auget ignis. et ab vno doloso auget sanguis. Et hoc quidem contingit du p peccatum vnus alij puocant aliquid ad peccandum. Al etiam dum peccanti consentiunt saltem non corrigendo du possunt corrigere fm illud Ro. 1. Digni sunt morte no solum q; faciunt ea sed etiam q; consentiunt facientibus. Et ideo corinthijs non erat gloriandum de peccato vnus sed magis cauendum ne pcto vnus oes inquinaret ex eius consortio fm illud Cant. 2. Sicut lilium inter spinas: sic amica mea inter filias vbi dicit glo. Non fuit bonus q; malos tolerare non potuit. Deinde cu dicit. Expurgate vetus fermentum ostendit qd de cetero sit faciendum. Et pmo ponit documētum scdo roem assignat ibi. Pascha nostrum etc. Dicit ergo pmo q; modicum fermentum totam massam corrumpit: ideo expurgate vetus fermentum id est expurgate vos abijciendo a vobis vetus fermentum. i. fornicariu q; peccato redijt in in vetustate corruptionis antique fm illud Baruch. 3. In ueterasti in terra aliena coinquat es cum mortuis. Ad quidem plet q; p separationem vnus pctoris tota societas expurgat. Unde et egresso iuda dno dixit Jo. 13. Mice clarificatus est filius hois. pot etiaz p vetus fermentum intel

ligi antiquo error fm illud Esa. 26. Ver error absit. Et etiam corruptio originalis peccati fm illud Ro. 6. Ver homo noster simul crucifixus est. Vel etiam qd dicitur peccatum actuale fm illud Col. 3. Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis. horum em amotioe homo expurgat. Ponit aut psequenter purgationis effectum dicens. Ut sitis noua conspersio. Dicit aut conspersio comixtio aque et farine noue anteq; admisceret fermentum. Remoto q; fermento a fidelibus id est peccatore vel peccato remanet sicut noua conspersio id est in puritate sue nouitatis fm illud ps. Renouabitur aquile iuuentus tua. Ep. 4. Renouamini spiritu mentis vre. Deinde ponit modum debiti expurgationis cu dicit. Sicut estis azimi. i. sine fermento peccati. Dicit em ab a qd est sine et zima qd est fermentum. An dno Mat. 16. Dixit discipulis. Cauete a fermento phariseoz et saduceoz. Deinde cu dicit. Item pascha nostrum. assignat roem eius qd dixerat scz quare fideles debent esse azimi q; qd ratio sumit ex mysterio passionis christi. Unde pmo pponit ipsum mysterium. secundo concludit ppositum ibi. Itaq; epulemur etc. Circa pma considerandum est q; inter cetera sacramenta legalia celeberrimum erat agnus paschalis q; vt pcepit Exo. 12. immolabat ab vniuersa multitudine filioz israel in memoria illius beneficii q; angelus percipiens pino genita egypti ptransiuit domos iudeoz q; ruz fores illite essent sanguine agni. Unde nomē pasche sumit scdm qd ibi dicit. Est em pbase id est transitus. Et vltimo virtute huius beneficii trāsiuit populus mare rubrum vt dicit Exo. 14. Ille em agnus figura fuit xpi innocens tis de q; dicit Jo. 1. Ecce agnus dei. Sicut q; ille agnus figuratus imolabat a filijs israel vt ppls dei liberaret ab angelo percipiente et vt transfret mare rubrum liberati d seruitute egypti: ita xps est occisus a filijs israel p cuius sanguinem populus dei liberat a diaboli impugnatione et seruitute peccati p baptismu qsi p mare rubrum. Ille aut agnus figuratus pascha iudeoz dicebat. q; in signu transitus imolabat. An dicit Mat. 26. Vbi vis parem? tibi comedere pascha id est agnus paschalis. Dicit q; aplo. Ideo debetis esse azimi. et em id est q; sicut figurale pascha veteris populi est agnus imolatus. ita pascha nrm. i. noui populi est xps imolatus. cuius etiam imolationi conuenit nomē pasche. tum significatione lingue hebrece qd significat transitum. Exo. 12. Est em pbase id est transitus: tum significatione lingue grece. put nomē pasche significat passioz. Xps ei p passioz fuit imolatus trāsiuit ex hoc modo ad patres vt dicit Jo. 13. Deinde cu dicit. Itaq; epulemur. cocludat ppositum. Ad cuius euidentiā considerandum est q; sicut legitur Exo. 12. Agnus paschalis post imolationem manducabat cu azimis panibus. Sicut q; agnus figuratus fuit figura nri pasche imolatus: ita figuratus obseruantia paschalis debet conformari obseruantie noui pasche. ergo q; xps imolatus est pascha nostrum. Itaq; epulemur scz manducantes xpm no solu sacramentaliter fm illud Jo. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hois et biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Sed spūaliter fruendo sapia ei fm illud Eccl. 24. Qui edunt me adhuc esurient. et q; bibeunt me adhuc sitient. et sic cu gaudio spūali fm illud ps. In voce exultationis et confessionis sonus epulantis. Deinde determinat modum epulandi fm conformitate veritatis ad figuram dicens. Non in fermento veteri nec in fermento malicie et nequitie. mandabat em Exo. 12. Omne fermentum non inueniret in domibus manducantium agnum paschalem. Fermentum aut habet et vetustatem et corruptionem. Unde p remotionem fermenti primo quidem pot intelligi obseruantia preceptoru veteris legis. qua p passionem xpi est mortificata fm illud Leuit. 26. Cetera nouis supuenientibus p iijcietis. Secundo p remotionem fermenti potest intelligi re

in epistolam I ad Corinthios v

motio corruptionis peccati: sicut supra dictum est quod modicum fermentum totam corrumpit massam. et quantum ad hoc subdit. Neque in fermento malicie et nequie ut malicia referat ad queritatem operis sicut illud Jo. 1. Abijcetes omnem immundiciam et abundantiam malicie. Per nequitiam vero intelligitur fraudulenta machinatio. puer. 26. Quando sumptis vocem suam non credideris ei quoniam septem nequie sunt in corde eius. Vel sicut in glo. cum dicitur: Non in fermento veteri remouet vetustatem peccati in communi. Quod autem subdit. Neque in fermento malicie et nequie applicat peccata per gratias ut malicia dicat peccatum quod committit in seipsum nequitiam peccatum quod committit in alium. Excludit ergo modo indebito epulandi determinat modum conuenientem subdens. Sed in primis sinceritatis et veritatis id est sinceritate et veritate que significant per azima. Poneit autem sinceritatem contra corruptionem peccati. quod significauit cum dixit: Non in fermento malicie et nequie. Nam sincerum dicitur quod est sine corruptione. 2. corin. 2. dicitur. Non sumus sicut plurimi adueterantes verbum dei sed ex sinceritate in christo loquimur. Veritas vero poneit contra figuras veteris legis sicut Jo. 1. dicitur. Veritas et gratia per Iesum christum facta est. quia scilicet verus pascha cum veritate et non cum figuris celebrare debemus. Unde sicut in glo. sinceritatem intelligit innocentiam a vitiiis seu nouitas vite. per veritatem autem iustitiam bonorum operum vel rectitudinem que fraudem excludit.

LECTIO tertia.

Scripsi vobis in epistola. ne commisceamini fornicariis. Non utique fornicariis huius mundi. aut auaris aut rapacibus aut idolis fueritis? alioquin debueratis de hoc mundo exire. Nunc autem scripsi vobis non commisceri. Si is qui frater nominatur inter vos est fornicator. aut auarus. aut idolis seruientis. aut maledicus. aut ebriosus. aut rapax. cum huiusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de his que foris sunt iudicare? Nonne de his que in vobis sunt iudicatis. Nam eos que foris sunt deus iudicabit. Auferte malum ex vobis.

Induxerat supra apostolus corinthios ad hoc quod a seipsis peccatores separarent quod quidem premeruerat. propter falsam intellectum cuiusdam verbi quod continebat in epistola quadam quam eis prius miserat. Et ideo primum sensum quem ex verbis conceperant nunc excludit. Unde circa hoc tria facit. Primum resumit verbum prioris epistole. Secundo excludit falsum intellectum ubi. Non utique fornicariis. Tertio exponit verum intellectum ubi. Nunc autem scripsi vobis. Dicit ergo primo dixi vobis in epistola quadam alia que in canone non habet nec commisceamini fornicariis id est non habeatis cum eis societatem vel communionem sicut illud puer. 1. Fili mi ne ambules cum eis. prohibe pedem tuum a semitis eorum Eccl. 9. Non des fornicariis associari in villo. Deinde cum dicit. Non utique fornicariis. excludit falsum intellectum predicti verbi. Et primo ponit quod intendit. Secundo concludit propositum ubi. Alioquin debueratis etc. Circa primum considerandum est quod in predicto verbo apostolus dupliciter falsum intellectum conceperat corinthios primo quantum ad hoc quod intelligebant illud esse dictum de fornicariis infidelibus. sed illud excludit apostolus dicens. Non utique intendo dicere quod non commisceamini fornicariis huius mundi. vocat autem infideles nomine mundi sicut dicitur Jo. 1. Mundus cum non cognouit. et. 8. 1. Non cognouit mundus per sapientiam deum. Secundo conceperant falsum intellectum quantum ad hoc quod parabant prohibuisse apostolum solum de

fornicariis. non autem de alijs peccatoribus. Et ideo ad hoc excludendum subdit. Aut auaris que scilicet iuste detinet aliena Epistola. 5. Avaritia que est idolorum seruitus non habet hereditatem in regno christi et dei. Aut rapacibus que scilicet violenter diripiunt aliena. infra eodem. Neque rapaces regnum dei possidebunt. Aut idolis seruientibus contra quos dicitur sap. 14. Refandorum est idolorum cultura omnis malicie causa est et initium et finis. Et est sensus non solum vobis prohibui societatem fornicatorum sed etiam omnium aliorum peccatorum. Et est aduertendum quod per fornicationem que peccat contra seipsum. per avaritiam contra et rapacitatem contra primum. per idolorum autem culturam contra deum. et in his que ponit omne peccatum genus intelligit. Deinde dicitur. Alioquin etc. assignat rationem propositi dicens. Alioquin si scilicet sit intelligendum verbum predictum de fornicariis huius mundi debueratis de hoc mundo exire. quia scilicet torus mundus talibus plenus est. Unde non possent tales fornicarios vitare nisi de hoc mundo exirent. Dicitur enim. 1. Jo. 5. Totus mundus in maligno posuitur etc. Vel aliter debueratis de hoc mundo exire si dicitur a te eorum seruitus vite debueratis ab infidelibus mundi separari. An non oportet vos super hoc moneri. dicitur enim Jo. 15. Ego elegi vos de mundo. Vel aliter debueratis de hoc mundo exire. scilicet per mortem. Melius est enim hominibus mori quam peccatoribus in peccatis consentire. Unde dicitur infra. 9. Melius est enim mihi mori quam ut gloriam meam que euacuetur. Deinde dicitur. Nunc autem scripsi vobis. exponit eis verum intellectum. Et primo ponit quod intendit. Secundo rationem assignat ubi. Quid enim mihi est. Tertio inferit conclusionem in intentam ubi. Auferte malum etc. Dicit ergo primo. nunc autem sic expono quod olim scripsi vobis non commisceamini scilicet fornicariis et alijs peccatoribus. Si is qui inter vos fratres nominatur eo modo que dominus dicit Mattheo. 23. Omnes vos fratres estis. Non tamen dicit si is qui frater est sed si is qui frater nominatur. quia per peccatum mortale aliquis a charitate recessit que est spiritualis fraternitatis causa. Unde Hebr. ultio dicitur. Caritas fratris maneat in vobis. Nominatur ergo frater propter fidei veritatem non autem est vere frater propter caritatis defectum qui est ex peccato. Unde subdit. Aut fornicator. aut auarus? aut idolorum seruientis aut maledicus aut rapax aut ebriosus cum huiusmodi nec cibum sumere. debetis sicut illud Jo. 1. scilicet canonica. Si quis venit ad vos et hanc doctrinam non afferit nolite eum recipere in domo vestra. nec eum dixeritis ei. quod. Per hoc quod dixi non debere vos misceri peccatoribus. intellexit de fidelibus que nominantur fratres et sunt inter vos. non autem per hoc intelligendum est sicut dicit aug. in li. contra pimentianum. et habet in glo. hic quod aliquis extraordinario iudicio debeat a communione aliorum separari quia frequenter possit errare sed potius hoc debet fieri secundum ordinem ecclesie quando aliquis a communione repellit ut conuictus vel sponte confessus. et ideo signatim dicit. Si is qui nominatur ut ea nominationem intelligam? que fit per sententiam ordinis iudicario contra aliquem placitam. Illi autem qui sic a communione pelluntur sunt vitandi quantum ad mensam sicut hic dicitur. et quantum ad salutationem ut dicitur in predicta auctoritate. Jo. et vltimus quantum ad sacra comunem. Unde in versu dicitur. Os orare. vale cetero mensa negat. scilicet excoicatio. Sed notandum quod apostolus supra non numerauit nisi peccata mortalia in signum quod pro solo peccato mortali debet aliquis excommunicari et de alijs quidem que ponit manifestum est. Sed de ebrietate potest esse dubium que non semper videtur esse peccatum mortale. Dicit enim aug. in sermone de purgatorio. quod ebrietas nisi sit frequens non est peccatum mortale. Sed credo ideo esse quia ebrietas ex suo genere est peccatum mortale. Sed enim aliquis propter delectationem vini velit perdere usum rationis exponens se periculo: multa alia peccata perpetranda videtur esse contrarius caritati. Contingit tamen per accidens ebrietatem non esse peccatum

Explanatio sancti Thome

catu mortale pp̄t̄ ignorantia vini fortitudinis v̄l debilitatis. p̄
prii capitis: q̄ tñ excusatio tollit p̄ frequētē experientia. et
ideo apostolus signanter non dicit ebrius sed ebriosus. **Ad**
addit aut̄ uno peccata bis q̄ supra posuerat sc̄z ebriosum
et maledicti. Refert aut̄ ebrietas ad genus peccati q̄d cō
mittit̄ contra seipsum sub quo continet̄ non solum luxuria
sed etiam gula: maledictus aut̄ refert̄ ad genus peccati q̄d
comittit̄ contra proximum cui nocet aliquis nō solum facto s̄z
etiam verbo mala imprecando vel male diffamādo quod
p̄tinet ad detractionem. **Al** mala in faciem dīcēdo quod
p̄tinet ad contumeliā. et hoc totum p̄tinet ad rōem male
dici vt supra dictū est. **De**inde cum dicit. Quid est̄ mi
hi et̄ te. assignat rationē eius q̄d dixerat. **Et** circa hoc tria
facit. **Primo** assignat rōem dicens. Dixi hoc esse intelli
gendū de fratrib⁹ et non de infidelib⁹. **Quid** est̄ mihi est
id est quid ad me p̄tinet iudicare. i. sententiā condemnā
tionis ferre de his q̄ foris sunt. i. de infidelib⁹ q̄ sunt om
nino extra ecclesiā. **Prælati** enī ecclesiarum accipiūt sp̄a
lem potestātē sup̄ eos tantū q̄ se fidei subdiderunt s̄m illō
2. cor. 10. **In** promptu habētes vlcisti oēm iobediētā cū
impleta fuerit vestra obediētia. **Indirecte** tñ prælati eccle
siarum habent potestātē sup̄ eos qui foris sunt inquantū
p̄hibent fideles ne illis cōmunicent. **Secūdo** adhibet si
militudinē dicens. **Rōne** de his q̄ intus sunt vos iudica
tis. quasi dicat eadē auctoritate vos iudicatis quā et ego.
Unde vos nō iudicatis nisi de v̄ris ita et ego. **Dicit** Ec̄.
10. **Iudex** sapiens iudicabit populū suū. **Tertio** respōdet
tacite dubitationi. **Possēt** enim videri q̄ infideles essent
meliores q̄ p̄pter peccata predicta nō cōdemnant̄. s̄z hoc
excludit dicens. **Ideo** nihil mihi de his qui foris sunt ius
dicare. nam eos qui foris sunt id est infideles iudicabit
deus sc̄z iudicio condēnationis non examinationis: q̄ vt
gregori⁹ dicit in moralibus. **Infideles** damnabūt sine
iudicio discussionis et examinationis et q̄ntū ad hoc dicit̄
Jo. 3. **Qui** non credit iam iudicatus est id est manifeste
sc̄m in se habet causam condēnationis. et hoc graui⁹ re
seruatur dei iudicio s̄m illud Heb. 10. **Horrendū** est inci
dere in manus dei viuentis. **De**inde cū dicit. **Aufere**
malū et̄. infert conclusionē principaliter intentā dicens.
Ex quo hoc quod dixi non cōmūcamini fornicarijs intel
ligendū est de fidelibus nō de his qui foris sunt. ergo au
ferre malū sc̄z hominē ex vobis ipsīs id est de vestra societa
tē eijcite s̄m illud deut. 13. **Aufere** malū de medio tui.
Est ergo considerandū ex p̄missis apostoli verbis q̄ nō
p̄hibemur cōmunicare infidelibus q̄ nunq̄ fidem recepe
runt p̄pter eorum penā **Est** tamen hoc cauendū aliquib⁹
sc̄z infirmis p̄pter eorum incautēlam ne seducant̄. **Illi** ve
ro qui sunt firmi in fide possunt eis licite cōmunicare et da
re operā conuersioni eorum vt dicit̄ infra. 10. **Si** quis in
fidelium vocat vos ad cenam et vultis ire. omne quod ap̄
positū fuerit manducate. **Infidelib⁹** aut̄ qui aliquando fi
deles fuerūt v̄l sacramētū fidei receperūt sicut hereticis et
apostatātib⁹ a fide subtrahit̄ oīno cōmūnio fidelib⁹ et eorū
penā sicut et ceteris peccatib⁹ q̄ adhuc subdūt̄ p̄tati ecclie.

Incipi capitulū sextum.

Audet aliquis vestruz habens ne
gocuz aduersus alteruz iudicari
apud iniquos et nō ap̄ sanctos.
An nescitis quoniā sancti de hoc
mundo iudicabunt. **Et** si in vobis iudicabit̄
mundus: indigni estis qui de minimis iudi
catis. **Nescitis** quoniāz angelos iudicabim⁹
quantomagis secularia. **Secularia** igit̄ iudi

cia si habueritis: contemptibiles quid sunt in
ecclesia illos constituite ad iudicandum. **Ad**
verecūdiā v̄fam dico **Sic** nō ē int̄ vos sapiēs
quisq̄ q̄ possit iudicare int̄ se et suū: s̄z frat̄ cū
fratre iudicio cōtēdit et hoc apud infideles.
Supra ap̄s resp̄b̄derat corinthios de negligētia iudicij
hic reprehendit in eis quedam alia peccata circa iudicia
Et primo quantū ad iudices eorum coram quibus litiga
bant. **Secundo** quantū ad ipsa iudicia ibi. **Item** quidem
omnino. **Circa** primum tria facit. primo arguit eos de in
ordinatione. **Secūdo** rationē reprehensionis assignat ibi
An nescitis. **Tertio** remediūz adhibet ibi. **Secularia** igit̄
iudicia. **Dicit** ergo p̄mo ita negligitis in iudicando v̄ros
s̄z tñ p̄sumptuos estis subire infidelib⁹ iudicia. et hoc ē q̄d
dicit. **Audet**. i. p̄sumit aliq̄s v̄m h̄ns ne goriū. i. sc̄lare ad
uersus aliū iudicari ap̄d iniq̄s. i. subire iudiciū infidelū et nō
ap̄d sc̄tos. i. ap̄d fideles qui sunt sacramētis fidei sancti
ficati. **Hoc** enī est inordinatū multipliciter. **Primo** q̄dem
q̄ p̄ hoc derogat auctoritati fidelium. **Secundo** q̄z de
gat dignitati fidelium quantū ad hoc q̄ infidelū iudicia
subeūt. **Tertio** q̄z p̄ hoc datur occasio infidelib⁹ iudicib⁹
contemnerē fideles quos dissentire vident. **Quarto** q̄z
p̄ hoc dāt occasio infidelib⁹ iudicib⁹ calumniādi et opp̄mē
di fideles quos odio habēt p̄pter fidem et ritus diuersitas
et̄. **Et** ideo dicitur deut. 17. **Tuli** s̄ tribabus vestris v̄ros
sapiētes et nobiles p̄ceptis eis dicens. **Audite** illos et
q̄d iustum est iudicate. **Et** eodem. 17. **Non** poteris alteri
us gentis facere regem: qui non sit frater tuus. **Sed** vide
tur esse contra id q̄d dicitur. 1. **De**. 2. **Subdit** estote om
ni humane creature p̄pter deum. siue regi tanq̄ sc̄ellen
ti: siue ducibus tanq̄ ab eo missis. p̄tinet enī ad auctori
tates principis iudicare de subditis. **Est** ergo contra ius
diuinū p̄hibere q̄ eius iudicio non sit si sit infidelis. **Sz**
dicendū q̄ ap̄tus non p̄hibet quin fideles sub infidelib⁹
p̄ncipibus constituti eorum iudicio comparent si vocent̄.
hoc enim esset contra subiectionem q̄ debet̄ principibus.
sed p̄hibet q̄ fideles non eligant voluntarie infidelū ius
dicium. **De**inde cum dicit. **An** nescitis et̄. assignat ra
tionem contra id q̄d illi faciebant sup̄ram et hoc q̄ des
rogabant auctoritati sanctorū et p̄mo quantū ad auctori
tatem quam habent sup̄ res mundanas. **Secundo** q̄ntū ad
auctoritatē quam habent ad res sup̄mundanas id est sup̄
angelos ibi. **An** nescitis quoniā angelos iudicabimus.
Dicit ergo p̄mo. **Inordinatūz** est iudicium apud infide
les qui fideles habent auctoritatem iudicandi. **An** nesci
tis q̄ sancti de hoc mundo iudicabūt id est de hominib⁹
mundanis huius mundi. **Quod** quidē implet̄ tripliciter
Primo q̄dē s̄m cōparationē sc̄z s̄m q̄ nō solum boni iudi
cabunt malos et sancti mundanos sed etiam s̄m q̄ boni iu
dicabūtur a meliorib⁹ et mali iudicabunt peiores s̄m illud
Matth. 12. **Qui** niniuite surgent in iudicio cū generatio
ne ista et condēnabunt eam **Secundo** iudicabunt appro
bando sententiā iudicis sc̄z xp̄i. et hoc erit p̄prie iustoz
s̄m illud ps̄. **Letabit̄** iustus cum viderit vindictam. **Et**
s̄p. 3. dicit. **Iudicabunt** sancti nationes. **Tertio** modo p̄
sentētie platonē. **Et** hoc erit ap̄lc̄ et similitū q̄ cōtemp̄
reb⁹ mūdi solis sp̄ualib⁹ inhererūt. **Sp̄ualis** enī iudicat
oīa vt dicit̄ est. s̄. 2. **Et** Matth. 19. dicit. **Vos** q̄ secuti
estis me sedebitis sup̄ sedes iudicantes. x. i. tribus israel.
Et in ps̄. dicit. **Gladij** accipites in manib⁹ eorū ad facien
dam vindictā in nationib⁹. **Intelligit̄** aut̄ ista platio sen
tētie nō vocalis s̄z sp̄ualis. in q̄ntū per superiores sc̄tos infe
riores v̄l etiā peiores sp̄uali q̄dā illuminatiōe illuminabūt̄
q̄les pene et q̄nta p̄mia eis debeant̄ sicut etiaz nūc hoīes il

in epistolam I ad Corinthios VI

Inimant ab angelis vlt etia inferioris angeli a superioribus? **S**e-
cundo ex hoc q dicitur e argumētat ad ppositū dicit. **E**t si
in vobis. i. p vos iudicabit mundus. i. mundani hoīes nun
qd indigni estis q iudicet de minimis. i. de negotijs seclā-
ribus. Luc. 16. Qui i modico liquo e i maiori liquo erit.
Deinde cum dicit. Nescitis etc. Argumentatur ad idē
ex auctoritate sanctorū super angelos. et primo ponit eam
dicens. An nescitis quoniam nos scilicet fideles xpi iudica-
bimus angelos. Quod quidem potest intelligi de malis
angelis qui eodem nantur a sanctis quoz virtute sunt
victi. Unde luc. 10. dominus dicit Ecce dedi vob potesta-
tes calcandi sup serpentes. et super omnē virtutem inimi-
ci. Et in. ps. Super aspidem et basiliscū ambulabis. Po-
test etia hoc intelligi de bonis angelis quoz plurimi in
comparatione quadam inueniuntur paulo et similibus sibi
inferiores. Unde signatē nō dicit iudicabitur sed iudica-
bimus. Quāuis est dicit possit q ex consequenti si sancti
iudicabunt homines bonos et malos. erit iudicium de bo-
nis angelis quozū accidentale premium augetur ex pmo
sanctorum per angelos illuminatorū. et etiā de malis an-
gelis quoz pena augetur ex pena hominū per eos seduc-
torum. Secundo argumentatur ad ppositū dicens. Quā-
to magis secularia scilicet iudicia ydonei erim iudicare.
qui enim est ydoneus ad maiora multo magis est ydone-
us ad minora. Unde et dominus cui cōmiserat quinqz tale-
ta postmodum cōmisit vnū vt habetur. Mat. 25. **D**e-
inde eū dicit Secularia igitur iudicia. adhibet remediū
cōtra culpam eoz. Et primo ponit remediū. Secundo ex-
ponit ibi. Ad verecundiam vestrā dico. Dicit ergo pmo.
Ergo ex quo sancti de hoc mundo iudicabunt si habuerit-
tis inter vos secularia iudicia que tamē habere nō debet
illos qui sunt cōtempribiles in ecclesia cōstituit ad iudi-
candū potius se q iudicemini apud infideles. Unde et i
ps. dicitur. Corripiet me iustus in misericordia et increpa-
bit me oleum autē peccatoris nō impiguet caput meum.
Et ecc. 9. dicitur. Velus est canis viuus leone mortuo.
Deinde cum dicit. Ad verecundiam vestram dico. expo-
nit quo sensu predicta dixit. Postet enim aliquis credes-
re q ad litteram essent eligendi cōtempribiliores ad iudi-
candum. sed hoc excludit dicens. Ad verecundiam
vestram dico. quasi dicat nō hoc dixi vt ita fiat sed vt vos fa-
ciam verecundari illa scilicet confusione que adducit gra-
tiam et gloriam vt dicitur ecc. 4. Cōtempribiles enim in
ecclesia essent eligendi ad iudicandum si nō tuentur
inter vos sapientes quod esset vobis verecundum. Unde
subdit. Sic nō est inter vos sapiens quis q qui possit iudi-
care inter fratrem et fratrem. sed frater cuius frater in iudicio
contendit. et hoc apud infideles. Potius autē q hoc fa-
ceretis deberetis constituere cōtempribiles qui sunt in
ecclesia ad iudicandum et supplendum defectum sapien-
tium qui tamē nō est apud vos secundū illud quod supra
primo dixerat. Diuites facti estis in illo in omni verbo et
in omni scientia. Vel aliter ab illo loco. Secularia etc. di-
xerat enim q sancti ydonei sunt ad iudicandū secularia
et ideo vult ostendere per quos iudicia secularia debeant
exerceri scilicet per cōtempribiles qui sunt in ecclesia. vo-
cat autem cōtempribiles illos qui sunt sapientes in re-
bus mundanis per cōparationē ad illos qui sunt sapi-
entes in rebus diuinis: quibus est reuerentia exhibenda
qui in rebus temporalibus non occupantur vt solis spiri-
tualibus vacent. et hoc est quod subditur. Ad reuerenti-
am vestram dico secundū aliam litteram ad reuerentiam
vestram. Unde et apostoli dixerunt Act. 6. Nō est equūz
relinquere nos verbum dei et ministrare mensis. postmo-
dum autem redit ad id quod supra reprehenderat scilicet
q corinthij sub infidelibus iudicibus litigabant dicens

Sic nō est inter vos sapiens quis q scilicet in rebus tempo-
ralibus quem supra cōtempribilem dixit. Unde alia nō
mutatur a pta expositione q in videt esse magis falsis.

Lectio secunda.

Am quidem oīo delictum est in vo-
bis q iudicia hētis inter vos. Qua-
re nō magis iniuriā accipitis? Qua-
re nō magis fraudem patimur? Sed vos iniu-
riam facitis et fraudatis: et hoc fratribus. An
nescitis quia iniqui regnum dei nō posside-
būt. Nolite errare. neqz fornicari. neqz ydo-
lis seruientes. neqz adulteri. neqz molles. ne-
qz masculorum concubitores. neqz fures. ne-
qz auari. neqz ebriosi. neqz maledici. neqz ra-
paces regnum dei possidebūt. Et hec aliqñ
quidem fuistis: sed abluti estis: sed sanctifi-
cati estis: sed iustificati estis: in nomie domi-
ni nostri ihesu xpi et in spiritu di nostri. Om-
nia mihi licent: sed nō omnia expediūt. Om-
nia mihi licent: sed ego sub nullius redigar
potestate. Esca ventri: et venter escis. deus
autem et hunc et hanc destruet.

Post q apostolus reprehendit corinthios de hoc q coram i-
fidelibus iudicibus litigabant: hic reprehendit eos q tum
ad ipsa iudicia. Et circa hoc duo facit. Primo ponit in q
peccabant circa iudicia. Secundo manifestat q dixerat ibi.
An nescitis etc. Circa primū duo facit. Primo reprens-
dit in eis circa iudicia id quod est licitū. sed nō expediēs
Secundo id quo est penitū illicitū ibi. Sed et vos etc. Circa
primū duo facit. Primo ponit reprehensionem. Secundo res-
pondet excusationē ibi. Quare nō magis etc. Dicit ergo p-
mo. dicitur est q frater cum fratre in iudicio cōtendit qd
nō solum malū est q apud infideles cōtenditis sed iā qui-
dem post cōuersionem vestrā oīo delictum est in vobis.
id est ad delictum vobis reputatur q iudicia habetis in-
ter vos inter quos scilicet debet esse pax. qz vt dicit. 2. thi.
2. Seruum domini nō oportet litigare sed mansuetū es-
se ad omēs. Apparet autē ex hoc vt dicit hic glo. aug. q
peccatū est iudiciū habere cōtra aliquem. sed hoc videt
esse falsum quia si peccatū est iudiciū habere videt se quis
q etiā peccatū sit iudices cōstituere cū hoc sit occasio
dare iudicium habētibus. cuius tamē dicit de utro. primo.
Audite illos et quod iustum est iudicare. Et postea subdi-
tur qz dei iudicium est. Solutur autē in glo. q infirmis
pmittitur in iudicio sua repetere. nō autē perfectis qbus
licet sua repetere. sed nō in iudicio. Est autē sciendum h
q aliquid est perfectis illicitū. aliquid autē oībus. Per-
fecti quidem ppositū nō habent scdm illud Mat. 19. Si
vis pfectus esse vade et vende omnia que habes et da pau-
peribus et veni sequere me. et ideo nō licet eis in iudicio
repetere quasi propria cum eis nō liceat habere propriū
licet tamē eis in iudicio repetere ea que sunt communia.
Nō enim hoc faciendo peccant sed magis merentur. Est
enim opus charitatis defendere vel recuperare res pau-
perum scdm illud ps. Erpate pauperem et egenū de ma-
nu peccatoris liberate. Sed iudicium aduersus aliquem
est illicitum omnibus quārum ad tria. primo quidem qz
tuz ad cām ex qua aliqz iudiciū hēt. puta ex cupiditate et
auaricia. Unde luc. 12. Cū qdā d turba dno dixisset. dicit
meo vt diuidat meā hereditatē: dno dixit qd me pstituit

Explanatio sancti Thome

iudicē ad diuidēdū iter vos? Postea subdit Videte et ca-
uete ab oī anaritia. Secōdo q̄m ad modū iudicij. qz. s. cum
cōtentioe et detrimēto pacis iudiciū psequūt. vt est dicit.
Jac. 3. Vbi zelus et cōtentio ibi incōstantia et omne opus
p̄rauum. Et hoc videtur apostolus in eis reprehēdere.
vt patet ex hoc qd supra dixit. Frater cū fratre in iudicio
cōtēdit. Tertio ex pueritate iudicij puta cū aliquis ius-
te et fraudulenter in iudicio p̄cedit scdm illud Esa. 10.
Et opprimerent paupem et vin facerent cause hūiluz po-
puli mei. Et hoc etiā apostolus in eis resp̄ndit vt patet p̄
id qd subdit. Sed vos iniuriā facitis. Quarto p̄pter scā-
dalū qd sequitur. Unde et dñs mādat. Mat. 5. Qui vult
te cum in iudicio cōtēdere et tunicā tuam tollere dimitte
ei et pallium. Et charitate vero sua in iudicio repetere li-
citum est. Unde greg. dicit in moralib. Cum curā reruz
nobis necessitas imponit qdam duz ea rapiunt solummodo
sunt tolerādi quidā vero seruata caritate sunt p̄hibendi.
scilicet ne rapiētes nō sua semetipsos perdāt. Deinde
cum dicit. Quare nō magis et. tollit exculpationē. Pos-
sent em̄ dicere. necessitas nos inducit ad iudicia habēda.
vt scilicet resistam? iniurijs et fraudib? alioz. sed hoc ex-
cludit subdens q̄tum ad p̄mū. Quare nō magis iniuriā
scz manifestā accipitis scilicet patienter sustinēdo. scz il-
lud qd dñs dicit mat. 5. Si quis te p̄cussit in maxillaz
prebe ei et alteram. Quātū vero ad scdm subdit. Quare
nō magis fraudē parimini id ē dolosam seductionē scdm
illud. Mat. 5. Si quis te angariauerit mille passus vade
cum illo et alia duo. Sed sicut aug. dicit in li. de sermōe
dñi in mōte. Hec p̄cepta domini nō sunt semp̄ obseruāda
In executione operis sed semp̄ sunt habēda in p̄paratione
animi vt scz sim? parati hoc facere vel sustinere pot? q̄
aliqd agere cōtra charitatē fraternā. Deinde cum dicit
Sed vos et. resp̄ndit in eis id quod est oīno illicitū et p̄-
mo arguit in eis manifestā iniustitiam cuz dicit sed vos
luriam facitis scz manifeste loquendo cōtra iustitiā alioz
vel in iudicio vel extra iudiciū. Ecc. 9. Nō placeat tibi i-
luria iniustoz. Secōdo dolosam deceptionē cū subdit. Et
fraudatis prouer. 12. Cōsilia impioz fraudulēta. Tertio
aggrauat vtrumqz cū subdit. Et hoc fratrib? id ē fidelib?
ad q̄s debem? bonū maxie operari scdm illud gal. vltimo
Dum tēpus habem? opemur bonuz ad oīns. maxime au-
tem ad domesticos fid ei. Et ideo cōtra quosdā dicit. Je.
9. Omnis frater sup̄lātans sup̄lātabit et omis amicus
fraudulēter incedet. Deinde cū dicit. An nescitis. et.
manifestat qd dixerat. Et p̄mo q̄tum ad id qd est oīno illi-
citum. Secōdo q̄tum ad id qd est licitū sed nō expediēs ibi
Omnia mihi licent. Circa p̄mū duo facit. Primo mo-
uet questionē. Secōdo determinat eā ibi. Nolite errare et.
Dicit q̄ primo dixi qd vos iniuriā facitis et defraudatis qd
est iniūritatem cōmittere. Sed an nescitis qd iniq̄ regnum
dei nō possidebunt quasi dicat videmini hec nescire dum
ab iniūritate nō receditis. cū tamē in ps. 2. Mat. 7. dicat.
Discidite a me omnes qui opamini iniūritates. Deinde
cuz dicit. Nolite errare et. determinat veritatē. et primo
ostendit piculum qd imminet iniūqs. Secōdo ostendit quem o-
sp̄i hoc piculum euaserūt vt timeant iterū in ip̄m incidere
ibi. Et hoc qdem aliquādo fuistis et. Dicit ergo p̄mo. no-
lite errare quod signāter dicit. qz circa impunitatē pecca-
torum aliq̄ multipl̄ errabant. scdm illud. Sap. 2. Et cog-
itauerunt et errauerūt. Quidā ei p̄hi errauerunt credēs
res deū nō habere curā rerū humanarū scz illud sopho.
primo Nō faciet dñs bñ et nō faciet donūn? male. Qui-
dam vero credentes solā fidem sufficientem esse ad saluē
scdm illud Jo. 11. Qui credit in me nō morietur in etnū.
Quidā vero credentes per sola xpi sacramenta saluari p̄-
pter id qd dicit. Mat. vlti. Qui crediderit et baptizatus

fuerit saluus erit. Et Jo. 6. Qui manducat meā carnem
et bibit meū sanguinem habet vitā eternā. Quidā vero
p̄pter sola opera mie se impune peccare arbitrant p̄pter
illud qd dicit Luc 11. Date elemosinā et ecce oīa munda
sunt vobis. Nec intelligunt qd hec oīa sine charitate non
psunt. scdm illud qd dicit infra. 13. Si habuero omnē s-
dem et distribuero in cibos paupum oīns facultates me-
as: caritatē autē nō habuero nihil mihi prodest. et ideo sub-
dit qd peccata cōtraria charitati a regno dei excludunt in
quod sola charitas introducit dicens. Neqz fornicarij ne-
qz ydolis seruientes neqz adulteri. de qbus dicit. Heb.
vlt. Fornicatores et adulteros iudicabit deus. Neqz mol-
les id est mares muliebres facientes. neqz masculorum
cōcubitores q̄tum ad agentes in illo vitio. de quib? dicit
tur gen. 13. Homines sodomite pessimi erant et peccatores
coram dño nimis. Neqz auari. neqz fures. de qbus dicit.
Iac. 5. Oīs fursum scriptus est iudicabit. Neqz ebriosi.
neqz maledici. neqz rapaces regnuz dei possidebūt. Dicit
enim Esa. 35. Via sancta vobis habitur nō trāsbūt per cam
pollutus. Et apoc. 21. Nō intrabit in illā aliquid coinqui-
natum: facies ab hominationem. Et est aduertendū qd hic
enumerat eadē vitia que in p̄cedenti ca. posuerat. Ad-
dit autē quedam in genere luxurie. scz adulteriū. et vitium
p̄tra naturā. In genere autē iniustitie furriū. Deinde cū
dicit. Et hoc quidē et. ostendit quō p̄dictū piculū euaserūt
et p̄mo cōmemorat statū p̄teritum dicens. Et qdēz aliq̄
fuistis. scz fornicarij et ydolis seruientes et. et ideo sp̄aliē
hec vitia cōmemorat qz in eis habūdauerunt. scdm illud
ephe. 5. Eratis em̄ aliq̄ tenebre. nunc autē lux in domi-
no. Secōdo ostendit quem o- ab his intus fuerunt liberati oīs
cens. Sed abluti estis. scz. Virtute sanguinis xpi in baptis-
mo fm̄ illud apoc. p̄mo. Lauit nos a peccatis nris in sa-
guine suo. Scz sacrificati estis. Virtute sanguinis xpi p̄ grāz
cōsecrati fm̄ illud Heb. vlti. Iesus vt sanctificari suū po-
pulum extra portā passus est. Sed iustificati estis ad sta-
tū iustitie et virtutis fm̄ illud. Ro. 8. Quos vocauit hos
et iustificauit. Subdit autē hoz beneficior cā. et p̄mo expe-
te hūanitatē xpi cum dicit. In noīe dñi nri ihu xpi id est
in fide et inuocatione nomis xpi fm̄ illud act. 4. Nō est a-
liud nomē datus sub celo hominibus in qd oporteat nos sal-
uos fieri. Secōdo ex p̄te diuinitatis cū subdit. Et in sp̄i dei
nostri. fm̄ illud eze. 37. Ecce ego mittā in vos sp̄m et vi-
uetis. qz igit̄ tam potenti virtute liberati estis ad eadem
redire nō debetis. Deinde cū dicit. Omnia mihi licent
et. mani festat id qd dixerat de p̄hibitione iudicij ostēdēs
quo sensu id resp̄nderit qz scz nō resp̄ndit illud quasi
oīno illicitum sed quasi nō expediēs et nociūz. Et circa
hoc duo facit. Primo p̄pōit qd intendit. Secōdo rōez assignat
ibi. Esca ventri et. Circa p̄mū duo facit. Primo p̄pōit
quod resp̄nderat esse licitū. sed nō expediēs dicens. Om-
nia mihi licent. Dicunt autē illa licita que homo facere
nō p̄hibetur. est autē duplex p̄hibitio. Una coactionis a
lia p̄cepti. et fm̄ hoc quidā intellexerunt illa licere a qbus
nō p̄hibetur aliqua necessitate cogente. et ideo qz arbitri-
um hominis naturalis liberū est a coactione intellexerunt
apuz eo sensu dicere oīa mihi licent. qz. s. libro arbitrio
hominis subiacēt. siue sint bona siue sint mala fm̄ illud Ecc.
15. Ante hozē bonū et malum vita et mors quodcūqz vo-
luerit dabit ei. Sed hic modus loquēdi alien? est a scrip-
tura sacra in qua dicit nō licere ea que diuina lege probi-
bentur. fm̄ illud Ma. 14. Nō licet tibi habere vxorē fra-
tris tui. et id qd hic apuz dicit oīa mihi licent nō p̄t abso-
lute intelligi sed vt sit accomoda distributio sub hoc sc̄nt
omnia mihi licēt. que scilicet diuina lege nō prohibentur.
Et p̄t hoc ad tria referri. primo quidē ad id qd dixerat
de iudicij. qz. s. vnicuiqz oīa sua iudicio repetere cum

in epistolam I ad Corinthios VI.

nō sit lege diuina prohibiti. Alio modo potest referri ad id quod infra. 8. dicitur est de indifferenti vsu ciborum ut sit sensus. licitum est mihi omēs cibos comedere scdm illud **1° pmo.** Omnia mūda mundis. Tertio potest referri ad id quod dicitur est infra. 14. de sumptibus accipiendis ut sit sensus. omnia mihi licent scilicet accipere ad necessitatem vite sicut coapostolis meis. Subdit autem. Sed nō omnia expediunt. Dicitur autem illud expedire quod est sine impedimento sinez consequendi. Cōtingit autem qd aliquid nō totaliter excludit sinez sed impedimentum aliquod affert sicut matrimonium nō excludit hominem a regno dei impedimentū tñ affert qz scilicet ut infra. 7. dicit que sub viro est mulier cogitat quō placeat viro. **1° m. 2. mar. 19.** Discipuli dicunt. Si ita est cā hoīs minis cū vxore sua nō expedit nubere. Sic ergo fornicari nec licet nec expedit qz totaliter excludit sinez qui est vita eterna. m. in omniū aut est licitū sed nō expedit. Scdm igitur hūc modū sua in iudicio repetere indifferēter omnibus cib. uti. sumpt. accipe ab hijs quibz p̄dicat est qui dem licitū qz nō est cōtra iustitiā. nec aliqua pbibēt lege nō tamē est expedit. vel qz impedit par ad p̄ximū v̄ in firmis scandali aliqđ generat. vel aliqua maledicēdi occasio prebet. **1° ecc. 37.** Nō oīa oībus expediūt. Alio modo pōt intelligi nō absolute sed sub cōditione vt sit s̄sus. Dicit qz neqz fornicarij rē. regnū dei possidebūt. r̄ iō nō licent qz sinez excludūt. sed si oīa licerēt mihi: nō omnia expediunt qz ea prestāt impedimētū vite hūane. **1° in p̄ona impiorū dicit s̄p. 5.** Passati sum? in via iniquitatū r̄ p̄ditionis r̄ abulauimus vias difficiles. Scdo onidit eē nocium id qđ supra resp̄ndit dicit. oīa mihi licent vt supra expōsitū est. sed tamē ego sub nullis redigar potestate. i. hoīs. **1° em̄ qui v̄it eo qđ nō expedit siue sit licitū siue illicitū quodāmodo redigit sub potestate rei alius cuius vel homis. 1° quidē qz qui nimis rem aliquaz amat quodāmodo suus illi? rei efficit fm̄ illud. Ro. vlti.** Huiusmōdi nō xpo dño fūiunt sed suo ventri. Hoīs autēz quia dūz aliqđ facit qđ non expedit quodāmodo subijcitur iudicio alior. r̄ sp̄aliter ille qui sua i iudicio reperit subicitur potestati iudicis. infra. 10. **1° quid est libertas s̄ua iudicat ab aliena cōsuetū. 1° Deinde cū dicit. Esca vētri rē. assignat rōnem ei? quod dixerat. Et p̄mo quare omnia licent dicit. Esca vētri. i. debet vt scz in vētre decocta i nutrimentū totius cedat. Et venē escis scz recipiēdis r̄ d̄ coquendis defuit. Quia igit ex dei ordinatione vēter ē sollicitus ad escas recipiēdas. r̄ esce ad hoc deputate sūt qz in ventre ponantur. fm̄ illud gen. 1°. Ecce dedi vobis oēm escā r̄ tuncctis astantibz vt habeat ad vescendūz. non est illicitū qz homo res suas repetat vel p̄dicatoz stipēdia accipiat p̄pter necessitatem escay. vel vt etiā hō omnibus escis vtatur. Scdo ibi. Deus autē rē. assignat rōnez quare oīa nō expediunt. **1° d̄ em̄ expedit qz hō patiat aliqđ d̄ trimētum in eo qđ nunq̄ corrūpitur scz in regno celestis: p̄pter id qđ corrūpitur. r̄ hoc accidit de esca r̄ de ventre cessabit em̄ post hāc vitā escay vsus r̄ ventris qz corpora resurgentiūz cōseruabunt absqz cibo deo id faciēte. r̄ hō est qz dicit. Deus autē destruet id est cessare faciet hūc scilicet vētre nō qđem q̄tum ad essentiā sed q̄tum ad effectum quē nūc habet r̄ has. i. escas q̄tum p̄tinent ad vsuz hoīs qz in resurrectione hoīs erūt sicut angeli in celo. vt dicitur **Mat. 22.******

Lectio tertia.

Quod corpus autem nō fornicationi s̄z domino r̄ dominū corpus. Deus vero r̄ dominū suscitauit: r̄ nos suscitabit

per virtutem suam. Nescitis quoniam corpus vestra membra sunt xpi. Tollēs ergo membra xpi faciā membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adheret meretrici: vnuz corpus efficitur. Erunt enim inquit duo in carne vna. Qui autēz adheret domino: vnus spiritus est. Fugite fornicationes. Omne est peccatum quodcūqz fecerit homo. extra corpus est. qui autem fornicatur in corpus suū peccat. An nescitis: quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti qui in vobis est quem habetis a deo r̄ nō estis vestri. Emp̄ti enim estis precio magno: glorificate r̄ potestate deum in corpore vestro.

Supra ap̄tus tripliciter resp̄ndit corinthios circa iudicia. nunc autē redit ad resp̄ndēdūz p̄cti fornicarij cuius supra. 5. mentionē fecerat r̄ in cui? iudicio corinthij negligentes erāt. im̄ p̄bat aut fornicationē quattuor rationibz. quaz p̄ma sumit ex diuina ordinatione. scda ex vniōne ad xpm̄ rē. Tercia ex corpore vestra rē. quarta ex corpore inq̄natione ibi. Fugite fornicationē. quarta ex gratie dignitate ibi. An nescitis? rē. Circa p̄mā duo facit. P̄mo ponit diuinā ordinationē. Scdo ordinationis sinez ibi. De? est rē. Circa p̄mā p̄siderādū est qz aliqđ argumētum sue lasciuie sumit ex ordinatione dei. Qui em̄ fornicatur vnūz suo corpore ad vsū a deo institutūz. Sed hoc excludit dicit. qz esce est ordinata ad vētre r̄ venter ad escas. Corpus autē hoīs nō fornicationi id est nō est ordinatum ad fornicādū sed dño id est ad hoc est ordinatūz vt sit dñi nostri ihu xpi. r̄ dñs corpori id est dñs ihus xpus ad hoc dat? est hoīs vt hūana corpora sue glorie conseruet. fm̄ illud. phil. 3. Reformabit corp? humilitatis nostre cōfiguratum corpi claritatis sue. Sed p̄tra hoc videt esse qz sicut venter ordinat? est a deo ad vsū ciboz ita qđz membra hūani corporis sunt ordinata a deo ad vsū generationis qbus fornicatio exercet. Sed attendēda est differentia q̄tū ad duo. P̄mo qđem qz ap̄tus supra loquutus est de vno corpore mēbro. i. de ventre. hic autēz loquitur de toto corpore qđ sicut nō est ordinatūz ad fornicādū ita nec ad escas sumēdūz. sed pot? vsus escay est p̄pter corpus. corp? autē p̄pter asam a qua p̄cipit vitā fm̄ eius cōditionem. r̄ qz oīa ordinatur in deū sicut in finem. ido corpus debz esse subiectū dño r̄ ei dedicatū. Et qz. s̄. loquutus est de vsu escay in cōmuni absqz inordinatione. fornicatio autē est vsus inordinat? ex mēbro fornicatois. An de nec ipsa membra sunt p̄pter fornicationes. sed p̄pter vsū gnationis ordinata rōne. cui oīa mēbra corporis s̄ seruire debent sicut etiā venter nō p̄pter crapulā r̄ ebrietatem sed p̄pter p̄uentientē vsū ciboz. Deinde cū dicit. De? vero rē. ponit sinez ordinationis p̄dicte. r̄ primo ponit qđ deus circa dñm fecerit dicens. De? vero r̄ dñm ihm scz dñm xpm̄ suscitauit a mortuis a quo ipse xpus petit in. ps̄. Tu autem dñe miserere mei r̄ resuscita me. Deus autem est r̄ pater et filius r̄ spiritus sanctus. Unde r̄ ipse se xpus qui est filius dei se resuscitauit r̄ sua virtute resurrexit. scdm illud. ps̄. Ego dormiui r̄ soporatus sum r̄ exsurrexi quia domin? suscepit me. r̄. 2. cor. vlti. Sed crucifixus est ex infirmitate s̄z viuuit ex virtute dei. Scdo pōit qđ circa nos facturus sit. dicens qz nos suscitabit deus p̄ virtutē suā p̄ quā. i. xpm̄ suscitauit fm̄ illud Ro. 8. q̄ suscitauit ihm xpm̄ a mortuis viuificabit r̄ mortalia corpora vsa. Et est aduertendū qz. s̄. de escis r̄ vētre loquēs que pertinet

Explanatio sancti Thome

nent ad vsuz aialis vite. dixit eas a deo destruedas. nunc aut loquens de corpore et dno facit mentionem de resurrectione qz. s. aialis vita cessante natura corporis in meli' reformabitur. An patet qd no est vtendum corpore ad fornicationem que impedit futuram incorruptionem fm illud gal. vlti. Qui seminat in carne de carne metet et corruptionem. Deinde cu dicit. Nescitis etc. ponit scdm rones qd sumit ex affinitate humani corporis ad xpm qd talis est. membra hois fornicatis sunt membra meretricis. sed membra hois sunt membra xpi. ergo p fornicationem sicut membra xpi membra meretricis. qd e inconueniens. Circa qd quatuor facit. pmo ponit maiorem dicens. An nescitis qm corpora vestra sunt membra xpi. q. d. hoc no debetis nescire. qz quicunq estis regenerati in cristo membra xpi estis effecti. fm illud infra. 12. Vos estis corpus xpi et membra e membra. Et hoc no solum qdum ad animas qd ab eo iustificatur sed etiam qdum ad corpora que ab eo resuscitantur vt dictu est. Secdo ponit conclusionem dicens. Tollis ergo membra xpi. i. iuste subtrahens seruitio xpi cui debet deputari fm illud. Ro. 6. Exhibeatis membra vestra arma iustitie do. Facia. s. eadem membra meretricis esse fornicando? Abstine hoc est horrendu sacrilegiu. An dicit Dal. 2. Examinauit iudas sanctificationem dni qua dilexit et habuit filia dei alieni. Tertio ponit maiorem dicens. An nescitis qz qui adheret meretrici. s. fornicando vnu corpus efficit. s. p imunda comixiones. Et ad hoc p bandu inducit auctoritate gen. dices. Inquit em scriptura. f. gen. 2. Sunt duo. s. vir et mulier in carne vna id e p mixtionem carnalem vna caro efficiuntur. et sic membra vniuersus sunt membra alteri? Sicut em bec verba ade de viro et vxore loquens que apud hic etiam ad fornicationem refert qz fm spem nature no vnt vtriusqz actus. Est autem intelligendum qz sicut dicit phis in li' de generatione animalium in masculo est principiu actiuu generationis: in femina est passiuu. Et sicut plura cuius vita pncipaliter ordinat ad generationem semp est vnu corpus in quo vtriusqz principiu vnitur ita in animalibus qd ordinatur ad alio res act' vite no semp est vnu corpus habens bec duo principia sed ex vobus fit vnu in actu gnationis. Ad quid no est tñ viri qz sicut infra ca. 7. dicit. Vir no habet potestate sui corporis sed mulier. Secdo pbat maiorem dicens. Qui autem adheret dno etc. s. per fide et charitate est vnus sps eius illo. qz scz vnitur ei vnitatem spuali no corporal. An et Ro. 8. dicitur. Si quis spm xpi no habet hic no est eius. et Jo. 7. vt sint vni in nobis sicut nos vnu sumus. s. per conexiones sps. et qz corpus deseruit spui. qns est vt etiam corpora nostra membra ei? sint cui p spm vnitur. no quid e carnali conexione sed spuali. Pot autem ex pmissis duab' rōnibus vna rō pbari. vt. s. qz corpus nrm no est deputatu fornicationi sed dno hoc. s. mo qd membra nra sunt membra xpi vt p modu exponit no faciam' ea membra meretricis fornicado Deinde qd dicit. Fugite fornicationem etc. post tertia ratione qd sumit ex corpore iniquatione. Primo post conclusionem intentat dices. Fugite fornicationem. Tbi notadu qd cetera vitia vincunt resistendo qz qto magis ho pncipaliter pderat et tractat tato min' in eis inuenit vñ delectet s' magis anxietur. sed vitium fornicationis no vincit resistendo qz quāto magis tbi ho cogitat pncipaliter magis incēditur sed vincit fugiendo. i. totaliter vitado cogitationes imundas et quassibet occasiones. vt dicit zacha. 2. Fugite de terra aqilonie dicit dñs. Secdo assignat rones dices. Omne peccatū aliud qd cunq fecerit ho etc. Ad cuius euidentiam sciendum qd quedā peccata no psumatur in carnali delectatione sed in sola spuali. id spualia vitia dicunt. sicut superbia. auaricia. accidia. fornicatio autē cōplet maxime in carnali delectatione. et fm hoc possit intelligi qd hic dicitur Omne peccatū quodcūqz fecerit ho extra corpus est. qz scz

pletur pter sui corporis delectationem. Qui aut fornicatur in corpus suu peccat qz scz eius peccatū in carne cōsumatur. sed huic expositioni cōtrarium videt esse qd etiam peccatum gula cōsumat in delectatione corporis. Ad qd possit dici qd peccatū gula sub luxuria cōtinetur in qdum ad ipsam ordinat fm illud Ephe. 5. Nolite inebriari vino in quo est luxuria. Sed meli' pot dicit qd apud no dicit qui fornicat corpe suo peccat. qz pgrueret pme exponi s' peccat in corp' suum id est cōtra corp' suu corrupendo et in quādo illud pter vium rōnis. Unde et apoc. tertio. Habes pauca nōla in sardis qui no inqnauerunt vestimenta sua id est corp'. et apoc. 14. Hij sunt qd est mulierib' non sunt cōiūgnati. Mel aliter fm aug. hic in glo. Qui fornicatur in corp' suu peccat qz anima ei' totaliter carni in illo actu subicit ita qd no possit aliud ibi cogitare. An in ps. dicit. Nolite fieri sicut equus et mulus quib' no est intellectus. Mel aliter. In corp' suu peccat id est cōtra vrozem suaz qd dicit corpus viri cōtra quā no ita directe sunt alia peccata sicut viri fornicatio. Unde et 1. thes. 4. dicit. Et sciat vnusqz vestru possidere val suu in sanctificatione id est vrozem suā. Mel fm aug. pot intelligi de fornicatione spuali p quā aia adheret p amorem mōdo et recedit a deo fm illud ps. Perdes oēs qui fornicant abs te. Est ergo sensus. qd fornicat recedes a deo ppter amorem mōdi in corpus suu peccat id est p corpale cōcupiscentia. Omne aut aliud peccatū puta qd ho comittit ex obliuione v' ex ignorantia seu negligentia est extra corpus. i. corpale concupiscentia. Deinde sū dicit. An nescitis etc. pot quātam rōem qd sumit ex dignitate grē que quidē ex duobus p'urgit. s. ex grā spūsancti et ex redēptione sanguinis xpi Circa hoc igit tria facit. pmo propouit dignitatem corporis nostri quā habet ex grā spūsancti dices. An nescitis. q. d. ignorare no debetis qm membra vestra. s. corpalia tēplū sunt spūsancti. sicut. s. tertio dictu est. Nescitis qz tēplū dei estis. Et hui' rōnes assignat subdēs Qui in vobis est dicit aut tēplū dom' dei. qz igit spūsanct' de' est queniens est. qz in quocūqz est spūsanct' tēplū dei dicit. Est autē spūsanct' pncipaliter quidē in cordib' hoim in quibus caritas dei diffundit p spm sanctū vt dicit. Ro. 5. sed secundario etiam est in membris corp'alib' in qdum exquantur opa caritatis. An in ps. dicit. Cor meū et caro mea exultauerūt in deū viuū. he hanc dignitatem sibi ascriberet subdit. Quē habetis a deo no ex vobis. An Joel. 2. Effundā de spū meo sup oēm carnē. Et act. 5. Spū suū dedit obediētib' sibi. Secdo ponit dignitatem quam habent corpora nra ex redēptione sanguinis xpi dices. Et no estis vni sed ihu xpi fm illud. Ro. 14. Sicut viuimus siue morimur. dñi sumus. 2. cor. 5. Qui viuūt iā no sibi viuūt. rōnem hui' assignat dices. Inupti estis p'cio magno. et ideo serui estis eius qui vos redemit de vilitate peccati. An infra. 7. dicit. Qui liber vocat' est seru' est xpi p'recio est empti est. et in ps. Redemisti me dñe de' vilitat'. dicit aut p'ciu redēptionis magnū qz no e corruptibile. sed eterna hōis virtute cū sit sanguis ipius dei eterni. Unde. 1. pe. 1. Redempti estis de vana vestra cōuersatione. no corruptibilib' auro vel argento sed sanguine agni imaculati et incōtaminati ihu xpi. Tertio infert cōclusionem intentat dicens. Glorificate ergo et portate deū in corpore vestro qd est membra vestra sunt tēplū dei in corpore vestro nihil debet apparere nisi qd ad gloriā dei p'fiter. et hoc est glorificare deū in corpore v'ro qz in ps. dicitur. Im tēplū eius estis dicent gloriā. Et exo. vlti. dicit. Opuit nubes tabernaculū testimonij et gloriā domini impleuit illud. qz vero no estis vestri sed estis sui dei. debet corpus v'rm portare deū sicut equus vel aliud animal portat dñm suum. An in ps. dicit. Et lumētus factus suz apud

in epistolam I ad Corinthios VII

te. **P**otat autē corp^o nostrū dñm in q̄tum diuino mīste-
rio deputat. sic ergo homo debet vitare ne in corpus suū
peccet fornicādo quod est contra gloriā dei et cōtra minis-
terium quod corpus nostrū debet deo.

Incipit capitulum septimum.

De quibus autē scripsistis mihi bo-
num est homi mulierē nō tange-
re. Propter fornicationem autem
vnusquisq; suā vxorem habeat: et
vnaqueq; virum suū habeat. Uxori vir de-
bitur reddat: similiter autē et vxor viro. Mu-
lier, potestates sui corporis nō habet sed vir
Similiter autē et vir sui corporis potestatem
non habet: sed mulier. Nolite fraudare inui-
cem: nisi forte ex cōsensu ad tēpus vt vacet
orōni: et iterū reuertimini in id ip̄m: ne tēp-
tet vos sathanas ppter incōtinentiam vřaz
hoc autē dico scđm indulgentiā. et nō secun-
dum imperium. **V**olo autē om̄s vos homies
esse sicut ip̄m. Sed vnusquisq; propriū
donum habet ex deo: aliū quidē sic. ali^o ve-
ro sic. Dico autē nō nuptis et viduis: bonū
est illis si sic permāserit sicut et ego. **S**i nō
se continent nubant. Melius est em̄ nubere

q̄ vii.

Post q̄ aplūs respōdit fornicariū et sustinētes eū. hic
accedit ad tractādum de matrimonio. et circa hoc tria facit
Primo determinat de cōiugatis matrimonio iunctis. Se-
cundo de virginibus ibi. De virginib^{us} autē et. Tertio de
viduis ibi. Mulier alligata est et. Circa p̄mū duo facit
Primo instruit eos q̄ nō sūt m̄imonio iuncti vtrū. s. debeāt ma-
trimoniū cōtrahere. Secdo manifestat qd̄ dixerat ibi. **V**
autē dico et. Circa p̄mū duo facit. Primo manifestat qd̄
circa hoc sit p se bonū. Secdo qd̄ necessariū ibi. Propter for-
nicationem autē et. Circa p̄mū cōsiderandū est q̄ in de-
testationē fornicationis p̄tra quā loquit^{ur} iā fuerat aliqui
nō habētes zelum dei s̄m scientiā in tantū p̄cedebāt q̄ es-
tiam matrimoniū cōdemnabāt s̄m illud. p̄. thy. 4. In p̄
pocriū loquētiū mēdaciū p̄hibentium nubere. Et q̄a
hoc durum corinthiis videbat fidelibus sup hoc aposto-
lo scripserūt eius sententiā req̄rentes. et ideo aplūs eis r̄i-
det. Ita respōdit ea que facitis. de quib^{us} autē scripsistis
mihi. r̄i deo q̄tum ad m̄imoniū bonū est homini mulie-
rem nō tāgere. Circa qd̄ notandū q̄ mulier data est vi-
ro ad adiutorium generationis. et in hoc d̄r̄ vis generati-
ua a nutritiua. q̄ vis nutritiua deseruit homini ad cōsua-
tionem indiuidui. **A**ns bonū est homini nutrimento vti.
q̄ per hoc ei^o vita p̄seruat. generatiua autē nō deseruit hoī
ad cōseruationē indiuidui sed ad p̄seruationē sp̄i. **A**nde
nō pōt dici q̄ bonū est hoī ad suū indiuidū mulierē tan-
gere. p̄mo quidē q̄tum ad animā q̄ vt aug. dicit in scdo
soliloquio. **N**ihil sic desicit animā ab arce virtutis sue si-
cut cōtactus ille corporū sine quo vxor haberi nō pōt. et
ideo **E**ro. 19. dicit populo accepturo legē dei. **N**ote pa-
rati in diem tertium. et ne app̄inquetis vxorib^{us} vestris.
p̄mū regū. 21. Dixit achimelech ad dauid. **S**i mūdī sunt
pueri maxime a mulierib^{us} māducent panē sanctus. Secdo
q̄tum ad corpus qd̄ vir subijcit p̄ matrimoniū potestati vx-
oris se ex libero s̄uum cōstituent. **S**eruit^{ur} autē hec p̄ om̄s

bus alijs est amara. **A**nde et ecc. 7. dicit. **I**nveni amario-
rem morte mulierē. **T**ertio q̄tum ad res errorozes quas
vix occupatione necesse est hoīem implicari q̄ habet vxor-
em et filios nutritōs. cum tñ dicat. 2. thy. 2. **N**emo mī-
litans dō implicat se negotijs secularib^{us}: vt ei placeat cul-
se. pbavit. **D**einde cū dicit. **P**ropter fornicationē et. ostē-
dit quid circa hoc sit necessariū. **P**rimo q̄tum ad cōtrac-
tum m̄imoniū. Secdo q̄tum ad actū m̄imoniū iā cōtrac-
ti ibi. **U**xori vir debetur. et. Circa p̄mū cōsiderandū est
q̄ act^{us} generatiue virtutis ordinat ad cōseruationē sp̄i.
per generationē filioꝝ et q̄ mulier data est viro in adiuto-
rium ḡnationis. **P**rima necessitas tāgendi mulierē est p-
pter p̄creationē filioꝝ. **A**nde et gen. p̄mo dicit. **M**ascu-
lum et feminā creauit eos et b̄ndixit eis de^o et ait. **R**esce-
te et multiplicamini et replete terrā. sed hec necessitas fuit
circa institutionē h̄māni generis q̄ diu oportuit multū
cari populū dei p̄ successionē carnis. **S**ed aplūs p̄siderās
humanū gen^{us} iā multiplicatū et p̄p̄m dei iā esse augmē-
tatum nō p̄pagatione carnis: sed generatione q̄ est ex aq̄
et spū sancto. vt dicit **J**o. 3. p̄terminist hanc necessitatem
quā. s. p̄mitus institutū fuerat m̄imoniū in officiū natu-
re et p̄ponit scđm necessitatē scđm quā institutū est in re-
mediū culpe. **Q**uia em̄ carnalis p̄cupia adhuc post bap-
tismū in fidelib^{us} remanet licet nō d̄netur. instigat homi-
nes maxime ad act^{us} venereos ppter vehementiā delecta-
tionis. **E**t q̄ maioris virtus est totaliter h̄c concupiam
supare q̄ possit oibus cōuenire. s̄m illud **Ma.** 19. **N**ō om-
nes capiūt verbū hoc **N**ecessariū est q̄ in p̄te cōcupie ces-
datur et in p̄te supetur qd̄ quidē fit d̄s act^{us} ḡnationis ra-
tione ordinat et nō totalit̄ homo cōcupia ducit sed magis
cōcupia subdit rōni. **H**abet autē hoc ratio naturalis q̄ hō
vrat generationis actu s̄m q̄ cōuenit ḡnationi et educati-
oni filioꝝ. hoc autē in brutis animalibus inuenit q̄ in q̄buscū-
q̄ sp̄ibus animalū sola femina nō sufficit ad educationē. p-
lis masculus simul nutrit plem cū femina. et ad hoc erigit^{ur}
q̄ mascul^{us} cognoscat p̄p̄riā plem. et ideo in oib^{us} tali-
bus animalib^{us} vt patet in colūbis turturib^{us} et huiusmodi na-
turaliter indita est sollicitudo de educatione p̄lis. et pro-
pter hoc in huiusmodi nō sunt vagi et ind̄ntes cōcubit^{us} ex
quib^{us} sequeret incertitudo p̄lis. sed mascul^{us} determinat^{us}
determinatē femine cōiungit nō ind̄nter quelz cuius-
bet sicut accidit in canib^{us} et alijs huiusmodi animalib^{us} in quib^{us}
sola femina nutrit p̄lis. **M**aximē autē in sp̄e humana
masculus requirit ad p̄lis educationē q̄ nō solus at̄p̄d̄t^{ur}
s̄m corp̄is nutrimentū sed magis s̄m nutrimentū anī-
mę s̄m illud heb. 12. **P**atres quidē carnis n̄fe habuim^{us}
eruditores. et reuerēbamur eos. et ideo rō naturalis dicitur
q̄ in sp̄e h̄māna nō sūt vagi et incerti cōcubit^{us} quales sūt
cōcubit^{us} fornicarij. sed sūt determinati viri ad determinā-
tas feminā q̄ quidē determinatio fit p̄ legē m̄imoniū. **S**ic
igitur triplex bonū habet m̄imoniū. p̄mū quidē q̄ est
offm̄ nature put. s. ordinat ad generationē et educationē
p̄lis. et hoc bonū est bonū prolis. **S**cđm bonū habet. p-
ut est in remediu cōcupie q̄. s. coartatur ad determinatā
p̄sonā et hoc bonū dicit fides. quā. s. vir seruat vxori sue
nō accedēs ad aliā et similiter vxor viro. **T**ertiu bonū ha-
bet. put in fide cōtrahit x̄pi. qd̄ quidē bonū dicit sacra-
mentum in q̄tum significat cōiunctionē x̄pi et eccle. s̄m illud
ep̄h. 5. **S**acramētū hoc magnū est. ego autē dico in x̄po
et ecclesia hoc est ergo qd̄ dicit. **D**ictum est q̄ bonū est ho-
mini mulierē nō tāgere. sed q̄ ad hoc bonū nō sūt oēs
hoies ydonei. vnusquisq; vir ppter fornicationē. s. vitādaz
suam vxorē habeat. i. sibi determinatā vt tollantur vagi et
incerti cōcubit^{us} qd̄ p̄tinet ad fornicationē. **U**n et puer.
5. **R**etare cū muliere adolescentie tue. **E**t postea subditur

Explanatio sancti Thome

mittere. sed tunc non expediebat. ¶ Deinde cum dicit. Sanctificatus est vir. postea admonitione hic ponit admonitionis rationem. ubi allegat exemplum. Secundo periculum ubi. Aliis quoque. Tertio fructum ubi. Hic autem sancti etc. In prima primo explicat de viro infideli. Secundo de muliere ubi. Et sanctificata est mulier etc. Dicit ergo sanctificatus est. q. d. fidelis infidelis volentem cohabitare non dimittat. hoc ideo dico. sanctificatus est et etc. Hoc dupliciter legitur primo modo sanctificatus est enim vir infidelis aliquando per mulierem fidelem. i. aliquando contingit quod unus per alium convertitur ad fidem et sic sanctificatur et hoc iam forte contigerat sicut Siffini per theodora romae tempore clemetis conversus est. et similiter sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. s. per ipsius admonitionem et doctrinam. Alio modo legitur sic. Sanctificata est infidelis non dimittat. sanctificatus est enim vir etc. id est nullam immunditiam contrahit fidelis ex cohabitatione vel ex commixtione cum infideli. sed servat veram pudicitiam secundum augustinum. ¶ Deinde cum dicit. Alioquin filii etc. hoc legitur dupliciter. Uno modo de filiis nascituris. Alio modo de iam natis. Primo modo sic. Alioquin. s. si disceditis et vos alii copularis. filii vestri qui de hac copula nascerentur immundi essent scilicet spurii quia non de legitimo matrimonio. Hic autem si primas sancti sunt. i. mundi. quia de legitimis coniugiis nati. Secundo modo legitur sic. Alioquin. s. si disceditis filii vestri iam nati immundi essent. i. infidelitate remaneret sequentes scilicet maiorum partem que tunc erat infidelium. nunc autem si permanetis sancti sunt. i. christiani sicut. ¶ Deinde cum dicit. Sanctificatus est vir infidelis per mulieres fideles. Thema in festo beate cecilie que convertit virum suum ad fidem. Inter omnia que regunt hominem in via salutis precipuum est sequi societatem sanctorum. Hoc ostendit psalmista verbo cum dicit. Cum sancto habitus eris etc. Hoc ostendit cecilia facta secundum que hic dicitur. sanctificatus est vir etc. In quibus verbis tria commendatur ipsa. s. natura. gratia. et doctrina. Natura humana que notatur in muliere. gratia que notatur in viri sanctificatione ut sibi sit nobilitas per naturam. deo humilis per fidem. primo utilis per doctrinam doctrina enim redditur incedibilior considerati. actu obsequii et oppositi. Actus est sanctificare. obsequii est vir. oppositum est infidelitas. Infidelitas est culpa tenacior. virilitas sexus robustior. sanctificare actus difficilior. Et tunc cum dicitur mulier per doctrinam suam convertit incredulum emollit robustum. mundavit immundum. et sic sanctificavit infidelis virum. Multe vero sunt proprietates mulieris incedibiles. que huic conveniunt ut sunt tres proprietates que ad actum cordis. tres quoque ad actum oris. et tres quoque ad actum operis. Tres prime sunt sapientia ex parte rationalis. puer. 9. Sapientis mulier edificat sibi domum. Iudicia ex parte concupiscentie. Ecc. 4. 0. Edificatio civitatis confirmabit nomen et super eam mulier immaculata computabit. Constantia ex parte irascibilitatis. Ruth. 3. Scit omnis populus te esse mulierem virtutis etc. Tres secunde sunt modestia contra multiloquium. ecc. 26. Mulier sensata et tacita non est imitatio anime crudite. Veritas contra mendacium. Iudith. 8. Omnia que loquuta es vera sunt. Discretio contra stultiloquium. 1. 2. 25. Erat mulier prudentissima et speciosissima. Iudith. 11. Non est talis mulier super terram in aspectu in pulchritudine et in sensu verborum. Tres ultime sunt sanctimonia in facto Iudith. 8. Ora pro populo quia mulier facta es. Hereticum in signo ecc. 26. Ora super gratiam mulier sancta et pudorata. Gra in conversando. puer. 11. Mulier gratiosa inveniet gloriam propter eminentiam horum dicitur de beata virgine maria. Benedicta tu in mulieribus.

Lectio tertia.

Quod si infidelis discedit discedat. Non enim fuit tibi subiectus? Et frater vel soror eiusmodi. In pace autem vocavit vos

deus. Unde enim scis mulier si virum saluam facies? Aut unde scis vir si mulierem saluam facies? Nisi unicuique sicut divisit dominus. Unum quicquid sicut vocavit deus ita ambulet: et sicut in omnibus ecclesiis doceo. Circumcisus aliquis vocatus est: non adducat prepucium. In prepucio aliquis vocatus est: non circumcidatur. Circumcisio nihil est. et prepucium nihil est. sed observatio mandatorum dei. Unusquisque in qua vocatione vocatus est: in ea permaneat.

Supra ostendit quod infidelis non debet dimittere infidelis cohabitare volentem. hic autem dicit quod si non vult cohabitare non tenet fidelis eum sequi. sed potest alteri nubere. Ab ipso ponit ipsa concessio. Secundo concessio ratio duplex. primo est libertas ubi. Non est enim servituti etc. Secunda est pacis tranquillitas ubi. In pace autem etc. Dicit ergo quod si infidelis vir vel mulier discedit a fidele odio fidei discedat et potest fidelis qui dimittitur contrahere. primum enim matrimonium dissolubile erat quia nunquam fuit ratum. Non est servituti. s. conjugalis subiectus est frater aut soror fidelis id est non cogit sequi infidelis odio fidei discedentem sicut dicitur glo. Jo. 8. Si filii vos liberaverit vere liberi eritis. In pace autem. q. d. Ido discedat fidelis quod in pace vocavit nos deus id est ideo non debemus litigare cum eo qui odio discedit. Vel sic. Quamvis ita sit quod fidelis non est subiectus servituti nihilominus tamen non debet occasione discordie et dissidii parere. sed pacem servare. In pace autem vocavit nos deus. Non est enim deus dissensionis sed pacis infra. 11. ¶ Deinde cum dicit. Unde enim scis mulier etc. hic dicitur quod si infidelis non discedat fidelis debet patienter comanere. Ad quod allegat primo speciem aliene personae. Secundo permanentiam in statu proprie vocationis ubi. Unumquemque sicut vocavit deus etc. Tertio exemplum in ritu conversationis ubi. Circumcisus aliquis etc. Quarto exemplum in statu conditionis ubi. Servus vocatus es etc. In prima primo innuit quod mulier fidelis comanendo virum ad fidem potest convertere. Secundo quod similiter vir fidelis mulierem infidelem potest saluare ubi. Aut unde scis hoc vir etc. Tertio quod ideo debet patienter comanere ubi. Nisi unicuique etc. Dicit ergo. unde enim scis. q. d. vere debet manere fidelis cum infideli quod unde scis. i. scire potes. o tu mulier fidelis si virum infidelis saluam facies eum. s. comanendo et convertendo ad fidem. q. d. hoc potest contingere. Ambrosius h. ideo dicit quod forsitan potest credere qui horret nomen christi. Aut unde scis id est scire potes o tu vir fidelis si mulierem infidelem saluam facies eam ad fidem convertendo quod hoc sperare debes. Nisi unicuique hoc dupliciter legitur. Uno modo sic. Unde scis hoc nisi ita habeas te supple ad tuum compare sicut domus natus divisit unicuique secundum viro peste et mulieri subesse. Secundo modo sic. Unde scis hoc nisi quilibet ambulet perseveranter ita sicut deus vocavit unumquemque id est in eo statu in quo deus vocavit unumquemque non autem quomodo sint quasi dicat et hoc ita predicat in ecclesia vestra sicut in omnibus ecclesiis. Turpis est pars que suo toto non convenit. Est ergo sua ratio talis unusquisque debet manere in eo statu in quem deus vocavit. ergo

In festo beate cecilie

in epistolam I ad Corinthios. VII.

si uocant alijs in coniugiu debent manere i ipso **H**aymo
Si habeas vxore maneat cu ea si no habeas: ducere non
 concupiscas. **¶** Deinde cu dicit. Circucisus alijs etc. hic
 ponit exempli vbi pmo ponit ipm exempli. **S**cdo exem-
 pli rom ibi. Circucisus em nihil est. **T**ertio regulaz gene-
 ralem ibi. Anusqz in qua uocatione. ponit aut exempluz
 in ritu iudei. **P**rimo iudeoz. **S**cdo gentiliu ibi. **I**n pre-
 pucio alijs uocat? est etc. **D**icit ergo circucisus es etc. q.
 d. vnusqzqz ambulet in eo statu in q uocat? est. uerbi gra
 circucisus qz uocat? est. i. in ritu iudaico no adducat id e
 no cogat adducere ppuciu. i. ritum gentiliu in ppucio id e
 in ritu genti qz uocat? est. no circucidatur. i. no cogat ad
 ritum iudaicos. **A**ug. **S**eruat ibi apluz qd congruit ecclie
 sijs siue iudeoz siue gentiliu. nunq em aufert consuetudi-
 nes q seruata no impedit salute. ergo si coniugiu no impe-
 diat debet uocari in coniugio pmanere. **¶** Deinde cu dicit
 Circucisus em nihil est. **H**ic subdit rom exepi q est talis.
Ritus no ipediens salute no debet mutari. ppter uocati-
 onem ad fide. sed rit? ta iudae? q gentilis est huiusmodi.
 ergo etc. **A** simili ergo arguit in mionio. pmo ergo tagit
 qd est ad salute indifferens. **S**cdo qd est necessariu r expe-
 diens ibi. **S**ed obseruatio mandator? etc. **D**icit igit circ-
 ucisus nihil est. i. nihil pdest r ppuciu nihil est. i. nihil pro-
 de vel ob. q. d. talis uel talis rit? uincedi nihil pficit ad
 salute. **S**al. vlti. **I**n xpo ibi nec circucisus aliqd ualeat nec
 ppucium sed noua creatura. **A**mbro. ad salute nec pdest
 nec obest iudae? aut gentilis ritus. sed obseruatio mada-
 torum dei aliqd pdest. **S**ap. 6. **C**onfoditio legi cofumatio
 est incorruptionis. **¶** Deinde cu dicit. Anusqz in q uo-
 catione etc. **H**ic condudit regulaz gnalem dicens vnusqzqz
 etc. q. d. ita gentilis no inducat ad circucisionem nec con-
 uerso sed poti vnusqzqz in q conditione uocatus est in ea
 sez conditione uocationi no repugnate in ea pmaneat r i q
 no a qua in glo. aug. hoc em ad eas consuetudines vite re-
 sultat q nihil obsunt fidei bonisqz morib? sicut em puz sic
 r latro ad fidem uocat. **S**ed ille in coniugio manet no a co-
 iugio reuocat. **I**te uero a latrocinio reuocat r in latroci-
 nio no manet. **H**o em necesse est ut coniuges desinant esse
 coniuges ppter xpi fidem sicut necesse est ut latrones des-
 nant esse latrones. **¶** **H**ic querit sup illud vxore a uiro no
 discedere quare sola cam fornicatiois vnus ex ipis ceteras
 uero omis molestias iubet fortiter sustineri. **C**otra leuit.
 13. precepit lex le. puz extra castra eij cere. **E**rgo p lepra
 debet vxor a uiro discedere. **R**isio licet possit ob lepram
 discedere a cohabitatioe no tn a thoro quin aliqui teneat
 reddere debitu ppe ea manedo. **I**te a uiro suo recoci-
 lant. **C**otra deut. 24. dicit. **¶** **S**emel repudiata no pot
 aplius recollari. **R**ideo. **I**lls habebat locu in repudio
 legali. istud no in diuortio euangelico. **A**er em erat seueri-
 tatis sz euangelii pietatis. **I**te sup illud uir vxore no di-
 mittat. glo. notabil. no subdit de uiro sicut de muliere qa
 licet uiro alia ducere. **C**otra aug. dicit q similis forma e
 bet suari in uiro r muliere. **R**e. illud pmoz in libris am-
 brosijs a falsarijs credit additu. **H**el dicendu q illd abro-
 sij intelligit in repudio. hoc aut in diuortio. **H**az in repu-
 dio legali licebat uiro contrahere no vxori. qz licebat antiq
 tus vni uiro hēre plures vxores. no conuerso qz per repu-
 diu illud soluebat mrimoniū: no aut p diuortiu. **I**te na ce-
 teris ego dico no dñs. **C**otra. **M**at. 9. **¶** **Q**ui uos audit me
 audit. **R**ideo no dñs dicit ore. ppzio sed inspirado. **I**te
 sup illd si qz frater hēt vxore. glo. coiunx fidelis licite po-
 test dimittere infidelē. **C**otra catholica no pot dimittere
 hereticū. glo. loqitur de infideli q caret sacramēto fidei no
 solum hū. **I**te ibidē glo. **H**o est reputandū mrimoniū
 qd extra decretū dei factū est. **C**otra ergo mrimoniū cōtrae-
 sum cā voluptatis no est mrimoniū. **R**ideo extra decre-

tum dei mrimoniū cōtrahi dicit qn cōtrahit inter perso-
 nas lege phibitas. **I**te si qua mulier habet uirū infid-
 lem etc. ptra ergo iudea cōuersa no debet dimittere uirū
 iudeū cohabitare uolētem. **R**ideo sec? est hodie q tēpos
 re pmitte ecclesie. qz tūc erat spes cōuersionis. nūc autēz
 potius est spes subuersionis. ppter obstinationē infidelū.
¶ **I**te sup illud q si infidelis discedat glo. recte dimittis
 tur mulier si dicat uiro. no ero mulier tua nisi q latrocinio
 diuitas mihi augeas. **C**otra. **M**at. 19. **E**xcipit sola cā for-
 nicationis. **R**ideo tūc debet dimitte ne scādalu? ad tēp?
 exortū sit impetuu. **I**te sup illud **H**o est em seruutu
 subiect? glo. cōrumelia creatoris soluit ius mrimoniū in eo
 qui relinqt. **C**otra mrimoniūz semp est inter duos. ergo in
 vtroqz soluit uel in nullo. **R**ideo mrimoniū soluit i vtro-
 qz sed impedimētū ex mrimoniūz resolutū manet in discedē-
 te solū. **¶** **I**te circucisus nihil est. cōtra circucisus pdest si
 legem obfues. **R**ideo an xpm pderat sed post no pdest.
¶ **I**tem sup illd Anusqz in q uocatione. glo. **A**d salu-
 tem nihil pdest uel obest iudae? uel gentilis rit?. **C**otra
 gal. 5. **S**i circucidmini xpus uobis nihil pdest. **R**ideo.
 glo. loqitur de ritu cōuersandi inter homies no de ritu de
 um colendi.

Lectio quarta.

Seruus uocat? es no sit tibi cure. **S**z
 et si potes fieri liber: magis utere.
Qui em in dño uocat? est seruus. **L**iber?
 est dñi. **S**imilr q liber uocat? est: seru?
 est xpi. **P**recio empti estis. nolite fieri serui
 hoium. **A**nusqzqz ergo in quo uocat? est fra-
 ter in hoc pmaneat apud deum.

Supius ondit q si infidelis puz no discedat fidelis debz
 pariter cōmanere. **P**mo ad hoc allegado spes pueris
 infidelis. **S**cdo pmanentiā i statu ppte uocationis. **T**er-
 tio exemplū in ritu pueris hie. **Q**uarto allegat exē-
 pluz in statu pditionis. **¶** **A**bi pmo ipm exēplū ponit. **S**ez-
 cūdo rōz exēpli subdit ibi. **Q**ui em i dño etc. **T**ertio ex h?
 regulā gnales pcludit ibi. **A**nusqzqz ergo etc. **I**n pma pti-
 mo pponit in aliq statu seruitutis. **S**cdo supponit libertatis
 possibilitatē ibi. **S**z r si potes etc. **T**ertio hoz peminētiā
 ad salute ibi. **M**agis utere. **D**icit ergo seru? etc. q. d. vnus-
 qzqz in q uocatione uocat? est in ea pmaneat. **¶** **U**erbi gra
 seru? uocat? es ad fide. i. xpi no sit tibi cure. ut. i. uelis f-
 uitute effugere. **S**z honestū fūi phylemonis q ad eum
 pfugerat cū pib? remittit ad dñm ut puz in epla ad phys-
 lem. sz poti? si potes fieri liber maneat in fuitute qz cā e
 hūilitatis. **E**t sicut ait abrosi? qto qz despectior est in h?
 seculo ppter dñz. tāto magis exaltabit in futuro. **E**rgo.
 qto qz deo pciosior tāto ppter eū uilior. **¶** **H**occi? cū omis
 fortuna timēda sit. magis tñ pspira q aduersa. **¶** **D**einde
 cu dicit. **Q**ui em i dño uocat? etc. **H**ic subdit rom exēpli
Et pmo pot rōnez exēpli ex pte seruo. **S**cdo ex pte li-
 beroz ibi. **S**imilr q liber est etc. r est rō talis i gnali. **S**er-
 uitus r libertas sūt in dño ad salute. sz solū debem? eē sol-
 liciti de ptenētib? ad salute. ergo p indrnti debet esse no-
 bis fuit? r libertas. **D**icit ergo. **Q**ui em in dño. q. d. et
 uere no dñs curare. r em p qz q in dño. i. in fide dñi uo-
 cat? est fuit? fuitute corpali liber? est dñi. qz. i. a dño ma-
 numissus liber e libertate spūali. **E**st aut liber? a fuitute
 liberat? r talis a fuitute pcti a dño est liberat?. iō dñi lib-
 tus. **I**o. 8. **S**i fill? uos liberauerit uere liberi erit. **¶** **D**e-
 inde cu dicit. **S**imilr q liber uocat? est etc. hic ponit rom
 ex pte libero. **¶** **A**bi pmo tagit in liberis cū fuit? debita f-
 uitute. **S**cdo fuitutis rom ibi. **P**recio empti. **T**ertio f-
 uitute.

Explanatio sancti Thome

ultus obligationē ibi. **N**olite etc. Dicit ergo similiter et q̄ liber vocat̄ est libertate corpali fu? est xp̄i: fuitate sp̄iali. **R**o. p̄mo. **P**aul? fu? xp̄i ibi etc. qz siue fu? siue liber omnes tñ fui. et hoc iustū est qz p̄cio empti est. **H**oc ē qz p̄cio inestabili sāguine xp̄i. 1. pe. 1. **N**ō corruptibilib? au ro vel argēto redēpti estis de v̄ra vana cōuersione etc. **E**t qz tāto p̄cio empti est nolite fieri fui hoīuz postponē: do fuitū dei et vos hūanis sup̄stitutionib? occupādo. h? eī faciebāt isti. s. p̄mo. **E**go suz pauli. ego asit appollo. vn? quisqz ergo et circūcisus et p̄puciat? fu? et liber in q̄ statu vocat? est frater. i. fidelis i hoc p̄maneat apud deū. s. obf uādo diuina mādata. **Q**ui est p̄seruauerit vsqz in finez hic salu? erit. **M**at. 24. **E**rgo si cōiugar? voratus est ad fidem maneat cōiugatus seruando fidem.

Lectio quinta.

De virginib? aut̄ p̄ceptū dñi nō hēo: p̄siliū aut̄ do tanq̄ mīam cōsecutus a deo vt sim fidelis. **E**xistimo enim hoc bonū esse p̄pter instātes necessitatē. qm̄ bonū est homini sic esse. **A**lligatus es vxori: noli q̄rere resolutionē. **S**olut? es ab vxore. noli querere vxorē. **S**i aut̄ acceperis vxorez nō peccasti. et si nupserit virgo nō peccauit. **T**ribulationē tñ carnis habebūt huiusmōi **E**go autem vobis parco.

Pncipio hui? capituli egit de m̄fionto: hic incipit ps scda in qua agit de x̄ginitate. **A**bi p̄mo agit de x̄ginib? **S**cdo de virginū custodib? ibi. **S**i q̄s autē turpē se videt̄ ri existimat etc. **I**n p̄ma p̄mo ponit x̄ginib? p̄manēdi in x̄ginitate p̄siliū. **S**cdo nubētib? dat bene viuēdi moduz ibi. **H**oc itaqz dico frēs etc. **T**ertio ofidit qz magis expedit seruare p̄tinētie p̄positū ibi. **H**olo aut̄ vos sine sollicitudī ne esse etc. **I**n p̄ma pte x̄ginitatē cōsultat et laudat. **S**cdo matrimonii iā p̄tractū cōcedit et ap̄pbat ibi. **A**lligat? es vxori etc. **T**ertio m̄fiontiuz p̄trahendū defendit et a p̄cto excusat ibi. **S**i aut̄ acceperis vxorez etc. **I**n p̄ma dicit duo de x̄ginitate. **P**rimo qz nō est fuauda ex p̄cepto. **S**cdo qz est fuauda ex p̄silio ibi. **C**ōsiliuz aut̄ do. **A**bi ponit du plicē rōm q̄re istud p̄siliuz est seruandū. **P**ria est cōsilia: rij auctoritas. **S**cdo rei cōsulte dignitas ibi. **E**xistimo ergo hoc bonū. **D**icit ergo de x̄ginib? etc. q. d. de cōiugar? nō sepandis p̄ceptū dei est. de x̄ginibus autē p̄ceptū dei nō habeo. vt. s. cōtineat̄ vel vt nubāt. **Q**z est de hoc dix it dñs **M**at. 19. dicit consulendo. **Q**ui p̄t inq̄t cape cas piat. **V**irginitas aut̄ fm̄ aug. res est nō p̄cepti. suaderi po test impari nō p̄t. **C**ōsiliuz autē do. s. de cōtinēdo. cōsili um mibi a spū sancto inspiratū. **T**obie. 4. **C**ōsiliuz semp a sapiēte p̄quire. **C**ōsiliuz inq̄ do. et hoc tanq̄ p̄sequutus a dño mīam. i. ap̄latum mibi misericorditer p̄cessum. **C**on secut? inq̄ ad hoc vt sim fidelis in disp̄satione mibi cre dita. **T**ñ credendū est mibi in cōsilijs. **L**uc. 12. **Q**uis pu tas est fidelis fu? **H**aymo qz ei mādatuz fuit vt esset fide lis p̄siliato: nō debuit cōsiliuz indigētib? abscondere. et est argumentū qz est acq̄scentū cōsilio plari. **Q**z deinde, cuz dicit. **E**xistimo ergo etc. hic tangit dignitas ei? qd̄ p̄silit̄ et hec duplex. **U**na qz expeditēs bonū. scda qz honestū ibi. **D**ñi bonuz est etc. **D**icit ergo existimo etc. q. d. qz fidelis p̄siliarius suz existimo ergo hoc bonū esse. s. manere in x̄ ginitate. et hoc p̄pter instātes necessitatē cōiuguz. s. vitā dam qz multe necessitates instāt. **U**nd̄ d̄cunt esse i mola **L**uc. 17. **U**nd̄ vulgariter dicit qz matrimonii habet ma gnuz os. existimo inq̄ et vere qz bonū est homi sic esse. s. i x̄ginitate. **B**onū scz honestū p̄pter puritatē. delectabilis

le p̄pter libertatē. vtile p̄pter mercedē qz ei debet aureos la et fruct? ceterisimus. **L**uc. 8. **A**ug. in glo. **S**up̄greditur x̄ginitas p̄ditionē hūane nature p̄ quā hoies angelis as similatur. **M**aior tñ victoria x̄ginuz q̄ angeloz. **A**ngeli em̄ sine carne viuūt. x̄gines aut̄ in carne triūphāt. **Q**z de inde cū dicit. **A**lligat? es vxori etc. hic m̄fiontiuz p̄tractuz cōcedit et ap̄pbat. **A**bi p̄mo dicit qz cōiugar? nō debet q̄ rere diuortū. **S**cdo cōsultat qz solut? nō querat cōiugium ibi. **S**olut? es ab vxore etc. **D**icit ergo **A**lligat? etc. q. d. licet cōtinere sit bonū. tñ alligat? es vxori noli q̄rere solu tionem marie si bona est. **E**cc. 7. **N**oli discedere a mulie re sensata. **E**t dicit alligat? quasi duplici vinculo ligatus scz p̄sensu p̄ matrimonii initiatū et copula carnali p̄ m̄fionii p̄sumatū. **S**i em̄ tñ vno vinculo scz solo cōsensu li gatus esset posset q̄rere solutionē scz intrādo religionem. **S**olut? es ab vxore noli q̄rere vxorem si potes p̄tinere qz sicut dicunt apli. **M**at. 19. **S**i ita est cā hois cū vxore nō expedit nubere. **Q**z deinde cū dicit. **S**i autē acceperis etc. hic excusat matrimonii cōtrahendū a p̄cto. **A**bi p̄mo ofi dit qz matrimonii p̄t cōtrahi sine p̄cto. **S**cdo qz leuius est esse sine p̄iugio ibi. **T**ribulationē tñ etc. **I**n p̄ma p̄mo p̄ponit veritatē de nō x̄gine. **S**cdo de virgine ibi. **E**t si nupserit etc. **D**icit ergo. si autē solut? es noli q̄rere vxorē. **S**i autē acceperis vxorē scz bono fine nō ad expletionē libi dinis nō peccasti. hic est argumentū euidēs cōtra hereticos qui cōtēnūt matrimonii de q̄bus. 1. **I**th. 4. **P**ro hibētē nubere. et similiter si nupserit x̄go nō x̄go deo dica ta. qz fm̄ **J**ero. vouentib? x̄ginitatē nō solū nubere. sed etiā velle nubere p̄tū ē. **N**ō peccauit. s. nubēdo. alioq̄m peccasset beata x̄go cū desp̄sata esset ioseph. **T**ribulati onem tñ carnis habebūt huiusmōi. s. cōiugati id est afflic tionem. p̄ reb? necessarijs p̄curādis et sibi et filijs suis et a lijs. **U**nd̄ leui? est esse sine cōiugio. **E**go aut̄ vobis parco quasi dicat cōsulo eultare cōiuguz qd̄ tñ p̄cedo p̄cedo firmitati v̄re. **E**t sic. **E**go aut̄ vobis p̄o in hoc qz cōsulo cauere tribulationes carnis. **N**otandū est hic qz sancta x̄ginitas magnū bonum est p̄pter multa. p̄mo qz carnis m̄diciāz p̄seruat. **A**p̄c. 14. **H**ij sunt qz cuz mulierib? nō sunt cōiugati x̄gines em̄ sunt etc. sicut bonū est sal qz cō seruat carnē a corruptione. **S**cdo qz aiaz decorat et orn at. **U**nde frequēter in scriptura iungit x̄go pulchra. **S**ap. 4. **Q**z pulchra est casta generatio cū claritate. **C**ant. 4. **T**o ta pulchra es amica. **T**ertio qz āgelis celi assimilatur. sic di cit hic glo. **E**t **M**at. 22. **I**n resurrectione neqz nubēt neqz nubent̄ sed erūt sicut āgeli dei **J**ero. **I**n carne p̄ter carnē viuere etc. **Q**uarto qz r̄po desp̄sāt. 2. **C**oz. 11. **D**esp̄dēt̄ est vos vni viro x̄ginez castā exhibere r̄po. **Q**uinto quia iungit et app̄rimit. **P**s. **A**dducēt̄ regi x̄gines post eam **S**ap. 6. **I**ncorruptio facit. **P**rimū deo. **J**e. 3. **D**ux virginis tatis mee tu es. **S**exto qz ceteris statib? p̄ponderat. **E**cc. 26. **N**ō est digna p̄deratio aīe cōtinēti infra eodē. **Q**ui m̄fionti iungit x̄ginez b̄nficit. et qui nō iungit melius fa cit. **S**eptimo qz odorē bone fame ispirat. **L**uc. 1. dicitur **E**t nomē x̄ginis maria. **C**ant. 2. **S**icut lilū inter spinas sic amica mea inter filias irim. **O**ctauo qz ad nuptias et̄ nas inuitat. **M**at. 25. **Q**ue pate erāt intrauerūt cū eo ad nuptias. sed heu qz ad cōseruandū difficiles. **J**o ecc. 42. **F**ilia patris abscondita est etc. **E**t hoc qz dyabel? suggestit p̄trahit: corruptio inclināt ad actuz: pulchritudo allicit ad consensum.

Lectio sexta.

De itaqz dico frēs **T**epus breue est **R**eliquuz est: vt et q̄ habent vxores: tanq̄ nō hntes sint. et q̄ sicut tāqz nō flentes. et q̄ gaudēt tanq̄ nō gaudētēs. et qui

in epistolam I ad Corinthios. VII.

emunt: tanq̄ nō possidētes. et q̄ vtunt hoc mū do. tanq̄ non vtant. Preterit em̄ figura hu ius mundi.

Hec est scda ps vbi nubētibus siue nuptis ondit bene vi uendi modū: docēs p̄mo qualr vtant vxozib⁹. Scdo qua liter fortune casib⁹ siue euentib⁹ ibi. Et qui sēt zc. Tercio qualr mundi reb⁹ siue possessionib⁹ ibi. Et qui emunt zc.

Quarto subdit rōm in hijs amonitionib⁹ ibi. Preterit em̄ figura. In p̄ma sp̄licat tria. s. auozitate cōsiliarij. Hoc itaq̄ dico zc. necessitatē cōsulēdi. Tēpus breue est. zc. formā cōsiliij. Reliquuz est zc. Dicit ergo hoc itaq̄ q̄ si dicat qz nō est p̄ctū nubere hoc itaq̄ dico o fr̄es si cōiugij tēp⁹ breue est q̄. s. nō gnatione carnali ppagādus est pp̄lus dei s̄z regnatione sp̄iali colligēdus fm̄ glo. et qz tēpus breue est reliquū est. i. hoc solū restat agendū vt q̄ habēt vxozes sint tanq̄ nō hntes: studēdo seruitio dei nō autē op̄i carnali debitū. s. exigēdo. An d̄i sint tāq̄ nō hntes nō dicit tāq̄ nō hnt sic erāt antlq̄ p̄ces pp̄ qd̄ dicit aug. qz celibat⁹ iohānis nō p̄ferē cōiugio abtze s̄z hodie faciūt ecōuerso qz q̄ nō hnt sūt tāq̄ hntes. Est autē notandū qz tāq̄ nō hnt vxozē est q̄ vel vxori debitū reddidit nec exigit v̄l pp̄ infirmitatē vxozē ducit volēs qz sine ea esse neq̄t. Al pari affectu continentia custodiē. Al cā gnāde plis ad cultū dei vxozē pp̄iā cognoscat. Et qui sēt p̄ casib⁹ diu gij vel p̄ aliqua tristitia secti sint nō sētēs cōsolati. s. spe app̄inuatīs boni futuri. puer. 12. Nō tristabit iustus quicqd̄ ei acciderit. Et q̄ gaudēt p̄ aliqua p̄p̄itate secu li. tanq̄ nō gaudētes s̄z tanq̄ in timore ex̄ites iminentis mali et p̄culti. ecc. 11. In die bonoz ne inemor sis maloz.

Deinde cū dicit. Et q̄ emūt. Hic ondit q̄liter vtant mū di reb⁹ siue possessionib⁹. et p̄mo qualr vti debeāt acq̄ren dis. Scdo qualr acq̄sitis ibi. Et q̄ vtunt zc. Dicit ergo qz emūt tanq̄ nō possidētes. i. post hec terrena nō sedētes s̄z supple nō apponēdo cor reb⁹ p̄turs. ps. Diuitie si affluāt nolite cor apponere. Eccl. 7. Qui emūt nō letēt et q̄ vedit nō luceat. Et vt v̄l colligā qz vtunt hoc mūdo. i. reb⁹ mū danis nō dico fruunt vt mali q̄ de eis malū faciūt sine qui dicit sp̄. 2. Fruamur bois q̄ sūt. i. p̄ntib⁹. S̄z qz vtuntur eis ad finē debitū referēdo: sint tanq̄ nō vtant. i. nō adbe reant eis nimia delectatiōe. i. thij. 6. Hntes alimēta et q̄ bus tegamur hijs p̄tēti sim⁹. Preterit actū ergo iugale ponit q̄tuor: d̄ntias actū circa sollicitudinē mūdano ruz s̄z hēre. gaudere. emere. vti. Duo p̄mi p̄tinet ad affec tuz. duo alij ad effectū. Et hūana v̄o sollicitudinē gnatur duplex effect⁹. s. emēdi respectu hūdoz. et vtendi respec tu hūtoz et fm̄ hoc ponit ap̄tus cōsiliū t̄pante in hijs q̄t tuoz actib⁹. Deinde cum dicit. Preterit em̄ figura zc.

Dic subdit rōm p̄dictaz amonitionū q̄ talis est. Trāstoz ria sūt reputāda q̄ nō sint: s̄z talia sunt mūdana p̄tura er go q̄ nō sint sūt reputāda. et hoc ē qz dicit. qz id mūdana q̄ nō sint estimāda sunt qz p̄terit figura. i. extertoz pulcri tudo vel qd̄ est ibi facile pueniēs statui fragilitatis. Trā s̄tib⁹ em̄ q̄litatez mortales et r̄manebūt imoztales. Nō trā s̄bit mūdus et cōcupia ei⁹. Omnia notāda qz figura nō sub stātia mūdi nō padisi. p̄terit nō s̄sistit. Dic q̄ritur sup̄ illo si potes fieri liber glo. Quāto q̄s pp̄ deū despectio est i hō seculo tāto magis exaltabit in futuro. Cōtra ergo magis exaltabit bon⁹ subdit⁹ q̄ bon⁹ p̄lar⁹. Nūdeo glo. intelli genda est ceteris parib⁹. Item sup̄ illud vniūq̄sqz in quo vocat⁹ est. glo. statu. Cōtra ergo q̄ vocatus est in statu se culari nō debet intrare religionē. Nūdeo ap̄tus loquit⁹ d̄ statibus pmouentib⁹ ad salutē nō de impediētib⁹. Itē sup̄ illud. Existimo hoc bonū esse glo. Maior est victozia X̄ginum q̄ angeloz. Cōtra ergo maior corona. ergo ho mines erūt maiores angelis nō solū equales. Nūdeo ma ior extēsiue. i. multiplicatiue qz hnt aureolā nō solū aureaz

Itē sup̄ illud. bonū est hōi sic esse glo. in X̄ginitate. Con tra gen. p̄mo. Crescite et multiplicamini. X̄ginitas autē p̄ra ria est huic p̄cepto. Re. Illud p̄ceptū nō est p̄ceptū s̄z va tum vsqz ad tēp⁹ sufficiētis mltiplicationis hūani gneris. Itē sup̄ illud. Qui hnt vxozes glo. Beatiora iugia iu dicāda sunt q̄ ple cōcepta pari cōsensu cōtinentia suare poterūt. Cōtra vniūq̄sqz tāto beati⁹ est quāto magis cōuenit fini suo. finis autē cōiugij est ḡnatio plis. Nūdeo expone cōiugia. i. cōiuges. Al dicendū est qz ille nō est vl tim⁹ finis cōiugij s̄z adimpletio nūeri electoz q̄ cūl⁹ im p̄lere s̄z oēs cōtinerēt. Itē sup̄ illud. p̄terit figura hūius mūdi. glo. In iudicio mūdanoz igniū flagratione hūius mūdi p̄bit nō s̄bia s̄z figura. Cōtra. 2. pe. 3. Per quē ce li magno impetu trāsient. Nūdeo. Ille trāsit⁹ et illa solu tio accidētalis ē nō substantia. i. fm̄ q̄litate nō fm̄ s̄bam.

Lectio septima.

Volo autē vos sine sollicitudine esse. Qui sine vxoze est: sollicit⁹ est q̄ dñi sunt: quō placeat deo. Qui autē cum vxoze est: sollicit⁹ est q̄ sunt mūdi quō place at vxori: et diuisus est. Et mulier innupta et virgo cogitat q̄ dñi sunt: vt sit sancta corpo re et sp̄i. Que autē nupta est cogitat que sūt mundi quō placeat viro. Porro hoc ad vtili tatem vestra dico: nō vt laqueū vobis iniici am sed id qd̄ honestū est et qd̄ facultatez p̄re beat sine impedimēto dñm obsecrandi.

Sup̄ius dedit p̄mo X̄ginib⁹. Nūdeo p̄tinet. Scdo nubēti b⁹ documētū bñ viuēdi hic. Tercio ondit qz magis expe dit t̄p̄ p̄tinet. Et h⁹ ondit p̄rio rōe. maioris trāquillita tis. Scdo rōe maioris sc̄ritatis ibi. Et mulier innupta zc. Tercio rōe maioris vtilitatis ibi. Porro hoc ad vtilitatē v̄raz zc. P̄ria rō tal est. Trāquillitas i amore soli⁹ dei p̄ferēda ē sollicitudini mūdanoz. s̄z p̄tinetes hnt trāquilli ratē. iugasti sollicitudinē mūdi. ergo stat⁹ p̄tinetuz p̄ferēd⁹ est statui iugatoz. P̄rio ergo dehorat sollicitudinē mūdi. Scdo subdit qz p̄tinentes nō sūt solliciti nisi hijs q̄ sūt dei ibi. Qm̄ q̄ sine vxoze zc. Tercio ondit qz cō iugatos oportet eē sollicitos in hijs q̄ sūt mūdi ibi. Qui autē cū vxoze zc. Dicit ergo volo autē. qz. Si nūbit⁹ p̄dic ta facere p̄sulo. sed magis volo vos eē sine sollicitudine rei vxorie. phil. 4. Nihil solliciti sit. Nota qz dehorat nos scriptura a sollicitudine triplici. s. circa mulierē vt b. To lo vos sine sollicitudine eē. Circa v̄trē. mar. 6. Ne sollici ti sitis alie v̄re zc. Circa hūisā. puer. 11. Expectatio sollici toz p̄bit. Et recte hoc volo qz q̄ sine vxoze est sollicit⁹ est q̄ dñi sūt vt cōplaceat ei. Nō ei h̄z excusationē illoz q̄ v̄z cūt. Luc. 14. Vxozē duxi et nō possū veire. Sollicitudo ē q̄. s. quō placeat dō interiori. s. pulcritudine sua. Felix cu ius votū ē vxozē fugere: cui sollicitudo est dño fuitre. cus ius int̄tio est dō placere. Deinde cū dicit. Qui autē cū vxoze ē zc. Hic ondit quō iugatos oēs eē sollicitos i hijs q̄ sūt mūdi. vbi sp̄licat q̄tuor ḡnia. P̄rio viculū iugule ibi. Qui cū vxozē studij mūdiale ibi. Sollicit⁹ ē s̄b lectō vxozē ibi. quō placeat. Op̄is diuisio ibi. Et diuis⁹. E dicit ergo q̄ autē cū vxoze est. s. in m̄fionio sollicitus est q̄ sūt mūdi. i. de regimie familie et hūis mōi. In Jacob ac ceptis vxozib⁹ ait gen. 30. Iustus est aliq̄ p̄uideā domus mee. i. sollicit⁹ s̄z quō placeat vxori. Et hoc sine p̄t se licē re ornare. Nā fm̄ glo. Magna amaritudo in domo est vx oz tristis et talis diuisus ē nō natura s̄z actu. s. diuisiōe offi cij nō int̄tionis p̄ncipalis. In glo. p̄t̄m. fuit deo. p̄t̄m. mūdo. Deinde cū dicit. Et mulier innupta zc. Hic ponit scda rō p̄bas qz magis expedit suare p̄positum p̄tinetē

emunt: tanq̄ nō possidētes. et q̄ vtunt hoc mū do. tanq̄ non vtant. Preterit em̄ figura hu ius mundi. Hec est scda ps vbi nubētibus siue nuptis ondit bene vi uendi modū: docēs p̄mo qualr vtant vxozib⁹. Scdo qua liter fortune casib⁹ siue euentib⁹ ibi. Et qui sēt zc. Tercio qualr mundi reb⁹ siue possessionib⁹ ibi. Et qui emunt zc. Quarto subdit rōm in hijs amonitionib⁹ ibi. Preterit em̄ figura. In p̄ma sp̄licat tria. s. auozitate cōsiliarij. Hoc itaq̄ dico zc. necessitatē cōsulēdi. Tēpus breue est. zc. formā cōsiliij. Reliquuz est zc. Dicit ergo hoc itaq̄ q̄ si dicat qz nō est p̄ctū nubere hoc itaq̄ dico o fr̄es si cōiugij tēp⁹ breue est q̄. s. nō gnatione carnali ppagādus est pp̄lus dei s̄z regnatione sp̄iali colligēdus fm̄ glo. et qz tēpus breue est reliquū est. i. hoc solū restat agendū vt q̄ habēt vxozes sint tanq̄ nō hntes: studēdo seruitio dei nō autē op̄i carnali debitū. s. exigēdo. An d̄i sint tāq̄ nō hntes nō dicit tāq̄ nō hnt sic erāt antlq̄ p̄ces pp̄ qd̄ dicit aug. qz celibat⁹ iohānis nō p̄ferē cōiugio abtze s̄z hodie faciūt ecōuerso qz q̄ nō hnt sūt tāq̄ hntes. Est autē notandū qz tāq̄ nō hnt vxozē est q̄ vel vxori debitū reddidit nec exigit v̄l pp̄ infirmitatē vxozē ducit volēs qz sine ea esse neq̄t. Al pari affectu continentia custodiē. Al cā gnāde plis ad cultū dei vxozē pp̄iā cognoscat. Et qui sēt p̄ casib⁹ diu gij vel p̄ aliqua tristitia secti sint nō sētēs cōsolati. s. spe app̄inuatīs boni futuri. puer. 12. Nō tristabit iustus quicqd̄ ei acciderit. Et q̄ gaudēt p̄ aliqua p̄p̄itate secu li. tanq̄ nō gaudētes s̄z tanq̄ in timore ex̄ites iminentis mali et p̄culti. ecc. 11. In die bonoz ne inemor sis maloz. Deinde cū dicit. Et q̄ emūt. Hic ondit q̄liter vtant mū di reb⁹ siue possessionib⁹. et p̄mo qualr vti debeāt acq̄ren dis. Scdo qualr acq̄sitis ibi. Et q̄ vtunt zc. Dicit ergo qz emūt tanq̄ nō possidētes. i. post hec terrena nō sedētes s̄z supple nō apponēdo cor reb⁹ p̄turs. ps. Diuitie si affluāt nolite cor apponere. Eccl. 7. Qui emūt nō letēt et q̄ vedit nō luceat. Et vt v̄l colligā qz vtunt hoc mūdo. i. reb⁹ mū danis nō dico fruunt vt mali q̄ de eis malū faciūt sine qui dicit sp̄. 2. Fruamur bois q̄ sūt. i. p̄ntib⁹. S̄z qz vtuntur eis ad finē debitū referēdo: sint tanq̄ nō vtant. i. nō adbe reant eis nimia delectatiōe. i. thij. 6. Hntes alimēta et q̄ bus tegamur hijs p̄tēti sim⁹. Preterit actū ergo iugale ponit q̄tuor: d̄ntias actū circa sollicitudinē mūdano ruz s̄z hēre. gaudere. emere. vti. Duo p̄mi p̄tinet ad affec tuz. duo alij ad effectū. Et hūana v̄o sollicitudinē gnatur duplex effect⁹. s. emēdi respectu hūdoz. et vtendi respec tu hūtoz et fm̄ hoc ponit ap̄tus cōsiliū t̄pante in hijs q̄t tuoz actib⁹. Deinde cum dicit. Preterit em̄ figura zc. Dic subdit rōm p̄dictaz amonitionū q̄ talis est. Trāstoz ria sūt reputāda q̄ nō sint: s̄z talia sunt mūdana p̄tura er go q̄ nō sint sūt reputāda. et hoc ē qz dicit. qz id mūdana q̄ nō sint estimāda sunt qz p̄terit figura. i. extertoz pulcri tudo vel qd̄ est ibi facile pueniēs statui fragilitatis. Trā s̄tib⁹ em̄ q̄litatez mortales et r̄manebūt imoztales. Nō trā s̄bit mūdus et cōcupia ei⁹. Omnia notāda qz figura nō sub stātia mūdi nō padisi. p̄terit nō s̄sistit. Dic q̄ritur sup̄ illo si potes fieri liber glo. Quāto q̄s pp̄ deū despectio est i hō seculo tāto magis exaltabit in futuro. Cōtra ergo magis exaltabit bon⁹ subdit⁹ q̄ bon⁹ p̄lar⁹. Nūdeo glo. intelli genda est ceteris parib⁹. Item sup̄ illud vniūq̄sqz in quo vocat⁹ est. glo. statu. Cōtra ergo q̄ vocatus est in statu se culari nō debet intrare religionē. Nūdeo ap̄tus loquit⁹ d̄ statibus pmouentib⁹ ad salutē nō de impediētib⁹. Itē sup̄ illud. Existimo hoc bonū esse glo. Maior est victozia X̄ginum q̄ angeloz. Cōtra ergo maior corona. ergo ho mines erūt maiores angelis nō solū equales. Nūdeo ma ior extēsiue. i. multiplicatiue qz hnt aureolā nō solū aureaz

Expianatio sancti Thome

¶ nubere. rōe maioris scitatis. et est rō sua tal. Cōtinens
studet scitanti et diuitati et amori dei. nuptia xō mūdo. ergo
illa p̄fēda est ibi. Porro ergo tāgit studiū in nupte q̄a
cogitat totali placere deo. Secūdo studiū nupte q̄ cogitat
p̄tū placere mūdo ibi. Que aut nupta est. In p̄ia ip̄lis
cat tria. s. p̄tinentiū statū cogitatu. et fructū. Statū hones
tum q̄ innupta et x̄go: cogitatu. qui cogitat que
dñi sunt. multiplicatū fructu. q̄ vt sit sancta et. Dicit er
go Et similr mulier innupta id est vidua et x̄go cogitat.
id est maiorē habet facultatē cogitadi q̄ dñi sunt id est spi
ritualia et eterna. Cogitat in q̄ vt sit sancta magis q̄ nup
te. Multe em̄ nupte sunt sancte. Aug. ap̄lozes nō nupta
rum et in corpe et in sp̄i sanctificationē intelligi voluit. nō
tū nuptas oīno sanctificationē p̄uauit. Sācta in q̄ corpore
id est corpabilib⁹ actionib⁹. et sp̄i id est sp̄ialib⁹ actioni
bus. Vel sancta corpe p̄ra vitia carnalia et sp̄i cōtra sp̄i
alia. ¶ Deinde cū dicit. Que autē nupta est. Hic tangit
sollicitudinē nuptaz. vbi implicat tria. p̄rio piugium.
Secūdo sollicitudinē ibi. Cogitat q̄ et. Tertio cōiugij stu
dij ibi. Quomō placeat et. Dicit ergo. q̄ autē nupta est
cogitat q̄ mundi sunt scz de cura filioz de regimie dom⁹
et huiusmōi. Hī p̄ntes monuerunt sarā honorare soerū:
diligere marituz gubernare domū et. Thobie. 10. Cogi
tat in q̄ quō placeat viro. vnde hoc sine ornates se nō pec
cant: veritatem mag⁹ debēt studere ei placere ornatu mo
rum q̄ vestimētōz. 1. th. 3. Mulieres in habitu ornatu
ornates se nō in rotis crinib⁹ auro et. ¶ Deinde cū dicit
Porro hoc ad vtilitatē et. Hic allegat tertiā rōm scz ma
lorem vtilitatē. Et est rō talis. Illud q̄ est vtil⁹ magis
expedit. sed p̄tinere est vtil⁹ q̄ nubere. ergo magis expe
dit eligere continentia q̄ nuptias. p̄rimo ergo ostendit q̄
vtilē est p̄tinere. Secūdo q̄ honestū est ibi. S; id q̄ est ho
nestum et. Tertio q̄ facile ibi. Et q̄ facultatē et. Dicit
ergo porro et. q. d. p̄sulo nō nubere. porro hoc ad vtilita
tem vram maiores scz dico. vt expedit⁹ deo fulatis quia
sic mortificat caro q̄ est inimica sp̄i. Aug. sicut inimicus
occisus nō facit tibi iniuriā. sic caro mortificata nō turbat
animā. Dico in q̄ nō vt laqueū fornicationis scz incōtinē
tibus vobis in scia aliquid difficile sup hoc faciendo. im
mo potius laqueus ponet⁹ si p̄suleret nubere q̄ de mul
ere dicit Eccl. 7. ¶ Laqueus venator⁹ est sed poti⁹ intem
dens inducere om̄s ad id q̄ honestū est scz ad sanctitates
corpis et anime nō q̄ cōiugalis status nō sit honest⁹ s; q̄
minus honest⁹. Aug. Nō matrimonij turpe esse mōstra
uit sed quod honestius erat generalis honesti nomine cō
mendauit et monens ad illud quod facultatem prebeat as
licui obseruandi se in dño id est ad seruitiū dñi et hoc sine
impedimēto q̄ est in piugio. 2. cor. 11. Respondi vos
vni viro x̄ginem castā exhibere x̄p̄o. Vere eligendus est
status cōtinentie vbi maior comodum: q̄ hoc ad vtilita
tem: vbi minus piculum: q̄ nō vt laqueum. maior hone
stas: q̄ id quod honestum liberior: facultas seruiendi deo
q̄ facultatem prebet et. Notandum est hic q̄ multiplex
sollicitudo est bona. p̄rima p̄lationis sicut nauta solici
tus est de regimie nauis pater de filiis. Ro. 12. Qui p̄
est in sollicitudine. Secūda p̄dicationis sicut pedagogus
sollicitus est de puero: doctor de discipulis. p̄. thes. 2. ¶
Fiduciam habuit loqui ad vos verbuz dei in multa sol
licitudine. Tertia discretionis sicut amicus verus solici
tus est de cōseruatione amoris ephe. 4. Solliciti seruare
vritatem spiritus in vinculo pacis et. Quarta cōpassion
is sicut vir misericors sollicit⁹ est d egenis et afflictis. 1.
thi. 1. Cum venisset romā sollicit⁹ me quesuit et inuenit.
Quinta deuotionis sicut seruus sollicitus est de placēdo
dom̄o: religiosus deo. Mich. sexto. Indicabo tibi o ho
mo quid sit bonum. Et post Sollicite ambulare cum deo
tuo Sexta circūspecionis sicut speculator de castro custo

diendo. deut. 4. Custodite animas vestras sollicite. Cor
pus enim cū organis anima cū potentis quoddā castū
est. Septima actionis sicut agricola sollicitus est de ope
re perficiendo. Luc. 10. Martha martha sollicita es. 2.
thi. 2. Sollicite cura teip̄suz p̄babilē exhibere deo. Scra
ua. p̄ulsionis sicut disp̄sator de domo. mercator d cōp̄ia
to. paup̄ d pane q̄rendo. Ro. 12. Sollicitudine nō pigri.

Lectio octaua.

Sis aut turpez se videri exi stimat
sup x̄gine sua q̄st supadulta et ita
optet fieri q̄d vult faciat. Nō peccat
si nubat. Nā q̄ statuit in corde suo firm⁹ non
hīs necessitatē. p̄tatez aut hīs suo volūtatē.
et hoc iudicauit i corde suo fuare x̄ginitatez
suā: bñ facit. Igit⁹ et q̄ m̄fionio iūgit x̄ginez
suā bñ facit. et q̄ nō iūgit meli⁹ facit. Mulier
alligata est legi: q̄nto tpe vir ei⁹ viuit. Et si
dormierit vir ei⁹: liberata est a lege. Cui au
tē vult nubat: tm̄ in dño. Beatior aut erit si
sic p̄manerit scōm meū p̄siliuz. Puto autēz
q̄ et ego spiritū dei habeam.

Supius egit de x̄ginib⁹: hic agit de x̄ginū custodibus.
ostēdēs p̄mo q̄ licet eis x̄gines suas piugio copulare. Se
cūdo q̄ nō similr nupti licet nisi post mortē viri cōtraher
ibi. Mulier alligata est et. In p̄ma p̄mo ostendit q̄ custos
pōt dare x̄ginē suā i piugio. Secūdo q̄ nō peccat h⁹ facies
d o ibi. Nō peccat. si nubat et. Tertio q̄ etiā bñ facit suā
do ibi. Nā q̄ statuit et. Quarto q̄ licet vtrūq̄ sit bonū tm̄
hoc est meli⁹ illo ibi. Igit⁹ et q̄ m̄fionio et. In p̄ia p̄imo
suppōit in x̄gine etate nubilē. Secūdo volūtatē nubēdi ibi
Et ita optuit fieri et. Tertio dat nubēdi licētā ibi. Nō
vult faciat et. Dicit ergo si q̄s aut et. q. d. esse sine piugio
honest⁹ est et expedit⁹. Sed tm̄ si q̄s turpē se videri exi
mat apud iudiciū boluz sup x̄gine sua timēs ne corūpa
tur eo q̄ sit supadulta. i. vltra p̄bētatē et iā in ānis nub
lib⁹ et ita o3 fieri vt nubat q̄ nō vult cōtinere: q̄d vult vir
go faciat custos. Eccl. 7. Trade filiā tuā et grāde op⁹ sed
sti et hōi senfato da illā. Nec peccat custos si nubat x̄go.
Hoc ideo dicit fm̄ glo. Ne et si x̄go nō peccet custos vīs
atur peccare. Augustin⁹ de bono piugali. Que se nō cō
tinet nubat. Que nō cepit delibere. Que egressa ē p̄s
ueret. nulla aduersario det occasio s; falsa retrahat obla
tio. ¶ Deinde cū dicit. Nā q̄ statuit et. Hic ostendit q̄ cus
tos x̄ginis bene facit eā in statu x̄ginali fuando. vbi im
plicat quadruplex p̄ditio ad h⁹ expedit⁹. p̄tia q̄ custos
firm⁹ sit in p̄positio eā x̄ginez custodiēdi. Secūda q̄ nō tē
meat de casto x̄ginali ibi. Nō hīs necessitatē et Tertia
q̄ cognoscat in x̄gine p̄positū p̄tēdi ibi. Potestatē au
tem hīs et. Quarta q̄ hoc faciat ex deliberatiōe ibi. Et
hoc iudicauit. Dicit ergo. nā q̄ statuit et. q. d. ideo aut dī
co q̄ nō peccat q̄ tradit x̄ginez. naz de alio q̄ fuer eā patz
q̄ bene faciat. Nā q̄ fuer in corde suo fuare x̄ginem suā
firmus in p̄posito suo nō curās sobolē v̄ aliud huiusmōi
nō hīs ne cessitatē tradēdi eā cū x̄go velit cōtinere. p̄tā
tem aut hīs fm̄ alūne p̄tinentiā volūtatē sue p̄ficiēde. et
hoc iudicauit in corde suo. i. ex iudicio rōnis nō ex leuita
te mētis discernit esse bonū. 1. th. 5. Sine p̄iudicio nī
hil facias. iudicauit in q̄ fuare virginē suāz. Ambrosius
Nō ingerens ei fomitem nuptiaz. Eccl. 7. Filie tibi sunt
serua corpus illarum. Qui facit inquam sic bene facit.
¶ Deit cū dicit. Igit⁹ et q̄ m̄fionio et. Hic ostendit q̄ h̄ vtrū
q̄ sit bonū. tm̄ x̄ginitas ē melior m̄fionio. Vbi p̄o ap̄ p̄
bat statū piugalē. Secūdo p̄ponit statū x̄ginalē ibi. Qui d

in epistolam I ad Corinthios VIII

ingit. **De** q. **Igitur** q. d. q. oportet fieri ut dixim? Igitur qui inrimonio iungit virginem bene facit. quia licitum est quod facit. et non iungit cum virgo acq̄scat continere melius facit. **Glo.** melius facit quod apud deum meritum suum collocat et a sollicitudine liberat eam. **Melius** enim est quod licet et expedit. **Q**uod licet et non expedit. **Hic** enim bene vitur malo: ibi vero bene vitur bono. **Bene** vitur quod bono continentiam dedicans deo. **Male** vitur quod bono continentiam dedicans idolo. **Male** vitur quod malo concupiam relaxans adulterio. **Bene** vitur malo concupiam restringens concubio. **Bonus** est pudicitia coniugalitatis. **sed** melius est continentia virginialis vel vidualitatis **fm glo.** **De** inde cum dicit. **Mulier** alligata est legi. **hic** ostendit quod non similiter coniugata nisi viro mortuo potest contrahere. **ibi** primo ostendit quod coniugata non potest nubere viro vivente. **Secundo** quod viro mortuo potest alij nubere ibi. **Quasi** dormierit. **tertio** quod melius est illi continere ibi. **Beatorum** autem erit. **Quarto** quod debet consilio eius credere ibi. **Puto** autem quod et ego. **De** dicit quod mulier alligata est. **quasi** dicit. **Qui** non iungit virginem suam melius facit. **Et** vere melius. quia mulier alligata est. **ut** sic virgo quicquid tempore potest nubere sibi vrozata non. quia mulier alligata est legi ita ut non possit nubere alteri quanto tempore vir eius vivit. **Ro. 7.** **Que** autem sub viro est mulier vivente viro alligata est lege viri. **De** inde cum dicit. **Quasi** dormierit somno mortis. **de** quod dormitione. **Jo. 11.** **Lazarus** amicus noster dormit. **Vir** eius. **Aug.** **Non** dicit pinus. **sed** tertius. **vel** quartus. **vel** quicquid licet. **Hec** nobis diffiniendum est quod non diffinit apostolus. **Quia** nec vllas nuptias debeo damnare nec eis verecundiam numerositatis asserre. **Si** dormierit in quod liberata est a lege viri unde permittit ei nubere. **Hinc** patet quod resurgenti non tenet copulari: **sed** cui vult nubat. **In** nuptiis enim solent habere malos puentus. **ideo** **Be.** 24. **Docemur** puellam et queram? **voluntate** eius. **Subar** in quod tunc in domino. **i.** viro sue religionis naz in dispari cultu prohibitu est in lege matrimonii deut. 7. **Per** hanc licentiam apostoli reuocare sunt omnes pene et infamie. **quod** fm leges infligebant olim mulieri. **secundum** do nubentis infra tempus luctus scilicet ultra annum. **Ergo** in nuptiis exigit personarum legitimitas unde dicitur liberata est. **et** sensus libertas. **Unde** addit. **Cui** vult nubat. **Cultus** paritas. **Quia** subdit. **Tunc** in domino. **De** inde cum dicit. **Beatorum** autem erit. **Hic** ostendit quod melius est illi continere quam nubere dicens. **Quis** liceat ei nubere tunc beatorum erit si sic permiserit se in nuptias. **Et** hoc est consilium meum supra eodem datum habebit enim fructus sexagisimi qui debetur viduis. **Dat. 13.** **Augustinus.** satis ostendit beatam esse post mortem viri. et secundo nubentem. **sed** beatorum est non nubens. **De** inde cum dicit. **Puto** autem quod et ego. **Hic** ultimo ostendit quod debent consilio eius credere quia inspirante spiritu sancto hoc consilium. **Et** hoc est quod dicit. **Puto** autem quod. **quasi** dicit. **faciendum** est secundum consilium meum quia puto quod et ego sicut ceteri apostoli spiritum dei habent. **Ro. 8.** **Sed** et nos ipsi primitias spiritus habentes. **Hoc** ergo consilium debet impleri et propter fructum sequentem quia beatorum erit et propter consulentis auctoritatem. quia secundum consilium meum. et propter spiritum dei inspirantem. quia puto. **Hic** queritur super illo verbo. **Solo** vos sine sollicitudine esse. **Contra.** **Ro. 12.** **Sollicitudine** non pigri. **Responsio.** **Ibi** loquitur de sollicitudine spirituali hic de temporalit. **Item** super illo diuisus est. **Contra.** **Dee. 10.** **Diuisus** est cor eorum nunc interibunt. **Risio.** **Ibi** loquitur de diuisioe interioris principalis h de diuisioe exterioris. **Item** glo. ibidem: partit fuit mundo. **Contra.** **Dat. 6.** **Nemo** potest duobus dominis seruire. **Risio.** **Merus** est ita quod equaliter seruat utriusque in eo quod duo id est contrarij sunt. **Item** super illud. **Mulier** in nuptia cogitat que domini sunt: **glo** non cogitat ne damnatur a deo. **Contra.** **Damnari** potest ut pa-

ter in parabola de fatuis virginibus. **Responsio.** **non** cogitat hoc solum. **sed** cum hoc etiam ne offendat sponsum. **Item** super illud. **Et** sit sancta corpore et spiritu. **glo.** **non** potest fieri ut non sit sanctum corpus quo vitur sanctificator spiritus. **Contra.** **spiritus** sanctus vsus est lingua carnis pbe non sancta. **Jo. 11.** **Responsio.** **vitur** ea ut spiritus non ut sanctificator. **Item** **sed** ad id quod honestum est. **Contra.** **ergo** matrimonium turpe. **Responsio** **fm glo.** **potest** tuius posuit pro comparatio. **Item** super illud. **Qui** non iungit melius facit. **glo.** **hic** scilicet in coniugio bene vitur homo malo. **Contra.** **cuius** vsus bonus est ipsi sum quoque bonus est. **Responsio.** **illud** intelligitur de vsu rei per se scilicet ad quem ordinata est non per accidens scilicet ad quem ex prudentia videntis ordinat. **Item** glo. **ibidem.** **Melius** est bene vitur bono quam bene vitur malo. **Contra.** **Hoc** difficillius illo. **Responsio.** **loquitur** hic de malo viri non supplicij. **Item** super illo verbo in glo. **due** permissa. **Contra.** **ergo** due nuptie non sunt a deo. **Responsio.** **non** ex eo quod due nisi ex consequenti. **Item** si dormierit vir quid dicitur est si resuscitatus? **Re.** **requirit** consensus non? **ad** hoc quod sit inrimonio. **Item** super illud. **puto** quod spiritum dei habent. **Contra.** **Ro. 8.** **Car**ius quod neque mors neque vita. **Re.** **fm glo.** **si** dicit hoc dubitatio sibi quasi increpado.

Incipit capitulum octauum.

His autem qui idolis sacrificant sciamus. quod omnes sciam habemus. **Sciamus** inflat. **Charitas** vero edificat. **Si** quis autem se existimat scire aliquid: non desit cognouit quem admodum oportet at eum scire. **Si** quis autem diligit deum hic cognitus est ab eo. **De** eis autem que idolis imolant sciamus quod nihil est idolum in mundo. et quod nullus deus nisi vnus. **Multi** sunt qui dicantur: sive in celo sive in terra. **siquidem** sunt dii multi et domini multi: nobis tamen vnus deus pater ex quo omnia: et nos per ipsum. **Sed** non in omnibus est scia. **Quidam** autem cum conscientia vsque nunc idoli quasi idolotitum manducant. et conscientia ipsorum cuius sit infirma polluit. **Esca** autem non nos commendat deo. **Neque** enim si manducauerimus abundabimus neque si non manducauerimus: deficiemus.

Excluso errore circa correctionem criminum: ca. 5. et. 6. **Item** circa virginitatem et matrimonium. caplo septimo: hic exclusio errorum circa esum et abstinentiam ciborum caplo isto et. 9. et. 10. **loquens** de his que idolis imolabantur a quibus quis in se licitis abstinere monet. **Primo** allegando eis scandalum infirmorum ca. 11. **Secundo** exemplum sui quod propter alios abstinere a receptione sumptuum licitorum caplo nono. **Tertio** exemplum pene indeorum post tanta beneficia dei in deserto perstratorum caplo 10. **Ergo** propter scandalum proximi exemplo apostoli propter timorem supplicij debemus abstinere a cibis aliquando licitis. **In** primo ostendit quod in se licita est comestio idolotitorum. **Secundo** ostendit quod non licet abstinere propter scandalum frum infirmorum ibi. **Ad** idem ne forte. **In** prima primo proponit quod maiores eorum habent sciam de idolotitum. **Secundo** ostendit quod scientiam habent de eis ibi. **De** eis autem qui idolis imolant. **tertio** quod quidam infirmi hac scientia carent ibi. **Sed** in omnibus non est scia. **Quarto** quod alij coram eis idolotita edere non debent ibi. **Esca** autem nos si commendat deo. **In** prima pro dicit quod de idolotitum sciamus habent. **Secundo** quod ea sine caritate inutiliter habent ibi. **Scia** autem inflat. **tercio** ostendit a quibus

in epistolam I ad Corinthios VIII

Dicit ergo. **S**ed non oibus rē. qm̄ dicit. hoc scim⁹ nos scy qz idoloz nihil est. sed nō in omnibus vt in infirmis est scia hec: rē vere nō est in omnib⁹. Quidā em̄ rē. **E**t sic. Nos scimus qz idoloz nihil est in mundo. Quidā em̄ cū conscientia idoli qz scy putent idoli aliquid diuinuz esse vīqz nunc id est post conuersionē scit ante manducāt idoloz tum id ē d sanctificatis idolis rē hoc nō quasi cibū simplici ter sed quasi idolozitū scy i reuerentiā idoli. rē conscia illozū cum sit infirma polluit p illos scy qz hnt rectam scientiā: s; nō cum charitate p quos in hunc erroz infirmi inducunt deut. 27. **M**aledict⁹ qz errare facit cecū in itinere. **D**ic in nunt qz non cibuz sed conscientia polluit p pecū comedē do ad exemplū malozū. **D**einde cum dicit. **E**t sic aut nō cōmendat rē. hic quarto offendit qz corā eis idolozita comedere non debēt. **U**bi primo ostendit qz huiusmodi comestio nihil pdest apud deū. **S**ecūdo pbat qz nō pestat ali qd bonum augmentū ibi. **M**eqz em̄ si nō manducaueritis **D**icit h̄scia aut rē. q. d. **I**llis nocet v̄ra comestio. vobis aut non pdest. **E**t sic em̄ nos nō cōmendat deo sed recta fides in edendo. **N**am nec **E**saū esu lenticule iustificatus ē nec **Delias** esu carniū pollutus est **Ro. 14.** **N**ō est regnū dei esca r potus **1**eb. vlti. **B**onū est grā stabilire cor nō esca. **D**einde cum dicit. **M**eqz em̄ si nō manducauerim⁹ rē. **H** pbat qd pposuit rē est sua ratio talis. **N**ō comedere idolozitū non diminuit bonū: comedere non auget. ergo talis esca sumpta vel non sumpta nihil pdest apud deum r hoc est qz dicit. **M**eqz em̄ si non manducauerim⁹ deficiamus id ē minus ab eo habebim⁹: meqz si manducauerim⁹ abundabim⁹ in virtutib⁹: qz esca ventri nō menti pfit. r ita cum non sit de veritate vite iusticie r doctrine dimittenda est ppter scandalum.

Lectio secunda.

Videte aut ne forte hec licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si quis em̄ viderit eum qz habet scientiaz in idolo recumbēt: nonne cōscientia eius cum sit infirma edificabit ad manducandū idolo tita: **E**t peribit infirm⁹ in tua cōscientia frater ppter quē xps mortuus est. **S**ic aut peccantes in fratres r pcutientes conscientiā eorum infirmā. in xpo peccatis. **Q**uapropter si esca scandalizat fratrem meū. non manducabo carnē in eternū ne frēm meū scandalizē. **H**ec est secunda pars huius capituli: superius em̄ ostendit qz i se licita ē comestio idolozitoy. hic monet abstinere ab ea ppter scandalū infirmoy. **U**bi pmo monet ne offendat frēs sua comestioe. **S**ecdo qd pōt offendere ibi. **S**i ei qz viderit rē. **T**ertio ostendit malū qd inde pōt accidere ibi. **E**t peribit infirm⁹ rē. **Q**uarto prebet se in exemplū abstinentiū ibi. **Q**ua ppter si esca scandalizat rē. **D**icit h̄ videte qz qm̄ ad nos nihil pdest vel obest esca ipsa. s; tñ videte ne forte hec licentia v̄ra qz scitis licere vobis comedere de idolozitis offendiculum fiat infirmis in fide qz nodū sciunt idolum nihil esse. **L**euit. 19. **C**orā ceco non ponas offendiculum. **D**einde cū dicit. **S**i qz viderit rē. hic ostendit quōd possunt offendere qz comedendo idolozitū coram infirmis vbi implicat. quattuor pcurrentia ad scandalū. **P**rimo maior scia. **S**ecdo comestio idoloziti publica ibi. **I**n idolo recubentē. **T**ertio occasio scandali accepti ibi. **H**ō: ne conscia eius. **D**icit h̄. si em̄ qz rē. q. d. **E**t vere pōt ēē offendiculum. **S**i em̄ qz infirm⁹ viderit eū qz habet sciam recubentē in idolo id est in p̄ntia idoli. nōne conscia eius

cum sit infirma p te edificabit id ē p factū tuū ad manducandū idolozita id ē sacrificata in reuerentiā idoli. q. d. sic videns em̄ qz frēm peritū i idolo sacrificata comedere incipit ipse edere nō illa conscientia qz ille scy peritē causat sed ibi putat esse numē in cuius reuerentiā hoc fiat. **D**einde cū dicit. **E**t peribit infirm⁹. hic ostendit malū qd inde pōt accidere. r hoc duplex. **P**rimo scandalū. **P**rimi. **S**ecūdo offensaz p̄nti ibi. **S**unt peccātes rē. **I**n p̄ntia implicat tria. peccantis conditio qz infirm⁹. peccandi occasio. qz in tua cōscia. peccati exaggeratio. qz ppter quē xps mortu⁹ est. **D**icit h̄: r ita peribit infirm⁹ in fide id ē in tua scia frater. i. occasione accepta a tua scia. qz te sapientē videt comedere. putans qz sub idoli veneratione comedas ppter quē saluandū xps mortu⁹ ē. r ita grauitur peccas **Ro. 14.** **H**oli cibo p̄dere illū p qz mortu⁹ est xps. **S**ic aut peccantes in fratres peccato scandali r pcutientes conscientiam eoz infirmā gladio mali exempli. **A**mos. 9. **P**ercute cardinē id est conscientiam r cōmouebunt sup̄luminaria id ē intellectus r affect⁹. **I**n xpo peccatis cui⁹ mēbra sunt. nō ait in xpm̄ fm̄ glo. qz in xpm̄ peccare est xpm̄ negare. i. peccare in fide **I**n xpo peccare est in his qz xpi sunt peccare scy in morib⁹ sicut ille qz in lege est dicit in lege peccare. qz aut in lege non est dicit peccare in legem. **D**einde cum dicit. **Q**ua ppter si esca rē. hic vltimo pponit se in exemplū abstinente. **U**bi pmo implicat scandalū. **S**ecūdo ex hoc explicat abstinente. ppositū ibi. **N**ō manducabo rē. **T**ertio puenit dubiū ibi. **H**e frēm meū rē. **D**icit h̄. **Q**ua ppter ne scy peccet in xpm̄ si esca scandalizat frēm meū nō manducabo carnē aliquā non solū idolozita in eternū. s; h̄ ppter scādalū fr̄m abstinendū est quasi a necessarijs vite: in stomagis a sup̄fluis. r hoc nō ideo qz esca in se mala sit: s; ne scādalizem frātrem meū. **N**ā qz scandalizauerit vnū de pusillis istis expedit ei vt suspendat in collo ei⁹ mola asinaria rē. **Mat. 18. Ro. 14.** **S**ia munda mūdjs. sed malū ē hoc qz p offendiculum manducat. **H**ic querit sup̄ illud. **S**cia infirm⁹. **S**lo. scientia p se inutilis est. **C**ōtra. scia p se bona est qz vtilis. **R**e. **I**nutilis est ad salutē: vtil tñ ad multa alia. **I**tem charitas edificat. **C**ōtra. sicut scia inflat nō p causam sed p occasionē sic r charitas. **R**e. **N**ō ē simile qz scia habenti se manifestat. sed nō sic charitas: qz nemo cert⁹ est de charitate. **I**tem sup̄ illud. **I**dolū nihil ē glo. **N**aturā deus formauit. sed stulticia hoim formā dedit. **C**ōtra. **D**ne esse est a deo qz ois forma. **R**e. glo. loq̄t de forma puta in nā nō de vera. **I**tem ibidē glo. **F**orma hominis in idolo nō est facta p verbū. **C**ōtra. **Jo. 1.** **S**ia per ipsū facta sunt. **R**e. **Q**uis forma hoim in illo sit facta p verbū nō tñ in idolo id ē ad colēdū. **I**tem ibidē glo. **I**dolum nihil est qz null⁹ rei qz sit in mundo similitudinē habet. **C**ōtra. nō pōt artifex cogitare vel formare nisi q̄ta vidit. **R**e. **N**ō h̄z similitudinē in toto sed in partib⁹. **I**tem sup̄ illud. **N**ullus de⁹ nisi vnus glo. hoc dicit ne putet esse deus in idolo. **C**ōtra. **de⁹** licet sit vn⁹ tñ est vbicqz. **R**e. **I**n idolo ē p̄potentiā nō p̄sidentia v̄ vnionē vt putabāt gentiles. **I**tem ibidē glo. **p**s trinitatis nō pōt esse q̄cūqz vn⁹ in tribus. **C**ōtra. cuiuslibet numeri ps est vnitas. **R**e. **T**ritas non est numer⁹ simplr: s; numer⁹ psonaz. **I**tem sup̄ illud. **E**t si sunt qz dicunt dij. **S**lo. p̄cipatione diuinitat⁹ **C**ōtra. diuinitas est imp̄cipabil. **R**e. p̄cipatio hec p causam est non p essentiam. **I**tem ibidem glo. queritur vtrū angeli vocādi sint dij. **R**e. **Q**uis p̄cipet diuinitatē tñ fm̄ glo. non sunt dicendi dij. ppter periculum adoratiōnis. **I**tem sup̄ illud. **M**obis tñ vnus deus pater gloria trinitas est nobis vnus pater. nō tñ ille qz tertia in trinitate p̄sona alius. **C**ōtra. **I**dem r aduersum diuidunt ens **R**espondeo qz is idem r aduersum diuidant ens creatus non tñ increat⁹. qz ibi est idemp̄titas in essentia cū diuers

in epistolam I ad Corinthios IX

Barnabas sint hac potestate privati singulariter ibi. An ego solus rē. Dicit ergo nunquid rē. quasi dicat non cum sum aplūs nūquid non habemus ego r mei potestare manducandi r bibendi nostra id est viuēdi stipendijs nostris. Augustinus. Permisit dñs non iussit apls accipere necessaria a subditis. Nūquid non habem⁹ potestare mulierem sororem scz fide circūducendi nobiscū ppter sumpt⁹ ministrandos. Ambrosius in glo. Mulieres desiderio doctine dñice r virtutū cupide apls sequebant r ministrabant eis sumpt⁹ r seruitia. Et similiter xpm secute sunt. Luc. 8. et. 23. Sicut ceteri apli vt habeat acf. 6. Et sic fratres id est cognati dñi qui maiores sunt. Gal. 2. Jacob⁹ r Johannes q videbant columine esse r. et cephas qui max⁹ est inter apls. vñ cephas interpretat caput. Ambrosius non hos reprehendit apls sed eorū more sibi pbat licet r idcirco ait vt ait Augustin⁹. Dñs mulieres ministras sequi voluit ostendens quid debeat a plebibus euangelistis. Et ideo etiam ne viderent aliene a salute. Aut nunquid ego solus r barnabas. Isti em fuerit coniuncti ad predicandū gētib⁹ acf. 13. Segregate mihi barnabā r paulum in opus ad qd assumpsit eos. Nō habemus fm opinionem vestram potestare hoc operandi scz mulieres circumducendi r sumpt⁹ accipiendi: quasi dicat imo habemus sicut alij. sed omnes alij licite accipiunt. ergo r nobis licet. Deinde cum dicit. Quis militat suis stipendijs rē. hic secūdo pbat q licet accipere sumpt⁹ p auctoritate humane consuetudinis. r primo in statu militis. secundo agricole ibi. Quis plātat vineā rē. ter⁹ pastor⁹ ibi. Quis pascit gregem rē. Militi comparat prelatus ppter subditū agricole ppter verbum. pastor⁹ ppter exemplū. Debet em subditos defendere suffragio. plātare vbo. pascere exēplo. Prīmū respicit extra ecclias existētes. scdm eccliam intrātes. tertīū i ecclia omozites. Dicit g. Quis militat q. v. vtiqz hēm⁹ potestare accipiendi sumpt⁹ r merito. Quis militat suis stipendijs: qñ dicat vñ nullus. Dabant em militibus stipendia de republica. Unde Jo. dicit Luc. 3. Contenti estote stipendijs vestris. Sic predicatores r prelati accipere possunt sumpt⁹ a subditis. 1. ti. 1. Milites in illis militiā bonā. Quis em plantauit vineā r de fructu eius nō edit: Vineā dñi est ecclia. Et. 5. Vineā dñi sabaorb domus israel est. Apli em fuerunt plātores hui⁹ vinee. s. 3. Ego plantauit apollo rigauit. Quis etiaz pascit gregem et de lacte eius nō manducant. Quasi dicat null⁹. Grex dñi sunt fideles ecclie. Ezech. 34. Vos greges pascue mee. Huius gregis pastores sūt prelati r predicatores. Unde pmo prelato dictū est. Pasce oues meas Jo. 21. Tales possunt pasci de lacte gregis qz possunt accipere sumpt⁹ a subditis. Si g defendimus plantamus r pascimus more boni militis: boni agricole: boni pastoris licet nobis sumpt⁹ accipere. Sed qz hodie multi sunt q stipendia accipiunt r non militant. edunt fructū vinee r non plantant. lac comedunt r gregem non pascunt. Ezech. 34. Lac comedebatis greges aut meū nō pascobatis. Morandū sup illud. Nōne dñm tesum vidi q multiplicem dñi legimus visionē. Anam corporalez que pterijt de q Baruch. 3. Post hec i terris visus est r cū hominibus conuersatus. Scdm spūalem q presens est ps. Hacate r videte qm ego sum deus rē. Tertiam eternalem: q futura est de qua Jo. 17. Nolo vt vbi ego sum r illi sint meū vt videant claritatē meam. Job. 19. In carne mea video decum. Quarta momentanea que etiā futura est de q Luc. 21. Tunc videbitur filium hoīs ventem in nube cum potestate magna. Prima fuit in mūdo. Scba in animo. Tertia in celo erit. Quarta erit in iudicio. pma visio dat exemplū viuendi. secūda adiutorij proficiendi. tertia desiderij pueniēdi: quarta odiuz peccandi

Prima dat exemplū viuendi tripliciter qz visus est pauper r penosus. vt refrenet cupiditas diuitiarum ps. Ego sum pauper r dolens rē. Et ps. Videant pauperes r letentur. Sic viderūt pastores Luc. 2. Allis r abiectus vt refrenet ambitio honoz. Esa. 53. Vidimus eum r non erat aspectus r desiderauim⁹ eum virum despectum. Ideo dicit Matth. 11. Discite a me qz mitis r humilis sum. Afflictus r passus. vt refrenet concupiscentia voluptatū Trens. 1. Vos omnes qui transitis p viam videte rē. Secūda visio dat adiutorij proficiendi tripliciter qz dat robur penitentibus culpas r penas ostendendo sic sol attamos. Dan. 5. Aedit Baltazar manū scribentis Job. 42. Nunc oculus meus videt te rē. Spem certantibus mercedē manifestādo: sicut dñs opanti acf. 7. Ecce video celos rē. Leticiā contemplantibus pregustationes offerendo. sicut tabernaculus modicum vini ps. Sustate r videte qm suauis est domin⁹. Gen. 32. Vidi dñm facie ad facie sicut paulus hic. Tertia visio eternalis dat desiderij pueniēdi ppter tria videlz ppter verā iocūditatē Esa. 41. Videbit⁹ r gaudebit cor vestrū qz dulce lumē r delectabile rē. Hoc significatū est Jo. 20. Sauli sunt discipuli viso dño ppter iocūditatis multiplicitatē siue pluralitatē Esa. 60. Tūc videbit⁹ r affluet rē. Quippe qz videbit⁹ em sicuti est. r ipse erit omnia in omnibus. Erit em rationi plenitudo lucis. voluntati multitudo pacis. memorie prinuatio eternitatis. Propter puritatis eternitatē apoc. vltio. Serui eius seruient illi r videbunt patrem eius r regnabunt in secula seculoz ps. Adimplebis me leticia rē. Quarta visio dat odium siue terrore peccandi ppter tria. videlz ppter furtum ppalandū corā iudice vidente Malach. 3. Ecce veniet et qz stabit ad videndū eum: Ipse em qñ ignis cōflans rē. Propter malefactorū seuerā vltionē. Latro em vidēs solum suum suspendi plus timet furari. Jere. 7. Ire ad locum meū in sylo: r videte qd fecerim ibi. Sylo interpretat auulsa. Apoc. 1. Vidi similitē filio hominis. Et infra Ex ore eius qñ gladi⁹ ex vtraqz pre acutus eribat rē. Propter visam honoz pmiationē: videns em clericus alium presbendari qz bonus cauet a malo. ps. Videbunt iusti r lera bunt r ois iniquitas opilabit os suū. Deinde cum dicit. Nunquid fm hoīem rē. hic pbat tercio q licet sumpt⁹ accipere p auctoritatē diuine legis. Ubi pmo pponit q lex hec dicit. Secūdo verbū legis ponit ibi. Scriptū est em rē. Tertio qualiter intelligendū sit ostendit ibi. Nūquid de bobus cura est rē. Dicit g. Nūquid rē. qñ dicat. Probauit ratione humane consuetudinis q licet nobis sumpt⁹ accipere. Sed nūquid fm hoīem id est fm humanā consuetudinem vel similitudinē tantū dico hoc: an non lex moysi diuinitus pmulgata hoc dicit: qñ dicat: immo dicit. Scripuz est em in lege moysi deut. 25. Et habeat idē. 1. Ti. 5 Non alligabis os boui triturati vt possit viuere de labore suo. i. non pbibebeis predicatorē viuere de euāgelio. Turbare em est separe granū a paleis qd facit predicator abstrahendo aīas a terrenior: iscernendo virtutes a vitijs. separedo vtilia a vanis Jere. 15. Si sepaueris p̄ctosum a vili quasi os meum eris. Deinde cum dicit. Nūquid s bobus rē. hic ostendit qualiter dicta auctoritas intelligenda sit Et primo q intelligēda sit lraliter de bobus. Secundo q non tm lraliter de bobus: sed spūaliter de predicatoribus ibi. An ppter nos rē. Dicit ergo. Nūquid rē. qñ dicat: hec auctoritas de bob⁹ spūalib⁹ id ē predicatoribus intelligit. Nūquid em de bobus materialib⁹ cura ē deo vt de eis in lege p̄cipiat: An ppter nos hoc vtiqz dicit. q. v. Hoc vtiqz ppter nos dicit. Nā ppter nos scpta sūt hec r illa Ro. 15. Quicūqz scpta sūt ad nrām doctrinā scpta sūt. Propter nos in q idcirco: qm p̄dicator qui corda agit ad fidē debet arare i spe stipendiōz rēalū, nō tm p

Explanatio sancti Thome

pter spem hanc. Debet enim primus quere regnum dei. Et qui triturat id est bonos a malis quasi grana a malis discernit predicando scilicet ad mores debet hoc facere in spe fructus percipiendi. **2. Timotheo 2.** Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. **Eccl. 6.** Is qui arat et qui seminat accedit ad illam et sustinet bonos fructus illius.

Lectio secunda.

S nos vobis spiritualia seminamus magnum est si nos carnalia vestra metamus. Si alij potestatis vestre participes sunt: quare non potius nos. Sed non visumus hac potestate. Sed omnia sustinemus: ne quod offendiculum deamus euangelio christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur: que de sacrario sunt edunt. Et qui altario deseruiunt: cum altario participant. Ita et dominus ordinavit his qui euangelium annunciant: de euangelio viuere.

Superius probavit per auctoritatem quod licet accipere sumptus: hic probat idem per rationem. Et primo probat hoc ex eorum obligatione. Secundo ex pseudo apostolorum accipientium ab eis operatione ibi. Sed alij potestatis vestre. Tertio dicit quod nihilominus noluit vti hac potestate ibi. Sed non visumus. Prima ratio talis est. Plus est dare spiritualia quam accipere temporalia. ergo si apostolus daret spiritualia licet ei accipere temporalia. Primo ergo explicat beneficium impensum. Secundo explicat stipendium exhibendum ibi. Magnus est si nos. Dicit ergo. Si nos. quasi dicat vere habemus potestatem accipiendi sumptus a vobis. Si enim nos seminamus vobis spiritualia fidem scilicet et sacramenta spiritum alentia a spiritu sancto ministrata magnus est si nos metamus ad sustentationem nostram. carnalia id est ad carnis sustentationem concessa. Quasi dicat Non est magnus **1. Cor. 15.** Si spiritualium eorum principes facti sunt gentiles debent in carnalibus ministrare. Deinde cum dicit. Si autem alij. Ecce secunda ratio ad idem talis. Veri apostoli licentius participant bona subditorum quam pseudo. scilicet pseudo apostoli participant. ergo multo plus veri apostoli participare debent. Primo ergo ponit antecedens. Secundo consequens ibi. Quare non potius nos. Dicit ergo. Si autem alij scilicet pseudo quos non exprimit ex nomine ne confundantur. vocat eos alios quasi a consortio alienos ecclesie. Offices enim catholici unus sunt **Jo. 17.** Et sint unus. Si in quibus alij potestatis vestre principes sunt id est tam potenter videntur bonis vestris: quare non potius nos apostoli qui causa salutis vestre laboramus. **Eccl. 12.** Da bono et ne receperis peccatorum. Deinde cum dicit. Sed non visumus. hic ostendit quod noluit vti hac potestate. Ibi dicit primo se sumptus non accepisse. Secundo dicit se nihilominus indignum se ibi. Sed omnia sustinemus. Tertio rationem vtriusque assignat ibi. Ne quod offendiculum. Dicit ergo. Sed non. quasi dicat. Ecce pater quod licet nobis sumptus accipere. sed tamen visumus non sumus hac potestate. **1. Cor. 13.** Cum essem apud vos et egerem nulli onerosus fui. Et hoc feci ideo ne quod offendiculum deamus euangelio christi. Hoc autem posset accidere. Vel quod pseudo apostolis daret exemplum accipiendi. Vel quod corinthij auari erant et scandalizarent si ab eis acciperent. Vel forte putaret se emisse licentiam peccandi et diminueret in apostoli auctoritas arguendi. et his modis daret offendiculum euangelio christi. **1. Cor. 15.** Quia iustus absque offendiculo. Deinde cum dicit. Nescitis quoniam in sa-

crario. probavit quod licet sumptus accipere. primo per auctoritatem. secundo per rationem. tertio idem probat hic per exemplorum multitudinem. Ibi primo inducit similitudinem eorum qui templum reparant. Secundo eorum qui templo ministrant ibi. Et qui altari deseruiunt. Tertio adaptat similitudinem his qui predicant ibi. Et dominus ordinavit. quasi dicat. Et vere licet mihi sumptus accipere: nescitis quoniam qui in sacrario id est in templo iudeorum vel gentilium operantur ut artifices que de sacrario sunt edunt. Sustinebant enim artifices de denariis qui in gazophylacio templi offerbantur ut patet tempore **Joas. 4. reg. 12.** Et qui altario templi hierosolimitani vel etiam ipsi templo ut sacerdotes deseruiunt id est deuote seruunt. vna enim de. xij. abusibus est irreuerentia coram altari. Cuius altari participant. quia partem habent de his que offeruntur in altari. ut patet per totum **Leuiticum. 7. et. 7. ca. Et** sicut fit hic ita et dominus ordinavit. id est rationabiliter disposuit his qui euangelium annunciant de euangelio viuere. Hoc ordinavit dicens **Matth. 10. et Luc. 10.** Dignus est enim operarius mercede sua. Notandum est hic quod apostolus nominibus multorum officiorum predicatore hic designat. quia vocat eum primo militem propter officium ecclesie contra aduersarios defendendum **1. Cor. 10.** Arma militie nostre. **2. Timotheo 2.** Labora sicut bonus miles christi. Secundo vinitorum propter officium palmium superfluos. id est malos resecandi **1. Thimotheo 2.** Habo ei vinitorum eius ex eodem loco. Sed heu canit. dicit. **1. Thimotheo 5.** Sine am meam non custodiui. Tertio pastorem propter officium subditos bono exemplo pascendi. **1. Petri 5.** Pascite qui in vobis est gregem sicut heu qui bodie implet illud **Zach. 11.** Pastor et idolum vereliquit gregem. Quarto bonum propter officium maturitatis in omnibus procedendi. **1. Cor. 14.** Ibi non sunt boues presepse vacuis est **Job. 1.** Boues arant et asine pascunt iuxta eos. Quinto aratores propter officium corda ad fides et penitentiam aperiendi **1. Thimotheo 10.** Trahit iudas et frigit sibi sulcos iacob. Sexto trituratores propter officium malos a bonis discernendi **1. Thimotheo 4.** Ego posui te quasi plaustrum triturans nouum habens rostra serrantia et triturabis montes. Septimo seminatore propter officium frequenter et vtiliter predicandi **Luc. 8.** Sicut qui seminat seminare semen suum. **Psalmus 138.** Sicut in domo templi architectum propter officium ecclesie construendum et reparandum. **1. Cor. 3.** Tu sapiens architectus fundamentum posui. Decimo altaris ministrum propter officium deo deuorum impendendi. **1. Cor. 4.** Sic nos existimet homo. Que ritur hic super illud non sum liber. **1. Cor. 7.** Ipse enim apostolus dignitate potestatem habens non operari manibus sed de euangelio viuere. Contra ergo qui predicant non habentes apostolicam dignitatem non possunt sine opere manuum de euangelio viuere. Responsio glo. loquitur de potestate qua potest voluntarie dantibus petere et accipere. Item ex dicta glo. videtur quod prelati non teneant manibus operari. Contra **gen. 3.** In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Ipsi non sunt exempti ab hac maledictione: ergo. Responsio. tenent laborem spirituale non corporale. in bene facerent si occuparent se in honestis antequam vacarent. Item super illud. nonne opus meum glo. perfectum. Contra ipsi erant imperfecti. Responsio. Opus perfectum dicebant quod eis apostolus predicauerat vel quod eos profecte docuerat quantum in se erat. Item super illud. Nihil quid non habemus potestatem manducandi. Contra **Matth. 10.** Gratis accepistis: gratis dare. Responsio. gratis. id est sine precio sed non sine stipendio. Item super illud. Qui pascat gregem. glo. Et euangelio viuentes panem gratuitum manducabant. Contra subdit tenebant dare. Responsio. Gratuitus erat ex parte recipientium: quia humiliter non potestatiue recipiebant: licet debitus ex parte dantium. Item non quid de bobus cura est deo. Quasi dicat non. Contra sap-

in epistolā I ad Corinthios IX

6. Cura est illi de oib⁹. Rideo. Ibi loquitur de cura generali scz puid⁹ie: hic de speciali scz discipline. **C**irca de bet in spe qui arat arare. Contra spes nō est de visibilib⁹ sed eternis. **R**e⁹ spes accipit equivoce. **C**irca in spe fructus recipiendi. Contra nō debet poni lucerna predicatio nis sub modio rei tēporalis. Rideo. predicare in spe rei temporalis nō est ponere lucernā sub modio sed p̄dicare ppter spem. **C**irca si nos vobis seminauerimus spiri tua. **C**ontra gal. 6. Que seminauerit homo hec 7 me set. ergo qui semiat spiritualia debet metere spūalia. **R**e spondeo ibi loquitur de missione stipendij.

LECTIO TERTIA.

Ego aut nullo horū vsus suz. **N**ō autem scripsi hec vt ita fiant in me. **B**onū ē em̄ mihi magis mori: q̄ vt gloria meā quis euacuet. **M**ā si euangelizauerō nō est mihi glia. necessitas em̄ mihi incū bit. **T**e enim mihi est si nō euangelizauerō. **S**i em̄ volēs hoc ago: mercedē habeo. si autē inuitus dispēsatio mihi credita est. **Q**ue est ergo merces mea vt euāgelijū predicās si ne sūptu ponā euāgelijū vt non abutar potestate mea in euāgelio.

Superius multiplici pbauit q̄ sibi licet accipere sūptus: hic ostendit q̄ nihilomin⁹ nō vult accipere sed abstinere tribus rationib⁹. **P**rimo ppter intentionē p̄mij. **S**ecundo ppter dilectionē euāgelij ibi. **M**ā cū liber essem ex om̄ib⁹ bus 7c. **T**ertio q̄ hi qui in stadio currūt. **I**n prima primo dicit quare nō vult accipere scz ne glia sua euacuet. **S**ecūdo ostendit q̄ accipiendo euacuaret ibi. **M**ā si euāgelizauerō nō ē mihi glia 7c. **T**ertio q̄ nō accipiendo p̄suabit ibi. **Q**ue ē ergo merces mea 7c. **I**n prima p̄io ostendit q̄ potestate accipere vi vt noluit. **S**ecundo q̄ vt nō intēdit ibi. **N**ō aut scripsi hoc vt 7c. **D**icit ergo **E**go aut 7c. quasi dicat tot modis constat q̄ licet mihi sumptus accipere: sed tamē ego nullo horū auctoritate. r̄e. exēplo. ad ad accipiendo vsus sum. **I**psē em̄ vel ab alijs ecclijs accipiebat vt. 2. cor. 11. **A**lias ecclesias spoliavi 7c. v̄l manibus opabat act. 20. **N**on aut 7c. **Q**uasi dicat **M**ō sum vsus sed nec vti volo. **N**on em̄ scripsi hec scz q̄ licet mihi accipere vt ita fiat in me sicut scripsi id est vt ego accipiā: q̄ nō quero datū sed fructū. **D**einde cū dicit. **B**onū est em̄ mihi 7c. **H**ic ostē dit quare hoc fecit scz ne glia sua euacuet. **U**bi primo mltiplicat affictionē corpale. **S**ecūdo suppōit ei glie dimi nutionē ibi. **Q**uā vt glia 7c. **D**icit ergo **B**onū est 7c. q̄ si diceret nō accipiā. nā si acciperē gliaz meā euacuare qd nullatenus facerē. **B**onū est em̄ mihi mori. nō solum sumptū egestate affligi magis q̄ vt glia meā quaz habeo de gratuita sinceritate p̄dicationis de p̄mio superrogationis. abstinēdo a vitijs q̄s euacuet ab aliquo ipozu ne accipiendo. vel ppter sumptus euangelicos. **U**lti ta men moderni doctores gloriā istā euacuāt vel ppter intentionē sumptū vel ppter fauorē humanū docēdo. **J**ob. 12. **D**ucit sacerdotes inglorios 7 optimates supplantat. **N**otandū est hic q̄ gloria amittit̄ septē p̄ticipiter p̄p̄ se p̄tē vitia. **N**am glia gulosoꝝ euacuāt. **A**n̄ hic d̄. **B**onus est em̄ mihi magis 7c. **G**lia luxuriosoꝝ maculat. **E**ccl. 27. **I**nclinasti femora tua mulieribus. dedisti maculam i gloria tuam. **G**loria supboꝝ captiuat. 1. macha. 2. **C**asa glie ei⁹ captiua ducta sunt. **G**loria iracundoꝝ intermittit. p̄s. **S**i reddidi retribuētibus mihi mala 7c. **E**t post. **P**ers

sequat inimic⁹ aīam meā 7c. **E**t post. **E**t glia meā i pul uerē deducar. **G**lia inuidioꝝ excludit. **R**o. 5. **U**bi ē gloria tua. **G**lia auaroꝝ annihilat. p̄s. **R**e timuer⁹ cū diues factus fuerit homo 7c. **G**lia accidiosoꝝ culpā. 1. macha. 9. **M**oziamur in virtute ppter fratres n̄ros 7 nō inferamus crimen glie n̄re. **E**ccl. 13. **P**recellēs esto opib⁹ tuis 7 ne deder⁹ maculā in glia tua. **E**rgo p̄ gula euacuāt gloria sobrietatis. p̄ luxuriā maculat glia castitatis. p̄ supbi am captiuat glia humilitatis. per iracundiaz intermittit glia mansuetudinis. per inuidiā excludit glia charitatis. p̄ auaritiā annihilat glia liberalitatis. p̄ accidiā culpā gloria strenuitatis. **D**e istis d̄. **D**ice. 4. **G**lam eoꝝ in igno miniā cōmutabo. **D**e p̄mo exemplū in esau. **G**en. 25. **I**n holoferne. 11. **J**udith. 13. **D**e sc̄do i salomōe tertij reg. 11. **D**e tertio in lucifero. **E**sa. 14. **D**e quarto in achitofel. 2. reg. 16. **D**e quinto in chain. **G**en. 4. **D**e sexto in giesi. 4. reg. 5. **D**e septio in exploratorib⁹ numeri 13. 7 14. **M**ā et si euangelizauerō 7c. hic ostendit q̄ accipiendo sūpt⁹ euacuaret glia eius qz nō superogaret. **E**t est sua rō tal. **G**loria q̄ est p̄miū superogatiōis nō debet opibus necessitat⁹ ad q̄ tenemur ex p̄cepto. sed euāgelizare tenebat ex p̄cepto. ergo ex hoc nō habebat gloriā superogatiōis sed potius ex hoc q̄ nō accipiebat sūpt⁹. p̄io ergo t̄git glorie euacuationē. **S**ecūdo euacuationis rationē ibi. **N**ecessitas enim mihi 7c. **T**ertio rōis declarationē ibi. **Q**ue em̄ mihi ē 7c. **Q**uarto recte euāgelizatiū mercedē ibi. **S**i volēs hoc ago 7c. **D**icit ergo. **M**ā si euāgelizauerō 7c. quasi diceret vere euacuaret gloria mea. nā si euāgelizauerō ita q̄ sum ptus accipiā nō est mihi gloria id est superogatiōis p̄miū. necessitas em̄ p̄mij mihi incūbit act. 13. **Q**uē qm̄ ad na stiones lōge mitti te. **E**t vere necessitas. **Q**ue em̄ mihi est id est pena trāsgressionis in me manet si nō euāgelizauerō. **E**sa. 6. **U**e mihi qz tacui. **A**lter legit f3 glo. 7 hoc dupli ceter. **P**rimo modo sic. **M**ā si 7c. quasi dicat. vitijs euacuaret gloria mea celestis scz si ideo p̄dicarē vt sūpt⁹ acciperē. **M**ā si euāgelizauerō t̄m ita q̄ nō ex dilectiōe dei 7 primi hoc faciā nec libera voluntate nō ē mihi glia apd dei. **N**ecessitas em̄ p̄cepti q̄ nō audeo omittere mihi incūbit v̄l si solo timore fuilli p̄dico vt em̄ id est eterna dā natio mihi est si nō euāgelizauerō sicut mihi inūctus est. **S**i aut volēs 7c. **Q**uasi dicat. si necessitate hoc facio non est mihi gloria. si aut volēs hoc ago id est si voluntatē ad iungo necessitati mercedē eternā habeo ideo psalmista dicit. **V**olūtate sacrificabo tibi 7 cōstebor 7c. **S**i aut inuisus id est solo p̄cepto coactus euāgelizo dispēsatio mihi credita est sicut suo vt scilicet dispensem ad alioꝝ vitia tē nō meam quasi dicat. alijs p̄ficio nō mihi. **I**ntelligit em̄ hoc de dispensatiōe fuilli nō filiali s̄m glo. aug. **M**e mo inuitus benefacit 7 si bonū ē qd facit infra. 13. **S**i charitate nō habuero factus sum velut es sonās 7c. **S**ecūdo modo legit sic. **N**am si euāgelizauerō p̄ sumptib⁹ accipendis nō est mihi gloria de superogatione in p̄dicando. **P**eto em̄ cōtra me. **D**at. 10. **G**ratias accepistis gratis da te. necessitas em̄ vite sustentade mihi incūbit qz p̄ necessitate vite p̄dico. **Q**ue em̄ mihi est id est famis turbatio si nō euāgelizauerō. **S**i autē volēs id est si nō p̄ victus necessitate sed p̄ charitate hoc ago mercedē eternā habeo. **N** aut inuitus id est necessitate coactus dispēsatio mihi credita est sicut suo 7c. **D**einde cū dicit. **Q**ue ergo merces mea 7c. hic ostendit q̄ nō capiēdo sumptus gloria ei⁹ cōseruat. **U**bi primo q̄rt. **S**edō soluit ibi. **E**t euāgelijū p̄dicans 7c. **D**icit ergo. que est merces mea id est quid faciēdo mercedē accipiam: quia hoc est meritū mercedis vt scilicet ego predicans euāgelijū sine sumptu ponā id est stabiliaz euāgelijū. **E**sa. 28. **P**ōet triticū per ordinē 7c. **H**oc autē faciebat s̄m gloriā ne euāgelijū venale putarē.

Explanatio sancti Thome

sine sumptu in q̄ et hoc ut nō abutar potestate mea id ē mī
hi cōmissa in euangelio predicando. quod esset si accipe
rem indistincte q̄ pderē auctoritatē libere arguendi quia
Ecc. 20. Exenia et dona excēcāt oculos iudicū et quasi mu
tus i oꝝ auerter correptionē. Ecclesiastica ergo vtilitas
implicat in hac solutiōe scz pfirmatio boni q̄ vt euāgelii
um p̄dicās. et delectatio mali. q̄ ne abutar p̄tate. Et no
tandū q̄ quatuor tetigit differentias eoz q̄ tenent p̄dica
re. Quidā em̄ tenent sed nō euāgelizant hi merent penā.
Quidā tenent et euāgelizant sed roacti. hi nō merent mer
cedem sed vitāt penā. Quidā tenent et euāgelizant volun
tarie sed accipiūt sumptus. et hi merent mercedē et vitant
penā sed nō habēt superogatiōis gloriā. Quidā tenent et
euāgelizant volūtariē nec accipiūt sumptus. et hi m̄ ercedē
merentur et vitant penā et habēt superogatiōis gloriā.
Primū statū tangit ibi. Te mibi est et. Secūdu ibi. Mā
si inuitus et. Tertiu ibi. Si autē volēs et. Quartū ibi.
Que est ergo merces et.

Lectio quarta.

Nam cū liber essem ex omnib⁹ omni
um me seruū feci. vt plures lucrifa
cerē. Et factus sum iudeis tanq̄ iu
de⁹: vt iudeos lucrarer. his q̄ sub lege sunt.
quasi sub lege essem: cū ipse nō essez sub lege
vt eos q̄ sub lege erāt lucrificerē. his q̄ sine
lege erāt tanq̄ sine lege essem: cū sine lege dei
non essem sed in lege essem xp̄i: vt lucriface
rē eos q̄ sine lege erant. Factus suz infirmis
infirmus: vt infirmos lucrificerē. Omnibus
omnia aut facio. ppter euāgelii: vt p̄iceps ei⁹
efficiar.

Superius ostendit q̄ nō vult sumpt⁹ accipere et hoc p
pter infectionē p̄mij: hic ostendit q̄ idē fecit. ppter amorem
euāgelij. Abi primo dicit q̄ omnū se seruū fecit. Secūdo
q̄ omnibus se contemperare studuit ibi. Et factus sum iu
deis et. Tertio subdit cām quare hoc fecit ibi. Mā autē
facio. ppter euāgelii et. In p̄tā implicat triplicē p̄ditio
nem cōmendabilē in fuitio que sunt generalitas. libera
litas. vtilitas. Seruit ergo gratis siue liberalitē ibi. Cum
liber essem et. generalitē ibi. Omnū me et. vtilitē ibi. Et
plures lucrificerē et. Dicit ergo. Mā cū essem et. q̄si di
cat sine sumptu ponā euāgelii. nā et maius feci scilicet cū
liber essem ex omnibus id est nullius meritis obnoxio⁹ om
niū me seruū feci omnibus me cōtēperādo p vtilitatē et q̄
si debitorē p̄stitūdo. 2. cor. 4. Nos aut seruus v̄ros p̄ ie
sum. et hoc vt plures lucrificerē id est lucrū mee p̄dicatio
nis et fuituū facerē. Querēbat em̄ non res sed aīas. 2.
cor. 12. Non quero vestra sed vos. Si em̄ cōmendabile
est seruire in tēporalibus p̄p̄tē lucrū tēporale: q̄to plus in
spiritualibus p̄p̄tē lucrū spirituale. Deinde cum dicit
Et factus sum iudeis et. hic ostendit q̄ omnibus se cōtēper
perare studuit. Et primo dicit q̄ cōtēperauit se nōdū cō
uersis. Secūdo q̄ etiā iā cōuersis ibi. Fact⁹ sū infirmis et.
Tertio q̄ generaliter vniuersis ibi. Omnibus omnia fa
ctus sum et. In prima p̄tā dicit q̄ cōtēperauit se iudeis
Secūdo q̄ samaritanis ibi. Et his qui sub lege et. Tertio
q̄ gentilibus ibi. His qui sine lege erāt et. In prima
p̄tā tangit p̄tēperationē. Secūdo p̄tēperationis ra
tionē ibi. Et iudeos et. Dicit ergo. et factus sū iudeis tā
q̄ iudeus scz aliqua legalia fuando sicut in discretiōe ei⁹

boz. in circūciōe thimothei act. 15. In purificatione le
gali act. 21. Potest autē hoc itelligi duplicit. Uno modo
fm̄ hieronymū. factus sum iudeis tanq̄ iude⁹ p̄ simulato
riā dispensationē. Simulabat em̄ se fuare legalia aliqua
sed nō fuabat. Alio modo fm̄ aug. Factus sū iudeis et.
Uere em̄ cōdescēdebat eis in obseruatiōe aliquoz legalū
um. ppter pliaz cōpassionē. et hoc fecit vt iudeos lucrare
xp̄o id ē eos ad fidē xp̄i puerteret. Deinde cū dicit. Et
his qui sub lege sunt et. hic dicit q̄ p̄tēperabat se samari
tanis. Abi notariū tria de ipso. Primo eius sagacitas in
hoc q̄ se p̄tēperabat. Secūdo ei⁹ libertas in hoc q̄ sub
lege nō erat. Tertio eius vtilitas in hoc q̄ lucrificabat.
Dicit ergo sum etiā his q̄ sub lege moysi sunt id est sama
ritanis qui nō sūt iudei sed asirij q̄ fuerūt adducti ad in
habitanduū terrā isrl. 4. reg. 17. Ibi etiā erant sub lege
moysi q̄ tū quinqz liberos moysi recipiebāt. his ergo fa
ctus sum quasi sub lege essem approbādo scz legē et ex ea
docēdo xp̄m. cū tū ipse sub lege nō essem fm̄ literalē ob
uantia. vel seruiliter: q̄ iusto non est lex posita. 1. thi. 1. et
hoc ideo feci vt eos qui sub lege erāt scz ipsos samarita
nos lucrificerē: eos ad fidē xp̄i cōuertendo. Deinde cū
dicit. His qui sine lege erant et. hic dicit q̄ p̄tēperauit se
gentilibus. Abi primo tangit suā p̄fornitatē. Secūdo sue
fidei veritatē ibi. Cū tū sine lege et. Tertio sue intēdiōis
recritudinē ibi. Et lucrificerē et. et hoc est. Et fact⁹ sum
his q̄ sine lege erāt id est gentibus. Ro. 2. Qū em̄ gentes
que legē nō habēt: tanq̄ sine lege essem assentiēdo ratiō
bus eoz et bonis positionib⁹ p̄boz vt patet act. 17. cum
tū sine lege nō essem. Ro. 7. 2. Vente seruo legi dei. Et
in lege essem nō iudaica sed xp̄i q̄ deus est nō autē moyses
De qua gal. 6. Alter alterius onera portate et sic adiple
bitis et. Et hoc ideo feci vt lucrificerē eos qui sine lege
erant gētilēs ad fidē puerēdo o felix zelator. Greg. Nul
lum tale sacrificiū quale zelus aīaz. Deinde cum dicit
Factus sum infirmis et. hic ostendit q̄ se cōtēperauit tam
pueris. Abi primo ponit modū bonū. Secūdo finē debi
tum ibi. Et infirmos. Dicit ergo factus suz etiā infirmis
in fide infirm⁹. a licitis abstīnēdo 2. cor. 11. Quis infir
matur et ego nō infirmor. Sic facit bonus medicus q̄ come
dit cibū infirmi vt eū puocet ad comedēdu et sic sanet. Et
hoc feci vt infirmos lucrificerē eos in fide roborādo. Et
breuiter oibus oīa factus sum: quasi essem omnū secarū
Ideo dicitur infra. 10. Sicut et ego p̄ omnia omnib⁹ pla
ceo et hoc vt omnes facerē saluos. Sap. 18. In vestimē
to poderis qd̄ habebat aaron totus orbis terraz erat des
scriptus. Et. 2. reg. 4. Heliseus p̄traxit se ad modū pue
ri et sic suscitauit illū. Et q̄ fm̄ p̄mox omnis alteritas di
scors: similitudo vero appetēda est ido viri sp̄iales salua
vite et religionis sue obfuantia oibus se debēt p̄formare.
Deinde cū dicit. Omnia facio. ppter euāgelii. Super
ius ostendit q̄ omnibus se cōtēperare studuit: hic sub
dit rationē quare hoc facit et hanc duplicē. Quam ex pte
euāgelij scilicet vt cursū libere habeat. Aliaz ex pte sui
scilicet vt p̄missum p̄mū obtineat ibi. Et p̄iceps et. Et
hoc est quod dicit. Omnia aut facio. ppter euāgelii sine
impedimēto p̄dicandū vt p̄iceps eius: id est p̄missionū
q̄ i eo p̄tinent efficiar. Mat. 5. Qui fecerit et docuerit sic
magnus vocabitur in regno celoꝝ.

Lectio quinta.

Nescitis qm̄ hi q̄ in stadio currūt om
nes qd̄ currūt: sed vn⁹ accipit bra
uium. Sic currite vt cōprehēdatis.
omnis em̄ q̄ in agone p̄tēdit ab oib⁹ se absti
net. et illi quidē vt corruptibilē coronā acci

in epistolā I ad Corinthios IX

piāt nos autē incorruptā. Ego igit sic curro
nō quāsi in incertū: sic pugno nō quāsi aerē
verberās. Sed castigo corp⁹ meū ⁊ in serui-
tutē redigo: ne forte cū alijs p̄dicaueris: ipe
reprob⁹ efficiar.

Supius ostēdit qd̄ p̄posuit a sumptib⁹ abstinere. Primo
p̄pter intentionē p̄mij. Secundo p̄pter amorē euāgelij
hic tertio p̄pter expeditionē cursū ⁊ agonis sui. Primo
quidē ostēdit qd̄ oportet in stadio expedite currere. Secū-
do qd̄ similē oportet in agōe expedite certare ibi. Omnis
est qui in agōe ⁊c. Tertio qd̄ ipe facit vtrūq; ibi. Ego igit
sic curro ⁊c. In prima p̄mo p̄t̄ exemplū expedite cur-
rentiū. Secundo monet eos ad s̄c̄r̄ currendū ibi. Sic cur-
rite ⁊c. In prima p̄mo tāgit currendi exercitiū. Secūdo p̄ue-
nientiā currendi ibi. Omnes enī qd̄ currunt ⁊c. Tertio
differentiā p̄uentiū ibi. S; vnus accipit brauiū ⁊c. In
primo notat p̄ditio viatorū. In sc̄do multitudo vocatorū
In tertio paucitas electorū Mat. 20. Multi sunt vocati
pauci vero electi. Conditionē vero viatorū describit a tri-
bus. A certitudine cū q̄rit. A felicitate. A breuitate cū ad-
dit In stadio. A labore cū subdit. Currūt. Dicit ergo nes-
citis. Quod tripliciter continuat. Primo modo sic. quasi
dicit Recte abstinere a sumptib⁹ lumēdis vt p̄iceps ef-
ficiar. Nā si nō abstinere a cōtrarijs euāgelio nō essem ei⁹
p̄iceps. Nescitis enī qd̄ hi ⁊c. Vel sic. Nescitis qd̄ hoc fa-
cio vt p̄iceps euāgelij efficiar vtiq; possum esse p̄iceps
Nā non sic est de euāgelij p̄mio vl̄ de cursū brauiū. qd̄ h
vnus accipit brauiū ibi vero omnes accipere p̄nt. Tertio
modo sic. Nescitis. quasi diceret. Ideo aut sic curro. qd̄ li-
cet multi currentes sint. pauci t̄n̄ sunt p̄uenientes. Nesci-
tis enī qd̄ hi qui in stadio currūt oēs qd̄ currūt. In labo-
re pares sunt: sed vnus t̄n̄ accipit brauiū id est p̄miū cur-
sus. Stadiū enī est spaciū in quo pedites currūt qd̄ her-
cules dicitur statuisse. Perficiūt autē stadiū. 125. passus
Et dicitur stadiū a stādo qd̄ hercules tot passus currebāt
⁊ postea stabat ⁊ respirabat. in fine hui⁹ spaciū p̄bebat ali-
quid qd̄ erat p̄miū cursū. vt equ⁹ ⁊ p̄ius purpureus. ⁊
hoc dicit brauiū. Et licet in hoc stadio oēs currerēt vnus
t̄n̄ solus accipiebat brauiū scilicet qd̄ citius p̄ueiebat. Sic
in cursū sp̄iali vnus t̄n̄ scilicet p̄feras accipit brauiū
Quia qd̄ p̄ferauerit vsq; in fine hic salu⁹ erit. ¶ Deinde
cū dicit Sic currite ⁊c. monet eos ad currendū. Vbi impli-
cat tria. A cū strenuū: Currite. Modū debiti: Sic. Fine
optimū: Vt cōprehendat. Dicit ergo sic ⁊c. quasi diceret
qd̄ vnus accipit brauiū sic currite p̄ viā veritatis p̄feras
tes vt cōprehēdat brauiū vite eterne. he. 12. Per patis
entiā curram⁹ ad p̄positū nobis certamē. ¶ Deinde cum
dicit Vis autē qd̄ in agone ⁊c. ostēdit qd̄ in agōe oportet ex-
pedite certare. Vbi p̄mo tāgit agonizantiū pugnā. Secū-
do pugnandi formā firmā ibi. Ab omnibus se abstinere ⁊c.
Tertio sic pugnantiū mercedē debiti ibi. Et illi qd̄ vt cor-
ruptibilē ⁊c. P̄miū est necessitatis scz pugnare. Sc̄dm
virtutis scilicet abstinere. Tertii felicitatis scz coronam
accipere. Dicit ergo Omnis qui in agone ⁊c. quasi dice-
ret vere sic agendū est. qd̄ patet exēplo. qz omnis qd̄ in agōe
cōtendit ab omnib⁹ impediētibus se abstinere. Vn̄ ⁊ nudū
agonizabat in palastra. Attēde vt aug. ait qd̄ de reb⁹ nō
laudādis m̄te trahunt similitudines. ¶ Deinde cū dicit
Et illi qd̄ vt corruptibilē ⁊c. tāgit pugnantiū mercedem
Et primo pugnantiū materialē. Sc̄do pugnantiū sp̄ialē
ibi. Nos autē incorrupti ⁊c. Dicit ergo. Et illi quidē absti-
nent vt corruptibilē coronā accipiāt qd̄ modicū est. Nos
autē abstinere debem⁹ vt accipiamus incorruptā scz coro-
nam vite de qua Jac. 1. Beatus vir qui suffert tēptatio-
nem qm̄ cū p̄batus fuerit ⁊c. ¶ Deinde cū dicit Ego igit

tur sic curro ⁊c. ponit exemplū vtriusq; scz currendi ⁊ pu-
gnandi. vbi primo tangit cursū suū in p̄fectū boni. Secū-
do pugnā suā in victoria mali ibi Sic pugno ⁊c. Tertio
rationē vtriusq; facti ibi. S; castigo. ⁊c. Dicit ergo Ego
igit ⁊c. quasi dicat quia talis corona fuit: igit ego sic cur-
ro bonū operādo nō quāsi in incertū id est vt sim incertus
de premio. In incertū enī currit qui talia facit vt de qui
busdā sperare: ex alijs possit desperare Omnia instrunt
ad bonū ⁊ p̄sona aplica que notat ibi. Ego. ⁊ forma implicita
que notat ibi. Sic Et actio strenua que no tatur ibi.
Curro. Et merces sperata que notatur ibi Non quāsi in
incertum philipens. 2. Non inuacuum cucurri nec inua-
cuum laboraui. Sic pugno cōtra hostes decertando cons-
tra malū. Nō quāsi aerē verberās id est nō verbis tantū
sed factis. Nō enī in f̄mone est regnum dei sed in virtute.
supra. 4. Vel nō quāsi aerē verberās id est non inaniter
me fatigando: aduersarium nō ledēdo. Sic erit p̄fectus
homo si sic se habeat vt sit intentus in p̄fessione. Isa. 38.
Recogitabo tibi oēs annos meos in amaritudine anime
mee Deuotus in orōe Mat. 6. Sic ergo orabit⁹ Pater
noster qui es in celis ⁊c. Efficax in p̄dicatiōe Jac. 2. Sic
loq̄mini ⁊ sic facite. Hec tria p̄tinent ad actū oris recti ita
t̄n̄ qd̄ cōfessio dirigat deo ⁊ primo. orō soli deo. p̄dicatio
soli primo. Fortis in pugnādo. Vn̄ hic pugno ⁊c. Apo.
3. Qui vicerit sic vestiet veste alba. Patiens in sustinen-
do. Judith. 8. Sic isaac. sic iacob. sic moyses ⁊ oēs qd̄ pla-
cuerūt deo p̄ multas tribulationes trāserūt fideles. Cau-
tus in se fuando. Josue. 2. Ad mōtana cōfēditte ne forte
occurrāt vobis reuertētes ⁊c. sic ibitis viā v̄ram. Primū
p̄pter malū culpe scz pugna. Secūdu cōtra malū pene
scz p̄uentia. Tertii p̄tra malū tēptatiōis scz cautela. Be-
nignus in p̄donādo Mat. 18. Sic non est volūtas an-
te patrē vt ⁊c. Inutilē se reputādo Luc. 17. Sic ⁊ vos
cū feceritis oīa qd̄ p̄cepta ⁊c. Sollicitus se dīcūdo ita
11. Probet autē se homo ⁊ sic de pane illo edat ⁊c. P̄miū
reprobat malitiā p̄mi. Sc̄dm p̄bat bonitatē dei. Ter-
tiū dubitatē status p̄prij. Humilis in obsequēdo Mat.
4. Sic decet nos implere omnē iustitiā. Agilis in p̄ficiē-
do. vnde hic Sic currite id est p̄fice in bono vt cōphē-
datis. Cōstans in p̄seuerando. Vn̄ hic Sic currite phil.
4. Sic state in domo charissimī. Famosos in cōuertēdo
supra. 4. Sic nos existimet homo. ⁊c. Primū r̄spicit i-
pientes. Sc̄dm p̄ficientes. Tertii p̄seuerātes. Quartū
p̄fectos. ¶ Deinde cū dicit Sed castigo corp⁹ meū ⁊c. tā-
git rationē p̄dicatorū vtriusq;. Vbi p̄mo tangit austeritatē
vite. Sc̄do cōmendationē doctrine ibi Ne forte ⁊c. Ter-
tio rationē cōcordie vtriusq; ibi. Ipse reprob⁹ ⁊c. Ergo
implet factū qd̄ docet verbo ne se damnet ore p̄prio. Et
hoc est qd̄ dicit. Sed castigo corpus meū p̄ declinationē
mali: motus carnis illicitos reprimēdo. Castigo ergo nō
occido corpus meū nō t̄n̄ alienū. Ro. 12. Exhibeat⁹ cor-
pora v̄ra hostiā viuēte sanctā deo placētem rationabile
obsequiū vestrū. Et in fuiturē redigo p̄ operationē boni ⁊
corpus scz spiritui fuitre cogēdo. ⁊ sensualitatē rōi subijci-
endo. sicut de beato martino legit. Carnes spiritui fuitre
cogebat. ⁊ hoc facio ne forte cū alijs p̄dicaueris ⁊c. Aug.
Suo timore nos terruit apls. qd̄ enī faciet agnus vbi ari-
es timet ⁊ tremet. Ipse reprob⁹ id est a deo reprobat⁹
efficiar. qd̄ turpe esset. Ro. 2. Qui p̄dicat nō furandum
furaris. De huiusmodi posset vere dici illud Job. 4. Ecce
docuisti plurimos ⁊c. Hunc autē vēit sup te plagas de-
fecisti ¶ Dicit queritur ibi. Melius est mihi mori ⁊c. Con-
tra gloria non euacuat nisi per peccatū. ergo accipere essē
ei peccatum non ergo licitum. Respōdeo gloria essential
per hoc nō euacuat sed gloria accidentalē de hoc ope-
re superogationis. ¶ Item si euāgelizauerō nō est mihi

in epistolā I ad Corinthios X

est deo in illis scilicet qui deum offenderunt sed tantū in duobus scilicet Caleph et Josue quibus solis concessum est terras pmissionis obtinere Numeri. 14. Mat. 1. Nō est mihi voluntas in vobis.

LECTIO SECUNDA.

Hec autem in figura facta sunt nostri ut non simus concupiscētes malozū sicut et illi concupierūt. Neq; idola tre efficiamini sicut quidā ex ipis: quē admodum scriptū est. Sedit populus manducare et bibere et surrexerunt ludere. Neq; fornicemur sicut quidā ex ipis fornicati sunt: et ceciderunt vna die vigintitria milia. Neq; temptemus xpm sicut quidā eoz temptauerūt: et a serpentibus perierunt. Neq; murmura ueritis sicut quidā eoz murmurauerūt et perierunt ab exterminatore. Hec autē omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autē ad correptionē nostram in quos fines seculi addeuenerunt.

Superius ostendit quid antiq; iudeis contigit: hic ostēdit q̄ non ppter se tantū sed ppter nos corrigēdos ita euenit. Ubi primo ostendit q̄ ppter nos corrigēdos ita peccato: predicta facta sunt. Secundo q̄ ppter hoc etiā scripta sunt ibi. Hec autē omnia in figura et. In p̄a ostēdit q̄ ideo facta sunt ut cobibeamur a peccato et primo a peccato cordis. Secundo a peccato opis ibi. Neq; idola tre efficiamini et. Tertio a peccato ozis ibi. Neq; murmuraueritis sicut quidā et. In prima primo dēterret p peccatam. Secundo ex hoc dēborat culpā ibi. Et non simus concupiscētes et. Tertio malos reducit ad memoriā ibi. Sicut illi concupierūt et. Dicit ergo: hec autē in figura facta sunt nostri. nō facta sed vere facta. In figura in q̄ ido scilicet ut nos considerantes illoz supplicia: non sim⁹ concupiscētes malozū. sicut et illi concupierūt. de quibus. ps. Concupierunt concupiscētiā in deserto. Numeri. 11. dicitur q̄ vulgus p̄miscuū flagrauit desiderio carniū. Et notandū q̄ sicut in bonis longe melius est q̄ figuratur q̄ ipsa figura ut regnū celoꝝ q̄ terra p̄missiois. ita in malis longe peius est q̄ figuratur q̄ figura significans. fm autē aug. illa supplicia que sustinuerūt figura gebēne fuerunt: que omni pena maior est. Hec autē p̄inent ad sapiētes inter corinthios qui desiderio carnes comedebant in idolo et scandalizabāt infirmos vnde similes erant iudeis carnes desiderantibus in deserto. vnde digni erant etiaz simili pena. Deinde cū dicit Neq; idolatre et. Dēboratur peccatū operis. vbi tangit tria peccata. Primo idolatrie. Secundo fornicationis ibi. Neq; fornicemur et. Tertio diuine tēptatiōis ibi. Neq; tēptem⁹ xpm et. In prima primo dissuadet idolatrie vitii. Secundo dēterret p exemplum ibi. Sicut quidā ex ipis et. Tertio explicat exemplum implicitū ibi. Quemadmodum scriptū est et. Dicit ergo. Neq; idolatre efficiamini idolozis vescedo in veneratione idoli vel in scandalū infirmoz. Sicut quidā illozū supple idolatre fuerunt Exo. 32. et ps. Et fecerunt vitulū in ore. et adorauerūt sculptile. Quemadmodum scriptū est Exo. 32. Sedit populus id est quidā de populo manducare et bibere corā idolo quib⁹ similes sūt qui comedunt idolozita: idola venerando. Et surrexerūt ludere id est ludos facere. sicut coras et huiusmodi venerationem idoli. Vel surrexerunt ludere id est idoluz

adorare quod est simile ludo puerozū qui faciūt ymagies luteas. Deinde autē dicit Neq; fornicemur et. tangit peccatū fornicationis vbi primo dissuadet tale peccatū. Secundo dēterret per exemplū culpe ibi Sicut quidā et. Tertio pene ibi. Et ceciderunt vna die et. Dicit q̄ Neq; fornicemur ut quidā ex vobis supra. 5. Omnino auditur fornicatio inter vos Sicut quidā ex ipis fornicati sūt cum madianitis scilicet numeri. 25. Et ideo ceciderūt vna die. 23. immo. 24000. milia. sed maior numer⁹ nō excludit minorē vnde nō dicitur hic cū p̄cisione. Alfo te vitium scriptozū est. Deinde cū dicit Neq; tēptem⁹ xpm et. tangit peccatū diuine tēptationis. quod dissuadet p̄mo verbo. Secundo exemplo ibi. Sicut quidā et. Tertio supplicio ibi. Et a serpentibus et. Dicit ergo Neq; tēptemus xpm dissidendo de eius potētia. sicut illi q̄ in vobis dēperant de resurrectione sicut quidā eoz tēptaerunt deū vlt xpm in moyse dicentes: Nunq̄ poterit parere mensam in deserto. et ideo a serpentibus perierunt donec scilicet serpens eneus erectus est ad cuius aspectū snabantur. De hoc habetur numeri. 21. et deutro. 6. Non tēptabis dominū deū tuū. Deinde cū dicit. Neq; murmuraueritis et. post peccatū cordis et operis dēboratur peccatū ozis. vbi primo dissuadet murmuratiōis vitii. Secundo adducit quosdā in exemplum et primo culpe ibi. Sicut quidā et. Secundo pene ibi. Et perierunt a serpentibus. Dicit ergo Neq; murmuraueritis contra me: vel minores cōtra maiores Sap. 1. Custodite vos a murmuratiōe sicut quidā eoz murmurauerunt contra moysem. numeri. 16. Murmurauit omnis congregatiō filioꝝ isrl cōtra moysem. et ideo perierunt ab exterminatore. ab angelo scilicet qui extra terminos terre eos percussit. Baruch 3. Exterminati sunt et ad inferos descenderunt. Notandū super illud In moyse baptizati sūt q̄ dicit. li. 4. capi. de baptismo distinguit nouē genera baptismatū accipiēdo baptismata large. Primū est aqua diluuij de quo habet gen. 6. Secundum mare rubrū de quo Exo. 14. Tertium aqua expiationis de qua numeri. 19. Quartum baptism⁹ Johannis de quo Mat. 3. Quintus baptism⁹ de q̄ xps baptizatus fuit Luc. 3. Sextus baptism⁹ spiritus sancti super discipulos act. 1. Hos autē baptizabimini spiritus sancto. Septimū baptism⁹ penitentię et contritiōis de quo Ecc. 34. Qui baptizatur a mortuo et. Octauū baptism⁹ sanguinis de quo Luc. 12. Baptisma habeo baptizari et quomodo coartoz vsq; dum p̄ficiatur. Nonū baptism⁹ aque et spiritus de quo Job. 3. Nisi quis renas⁹ fuerit ex aqua et spiritu sancto et Mat. vlti. Baptizantes eos in nomine patris et filij et spiritus sancti. Deinde cū dicit. Hec autē omnia in figura et. Habito q̄ ppter nos predicta facta sunt: hic ostendit q̄ ppter nos etiā scripta sūt. Et primo q̄ in significatiōe. Secundo q̄ in correptione ibi Scripta sunt autē et. Dicit ergo Hec autē et. quasi dicit. Ita contigerunt illis et hoc non tantū ppter sua peccata. autē p sed omnia in figura nostri scilicet cōtingebāt illis. erat etiā tunc tēpt⁹ figuratū. Deinde cū dicit Scripta sunt autē ad correptionē. tangit q̄ scripta sunt ad correptionē nostrā. Ubi implicat tria incitātia ad correptionem nostrā. Primo antiquoz exempla que notantur in scripturis. Secundo exemploz causa que est correctio nostra. Tertio etas nouissima que est finis seculoz. De ergo Scripta sunt autē ad correptionē nostrā. quia quecumq; scripta sunt ad nram doctrinā scripta sunt. Roma. 15. Nos dico in quos fines seculoz deuenerunt id est sexta etas que est vltima etas laborantiū. 1. Job. 2. Filioi mei nouissima hora est. Quia ergo in vltima seculi etate sum⁹ tot exemplis prioroz corrigi debemus. Vel in quos fines seculoz deuenerunt id est in quibus p fidem et amorē xpi

Explicatio sancti Thome

finita est secularitas quia phil. 3. dicitur. Conuersatio nostra in celis est. Unde temporalia non promittuntur tempore gratie sicut tempore legis. Unde nec in pactum ducuntur sed adiacentur Mat. 6. Primum querite regnum dei etc. Sed antiquitus erant in pactum Esa. 1. Si uolueritis et audieritis etc. Ecce ergo exempla certa quia scripta sunt. vtilia quia ad correctionem nostram, durabilia quia in quos fines etc.

Lectio tertia

Itaque qui se existit stare videat ne cadat. Temptatio vos non apprehendet nisi humana. Fidelis autem deus est qui non patietur vos temptari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum temptatio ne puentis ut possitis sustinere.

Habita primo iudeorum punitione. Secundo punitionis ratio: hic tertio concludit quod exemplo eorum debet a malo cauere. ubi primo monet ut caueant casum. Secundo cauendi docet modum ibi. Vos non apprehendet etc. Tertio promittit firmum adiutorium ibi. Fidelis autem deus est etc. In primo implicat quatuor sollicitantia sapientem. scilicet multitudinem cadentium cum dicit Itaque incertitudinem sciantium cum subdit. Qui se existimat stare. Necessitate cautele cum addit. Videat facilitatem ruine cum dicit Ne cadat. Dicit ergo Itaque etc. quasi dicat. Illi et si beneficiis dei vti sunt nihilominus propter peccata perierunt. Itaque ex eorum consideratione qui existimat aliqua coniectura tione se stare id est quod sit in gratia et charitate. videat dilis genti attentio ne cadat peccando vel alios faciendo peccare. Esa. 14. Quomodo cecidisti lucifer. ps. Cadent a latere tuo mille etc. Ideo eph. 5. Videte quod caute ambulatis. Deinde cum dicit Temptatio vos non apprehendet etc. docet modum cauendi causam scilicet cauendo temptatione ubi primo docet aliquam rationem fugiendam Secundo aliquam sustinendam ibi. Nisi humana. Prima primo nominat quia pulsatur ut introeat. Unde dicitur temptatio. Secundo quia impugnat ut pualcat. Unde subditur. Non vos apprehendet. Dicit ergo Temptatio etc. quasi diceret ne cadatis. Temptatio scilicet peccati non vos apprehendet trahendo in consensum peccati: nisi humana. hoc dupliciter exponitur. Uno modo de temptatione interiori mala. et tunc est permissio. Quasi dicat. nulla peccati dilectio vos apprehendet nisi forte de malis sine qua vita humana non ducitur. Non enim est homo qui semper faciat bonum et non peccet. 3. regum. 8. et 2. pal. 6. Alio modo expeditur de temptatione exteriori boni. Et tunc est exhortatio sic. Temptatio vos non apprehendet nisi humana scilicet tribulationis presentium propter christum tolerantia. Aug. propter christum pari humana temptatio est. 2. hob. 12. Quia accipere prout eras deo necesse fuit ut temptatio probaret te. Deinde cum dicit. Fidelis deus. ostendit paratum adiutorium in temptatione. Ubi comendat deum adiutorem quod dat nobis resistendi potentiam quod notat ibi. Sed faciet cum temptatione etc. pferentiam quod notat ibi. Ut possitis sustinere. Vere fidelis deus quod dat potentiam ne vincamur. gratias ut mereamur. constantiam ut vincamur. Die et fidelis etc. quasi diceret vos ad hoc hortor et moneo quod potestis. fidelis deus in omnibus vobis suis quod non patietur vos temptari supra id quod potestis. quod vtrique possit dyabolus si pmitteret quod non est potestas supra se quod ei coepit Esa. 40. Dat lassio virtutem. Jo. Jac. 1. Omne gaudium existimate fructus cum i varias temptationes inciditis. Aug. Qui dat dyabolo temptandi licentiam. ipse dat reprobis misericordiam. puentis in quod ita ut possitis sustinere. ne deficiatis in lucta. sed viciat quod sit per humilitatem ut dicit Aug. Illi enim non crepat in fornace quod non habet vices

tu supbie. Moradum est sup illis quod se existit stare etc. et ad casu ipellit nos primo debilitas virium. sicut cadunt pueri. decrepiti. infirmi. Esa. 40. In infirmitate cadet. quod contingit per tepiditatem bene operandi et instabilitatem. Secundo onus peccatorum sicut cadunt asini sub onere nimio. ps. Ceciderunt qui operantur iniquitatem. quod contingit per negligentiam penitendi quia peccatum quod per penitentiam etc. Tertio multitudo trahentium sicut arbor vel domus multum trahentibus deo: sum cadit supra eodem Neque fornicemur etc. quod contingit per impulsum hostium. Quarto lubricitas viarum sicut in cantu cadunt in lubrico Ecc. 28. Attende ne forte labores in lingua et cadas. et in conspectu etc. quod contingit per incautam custodiam sensuum. Quinto varietas offendiculorum sicut auis capta in medio laqueorum ps. Hi in curribus etc. puer. 24. Septies in die cadit in stus quod contingit per corruptionem creaturarum. Sexto ignorantia agendorum sicut ceci cadit defacili Mat. 15. Si cecero ceco ducatus prestat etc. quod contingit per negligentiam addiscendi necessaria. Septimo exempla cadentium sicut angeli ad exemplum luciferi. ps. Cadet a latere tuo mille etc. puer. 25. Fons turbatus pede et vena corrupta iustus cadens coram ipso. quod contingit per imitationem malorum. Octavo ponderositas corporum. Corpus enim quod corrumpit ag grauat animam sicut lapis in collo natatis Job. 14. Vos cadens defluit. quod contingit per carnis somnium superfluum.

Lectio quarta.

Propter quod charissimi mei: fugite ab idolorum cultura. Et prudentibus loquor vos ipsi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus: nonne comunicatio sanguinis christi est: Et panis quem frangimus nonne participatio corporis domini est: Quomodo unus panis et unum corpus multi sumus: omnes qui de uno pane et de uno calice participamus.

Superius ex consideratione iudeorum pene monuit abstinere a perpetratione peccatorum similium: hic specialiter monet cauere a comestione idolorum ymolatorum. Ubi primo ponit comonitionem cauendi ab idolotris. Secundo subdit causam comonitionis ibi. Quid ergo dico etc. Tertio docet modum cauendi a dietis ibi. Omne quod in macello venit manducate etc. In prima cauere ab idolotris comestione monet. Primo ex timore pene consimilis. Secundo ex comunione sancti altaris ibi. Et prudentibus loquor etc. Tertio ex similitudine sacrificij legalis ibi. Videte israel secundum carnem etc. In prima ut eius obediant dietis. Primo arguit inferendo cum dicit. Propter quod. Secundo allicit blandiendo cum subdit. Charissimi mei. Tertio instruit exhortando cum addit. Fugite etc. Dicit ergo Propter quod etc. quasi diceret quia sacramenta sola non saluant. et qui cadit puniatur et auxilium dei non deest. propter quod charissimi mei fugite ab idolorum cultura id est ab omni idoli veneratione. Glo. Ideo hos apostolus hortatur fugere ab idolatrie substitutione. Et ne sapientes comestiant idolotris cum offendiculo infirmorum quibus idolatrare viderentur. Et ne ipsi infirmi idolatras sint edendo in idoli veneratione. Fugite ergo ab idolorum cultura. Et putaria quo ad esum sapientium. Et vera quo ad esum infirmorum. Deinde cum dicit. Et prudentibus loquor etc. monet cauere ab idolotris comestione ex comunione sacramenti altaris. Ubi primo quod dicitur est suppositio eorum iudicio.

Explanatio sancti Thome

his abstinere. Primo propter vitandam demonis societatem. Secundo propter vitandam sacre comunione exclusionem ibi. Quia non potestis calicem domini bibere etc. Tertio propter vitandam dei indignationem ibi. An emulamur dominum etc. Quarto propter fratrum lesionem. ibi. Quia mihi licent etc. In prima parte ostendit per hoc quod non dicit hoc: eo quod alicuius virtutis reputet idolum vel idolotritum. Secundo quod potius id quod demonibus est imolatum: ibi. Sed que imolant etc. Tertio quod non vult eos esse socios demonum ibi. Nolo autem vos socios etc. Dicit ergo Quid ergo. Quasi dicat. Moneo cauere ab idolotritis Quid ergo dico. i. quid dicere videor hoc monedo. Nam quid hoc supple quod illud quod idolis est imolatum sit aliquid vel alicuius virtutis ut nocent aut quod idolum sit aliquid veneratione dignum. Quasi dicat. Non ps. Reges enim est spiritus ritus in ore ipsorum. Sed hoc potius dico quod que imolant gentes idolo: demoni imolant non deo. ps. Deus dii gentium demonia. Deutero. 32. Imolauerunt demonibus non deo. Deinde cum dicit. Nolo autem vos fieri. etc. ostendit quod non vult eos fieri socios demonum quod fierent si comantarent mente idolorum. Et hoc est quod dicit. Nolo autem vos qui fideles estis socios fieri demonum edendo. s. de his que idolis imolantur. 2. Cor. 6. Que societas lucis ad tenebras aut que cõuentio christi ad belial. Deinde cum dicit. Non potestis calicem etc. Ecce secunda ratio quare abstinendum est ab idolotritis que est talis. De quibus excludit a comunione corporis et sanguinis christi vitandum est. Comestio idolotritorum est huiusmodi. Ergo vitanda est. primo ergo ostendit quod huiusmodi comestio excludit a comunione sanguinis christi. Secundo quod a cõione corporis christi. ibi. Non potestis mense etc. Dicit ergo. Non potestis etc. q. d. Nolo vos fieri socios demoniorum. hoc autem ideo dicit. Quia non potestis calicem domini bibere potu spirituali: non sacramentali etc. ps. Calicem salutaris accipiam. Et calicem de montibus simul: et hoc quo ad sacramentum sanguinis. Non potestis mense domini precipites esse quo ad sacramentum corporis: et mense demoniorum. Matt. 6. Nemo potest duobus dominis seruire. Ecce ergo calix fructuosus quia ad bibendum spiritualiter: preciosus quoque domini spiritualiter: purus et mundus quia non datur immundis vtiliter. Sicut potest dici de mensa. Deinde cum dicit. An emulamur dominum etc. Ecce tertia ratio talis. Omne illud quod puocat iram dei vitandum est. comestio idolotritorum est huiusmodi. Ergo vitanda est. Primo ergo ostendit quod deus puocat ex tali comestione. Secundo quod stultum est eum puocare ibi. Nam quid fortiores illo etc. Dicit ergo. An emulamur. i. ad iram puocare volumus dominum comedendo idolotritum. Vel sic. An emulamur dominum. i. inuidemus ei ut quasi in contemptum eius hoc faciamus. Deut. 32. Proouocauerunt eum in dijs. Nam quid. Quasi dicat. Non debemus eum puocare. Nam quid illo fortiores sumus. Quasi dicat. Non. Job. 9. Si fortitudo querit robustissimus est. Fatuum est enim puocare fortiozem se. Notandum super illud. Nolo autem vos socios fieri quod est societas bona et mala et utraque quadruplex. Est ergo societas bona prima personarum diuinarum. de qua. 1. Job. 1. Et societatem habeamus cum deo: et societas nostra sit cum patre et cum filio eius iesu christo. Et hoc exigit summa iocunditas: quia nullius rei sine socio iocunda est possessio. Secunda angelorum sanctorum: de qua Tobie. 5. Credo enim quod angelus dei bonus comitetur ei. Et hoc exigit hominis dignitas. Tercio. Magna est dignitas animarum etc. Tertio virorum iustorum: de qua Gal. 2. Iacobus et iohannes dextras dederunt mihi et barnabe societatis. Et hoc exigit nostra vtilitas. Eccl. 4. Melius est duos etc. Quarta beatorum. de qua Apocal. 1. Ego iohannes socius vester et frater in tribulatione et regno: hoc exigit cõis felicitas

quia si socii sumus passionis: erimus et cõsolationis: sua parte primo. Societas mala sicut quadruplex. prima aperte malorum. de qua Esa. 1. Principes tui infideles socii fuerunt. Hec est societas herodis et pilati in crucifixione christi. Secunda hypocritarum. de qua Job. 30. Frater fui draconum et socius strutionum. Que alas habere videtur et volare non potest. Hec est societas vulpis et lupi. Tertia demonum de qua Job. 18. Habitent in tabernaculo eius socii eius qui non est. hec societas catti et muris: carnificis et bouis. Quarta damnatorum. de qua. 2. Cor. 6. Que societas lucis ad tenebras: hec est societas incarceratorum in igne. Deinde cum dicit. Quia mihi licent etc. ponit quarta rationem talis. Omne illud quod ledit primum salutem vitandum est. sed comestio idolotritorum est huiusmodi. ergo vitanda est. Primo ostendit quod talis comestio comedenti non proficit. Secundo quod alteri ledit. ibi. Quia mihi licent etc. Dicit ergo. Quia mihi etc. quasi dicat. Si illos peccare videmus qui comedunt idolotritum non tamen dico cibos in se illicitos quod oia que ad escam pertinent mihi licent. Vel si omnia mihi licent sed non oia expediunt. i. adiunat me in cursu meo. Simile supra. 6. Omnia mihi licent. i. si omnia mihi licent sed non omnia edificant. primum sed ea que charitatis sunt supra. 8. Scientia inflat charitas edificat: et que non omnia edificant: nemo quod suum est querat tantum. Charitas enim non que sua sunt querit. infra. 13. sed quod alterius id est quod alter proficit. Sed beatus phil. 2. dicit. Omnes que sua sunt querunt. Audiendus est ergo aplos qui et docet verum et monet bonum. Docet verum duplex. s. expedientie sibi quia omnia licent sed non expediunt: et edificacionis alijs quia omnia licent sed non omnia edificant. Monet bonum duplex scilicet expedientie sibi. Nemo quod suum est querat et edificacionis alijs. Sed quod alteri.

Lectio sexta.

O mne quod in macello venit manducate nihil interrogantes propter conscientiam. Domini est terra et plenitudo eius. Si quis vocat vos infidelium ad cenam et vultis ire: omne quod vobis apponitur manducate: nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit hoc imolatum est idolis: nolite manducare propter illum qui indicauit et propter conscientiam. Conscientiam autem dico non tuam sed alterius. Ut quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conscientia. Si ego cum gratia participo quid blasphemor pro eo quod gratias ago.

Superius monuit cauere ab idolotritis et posuit rationes quadruplices sue monitionis. hic tertio docet modum cauendae a peccatis ostendendo quomodo licet edere et quomodo non. Primo ergo ostendit an liceat edere. Secundo quomodo non licet ibi. Si quis autem dixerit etc. Tertio quod in vitis debet attendere ibi. Siue ergo manducatis etc. In prima parte ponit duos casus in quibus licet idolotritum comedere. Primum quomodo comedit per se. secundum quomodo cum alijs ibi. Si quis autem infidelium etc. Vel primum quomodo necesse est idolis imolatum. secundum quomodo non licet proximi scandalum. In primo casu primo tangit comedendum licentiam. secundo comedendum post cautela ibi. Nihil interrogantes etc. Dicit ergo. De quod in macello venit. i. vendit etc. quasi dicat. Quia licet edere sed non expedit aliquando sic edere. De quod in macello venit. i. vendit manducate si vultis. Vis enim creatura dei bona et nihil reijciendum etc. 1. Thim. 4. Nec dico nihil interrogantes. s. an sit idolotritum vel non hoc propter conscientiam abstinentis

in epistolā I ad Corinthios X

Infirmi. Domini est terra. etc. Quasi dicat. Hoc secure potestis facere quia domini est terra et plenitudo eius. i. omnia quibus terra implet. Ps. Quia mee sunt omnes fere. etc. Ambro. Non potest esse immundū quod dñi est: sed omnes carnes sunt dñi ergo de se munde sunt et licite. Deinde de cū dicit. Si quis autē vocat. etc. ostendit quā licet comedere idolotita cū alijs qñ. s. danē in cōiuiuo et ignozatur ab infirmis q̄ sint idolis imolata. Abi implicatur quattuor expedientia cuiuslibet cōiuiui scz ne sit ipudens se ingerendo quod notat ibi. Si quis vocat vos: q̄ nō sit offendens in respiciendo quod notat ibi. Et vultis ire: q̄ nō sit operosus impediendo: quod notat ibi. De quod vobis apponit. q̄ nō sit indiscretus in loquendo: ibi. Nihil interrogantes. Dicit ergo. Si quis infidelis. i. gentiliū. Nā cū iudeis comedere phibitus est. 28. q. 1. c. oēs. vbi sic dicit. Dēs deinceps siue clerici siue laici iudeoz conuiuia vident: nec eos ad cōiuiuiū q̄ recipiat: qz iudei apud xpianos cibis cōibus nō vrant: indignū atqz sacrilegū est eoz cibos a xpianis sumi. Si quis ergo infidelis. i. gentiliū vocat vos ad cenaz et vultis ire. i. placet vobis inuitatio: oē comestibile quod vobis apponit manducate. Cōcesso est nō iussio. Luc. x. Manducate que vobis apponūt. Vos dico nihil interrogates an sit imolatum idolis vel nō. Et hoc ppter cōscientiā infirmozum. Deinde cū dicit. Si quis autē dixerit. etc. ostendit quādo nō licet comedere. Abi assignat triplices cām quare nō licet comedere. Primo ppter alterius cōsciam. Secundo ppter dānationē ppriā ibi. Et quid est libertas mea. etc. Tertio ppter imperitorū blasphemiam ibi. Si cum gratia participo. etc. Prima ratio talis est. Nihil faciendū ē scilicet quod ledat cōsciam eius qui facit: scilicet comestio idolotiti ē hmoi: ergo nihil tale est faciendū. Primo ergo pponit idolotiti cognitionē. Secundo dissuadet eius comestionē: ibi. Nolite manducare. etc. Tertio subdit huius rōnē ibi. Propter illū qui indicauit. Dicit ergo. Si quis autē dixerit etiā nō interrogauit: hoc ē imolatum idolis: nolite manducare. et hoc propter illū qui indicauit hoc ē imolatum idolis. ne scz credat te manducare sub veneratione idoli: nō q̄ cibis de se sit immundus. Ro. 14. Scio et cōfido in dño q̄ nihil cōe est per ipsum nisi illi qui existimāt aliquid cōe ē: sed etiā ppter cōscientiā alioz infirmoz. Cōsciam autē nō tuā q̄ firma est sed alterius scz infirmi. 2. Cor. 6. Memini dantes vllā offensionē. Deinde cū dicit. Et quid est libertas mea. etc. Ecce iā scda rō q̄ ē talis. Ad facit ad iudiciū dānatiōis. pprie vitandū ē: scz comestio idolotiti cū scandalo pximi ē hmoi: ergo talis comestio vitanda ē: et hoc est quod dicit. Et quod quasi dicat. Nolite manducare propter cōscientiā infirmi. Et quid est libertas mea. i. quod libere mihi ē iudicat ab aliena pscia. i. mihi sit dānabile propter psciam rōnē scādali: q̄st dicat si comedo cū alteri? scādalo sic ago vt reddā me dānabile. Mat. 18. Qui scandalizauerit vnū de pusillis istis expediat: et vt suspendatur mola asinaria etc. Et quod ergo sic ago: quasi dicat. Male ago. Deinde cū dicit. Si cum gratia participo etc. Ecce tertia rō talis. Cauendus est casus in blasphemiā et vituperiū aliozum: sed comedendo idolotitum cū scandalo comedo sic: ergo etc. Abi primo tangit modū edendi debiti: scdō nihilomin⁹ blasphemiā insipientiū ibi. Quid blasphemoz. Dicit ergo. Si ego cū gratia. i. cum gratiarum actione participo. i. comedo sic em̄ semper sumendus est cibus. Job. 6. Gratias agens bñdixit et fregit. Quid blasphemoz ab imperitis dicentibus? me idolatrare. Blasphemoz in q̄ pro eo q̄ gratias ago. id est q̄ grās agendo participo. Ro. 14. Non ergo blasphemetur bonum nomen vestrum.

Lectio septima

Sue ergo manducatis siue bibitis vel aliud quid facitis. oia in gloriam dei facite. Sine offensione estote iudeis et gentibus et ecclesie dei. sicut et ego pro oia omnibus placeo. nō querēs quod mihi vile ē. sed quod multis vt salui fiant.

Habito quā licet de idolotitis comedere et quā nō: hic ostendit quid in vtroqz debent intrudere et primo respectu dei quod debent querere eius gloriam. Scdō quid respectu pximi quod debet cauere ei⁹ offensā ibi. Sine offensione estote etc. In prima primo inducit actū multiplicē. Scdō persuadet actū intentionē debiti ibi. Oia in gloria dei etc. Dicit ergo. Sine ergo etc. q. d. Quia hec mala contingunt ergo siue manducatis siue bibitis que sunt oia necessitatis vel aliud quid facitis oia in gloriam dei facite et cum inuocatiōe creatoris: ea intentione vt deus laudet et glorificetur. Mat. 5. Sic luceat lux vestra corā hominibus etc. Col. 3. Omne quocūqz factis in verbo aut in ope omnia in gloria dei facite. Aug. Dec si recte fiunt laudes dei sunt. Nō ergo solū vox tua laudes dei: sed etiā opera tua cōcordent cū voce tua. Cū enim deus laudat de bono opere: deū laudas: et cū blasphemat deus de malo opere tuo deū blasphemas. Deinde cū dicit. Sine offensione estote etc. monet vt caueant ab offensa alioz et persuadet hoc primo verbo. scdō exēplo. ibi. Sicut et ego pro omnia etc. Abi ponit se in exemplū: primo pacifice cōuersatiōis. Scdō fructuose opationis ibi. Nō querens quod mihi vile etc. Tertio recte intētiōis ibi. Et salui fiant. Felix cui⁹ queratiō amabilis: opatio vtilis: intentio salubris. Dicit ergo. Sine offensione. etc. q. d. Et oia in gloriam dei fiant: sine offensione estote iudeis quod nō adorant idola: et ideo in tali comestione scādalizant: et gentibus qui adorant idola: et iō per huiusmodi comestionē in errore cōfirmant et ecclesie dei quantū ad infirmos in fide qui inde offendunt. Iudei sunt sub lege sed nō sub fide. gentes nec sub lege nec in fide: ecclesia dei et sub lege et in fide. Ro. 12. Si fieri potest quod ex vobis ē cui⁹ cibis hoib⁹ pacē habētes. Sicut et ego oib⁹ placeo tanq̄ querens sine scādalo. Ego in q̄ nō querens quod mihi vile est tantū: sed quod multis. Ecce optim⁹ modus placendi oibus si oim vtilitas nō priuat: comodū. pcuratur Charitas in q̄ nō querit q̄ sua sunt. Quod ē vtile in q̄ multis et hoc nō ad aliqz comodū tpale: sed ad hoc vt salui fiant. Phil. vl. Nō quero datū sed fructū. Notandū quod multa sunt que merito placere faciunt hoibus. Primum prudentia in cōsilijs: sicut aduocatus clienti. dū pensato: principi placet. Sen. 41. Placuit pharaoni consiliū et oibus seruis ei⁹. Eccl. 20. Vir prudēs placebit magnat. Scdō mūdicia i factis sicut cōiunx cōiungi infirmo vnti placet. psal. 2. Puer aurez samuel crescebat et psciebat placēs iā deo q̄ hominibus. Nō sic filij herili. Tertio pietas in suffragijs: sicut medicus infirmanti baculus seni placet. And. de sepultura Abner dicit scbi. Re. 3. Placuerūt eis oia q̄ fecit dauid etc. Quartū sapientia in verbis: sicut lumē viatoris: viroz visui placet. Jo. sue. 22. Placuit sermo cūctis audientibus. Eccl. 20. Sapientis in verbis producet seipm et hō prudens placebit magnatis. Quintū clemētia in risis: sicut sapor gustui melodia auri placet. scdō Paral. 10. Si placuerit populo huic et lenieris eos vobis clementib⁹ fuerit tibi oī tpe. Sextū fortitudo in bellis: sic pugil pductoris. miles picipi placet. Re. 18. Dixerit tui salui ad dauid. Ecce placet regi et oēs fui ei⁹ diligit te. Septimū largitas i beneficijs

in epistolā I ad Corinthios IX

bant in habitu: qz scz mulieres ad sacra misteria conueniebant capite nō velato. Secō arguit errorem in cōuentu. qz scz dum cōuenirēt ad sacra misteria cōtentionib⁹ vacabant ibi. Hec autē p̄cipio nō laudans. rē. Tertio quantum ad certū cibum: qz scz p̄ansi ad sacra misteria sumenda accedebāt ibi. Cōuenientib⁹ autē vobis. rē. Circa primū puo facit. p̄tio p̄mittit quoddā documentū ex quo sumit rō subsequēntis monitionis. Secō ponit monitionē ibi. **Dis autē vir orans. rē. Circa primū ponit triplicē cōparationē quaz p̄tia ē dei ad hominē dicens. Viri qz p̄cepta mea tenetis p̄ cōtrariū. Sz vt appareat vos irrationabiliter agere. Volo vos scire tanq̄ rem necesariā. fm illud *Exa. 5. Captiu⁹ ductus ē populus meus qz nō habuit sciam. Ad oīs viri caput xps ē. qd quidez dē fm similitudinē capitis naturalis in quo quatuor considerant. P̄tio quidē p̄fectio: qz cuz cetera mēbra vnū solū sensum habeant. i. tactū: in capite vigent omīs sensus. r. sicut in alijs viris inueniunt singule gracie. fm illud qd dicit infra. r. 2. Alij dāt p̄ sp̄s sermo sapie. alij sermo scie. rē. Sed in hoīe xpo ē plenitudo oīm gratiarū. Non enī ad mensuram dat et deus sp̄m vt dicit *Jo. 3. Secūdo in capite inuenit sublimitas: qz vt scz in hominē ē superi⁹ omnib⁹ mēbris. ita enī xps supeminet nō solū omnibus hoīb⁹ sed etiam oīb⁹ angelis. fm illud *Ephe. 1. Constituens illum ad dexterā suā in celestibus sup oīm p̄ncipatū r̄ p̄tēz r̄ infra. Et ip̄m dedit caput sup oīm eccliam. Tertio in capite inuenit influentia: qz scz quodammodo influit ceteris mēbris sensus r̄ morum. ita a capite xps in cetera membra ecclie motus r̄ sensus sp̄ualis deriuat. fm illud *Col. 2. Non tenens caput ex quo totū corpus p̄ nexū r̄ cōiunctiōe subministrat r̄ cōstruētū creuit in augmentū dei. Quarto in capite inuenit cōformitas nature ad cetera mēbra: r̄ similiter in xpo ad alios hoīes. fm illud *Phil. 2. In similitudinē hominū factus r̄ habitu inuentus vt homo. Secūda cōparationē ponit hominis ad hoīem cū dicit. Caput autē mulieris vir. Ad etiā fm p̄dicatā quatuor verificatur. Nam primo quidē vir est p̄fectior muliere nō solū q̄tum ad corpus: qz vt p̄bū dicit in libro de generatione animalum feia ē mascul⁹ occasional⁹: sed etiaz quantum ad aīe vigore. fm illud *Eccl. 7. Virū ex mille reperi vnūz mulierē ex oīb⁹ nō inueni. Secō qz vir naturaliter sup eminet fē. fm illud *Ephe. 5. Mulieres viris suis subiecte sint sicut dñō qm vir caput est mulieris. Tertio qz vir influit gubernādo mulierē. fm illud *Heb. 3. Sub vlri p̄tate eris r̄ ip̄e dñabit tui. Quarto vir r̄ feia confortatus sūt in natura fm illud *Gen. 2. Faciam⁹ ei adiutorium sicut sibi. Tertia cōparationē ponit dei ad dñm cuz dicit. Caput vero xpi de⁹. Est autē cōsiderandū qz nomē xps significat p̄sonā p̄dicatā rōne humane nature: r̄ sic hoc nomē de⁹ nō supponit solū p̄sonā p̄ris sed totā trinitatē a qua ī humanitate xpi sicut a p̄fectiori oīa bona deriuant r̄ cui humanitas xpi subiectē. Alio mō pot̄ intelligi fm qz hoc nomē xps supponit dictam p̄sonā rōne vite nature: r̄ sic hoc nomē deus supponit p̄sonam p̄ris que dicit caput filij. nō quidē fm maiorē p̄fectionē vel fm aliquā suppositionē sed solū originē r̄ fm cōformitatem nature: sicut in ps̄. dicit. Dñs dixit ad me filij me⁹ es tu ego hodie genui te. P̄nt autē hec mistice accipi p̄ ut in aīa ē quoddā sp̄uale cōiugliū. Mā sensualitas femine cōparat̄ rō vero viro p̄ quā sensualitas regi debet. Unde r̄ caput eius dicit vel potius rō inferiorē q̄ inheret tēporalibus disponēdis mulieri cōparat̄. viro autē rō superior que vacat cōtemplationi eternorum: que caput ī ferioz dicit: qz fm rōnes eternas sunt tēporalia disponēda. fm illud *Exo. 25. Inspice r̄ fac fm exemplar qd************

tibi in monte mōstratū est. Dicit autē caput viri xps: qz sola rō fm superiorē sui partem deo inheret.

Lectio secūda.

Omnis autē vir orans autē pphetans velato capite deturpat caput suum. Omnis autē mulier orans autē pphetans non velato capite deturpat caput suū. Unū est enim acsi decaluet. Mā r̄ si nō velat mulier: tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi aut decaluari: velet caput suū. Vir quidē nō d̄z velare caput suū qm̄ imago r̄ glia dei ē mulier autē gloriaviri ē.

P̄missō documento subiūgit amonitionē cuius rō sumit ex documento p̄dicto: r̄ circa hoc duo facit. P̄tio mo ponit amonitionē ex pte viri. Secō ex pte mulieris. Ibi. **Dis autē mulier rē. Dicit ergo p̄tio. dicitur ē qz caput mulieris ē vir. Dis autē vir orans aut pphetans velato capite deturpat caput suū. Circa qd cōsiderandū ē qz quilibet hō iudici assistens suā cōditionē v̄ dignitatem debet p̄ferri r̄ p̄cipue assistens deo q̄ ē oīm iudex. r̄ iō q̄ deo assistit ordinatissime r̄ puenientissime se genere debent. fm illud *Eccl. 4. Custodi pedē tuū ingrediēs domū dei. Dupliciter autē hō deo assistit. Vno mō humana in deū referens qd quidē fit orando. fm illud *Eccl. 39. In cōspectu altissimi deprecabit aperiet os suū in oratione r̄ p̄ delectis suis deprecabit. Alio mō diuina ad hominē referens qd quidē fit pphetando. fm illud *Joel. 2. Et fundam sp̄m meū sup oīm carnē r̄ pphetabunt filij vestri. Unde signanter ap̄ls dicit. Vir orans r̄ pphetans his enim duob⁹ modis vir deo tanq̄ iudici vel dño assistit. Dicit autē pphetans dupliciter. Vno mō inquantū hō alijs annūciat q̄ ei diuinitus reuelant. fm illud *Za. primo. Zacharias pater ei⁹ impletus ē sp̄s sancto r̄ pphetavit dicens. Bñdicit⁹ dñs de⁹ isrl rē. Alio modo dicit hō pphetans in q̄ntū p̄fert ea que sunt alijs reuelata. vnde illi qui in ecclesia dicunt pphetias vel alias sacras scripturas legunt dicunt pphetātes. Et sic iacet p̄tur infra. 14. Qui pphetat r̄ ecclesiā edificat. Et ita etiā hic accipit. Pertinet autē ad dignitatē viri vt infra patebit. carere velamē capitis. r̄ iō dicit qz oīs vir orans aut pphetans velato capite deturpat caput suū. i. rē iōz uenientē sibi agit. Sicut enī in corpe pulchritudo dicit ex debita p̄portione mēbroz in cōuenienti claritate vel colore: ita in actib⁹ hūanis d̄ pulchritudo ex debita p̄portione verboz vel factoz in quib⁹ lumē rōnis resplesdet. Un̄ r̄ p̄ oppositū turpitudine intelligit qm̄ p̄tra rōem aliquid agit r̄ nō obseruat debita p̄portio in verbis et factis. Unde supra. 7. dicitū ē. Si quis turpez se videri existimat sup virgine sua qz sit supadulta. Sed p̄tra hoc obijciē. Mā multi velato capite in ecclesia orant absqz oī turpitudine secretius orare volētes. Dicendū est autem qz duplex ē oīo. Vna puata quā. s. q̄s deo offert in p̄pria p̄sona. Vna publica quā q̄s offert deo ī p̄sona totius ecclesie: vt p̄z in orōnib⁹ q̄ in ecclesia p̄ sacerdotes dicit r̄ de talib⁹ orōnib⁹ ap̄ls hic intelligit. **Itē obijciē de hoc qz dicit glo. qz pphetas d̄ scripturas referas r̄ fm hoc ille q̄ p̄dicat pphetat. Episcopi autē p̄dicant capite tecto mitra. Sz dicendū ē qz ille qui p̄dicat vel docet in scholis ex p̄pria persona loquitur. Unde r̄ apostol⁹ *Ro. 2. nominat euangelium suum scz propter industriā qua vtebatur in p̄dicatione euangelij: sed ille qui sacram scripturam in ecclesia recitat. puta legendo lectionem*********

Explanatio sancti Thome

vel epistolam vel euangelium: ex persona totius ecclesie loquitur. Et de tali prophetante intelligit quod hic aplos dicit. Sed tunc remanet obiectio de his qui cantant psalmos in choro capite tecto. Sed dicendum quod psalmi non cantantur quasi ab uno singulariter se deo presentante: sed quasi a tota multitudine. Deinde cum dicit. **Dis autem mulier. etc.** ponit ammonitionem quantum ad mulieres dicens. **Omnia autem mulier orans aut prophetans ut supra. non velato capite quod repugnat propter conditionem eius deturpat caput suum. i. rem inconuenientem facit circa sui capitis detectionem. Sed contra hoc obijcit quod aplos dicit. i. thi. 2. Docere in ecclesia mulieri non permitto. Quo ergo conuenit mulieri ut oraret aut prophetet publice oratione aut doctrina. Sed dicendum est hoc intelligendum esse de orationibus ac lectionibus quas mulieres in suis collegiis proferunt. Deinde cum dicit. **Unus est enim. etc.** probat admonitionem predictam. Et primo inducit probationem. Secundo probat obiectio iudicium auditoribus committit ibi. **Ad ipsi iudicate. etc.** Circa primum duo facit. primo inducit probationem. Secundo excludit obiectio ibi. **Veritatem neque vir. etc.** Circa primum ponit triplicem probationem. quarum prima sumitur per comparationem ad humanam naturam. Secunda per comparationem ad deum. ibi. **Vir quidem non debet. etc.** Tertia per comparationem ad angelos cum dicit. **Et propter angelos. Circa primum considerandum est quod natura que ceteris animalibus prouidit auxilia sufficientia vite hominibus prouidit ea imperfecta. ut per rationem arte versus manu sibi ea profectent: sicut thauris dedit cornua ad defensionem. homines autem arma defensionis sibi preparant manuali artificio rationis: et inde est quod ars imitat naturam et perficit ea que natura facere non potest. Sic igitur ad tegumentum capitis natura homini dedit capillos: sed quod hoc tegumentum insufficientiens est per artem preparat homo sibi aliud velamen. Et adeo igitur ratio esse videtur de velamine naturali capillorum et de velamine artificiali. Naturale autem est mulieris quod comam nutriat. Habet enim ad hoc dispositionem nature et ulterius inclinatio quedam inest mulieribus ad comam nutriendam. In pluribus enim hoc accidit quod mulieres magis student ad nutriendam comam quam viri. Et dicitur ergo conditioni mulierum conueniens esse quod magis utantur velamine capitis quam viri. Circa hoc ergo tria facit. Primo ponit conuenientiam velaminis naturalis et artificialis dicens. **Dicitur est quod mulier non velans caput deturpat caput suum: vnus est enim. s. vnus rationis priuari s. velamine artificiali. ac si decaluet. i. ac si priuetur naturali velamine capillorum quod in pena quibusdam predicat. Esa. 3. Decaluet dominus verticem filiarum sion et crines earum nudabit. Secundo dicit ad inconueniens dicens. **Nam si non velatur mulier tondeatur. quasi dicat si abijcit velamen artificiale abijciat pari rationem etiam naturale quod est inconueniens. Sed contra hoc videtur esse quod sanctimoniales tondentur. Ad quod dupliciter potest responderi. primo quidem quod ex hoc ipso quod votum viduitatis vel virginis tatis assumunt christo desponsante. promouentur in dignitate virile: ut pote liberate a subiectione viro et immediate christo coniuncte. Secundo quod assumunt penitentiam lamentum religionem intrantes. Est autem consuetudo viris quod tempore luctus comam nutriant quasi hec sit sue conditioni conueniens. mulieres autem contrario tempore luctus comam deponunt. Unde dicitur **Iere. 7. Capillum tuum tonde et proice: sive indirectum planctum. Tertio concludit propositum dicens. Si vero turpe. i. indecens est mulieri tonderi aut decaluari. i. priuari naturali velamine arte vel natura: velat caput suum vtens. s. velamine artificiali. Deinde cum dicit. **Vir quidem. etc.** ponit secundam probationem que accipit per comparationem ad deum. Et primo**********

inducit probationem. Secundo probat quod supposuerat. **Non enim est vir. etc.** Dicit ergo primo. **Dicitur est quod turpe est mulieri tonderi sicut et non velari: viro autem non est turpe: cuius ratio est hec. Vir quidem non debet velare caput suum quia est imago et gloria dei. Per hoc autem quod dicitur: est imago dei: excluditur quorundam error dicentium quod homo solum est ad imaginem dei non autem est imago: cuius contrarium hic aplos dicit. Dicebant autem quod solus filius est imago: sicut illud **Colo. 1. Qui est imago inuisibilis dei. Est ergo dicendum quod homo imago dei dicitur et ad imaginem. Est enim imago imperfecta: filius autem dicitur imago non ad imaginem: quod est imago perfecta. Ad cuius evidentiam considerandum est quod de ratione imaginis in comuni duo sunt. primo quidem similitudo non in quibuscumque: sed vel ipsa specie rei sicut homo filius assimilatur patri suo. Vel in aliquo quod sit signum speciei: sicut figura in rebus corporalibus. Unde qui figuram equi describitur dicuntur imaginem eius depingere. Et hoc est quod dicitur dilatus in libro de synodis quod imago est species indifferens. Secundo requiritur origo. Non enim duorum hominum qui sunt similes species vnus imago alterius dicitur nisi ex eo oriatur sicut filius a patre. Nam imago dicitur ab exemplari. Tertio ad rationem perfectae imaginis requiritur equalitas. Quia igitur homo sicutur deo sicut memoriam: intelligentiam et voluntatem metis quod pertinet ad speciem intellectualis nature: et hoc habet a deo: dicitur esse dei imago: quod tamen deest equalitas est dei imago imperfecta. Et ideo dicitur ad imaginem sicut illud **Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram: Sed filius qui est equalis patri est imago perfecta non autem ad imaginem. Considerandum est etiam quod gloria dei dupliciter dicitur. Vno modo qua deus in se gloria sui est: sic homo non est gloria dei sed potius deus est gloria hominis. sicut illud **ps. Tu domine susceptor meus es: gloria mea. Alio modo dicitur gloria dei claritas eius ab eo deriuata. sicut illud **Exo. 16. Gloria domini impleuit illud. Et hoc modo hic dicitur quod vir est gloria dei in quantum claritas dei immediate super virum refulget. sicut illud **ps. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Deinde cum dicit. Mulier autem. etc.** ponit id quod est ex parte mulieris dicens. **Mulier autem est gloria viri. etc.** quod claritas mulieris deriuata a viro. sicut illud **Gen. 2. Hoc vocabitur virago quoniam de viro sumpta est. Sed contra hoc obijcit quod imago dei attenditur in homine sicut in quo non est oratio maris et femine. Vel dicitur **Colo. 3. Non ergo magis debet dici quod vir dicitur imago dei quam mulier. Dicendum est autem quod vir dicitur hic specialiter imago dei sicut quodammodo exteriora. s. quod vir est principium totius sui generis: sicut deus est principium totius vniuersi: et quod de latere christi dormientis in cruce fluxerunt sacra sanguinis et aque a quibus fabricata est ecclesia. Potest etiam quod ad interiora dicitur quod vir specialiter dicitur imago dei sicut in quantum in eo ratio magis viget. Sed melius dicendum est quod aplos signanter loquitur. Nam de viro dicitur quod vir imago et gloria dei est: de muliere autem non dicitur quod est imago et gloria viri: sed solum quod est gloria viri ut deest intelligi quod est imago dei cuius est viro et mulieri: est autem gloriam dei immediate proprium est viri. Restat autem considerandum propter quod vir non debeat velare caput sed mulier. Ad quod dupliciter accipi potest. Primo quidem quod velamen quod capiti supponitur designat partem alterius super caput existentis ordine nature: et ideo vir sub deo extrinsecus non debet velamen habere super caput ut ostendat se immediate deo subesse. mulier autem debet velamen habere. ut ostendat se deum alteri naturaliter subesse. Unde cessat obiectio de seruo et subdito: quod hec subiectio non est naturalis. Secundo ad ostendendum quod gloria dei non est occultanda sed reuelanda. gloria autem hominis est occultanda. vnde in **ps. Dominus non nobis: sed nos tuis dominus gloria****************

in epistolā I ad Corinthios XI

Lectio tertia.

Non enim vir ex muliere est. s; mulier ex viro. Et enim non est creatus vir propter mulierem. sed mulier propter virum. Ideo debet mulier velamen habere super caput suum. et propter angelos. Veritatem neque vir sine muliere neque mulier sine viro in domino. Nam sicut mulier de viro ita et vir pro muliere. Omnia autem ex deo. Vos ipsi iudicate. decet mulierem non velata orare deum. Nec ipsa natura docet vos. Vir quidem si comam nutriat ignominia est illi. mulier vero si comam nutriat gloria est illi. quoniam capilli pro velamine et dati sunt. Si quis autem videtur contentiosus esse non talem consuetudinem non habemus neque ecclesia dei.

Premiserat apulus quod mulier est gloria viri: quod hic probare intendit. Et circa hoc tria facit. Primo ponit probationem. Secundo assignat rationem eius quod dixerat ibi. Et enim non est creatus etc. Tertio infert conclusionem intentam ibi. Ideo debet etc. Circa primum considerandum est quod sicut supra dictum est. mulier dicitur gloria viri pro quanda derivatione et ideo ad hoc probandum subdit. Non enim prima scilicet rerum conditio vir est ex muliere scilicet formatur. sed mulier ex viro. Dicitur enim gen. 2. Quod edificavit dominus deus costam quam tulerat de adam in muliere. De viro autem dicitur formavit dominus deus hominem de limo terre. Deinde de cu dicit Et enim etc. Assignat rationem eius quod dixerat. Ad cuius evidentiam considerandum est talis ordo perfecti et imperfecti quod imperfectum in vno et eodem subiecto prius est tempore quam perfectum. Prius enim aliquis homo est puer quam vir simpliciter tamen perfectum est prius imperfecto etiam tempore. Nam puer producit ex viro. Hec igitur est ratio quare mulier perfecta est ex viro quod perfectior est muliere quam ex hoc probat apostolus quod finis est perfectior eo quod est ad finem vir autem est finis mulieris. Et hoc est quod dicit. Et enim non est creatus vir propter mulierem sed mulier propter virum in adiutorium scilicet generationis: sicut patiens est propter agens et materia propter formam. Unde dicitur gen. 2. Non est bonum hominibus esse solum: factam est adiutorium simile sibi. Deinde cu dicit Ideo debet etc. Infert conclusionem intentam dicens: Ideo scilicet quia vir est ymago et gloria dei: mulier autem est gloria viri. mulier debet habere velamen super caput suum quando scilicet deo assistit orando vel propter agendo. ut per hoc ostendatur quod non immediate subdit deo. sed subijcit etiam viro sub deo. hoc enim significat velamen quod capiti superponitur. Unde alia littera habet quod mulier debet habere potestatem super caput suum et idem est sensus. Nam velamen est signum potestatis sicut quod in psalms dicitur. Imposuisti homines super capita nostra. Deinde cu dicit. Et propter angelos etc. Assignat tertiam rationem quam sumitur ex parte angelorum dicens: Et etiam mulier debet habere velamen super caput suum propter angelos. Quod quidem dupliciter intelligi potest. Uno modo de ipsis angelis celestibus qui conventus fidelium visitare creduntur. precipue quando sacra mysteria celebrantur. Et ideo tunc tam mulieres quam viri ad reverentiam eorum honeste et ordinate se debent habere sicut in illud psalms. In conspectu angelorum psallam tibi. Alio modo potest intelligi sicut quod angeli dicuntur sacerdotes in quantum divina populo annuntiant sicut in illud 2. Cor. 2. Labia sacerdotis custodiant scientiam et legem requirent ex ore eius quod angelus

domini exercituum est. Debet ergo mulier velamen habere semper in ecclesia propter angelos id est propter sacerdotes duplici ratione. Primo quidem propter eorum reverentiam ad quam pertinet quod mulieres coram eis honeste se habeant. Unde dicitur Eccl. 7. Honora deum ex tota anima tua et honorifica sacerdotem illum. Secundo propter eorum cautela ne scilicet ex conspectu mulierum non velata ad concupiscentiam provocentur. Unde dicitur Eccl. 9. Virgines ne aspicias ne forte scilicet valzeris in decore illius. Aug. autem aliter exponit predicta. Ostendit enim quod tam mulier quam vir est ad ymaginem dei per hoc quod dicit ephes. 4. Renovamini spiritu mentis vestre et induite novum hominem qui renovatur in agnitione dei sicut ymaginem eius qui creavit eum ubi non est masculus et femina. Et sic patet quod ymago dei attenditur in homine sicut spiritum in quo non est differentia masculi et femine. et ideo mulier est ymago dei sicut et vir. Ex ipse enim dicit gen. 1. quod creavit deus hominem ad ymaginem suam masculum et feminam creavit eos. et ideo Aug. dicit hoc esse intelligendum in spirituali coniugio quod est in anima nostra in qua sicut supra dictum est sensualitas vel etiam inferior ratio se habet pro modum mulieris. ratio autem superior per modum viri in qua attenditur ymago dei. et sicut hoc mulier est ex viro et propter virum quod administratio rerum temporalium vel sensibilibus cui intendit inferior ratio vel etiam sensualitas debet deduci ex contemplatione eternorum que pertinent ad superiorem rationem et ad ea ordinari. et ideo mulier dicitur habere velamen vel potestatem super caput suum ad significandum quod circa temporalia dispensanda debet homo cohibitionem quandam et reservationem habere ne ultra modum homo progrediat in eis divilgendis. que quidem cohibitio circa amorem dei adhiberi non debet cum preceptum sit de utro. 6. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. Nam circa desiderium finis non apponitur mensura quam necesse est apponi circa ea que sunt ad finem. Vnde dicitur enim sanitate inducit quanto perfectior potest. non tamen dat medicinam quanto maior potest. sed secundum determinatam mensuram. Sic vir non debet habere velamen super caput. Et hoc debet propter angelos sanctos. quia sicut in gloria dicitur grauita est sanctis angelis sacra et pia significatio. Unde et Aug. dicit. 19. de civitate dei quod demones allicuntur quibusdam sensibilibus rebus. non sicut animalia cibis sed sicut spiritus signis. Deinde cu dicit Veritatem neque vir etc. excludit dubitationem que posset ex dictis oriri. Quia enim dixerat quod vir est gloria dei. mulier autem est gloria viri. posset aliquis credere vel quod mulier non esset ex deo vel quod non haberet potestatem in gratia. Unde primo hoc excludit dicens: Licet mulier sit gloria viri qui est gloria dei. verum tamen neque vir est in domino id est a domino productus sine muliere. neque mulier sine viro. virumque enim deus fecit sicut illud gen. 1. Masculum et feminam creavit eos. Vel aliter. neque vir est sine muliere in domino id est in gratia domini nisi in Iesu christo. neque mulier sine viro quod uterque pro gratia dei saluatur sicut in illud gal. 3. Quicumque in christo baptizati estis christum induistis. Et postea subdit. Non est masculus neque femina sed differens in gratia christi. Secundo assignat rationem dicens: Nam sicut in prima rerum institutione mulier est de viro formata. ita et in subsequentibus generationibus vir pro muliere productus est sicut illud Job. 14. Homo natus de muliere. Nam prima productio hominis fuit sine viro et muliere quoniam deus formavit hominem de limo terre. eam de costa viri. ut ibidem legitur. Tertia autem est ex viro et muliere sicut abel natus est ex adam et eua ut legitur gen. 4. Quarta autem est ex muliere sine viro christi ex virgine sicut illud gal. 4. Misit deus filium suum factum ex muliere. Tertio ostendit rationem esse contententem dicens: Omnia autem ex deo quod scilicet et hoc ipsum quod mulier primo fuit ex viro. et hoc quod postmodum vir est ex muliere est ex operatione divina. Unde ad deum pertinent tam vir quam mulier. Cuius dicit 2. Cor. 11.

Explanatio sancti Thome

Et ipso et p ipm et in ipso sunt omnia. **¶** Deinde cu dicit
Cōsipsi iudicate etc. committit iudiciū eius qd dixerat au-
ditoribus. Et circa hoc duo facit. Primo committit iudiciū
um rationabilibus auditoribus ibi. Si q̄s autē videt etc.
Circā primū quatuor facit. Primo committit auditoribus
iudiciū eius qd dixerat more eius q̄ cōfidit se sufficienter
probasse dicens: Cōsipsi iudicate etc. Pertinet em̄ ad bo-
num auditore iudicare de auditis. In dicit Job. 6. No-
quentes id qd iustū est iudicate. Et. 12. Nōne auris v̄ba
v̄iudicat. Secundo pponit sub q̄stione id de quo debet
esse iudiciū dicens: Decet mulierē nō velatā orare deum
hoc p̄hibetur. 1. Pe. 3. vbi dicit quaz sit nō exteri⁹ ca-
pillatura. Tertio ostendit vnde debeāt sumere suū iudi-
cium. quia ab ipa natura et hoc est qd dicit. Nec ipa natu-
ra docet vos. Et vocat hie naturā ipam inclinationē natū-
ralē q̄ inest mulieribus ad nutriendū comā q̄ est naturale
velamē nō aut viris. Quē qdē incliatio naturalis eē ostē-
ditur qz in plurib⁹ inuenit. oportet aut ab ipa natura do-
ceri. quia est dei opus. sicut in pictura instruitur aliquis
artificio pictoris et ideo p̄tra quosdā dicit. Esa. 24. Trās-
gressi sunt leges mutauerūt ius: dissipauerūt sedes sem-
piternū id est ius naturale. Quarto aut a natura sumit ra-
tionē et p̄mo ponit id qd ē ex pte viri dicens: q̄ vir quidē
si comā nutriat more mulieris ignominia est illi id est ad
ignominia ei reputat apud plures homines. qz p hoc vi-
detur muliebrius esse. Et ideo Eze. 44. dicit. Sacerdo-
tes comā nō nutriant. Nec est instantia de quibusdā q̄ in
veteri lege comā nutriant. qz hoc erat signū q̄ tūc erat
positū in lectiōe veteris testamēti vt dicit. 2. cor. 3. Se-
cundo ponit id qd est ex pte mulieris dicens: Mulier et si
comā nutriat gloriā est illi. quia videtur ad ornatus eius
primere. Unde dicit. Can. 7. Come capitis eius sicut pur-
pura regis. **¶** Et assignat cōsequētē rationē cū dicit. Quā
capilli dati sunt ei salicet mulieri p velamē. et ideo eadē
ratio ē de capillis nutritiōis et de velamine artificiali ap-
ponendo. Can. 4. Capilli tui sic grex caprarū etc. **¶** Deinde
de cum dicit. Si quis autē vir etc. Cōprimat p̄teruos aus-
ditores dicens: Si quis autē videtur p̄tenciosus esse vt
scilicet rationibus p̄dictis nō acq̄scat sed cōfidentia cla-
moris veritatē ipugnet qd p̄tinet ad cōtentionē vt Amb.
dicit p̄tra id qd dicit Job. 6. Respōdete obsecro absq̄ cō-
tentione. Et puer. 20. Honor est ei qui separat se a cōtē-
tionibus. Hoc sufficit ad cōprimendū talē. qz nos iudei
in xpm credentes talē cōsuetudinē nō habemus scz qz mu-
lieres orant nō velato capite neqz etiāz tota ecclesia dei p̄-
gentes diffusa. Unde si nulla esset ratio hoc solū deberet
sufficere ne aliquis ageret p̄tra cōmunē eccleie cōsuetudinē.
Dicit em̄ in ps. Qui habitare facit vni⁹ moris i do-
mo. Unde aug. dicit in eplā ad casulanū qz oib⁹ in q̄b⁹ ni-
hil certi diffinit sacra scriptura. mos ppli dei atqz instituta
maior p lege habenda sunt.

Lectio quarta.

Hoc aut p̄cipio nō laudās qz nō i me-
lius s̄z i deteri⁹ p̄uenitis. Primū qdē
cōueniētib⁹ vob i eccliaz: audio scis-
suras esse inter vos et ex pte credo. Nā opoz-
tet et hereses esse: vt et q̄ p̄bati sūt māifesti si-
ant i vob. Cōueniētib⁹ ergo vob in vniū iam
nō ē dñica cenā māducare. Unusq̄sqz em̄ su-
am cenā p̄sumit ad māducādū. Et ali⁹ qdēz
esurit. ali⁹ at ebri⁹ ē. Nūqd domos nō habe-
tis ad māducādū et bibēdū: An eccliaz dei cō-

temnitis: et cōfūdītis eos q̄ nō habēt. Quid
dicā vob. Laudo vos: in hoc nō laudo.

Postq̄ aplūs redarguit cōtenciosos de eoz errore in bas-
bitu. qz scz mulieres ad sacra misteria p̄ueniebant capite
nō velato. p̄sequē arguit eoz errorem de scissuris in p̄uētū.
qz scz dū cōuenirēt ad sacra misteria p̄tentionib⁹ vacabant
Et p̄mo tāgit eoz defectus in generali. Scdo in speciali
ibi. Primū qdē etc. Dicit q̄ p̄mo. Hoc at qd dicit ē supra
qz mulieres velate sint in eccliaz p̄cipio vt sic tripl⁹ eos
diceret ad h̄mōi obfuitiā. P̄mo qdē rōe. Scdo p̄fuitiā
vine. Tertio p̄cepto qd solū sine alijs necessitate iducery
puer. 3. Custodi p̄cepta mea et viues. Et Eccl. 4. d̄z. Si
nicul⁹ triplex difficile r̄p̄it. Nō laudās s̄z magis vitupās
qz p̄uenitis in eccliaz nō in meli⁹ sicut deberet eē. s̄ in de-
terius ex culpa v̄ra. Pia em̄ aialia gregalia. puta colūbe
grues. oues. nāfali instinctu in vniū p̄uenit vt sit eis cor-
poraliē meli⁹. **¶** Nō et hō cum sit aial gregale v̄ sociale. vt
p̄bus p̄bat s̄z rōem agere debet vt multi in vniū cōueni-
ant. p̄pter aliq̄ melius. sicut in reb⁹ sc̄larib⁹ mlti in vniū
tate ciuitat⁹ p̄ueniūt vt sit eis meli⁹ sc̄larit scz p̄p̄ securi-
tate et sufficientiā vite. Et ideo fideles in vniū p̄uenire de-
bent p̄pter aliq̄ meli⁹ sp̄iale fm̄ illd ps. In p̄ueniēdo po-
pulos in vniū reges vt fuit dño. Et alibi. In p̄silio ius-
tozū et p̄gregatiōe magna opa dñi. S̄z isti in deteri⁹ con-
ueniebāt. p̄pter culpas q̄s commitebāt dū cōuenirēt. Esa. 1.
Iniq̄ sūt cet⁹ v̄ri. Eccl. 21. Stuppa collecta sinagoga pec-
cantū. **¶** Deinde cū dicit. Primū qdē etc. P̄dit in specia-
li quō in deteri⁹ p̄uenirēt. Et p̄mo p̄dit iudiciū culpe di-
cens p̄mū qdē in cetera scz qz in deteri⁹ cōuenitis p̄ueni-
tibus vob in ecclia audio scissuras eē in vob scz p̄ p̄tenti-
ones q̄s exercebāt. Nō qdē ecclie nō p̄uenit q̄ in vnitate cō-
stituit fm̄ illd eph. 4. Unus corp⁹ et vn⁹ sp̄s sicut vocati
estis in vna spe vocatiōis v̄re. Hoc em̄ p̄dicit. Esa. 22. Scis-
suras ciuitat⁹ dāuid videbitis qz multiplicatē sūt. Dicit at
glo. qz dicit qd p̄mū ostendit qz p̄mū malū est dissensio vniū
cetera oriunt vbi em̄ est dissensio nihil rectū est. S̄z cōtra
videt eē qd d̄z. Eccl. 10. Intitū oīs pcti supbia et. 1. tibi. vl.
Radix oīm maloz cupiditas. Dicit dū ē aut qz hec aucto-
ritates loquūt q̄ tū ad pctā p̄sonalia singlarū hominū qz
rū p̄mū ē supbia ex pte auerisōis et cupiditas ex pte p̄uer-
sionis. S̄z glo. h loquit de pctis mltitudinis inē qz p̄mūz
ē dissensio p̄ quā soluit rigor disciplinē. **¶** Nō d̄z. Jac. 3. Abi
est zelus et p̄tētio ibi incōstātia et omne op⁹ p̄raui. Secūdo
p̄dit creditat⁹ auditorū cū dicit. Et credo ex pte id ē qz
ad aliq̄ v̄m q̄ erat ad p̄tentionē p̄ni. fm̄ illd qd dixerat
s. 1. Cōtētiōes sūt in vob. Hoc aut d̄ico qd vniūsqz v̄z
dicit. ego qdēz sū pauli. ego appollo. ego x̄o cephe. Alij
x̄o nō erāt p̄tenciosi ex qz p̄sona ibi subdit. Ego aut x̄pi.
Nō et. Can. 2. d̄z. Sic liliū inē spinas sic amica mea inē fi-
llas. id ē boni inē malos. Tertio assignat rōez sue credū a
litas dicit: Nā opozt nō solū quacūqz scissuras s̄z etiāz
hereses eē. Vbi duo p̄siderāda sunt. P̄mo qd sit heresis
Scdo quō oportet hereses eē. Circa p̄mū sc̄dū qz sicut
Myro. dicit sup eplaz ad gal. heresis grece ab electiōe di-
cit. qz scz eā sibi vniūsqz eligat disciplinā quā putat esse
meliorē. Et q̄ duo accipi p̄nt. P̄mo qdē qz de rōe heresis
est qz aliq̄s privatā disciplinā sequat q̄n p̄ electionē p̄p̄i
am nō aut disciplinā publicā q̄ diuinitus tradit. Scdo qz
hūc discipline aliq̄s p̄tinaciē inheret. Nā electio firmā
ipoztat inhesionē. et ideo heretic⁹ d̄z q̄ sp̄nēs disciplinā
fidei q̄ diuinit⁹ tradit p̄tinaciē p̄p̄riū errorem sectat. Per-
tinet aut aliq̄ ad disciplinā fidei dupl⁹. Uno mō directe
sicut articuli fidei q̄ p se credēdū p̄ponūt. Unde error circa
hos fm̄ se facit heretic⁹ si p̄tinacia assit. Nō p̄nt aut a tū
errore. p̄pter simplicitatē aliquā excusari p̄cipue q̄tū ad ea

in epistolā I ad Corinthios XI

de qb' ecclesia solennizat et q' coit' versant' in ore fidelium. sicut miseru' trinitatis natiuitas xpi et alia hmoi. Quedā dō indirecte p'ntet ad fidei disciplinā in q'ntu' scz ipa nō p'ponunt' vt p'p' se credē dā s' ex negatiōe eoz seqt' aliqd' p'riu' fidei sicut si neget' ysaac fuisse filius abrae. sequit' aliqd' cōtrariū fidelis sacra scripturā p'tinere aliqd' falsū. Ex istib' aut' nō iudicat' aliq's heretic' nisi adeo p'tinacit' p'seueret q' ab errore nō recedat etiā viso qd' ex hoc sequat'. sic igit' p'tinacia q' aliq's cōtēnit' in his q' sunt fidei directe v' l'idi recte subire iudiciū ecclie facit hoīem hereticū. tal' at' p'tinacia p'cedit ex radice sup'bie q' aliq's p'fert sensū suū tot' ecclie. In ap's dicit' i. ad thi. 6. Si q's alit' docet' et nō acq' scit' san' s'monib' dñi n'ri ihu xpi. et ei q' s'm pietatē ē doct'ine sup'bus est nihil sciēs s'z languēs circa q'stiōes et p'ugnās x' d'vōū. **S**cdō p'viderādū ē quō oporteat hereses p'cuti. Si enī oportunū ē hereticos esse. videt' q' sint cōmēdabiles et nō sint extirpādi. S'z dicit' dū ē q' dupl' de aliq' d' q' oportet illō ēē. Anō mō ex intētiōe illi' q' hoc agit p'ra si dicam' q' oportet iudicia ēē. q' s'z iudices iudicia exercētēs intēdit' iusticiā et pacē in reb' hūanis p'stituere. Alio mō ex intētiōe dei q' ēt mala ordiat' in bonū sicut p'se cutiōe tyrānoy ordinauit in gl'iam mariz. An Aug. dicit' in encheridion q' de' ē adeo bon' q' nullo mō p'mitte ret fieri aliqd' malū: nisi eēt adeo potēs q' de quolib' malo possit ellicere bonū. et fm hoc dicit' Mat. 18. Necesse ē vt veniat scādala. verūtamē vt hō illi p' que scādalu' veniunt. et fm hoc b' dicit' ap's q' oportet hereses ēē ex eo q' de us malicia hereticoy ordinauit in bonū fidelium. Et hoc dicit' p'mo qdē ad maiore declarationē veritat'. An dicit' aug. in glo. ab aduersario mora q'stio discendi existit occasio. Multa q'ppe ad fidē catholicā p'tinētia dū hereticoy calidā inquietudine excogitatur vt aduersus eos de fedi possint: et p'vident' diligēt' et intelligunt' clari: et p'dicant' in stanti'. An et puer. 27. Ferrū ferro acuit' et hō exacuit' facie amici sui. Scdō ad māifestādā s'firmitatē fidei i his q' recte credūt. Et hoc est q' b' subdit' ap's. At q' p'bat' id ē approbat' sunt a deo. māifesti s'nt in vobis id est int' vos Sap. 3. Tan q' aurū in fornace p'bavit illos. Deinde cū dicit' Cōuenientib' q' vob' rē. redarguit eos de r'tio des lictō. q' s'z peccabāt in modo r' ordie sumēdi eoz xpi. Et p'or totū qd' sequit' dupl' exponit. Scdm at' p'mā expo s' sitionē redarguunt de hoc q' eoz xpi p'ra accipiebant. Circa hoc ergo quatuor facit. P'rio p'or detrimētū qd' scurebāt. Scdō p'or culpā ibi. Anusq'sq's em' rē. T'rtio inq'rit de causa culpe ibi. Nunqd' domos rē. Quarto cōcludit eoz vitupatiōes ibi. Quid dicit' vob' rē. Dicit' q' p'mo ita. Cōuenientib' vob' scissure s'nt int' vos. Ergo cōuenientib' vob' in vnu' corp'e nō aīo. Jā ad hoc aduenist' qd' nō est id est nō licet v' nō cōpetit vob' dñicā cenā manducare id est sumere eucharisticē sacramētū qd' dñs in cena discipul' dedit. Hoc ē sacramētū vt aug. dicit' sup' Jo hānem est sacramētū vnitat' et charitat'. Et ideo nō cōpetit dissentientib' Can. 5. Comedite amici et bibite et i' ebiāmi charissimi. Al' mel' p'or referri ad ea q' sequunt'. vt sit sensus. Nō solū cōuenientib' vob' scissure s'nt int' vos sed cōuenit vobis cōuenientib' id est in p'nti hoc determinatū habetis q' nō ē id ē nō licet vobis dñicā cenā māducare ad quā p'ra accedit'. Quia em' dñs discipul' suis post cenā hoc sacramētū tradidit vt legit' Mat. 26. volebāt etiā corinthij post cōmunez cenā s'ere eoz xpi. S'z dñs hoc rōnabilt' fecit. p'p' tria. P'rio qdē q' ordie cōgruo figura p'cedit veritatē. Agn' aut' paschal' erat figura siue vmbra hui' sacramēti Et ideo post cenā agni paschal' xps hoc sacramētū dedit. Dicit' em' colo. 2. de oib' legalib' q' sunt vmbra futuror' corpus aut' xps. Scdō vt ex hoc sacramēto statim ad passionē trāsiret cui' hoc sacramētū ē memo

riale. Et ideo dixit discipulis Surgite eamus hinc scz ad passionē. T'rtio vt arti' iprimere hoc sacramētū cordi bus discipuloy qb' ipm' tradidit in vltio suo recessu. S'z in reuerētiā tāti sacramēti postmodū ecclia instituit q' non nisi a ieiunio sumat' a q' excipiunt' s'firmi q' in necessitate q' leges nō h'z p'nt' nō ieiunio sumere eoz xpi. Quia dō aq' nō soluit ieiunium Estimauerunt q'daz q' post potū aq' possz aliq's sumere hoc sacramētū p'fctū q' vt dicunt aq' nō nutrit sicut nec aliq's aliud simplex elemētū. Quāuis at' aq' s'z nō nutrit et ob hoc nō soluat ieiunium ecclie: fm q' dicunt aliq' ieiunantes. nutrit tū alijs admixta et ideo soluit ieiunium nature et fm hoc dicunt aliq' ieiunio q' s'z eadē die nihil s'pserūt nec cibi nec pot'. Et q' reliq' cibi q' in ore remanēt sumunt' p' modū saluie. hoc nō impedit aliq's ēē ieiunos. s'nt et nō impedit aliq's ēē ieiunos si tota nocte nihil dormierit vel si etiā nō sint plene digesti vūm eadez die omnino cibi vel pot' nihil s'pserint. An q' p'ncipiū diei est sumēdū fm vsum ecclie a media nocte ideo quicūq's post mediā noctē aliqd' s'pserit q'ntūq's modicum cibi v' potus nō potest eadē die sumere hoc sacramētū. Deinde cū dicit' Anusq'sq's em' rē. p'or culpam et p'mo s'z peccabāt in deū. Scdō p'nt' peccabāt in p'ximū ibi Et alius qdē rē. Dicit' ergo p'rio Ideo dico q' nō licet vobis dominicā cenā māducare q' vnusq'sq's v'm s'psumit id ē ante sumit suā cenā scz ciboy cōmuniū ad māducādū. Quilibet em' eoz portabat ad eccliam fercula p'parata et comedebat q'lib' seorsū ante q' sumeret sacra misteria. Deinde. 4. Separatū ē cōmuniū eoz nūc interibūt. Ecc. 11. dicit' in p'sona p'ci Inueni req'em mibi et comedebā de bonis meis solus. Deinde cū dicit' Et alius qdē rē. Arguit culpā eoz rū in q'ntū erat p'ra p'ximū. Diuites em' laute comedebāt in ecclia et bibebāt v'q's ad ebrietatē. paupib' at' nihil dabāt ita q' remanebāt esurientes Et hoc est qd' dicit' Et alius qd' dicit' esurit scz paup' q' nō habuit vñ sibi p'parat. alē aut' ebi' est scz diues q' s'p'ne comedebat et bibebat. Id qd' dicit' Reemie. 8. Comedite pinguiat' bibite nullū et mittite p'tes eis q' nō p'parauerūt sibi Job. 31. Si comedi buccellā meā sol' et nō comedit pupill' ex ea. Deinde cum dicit' Nunqd' domos rē. Inq'rit de ea hui' d'p'e. Et p'rio excludit cām p' quā poterāt excusari. Nō em' ē licitū domū dei q' ē deputata sacris v'sib': cōib' v'sib' applicat'. vñ et dñs Jo. 2. et iacēs emētes et p'cedētes de tēplo dixit. Domus mea dom' orōis vocabit'. vos at' fecist' eā domū negotiatiōis. Et aug. dicit' in reglā. In oratorio nemo aliqd' faciat nisi ad qd' factū ē: vñ et nomē accepit. tñ p'p' necessitatē qñ. s. aliq's aliā domū nō inueniret licite possz ecclia vti ad māducādū vel ad altos hmoi licitos v'sus. hāc q' excusatiōes excludit ap's dicit' Nunqd' nō habet' domos scz p'p'ias ad māducādū et bibēdū. vt p'p' hoc excusēmi si in ecclia quiniā celebrat' q' debet' in p'p'is domib' facere. An et Luc. 9. dicit' q' leui fecit xpo quiniū magnū in domo sua. Scdō cū dicit' Aut ecclia dei rē. Afferit cām q' eos inexcusabiles reddit. q' p'ria est p'p' ecclie dei. Et hanc p'or dicit' Aut ecclia dei p'p'ntis. et ideo in ecclia p'su amittis cenā v'ram ad māducādū. Et p'or b' sumi ecclia tā p'gregatiōe fidelium q' etiā p' domo sacra q' nō est p'ntē: va fm illd' ps. Domū tuā decet scitudo Et Je. 7. Nunqd' spelūca latronū facta ē dom' ista in q' iuocātū ē nomen meū in oculis v'ris. Isti aut' virūq's p'ntēbāt dū p'ite p'ntē tu fidelium in loco sacro cōmuniā celebrabāt. Scdō ponit p'p'ntū p'rimoy i hoc q' subdit'. Et p'nditis eos q' nō habēt. In hoc em' paupes erubescēbāt q' ipi esuriebāt in cōspectu toti' multitudis alijs laute comedētib' et bibētibus. Dicit' at' puer. 17. Qui d'spicit pauperē exprobrat sc'dō ei. Et Ecc. 4. Alas esuriētē ne despexerit. Deinde cū dicit' Quid dicit' rē. cōcludit eoz vitupatiōes dicit'. Quid

Explanatio sancti Thome

dicā vobis ex consideratōe p̄dictorū. **Quid** laudo vos? Et r̄ndet. Et si in alijs factis laudo vos. in hoc tñ facto non laudo. Et est aduertēdū q̄. s̄. dñi de habitu mulierū loq̄re tur saltē yronice laudauit eos dicēs: laudo vos q̄ p̄ omnia mei. **Hic** dñs nec yronice vult eos laudat q̄ in grauio rib⁹ delictis nullo mō sūt p̄ctōres palpandi. **Et** in ps̄. 57. **Quis** laudat p̄ctōrē in desiderijs aie sue et iniqu⁹ b̄ndit eū. exacerbauit dñm p̄ctōrē. **Et** **Eccl̄. 3.** Popule me⁹ q̄ bea tū te dicūt ip̄i te d̄cipiūt. s̄. aliaz dñs expositionē arguunt de alia culpa. In p̄mitiua em̄ ecclesia fideles panē et vinū offerēbāt q̄ p̄secrabāt in sāguinē et corp⁹ x̄pi. q̄b⁹ iā p̄ira tis diuites q̄ multa obtulerāt eadē sibi repetēbāt. et sic ip̄i habūdane sumebāt paup̄ib⁹ nihil sumētib⁹ q̄ nihil obtu lerāt. De hac q̄ culpa apostol⁹ eos h̄ rep̄hēdit dicēs: **Cor̄. 13.** nēc̄tib⁹ vobis in vñ iā nō ē id ē nō p̄stigit inē vos dñs eā cenā māducare. **Cena** em̄ dñi ē cōis ion familie. vnus q̄q̄ at v̄m sumit eā nō q̄si cōmunē s̄. quasi p̄pria. vñ fe bi vult v̄dicare q̄ deo obtulit. et hoc ē q̄ subdit. **Am̄. 5.** q̄q̄ p̄sumit. i. p̄sumptuose attēptat ad māducandū cenā sc̄z vñ. i. panē et vinū p̄secratū quasi suā. i. quasi p̄pria v̄dit cās. s̄. ea q̄ p̄secrata sūt dñō in suos v̄lus. **Et** ita sequit̄ q̄ ali⁹. s̄. paup̄ q̄ nihil obtulit eferit nihil. s̄. sumēs de p̄secra tis. **Ali⁹** at. s̄. diues qui multa obtulit ebit⁹ ē ad l̄ram p̄ p̄ter hoc q̄ nimū sūpsit de v̄o p̄secrato quod. s̄. quasi p̄ p̄tū reposit. **S̄. videt̄** hoc eē ip̄ossibile quod de v̄no p̄secrato aliquis tebricē vel etiā nutriat de pane. q̄m post p̄secrationē sub specie⁹ panis et vini nihil remanet nisi substātia corp̄is x̄pi et sāguis q̄ nō p̄t̄ querti in corp⁹ ho minis: ad hoc q̄ ex eis nutriat aut tebricē. **Dicit̄** q̄ quidā q̄ hoc nō sit p̄ aliquā p̄uersionē s̄. p̄ solā imutationē l̄esu um homis ab accidētib⁹ panis et vini q̄ remanēt post p̄secrationē. **Cōsueuerūt** em̄ homines ex solo ciborū odore cō fortari et ex multo odore vini stupefieri et quasi inebriari. **Sed** p̄fortatio vel stupefactio q̄ p̄uēit ex sola imutatione sensus v̄o tpe durat. cū tñ post p̄secrationē panis aut vis ni si vinū in magna q̄titate sumeret aut panis v̄i susten taret hō p̄p̄ panē aut stupeficeret p̄p̄ vinum. **Et** p̄terea māifestū ē q̄ panis p̄secrat⁹ in aliaz substātiā cōuerit p̄t̄ ex hoc q̄ p̄ putrefactōz s̄. soluit̄ i pulueres. aut p̄ v̄ultio nē in cineres cū ad nutriendū nihil aliud requirat̄ q̄ q̄ ci bus cōuertat̄ in substātiā nutriti. **Quidā** q̄ p̄fuerunt q̄ panis aut vinū p̄secratū p̄t̄ querti in aliud et sic nutrit̄ q̄ remanet ibi substātia p̄tis aut vini cū substātia corp̄is x̄pi et sāguis. **S̄. hoc** repugnat̄ v̄bis scripture. **Nō** em̄ ve ri eēt q̄ dñs dicit̄ **Mat. 26.** hoc est em̄ corp⁹ meū q̄ hoc demōstratū ē p̄tis. s̄. potū eēt d̄cedū h̄. i. in hoc loco est corp⁹ meū. **Et** p̄terea corp⁹ x̄pi nō icipit eē i hoc sacramē to p̄ loci mutationē q̄ iā desineret esse in celo. **Et** relinq̄ tur q̄ ibi incipiat esse p̄ cōuersionē alteri⁹. i. panis in ip̄m vñ non p̄t̄ esse q̄ remaneat substātia panis. **Et** ideo alij dixerūt q̄ remanet ibi forma substātiālis panis ad quā p̄ tinct opatio rei et ideo nutrit̄ sicut et panis nutrit̄. **Sed** hoc nō p̄t̄ esse q̄ nutrit̄ est cōuerti in substātiā nutriti. quod nō cōpetit nutrimento rōe forme cui⁹ est agere. sed magis rōe materie cui⁹ est pati. **Et** si ess̄ ibi forma sub stātiālis panis nup̄rire nō poss̄. **Alij** dñs dixerunt q̄ ac circūstās quertit vel in substātiā nutriti v̄ in quodcūq̄ aliud h̄ mōi. sed hoc nō poss̄ fieri absq̄ m̄ta cōdēlatiōe aeris q̄ sensui latere nō poss̄. **Et** ideo alij dixerunt q̄ vi uina virtute ad hoc sacramentū nō dēphēdat̄ i b̄n̄ot p̄uersionib⁹ redit substātia panis et vini. s̄. hoc vidēte esse poss̄ibile q̄ cuz substātia p̄tis cōuerſa sit in corp⁹ x̄pi non videt̄ q̄ possit substātia panis redire nisi cōuersione corpus x̄pi cōuertet̄ in panem. **Et** p̄terea si substātia p̄tis redit aut hoc est manentib⁹ accētib⁹ p̄tis et sic simul erit ibi s̄ substātia panis et substātia corp̄is x̄pi quod. s̄. ip̄robatum est

Nā tā v̄su est ibi substātia corp̄is x̄pi q̄ diu species manet. **Aut** redit specie⁹ nō manētib⁹ quod etiā ē ip̄ossibile. q̄ sic esset substātia panis absq̄ p̄p̄rijs accētib⁹ nisi forte i telligat̄ q̄ deus em̄io cōuersionis causaret ibi quādā mate riā q̄ sit subiectum hui⁹ cōuersionis. **S̄. meli⁹** est vt dicat̄ q̄ sicut virtute p̄secrationis miraculose cōfert̄ specie⁹ p̄tis et vini vt substātiā sine subiecto ad modum substātie. ita et eis miraculose cōfert̄ ex cōsequēti q̄ agat̄ et patianē quic quid agere aut pati poss̄ substātia panis aut vini si adē set. **Et** hac rōe species ille p̄tis et vini p̄t̄ nutrit̄ et tebric re. sicut si esset ibi substātia panis et vini. **Cetera** nō mutā tur a prima expositione.

Lectio quinta.

Ego em̄ accepit a dño q̄b⁹ et tradidi vo bis: q̄m dñs iesus i q̄ nocte tradebat̄ accepit panem: et gr̄as agēs fregit et dixit. Accipite et māducate hoc ē corp⁹ meū q̄b⁹ p̄ vobis tradet̄. hoc facite i meam cōme morationē.

Post q̄ apl̄us redarguit corinthiorū inordinatiōes q̄s cō mitterēt̄ p̄ueniēdo ad eucharistie sacramētū sumēdū: hic agit de ip̄o sacramēto. et p̄tio agit de dignitate hui⁹ sacra mēti. **Secūdo** iducit fideles ad reuerentē sumēdū ibi. **Itaq̄** q̄cunq̄ māducauerit et. **Circa** p̄mū duo facit. **P̄tio** com mēdat auctoritatē doctrine quā datur⁹ ē. **Secūdo** p̄t̄ doctri nā de dignitate hui⁹ sacramēti ibi. **Quis** dñs n̄r et. **Cir ca** p̄mū duo facit. **P̄tio** cōmēdat auctoritatē doctrine ex p̄te actoris q̄ est x̄p̄s dicit̄: **Dixi** q̄ iā nō est vobis dñs: cenā māducare. sacramētū eucharistie dñica cenā vocans. **Ego** em̄ accepit a dño sc̄z x̄p̄o q̄ est actor hui⁹ doctrine nō ab aliquo puro homie. **gal. 1.** **Paul⁹** apl̄us nō ab hominibus neq̄ p̄ hoies s̄. p̄ iesū x̄p̄m heb. 1. **Qui** cū instiū accepiss̄ enarrari p̄ dñm et. **Secūdo** cōmēdat auctoritatē doctrine ex p̄te ministri q̄ est ip̄e paulus cū subdit. q̄b⁹ et tradidi vobis. **Eccl̄. 21.** **Que** audiuī a dño exercitū d̄o iesū an̄ciatū vo bis **Sap. 7.** **Quam** sine fictiōe didici et sine iudicia cōico. **Deinde** cū dicit̄. **Quis** dñs iesus cōmēdat dignitatē hui⁹ sacramēti tradēs institutionē ip̄i. **Et** p̄mo p̄t̄ insti tutionē. **Secūdo** t̄ps institutionis cū dicit̄. **In** qua nocte tra debat̄ et. **Tertio** modū institutiōis ibi. **Accipit** panem et. **Institutor** autem sacramēti est ip̄e x̄p̄s. **Et** dicit̄. **Quis** dñs n̄r iesus x̄p̄s et. **Dicit̄** est em̄. s̄. cū de baptismo age ret q̄ x̄p̄s in sacramētis h̄z excellēte p̄t̄atē ad quā quatu or p̄t̄inet. **P̄tio** q̄dē q̄ virt⁹ et meritū ei⁹ opat̄ in sacramē tis. **Secūdo** q̄ in nomie ei⁹ sc̄tificet sacramētū. **Tertio** q̄ effectū sacramēti sine sacramēto p̄bet̄ p̄t̄. **Quarto** institutio noui sacramēti. **Specialit̄** tñ q̄gruebat̄ vt hoc sacramētū ip̄e in sua p̄sona institueret in quo corp⁹ et sāguis eius cō muneat̄. **Et** ip̄e dicit̄ **Job. 6.** **Panis** quē ego dabo vo bis caro mea ē p̄ mōi vita. **Deinde** cū dicit̄ **Qua** nocte tradebat̄ **Describit̄** t̄ps institutionis hui⁹ sacramēti q̄b⁹ dē cōgruū fuit. **P̄tio** q̄dē q̄m ad qualitātē ip̄is. **Fuit** em̄ in nocte. **Per** virtutē em̄ hui⁹ sacramēti aia illūiat̄. **Et** i. reg. 14. dicit̄ q̄ **Jonathas** itinxit virgā in sanū mellis et quertit manū suā ad os suū. et illūiat̄ s̄. oculi ei⁹. **p̄t̄** q̄b⁹ et i ps̄. dicit̄. **Mox** illūiatio mea i delictijs meis. **Secūdo** q̄ tū ad negociū q̄d in illo tpe gerebat̄. q̄ sc̄z q̄m tradebatur ad passionē p̄ quā trāsiuit ad patrē hoc sacramētūz q̄b⁹ est memoriale passōis instituit. **Et** dicit̄ **Eccl̄. 22.** **Trāsi** hō sp̄s et orna mēsa et q̄ in manu habes ciba ceteros. **De inde** cū dicit̄ **Accipit** panē et. **Instēdit** modū institutiōis et p̄mo p̄t̄ ea q̄ fecit et dixit x̄p̄s institutiōe hoc sacramē tū. **Secūdo** exp̄t̄ ibi. **Quotiens** cūq̄ em̄ et. **Circa** p̄mūz duo facit. **P̄tio** agit de institutiōe sacramēti hui⁹ q̄m

in epistolā I ad Corinthios XI

ad corp^o xpi. Secūdo q̄tū ad ei^o sanguinē ibi. Similit^r et cali
cē et. Circa p̄mū an̄ expositionē lrē oportet p̄rio p̄siderar^e
necessitatē institutiōis hui^o sacramēti. Est autē sciēdū q^o
sacramēta instituta sūt p̄pter necessitatē vite spūalē. Et quia
corporalia sūt q̄dā similitudines spūalū oportet sacramen-
ta p̄porzionari q̄s q̄ sūt necessaria ad vitā corporalē. In
qua p̄mo inuenit generatio cui p̄porzionat^r baptisimus p̄
quē regenerat aliq̄s in vitā spūalē. Secūdo ad vitā corpora-
lē requirit augmētū. p̄ q̄d aliq̄s p̄ducit ad q̄titatē et virtutē
p̄fectā et hui^o p̄porzionat^r sacramētū p̄firmatiōis in q̄ spū-
ritualit^r dāt ad robur. Tertio ad vitā corporalē requiritur
alimētū. p̄ q̄d corp^o hominū sustentat^r. Et sicut vita spūalē
p̄ sacramētū eucharistie reficit^r fm̄ illū. In loco pasce ibi
me, collocavit. sup̄ aquā r̄fectiōis educavit me. Et autē
notandū q^o generās nō p̄iungit genitō fm̄ substantiā s̄z s̄-
lū fm̄ virtutē. s̄z cib^o p̄iungit nutritō fm̄ substantiā. Cū in
sacramētō baptisimū quo xps regenerat ad salutē nō ē ipse
xps fm̄ suā substantiā: s̄z solū fm̄ suā virtutē. S̄z in sacra-
mento eucharistie q̄d est spūale alimētū xps est fm̄ suā
substantiā. Cōtinēt autē sub alia specie p̄pter tria. P̄rio q̄
dem ne esset horribile fidelib^o sumētib^o hoc sacramētū s̄z
in p̄pria specie carnē hominū ederent et sanguinē biberēt.
Secūdo ne hoc ip̄m esset verisibile infidelib^o. Tertio vt cre-
deret meritū fidei q̄ p̄stitit in hoc q^o credunt ea q̄ nō vidēt
tur. Tradit autē hoc sacramētū sub duplici specie p̄pter
tria. P̄rio q̄dē p̄pter ei^o p̄fectionē q^o cum sit spūitualet
fectiōib^o habet spūitualet cibū et spūitualet potū. Nā
et corporaletfectio nō p̄ficiet sine potū et cibo. Cū r̄. s̄. 10. et
cū est q^o omnes eādē escā spūitualet mādūcauerunt et
omnes eundē potū spūitualet biberūt. Nā et corporalet
fectio nō p̄ficiet sine cibo et potū. Secūdo p̄pter ei^o significatio-
nem. Est em̄ memoriale dñice passionis p̄ quam sanguis
xpi fuit sepat^r a corpore. et ideo in hoc sacramento seorsū offer-
tur sanguis a corpore. Tertio p̄pter hui^o sacramenti effectū
salutarem. Valēt em̄ ad salutem corpis et ideo offert^r cor-
pus et valet ad salutē aīe. et ideo offert^r sanguis. Nam aīa
in sanguinē est vt dicit^r gen. 9. Offert autē specialit^r hoc sa-
cramētū sub specie panis et vini. p̄mo q̄dē q^o pane et vie
nō cōmuni vtunt homines ad suam r̄fectiōē. Et ideo af-
sumunt in sacramento hoc sicut aqua ad ablutiōē in ba-
ptisimo et oleum ad vntionem. Secūdo p̄pter virtutē hui^o sa-
cramenti. Nam panis p̄firmat cor hominū. vinum vō leti-
ficat. Tertio q^o panis q̄ ex multis granis fit et vini ex mul-
tis vuis significat ecclesie vnitatem q̄ p̄stituit^r ex multis
delib^o. Est autē hoc eucharistia specialit^r sacramētū vni-
tatis et charitatis vt dicit^r Aug. sup̄ Job. His autē visis cir-
ca lrē expositionē. P̄rio p̄siderandum est q̄d xp̄s fecerit.
Secūdo q̄d dixerit ibi. Et dixit r̄. Tria autē fecit. P̄rio
mum q̄dem designat cum dicit. Accipit panem. p̄ q̄d duo
significari p̄t. P̄rio q̄dem q^o ipse voluntarie passionē ac-
cepit. cui^o hoc sacramētū est memoriale s̄z illū. Et. 53.
Oblat^r est q^o ipse voluit. Secūdo p̄t significari q^o ipse acce-
pit a p̄re potestatem p̄ficiendi hoc sacramētum s̄z illud
Mat. 11. Quia tradita sunt mibi a p̄re meo. Secūdo tangit
cuz dicit. Et gr̄as agens. In q̄ dāt nob̄ exemplū gr̄as agen-
di de oib^o q̄ nob̄ viuunt^r dāt fm̄ illud. 1. ad thes. vl. In
oib^o gr̄as agite. Tertius tangit cū dicit. Fregit. Et. 58.
Frange esurienti panem tuū. S̄z videt hoc esse fr̄ium
vsiu ecclesie s̄z quā p̄r̄ p̄secrat^r corp^o xpi et postea frangit h
autem s̄z q^o p̄r̄ fregit postea prulit^r vba p̄secratiōis. Et
ideo q̄dā dixerit q^o xps p̄secrauit p̄r̄ vba alijs: et postea
prulit^r vba q̄b^o nos p̄secram^o. S̄z hoc nō p̄t esse q^o sa-
cerdos vuz p̄secrat nō p̄ferit ista vba q̄si ex p̄sōa sua. s̄z q̄-
si ex p̄sōa xpi p̄secrans. Cū manifestum est q^o cū dicit^r vba
q̄b^o nos p̄secram^o et xps p̄secrauit. Et ideo dicendum est
q^o hoc q̄d dicit^r Et dixit nō ē sumēdū p̄nter q̄si xps acce-

pit panē et gr̄as agēs fregit et postea dixerit vba q̄ sequā-
tur s̄z cōcomitant^r q^o dū accepit p̄ se panem gratias agens
fregit et dixit. Et ideo cū Mat. 26. dicit^r q^o iesus accepit
panē et b̄ndixit ac fregit. Ap̄lus nō curauit h̄ de b̄ndictiōe
facere mētionē intelligēs nihil aliud eē illā b̄ndictiōem q̄
hoc q̄d dñs dixit hoc est corp^o meū. Deinde cū dicit^r Et
dixit. Ostēdit q̄d xps dixerit institūdo hoc sacramētum.
In vbis at p̄mo q̄dē iniūxit sacramētū vsū. Secūdo exp̄ssit
sacramētū v̄tate. Tertio docuit misterīū. Cū q̄dē sacra-
menti iniūxit dicit^r: Accipite. quasi diceret nō ex potesta-
te. vl̄ merito hūano cōpetit vob^o vsus hui^o sacramēti. s̄z ex
eminētī dī b̄nficio Sap. 16. Anglōz esca nutritiū popu-
lū tuū dñe. s̄. 4. Quid habes q̄d nō accepisti. Et detinē-
nat specie vsus cū dicit^r Et mādūcate. Job. 6. Nisi mādū-
caueris carnē filij hoīs. Job. 31. Si nō dixerit viri taber-
naculi mei q̄s det de carnib^o ei^o vt saturerur. Sciēdum
est tū q^o hec vba nō sūt de forma p̄secratiōis. Est em̄ hec
differētia int̄ hec et alia sacramēta. q^o alia sacramēta p̄fici-
unt nō q̄dē in p̄secratiōe materie s̄z in vsu materie p̄secra-
te. sicut in ablutiōe aq̄: aut in vntiōe olei: seu crismatis.
et hoc ideo q^o in materijs alioz sacramētoz nō est aliqua
natura rōnalis q̄ sit gr̄e factificāt^r susceptiua. et ideo i for-
ma alioz sacramētoz fit mētio de vsu sacramēti sicut
dicit^r Ego te baptizo vl̄ firmo te crismate salut^r r̄. Sed
hoc sacramētū p̄ficiet in ip̄a p̄secratiōe materie in qua p̄ri-
netur ipse xps q̄ est finis totū gr̄e factificāt^r. Et ideo vba
q̄ p̄tinet ad vsū sacramēti nō sūt de substantiā forme. s̄z solū
illa q̄ p̄tinet v̄tate et p̄tinetiā sacramēti q̄ p̄nter p̄dit sub-
dens hoc est corp^o meū. Circa q̄ vba tria oportet p̄sī-
rare. P̄rio q̄dē de re significata p̄ hec vba q^o sc̄s sit ibi cor-
pus xpi. Secūdo de v̄tate hui^o locutiōis. Tertio vtruz
hec sit p̄ueniēs forma hui^o sacramēti. Circa p̄mū p̄siderā-
dū est q^o q̄dā dixerit corp^o xpi nō eē in hoc sacramento fm̄
v̄tate s̄z solū sicut i signo. sic exponētēs q̄d h̄ dicit^r. Hoc
est corp^o meū id est hoc est signū et figura corpis mei sicut
r̄. s̄. 10. dicit^r est. petra autē erat xps id ē figura xpi. Sed
hoc est hereticū cū exp̄ssit dñs dicit^r Job. 6. Caro mea ve-
re est cib^o et sanguis me^o vere est pot^o. Cū alij dixerit q̄ ē
ibi vere corp^o xpi. s̄z simul cū substantiā panis q̄d est ip̄s
bile vt. s̄. ostēdit^r est. Cū alij dixerit q^o est ibi solū corpus
xpi substantiā panis nō remanētē q̄ annihilat^r vl̄ in p̄iacētē
materiā r̄soluit. Sed hoc nō p̄t eē q^o sicut Aug. dicit^r in
libro. 83. q. De^o nō auctor r̄dēdi in nō eē. Secūdo q^o etiā
p̄ hāc positionē tollit hoc q^o substantiā panis conuertat^r in
corp^o xpi et sic cū corp^o xpi nō incipiat eē i hoc sacramento
p̄ p̄uersionē alteri^o i ip̄z r̄clinq̄t q^o incipiat ibi eē p̄ motū lo-
calē q̄d ē ip̄sibile vt. s̄. dicit^r est. Oportet igit^r dicit^r q^o
corp^o xpi vere sit i hoc sacramento p̄ p̄uersionē panis in ip̄z.
Cōsiderādū tū q^o hec p̄uersio differt ab oib^o p̄uersiōib^o q̄
sunt in natura. Actio em̄ nature p̄suppōit materiā et ideo
eius actio nō se extēdit nisi ad imutādū aliqd fm̄ formāz
vl̄ substantiāle vl̄ accidētāle. Unde oīs p̄uersio natural^r di-
cit^r eē format. Sed de^o q̄ facit hāc cōuersionē est actor ma-
terie et forme. et ideo tota substantiā panis materia nō reman-
nētē: p̄t cōuerti in totā substantiā corp^o xpi. Et q^o ma-
teria est indiuiduatiōis p̄ncipiū: totū hoc indiuidū signa-
tū q̄d est substantiā p̄claris p̄uertit in aliā substantiā p̄ticu-
larē. p̄pter q̄d dicit^r ista cōuersio substantiāle seu trāssubsta-
ciatio. Cōtingit igit^r in hac p̄uersiōe p̄riū ei^o q̄d accidit in
cōuersiōib^o naturalib^o in q̄bus manētē subiecto fit trans-
mutatio interdū circa accidētā. hic autē trāsmutata substā-
tia manēt accidētā sine subiecto virtute diuina q̄ sic causa
prima sustētat ea sine cū materie q̄ est substantiā causata ad
hoc q^o corp^o xpi et sanguis sumāt in specie aliena ratiōi-
bus supradictis. et q^o ordine quodā accidētā referunt ad
substantiā. ideo dimensioes sine subiecto remanent et alia

Explanatio sancti Thome

accidentia remanēt in ipſis dimensionib⁹ sicut in subiecto
Si autē sub illis dimensionib⁹ in illa substantia remaneat ni
si corpus xpi oubiū pōt esse de fractiōibus hostie cōsecre
te. cū corpus xpi gloriificatū sit. et p cōsequens infrāgibile
Unde nō pōt hūc fractiōi subſtare. s; nec etiā aliū pōt ſin
gi qd subſiſter. q; sacramētū veritatis non decet aliqua ſi
ctio. Unde nihil ſenſu p̄cipit in hoc ſacramēto qd non ſit
ibi ſm veritatē. Sensibilia em̄ p se ſunt qualitates q̄ qdē
remanēt sicut prius fuerāt in hoc ſacramēto vt est dictū
Et ideo alij dixerunt q̄ est qdē ibi vere fractio sine subie
cto. vnde nihil ibi frangit. Sed nec hoc dici pōt. q; cum
fractio ſit in genere passionis q̄ habet debilit⁹ esse q̄ qua
litas nō pōt esse in hoc ſacramēto sine subiecto sic nec
qualitas. Tū restat dicendū q; fractio illa fādā hē in sub
iecto in dimensionib⁹ panis et vini remanentib⁹. corp⁹ autē
xpi nō attingit ab hui⁹ fractiōe q; totū remanet sub quali
bet pte dimensionū diuisar. Qd quidē hoc mō considera
ri pōt. Nā corp⁹ xpi est in hoc ſacramēto ex cōuersione sub
stantie panis in ipm. Non autē ſit cōuersione ratione dimen
sionū. Nā dimensiones panis remanent. sed solū ratione
substantie. Unde et corp⁹ xpi est ibi rōe sue substantie. non
autē rōe suar dimensionū. Nec dimensiones ei⁹ ſunt ibi ex cō
sequenti in q̄tū nō separant a substantia ipſius. Quantū autē
ad naturā substantie p̄tinet tota est sub qualibet pte dimen
sionū. Unde sicut ante cōsecrationē tota veritas substan
tie et natura panis erat sub qualibet pte dimensionum: ita
post cōsecrationē totū corp⁹ xpi est sub qualibet pte panis
diuisi. Significat autē hostie cōsecrate diuisio. p̄mo q̄dem
passionē xpi p quā corp⁹ eius fuit vulneribus fractū s; il
lud p̄. Foderūt man⁹ meas et pedes meos. Secūdo di
stributionē donorū xpi ex ipō p̄grediētū ſm illd̄ ifra. 12.
Diuisiones gratia et sunt. Tertio diuersas ptes ecclesie.
Nā eorū q̄ sūt mēbra xpi qdā adhuc i hoc mōdo pegrinant
qdā viuūt i glia cū xpo et q̄tū ad alia et q̄tū ad corp⁹. qdā
autē expectāt finalē resurrectionē i fine mōdi et hoc significat
diuisio hostie in tres ptes. Secūdo cōsiderandū ē de
veritate hui⁹ locutiōis. videt̄ em̄ hec locutio esse falsa. Hoc
est corpus meū. Cōuersione em̄ panis in corp⁹ xpi ſit in ter
mino plationis horū verborū. Tunc em̄ cōplet significatio
huius locutiōis. Forme em̄ sacramentorū significādo ef
ficiunt: et ideo sequit̄ q; in p̄ncipio locutiōis qm̄ dicit̄ q;
non ſit ibi corp⁹ xpi. sed sola substantia panis que demon
strat̄ p hoc p̄nomen: hoc. qd est demonstratiuis substantie
Idem est ergo hoc cum dicit̄. Hoc est corp⁹ meū. ac si di
ceret substantia panis est corp⁹ meū quod manifeste falsū
est. Dixerunt ergo qdā q; sacerdos hec verba materialiter
et reſtatiue p̄fert ex p̄sona xpi. et ideo demonstratio huius
p̄nominis nō referit ad p̄sentem materiā vt ex hoc locutio
falsa reddat̄ ſm q; obiectio p̄cedebat. Sed hoc nō pōt
stare. P̄tio q̄dem q; si hec locutio nō applicet̄ ad p̄sentē
materiā nihil faciet circa eā qd est falsum. Dicit em̄ aug.
sup. Job. Accedit verbū ad elementū et ſit ſacramentum.
Unde necesse est dicit̄ q; verba ista formaliter accipiuntur
referendo ea ad p̄sentem materiā. P̄fert autem ea sacer
dos ex p̄sona xpi a quo virtutē ſumpserunt ad ostendēdū
q; eandem efficacitā nunc habent sicut quando xps ea p
tulit. Non em̄ virtus his verbis collata euāscit. neq;
tpis diuersitate. neq; ministroꝝ varietate. Secūdo
q; eadem difficultas remanet de prima platione qua xps
ea p̄tulit. Ideo alij dicunt q; ſensus hui⁹ est. Hoc est cor
pus meū. id est h panis designat corp⁹ meū. vt li hoc de
signet id quod est in p̄ncipio locutiōis. Sed hoc etiā eē
nō pōt. q; cū sacramenta efficiāt qd figurāt hec verba nihil
efficiunt nisi quod significant. Secūdo q; ex hoc sequere
tur q; p hec verba nihil efficiet̄ q; corpus xpi esset ibi
sicut sub signo quod supra improbatū est. Et ideo alij di

cunt q; li hoc facit demonstratiōem ad intellectū et demon
strat id quod erit in fine locutiōis scz corpus xpi. S; nec
hoc videt̄ cōuenientē dici q; ſm hoc ſensus eēt: corp⁹ me
um est corpus meū. quod nō ſit p hec verba. cū hoc ante
verba cōsecrationis fuerit verū. Et ideo alij dicendū est
q; forme sacramentorū nō solū ſunt significatiue sed etiam
factiue. faciendū em̄ efficiūt. In omni autē factiōe oportet
subijci aliqd cōmune tanq; p̄ncipiū. Cōmune autē in hac
cōuersione non est aliqua substantia. sed accidentia que et
prius fuerunt: et postea manent. et ideo ex pte subiecti in
hac locutiōe nō ponit̄ nomē qd significat certā speciē sub
stantie. sed ponit̄ p̄nomen quod significat substantiā sine
determinata specie. Est ergo ſensus. Hoc. id est contentū
sub his accidentib⁹ est corpus meū. et hoc est qd ſit p ver
ba cōsecrationis. Nā ante cōsecrationē id quod erat contē
tum sub his accidentibus non erat corp⁹ xpi. quod tū ſit
corpus xpi p cōsecrationē. Tertio autē oportet cōsi
derare quō est hec cōueniēs forma huius sacramēti. Nā
hoc sacramētū vt dictū est nō cōstitit in vſu materie s; in
cōsecratione ipſius. Cōsecratio autē nō ſit p hoc q; mate
ria cōsecrata solū ſuſcipiat aliquā virtutē ſpiritualē. sed
p hoc q; trāsubstantiat̄ ſm esse in corp⁹ xpi. et ideo nullo
alio verbo vtendū fuit nisi verbo substantiū vt dicitur
hoc est corpus meum. Per hoc em̄ significat id qd est ſis
nis quod significādo efficit̄. Deinde cū dicit. Quod p
vobis tradet̄. tangit̄ misterīū hui⁹ sacramēti. Est em̄ hoc
sacramētū representatiū diuine passiōis p quā corpus ſūū
tradidit in mortē p nobis ſm illud Esa. 50. Corpus me
um dedi p̄ccientibus. et ep̄. 5. Tradidit ſemetip̄m p no
bis. Et vt ostendat rationē frequētandi hoc misterīū sub
iungit. Hoc facite in meā cōmemoratiōe. hoc recolendo
scz taz magnū beneficiū quo p vobis me tradidi in mortē
Unde et treno. 3. dicitur. Recordare paup̄tar̄ mee absin
thij et fellis. Et in ps. Memoriam fecit mirabilium ſuo
rum misericors et miserator dominus eſcam dedit timen
sibus se.

LECTIO SEXTA.

Similiter et calicem post q̄ cenauit di
cens. Hic calix nouū testamentū est
in meo sanguine. Hoc facite quoties
cūq; bibetis in meā cōmemoratiōe. Quo
tianscunq; em̄ manducabitis panē hūc et ca
licem bibetis: mortē dñi annūciabitis donec
veniat.

Post q; apostolus posuit institutionem huius sacramen
ti q̄tum ad cōsecrationem corporis: hic ponit̄ institutio
nem eius q̄tum ad sanguinis cōsecrationem. Et primo
ponit̄ ordinem institutionis. Secūdo verba cum dicit.
Hic calix etc. Ordo autem attenditur q̄tum ad duo. P̄ti
mo ad cōcomitantiam vtriusq; speciē cum dicit. Simi
liter et calicē. Atq; utrumq; enim est de perfectione huius sa
cramenti. tum propter perfectionem refectionis. tum p
pter representationem passionis. tum propter efficacitā
salutis anime et corporis vt supra dictum est. sed si prius
cōsecratur in hoc sacramento corpus christi et postea san
guis. videtur sequi q; ante cōsecrationem sanguinis cor
pus christi in hoc sacramento sit eranguis. Quod quidā
inconueniens reputantes dixerunt q; due forme se expe
ctant in efficiendo ita scilicet q; prima forma cōsecratio
nis corporis non consequitur suum effectum anteq; perf
datur forma cōsecrationis sanguinis. sicut etiam dicit̄
est q; verba q; p̄ferunt in cōsecratioe corporis non cōsequūt̄
suū effectū vsq; ad finē platiōis verborū. S; hoc nō est ſi

in epistolā I ad Corinthios XI

Ram significatio verborum quibus consecratur corpus xpi nō completur nisi in termino prolationis eorum. Et quia verba sacramentalia significando efficiunt: ideo nō possunt habere effectū ante terminū prolationis. Tūc autem habent plenā significationem etiā anteq̄ proferrantur verba cōsecrationis sanguinis. et iō necesse est q̄ etiā tunc habeant suū effectū. Alioq̄n sacerdos peccaret statim post verba cōsecrationis pponens hostiā nō cōsecrato populo adorandā. **N**isi itaq̄ esset corpus xpi: q̄ induceret populū ad idolatriā. **E**st ergo videndū q̄ an cōsecrationes sanguinis est in hoc sacramento corpus xpi nō sine sanguine. **S**ciendū est etiā q̄ in hoc sacramento dupliciter aliqd̄ est. **U**no modo ex vi cōsecrationis illud sc̄z in qd̄ terminat cōversio panis et vini: sicut p̄ formam cōsecrationis significat. et sic sub specie panis est corpus xpi. **A**lio mō est aliqd̄ in hoc sacramento ex reali concomitantia sicut diuinitas verbi est in hoc sacramento p̄pter inuisibilem vnionem ipsius ad corpus xpi: licet nullo modo substantia panis in diuinitatem conuertat̄. **E**t similiter est ibi anima que coniuncta est realiter ipsi corpore. **S**i vero in triduo mortis christi fuisset corpus xpi ab aliquo apostolorum consecratum non fuisset ibi anima que tunc realiter erat a corpore separata. **E**t idēz videndum est de sanguine. **N**az sub speciebus panis ex vi cōsecrationis est corpus xpi in quod substantia panis conuertitur. **S**anguis autē est ibi ex reali concomitantia quia nūc realis sanguis xpi non est ab eius corpore separatus: et eadem rōne sub specie vini est sanguis xpi ex vi cōsecrationis: corpus autē ex reali cōcomitantia: ita q̄ sub vtraq̄ specie est totus xps. **S**i vero tēpore passionis q̄n sanguis xpi erat ex corpore effusus fuisset hoc sacramentum ab aliquo apostolorum perfectū sub panis specie fuisset solum corpus xpi ex parte: sub speciebus autē vini fuisset solus sanguis xpi. **S**ecūdo attenditur ordo per comparisonem ad cibos materiales: quoniam p̄cesserant. vbi subdit. **P**ostq̄ cenauit. qd̄ videtur signanter addidisse. **R**am xps corpus suū tradidit inter cenā. **A**n Mar. 26. dicitur. **C**enauit illis accepit ielus panem. **S**ed sanguinem dedit expresse post cenā. **A**n de 2. Luc. 22. dicitur. **S**imiliter et calicē postq̄ cenauit dicens. **Q**uius rō est: quia corpus xpi representat mysteriū incarnationis que facta est adhuc legalit̄ obseruantijs statum habentibus inter quas precipua erat cena agni paschalis. **S**z sanguis xpi in sacramento directe representat passionem per quam est effusus per quā sunt terminata omnia legalia. **A**n Heb. 9. dicitur. **Q**uod proprium sanguinem introiuit semel in sancta eterna redemptione inuenta. **D**einde ponit verba dicens: **H**ic calix. **E**t primo demonstrat veritatem huius sacramenti. **S**ecundo iniungit vsum. **I**bi. **H**oc facite. **Q**uantum ergo ad primū dicit. **H**ic calix. **Q**uod quidem dupliciter sumi potest. **U**no modo methanomicē: vt scilicet ponatur continens pro contento: quasi dicat. **C**ontentum in hoc calice quod conuenientius ponitur in consecratione vini quod ratione sue humiditatis indiget alijs terminis contineri q̄ in consecratione panis qui ratione sue siccitatis proprijs terminis continetur. **A**lio modo potest accipi methaphorice vt sit sensus. **S**ic calix inebriat et perturbat ita et passio. **A**n Mart. 22. dicit. **P**otestis hibernere calicē quē bibitur? **S**ū. **E**t Mar. 26. **T**ransseat a me calix iste. **E**st ergo sensus. **H**ic calix i. cōtēnū in hoc calice. vt hec mea passio. **E**t nouū testamētū in meo sanguine. **A**n cōsiderādū ē q̄ testamētū dupl̄ sumit i scripturis. **U**no mō cōiter p̄ quolibet pacto. quod quidē testibus confirmatur. et sic considerandū est q̄ deus dupliciter pactus iniit cum humano genere. **U**no modo

promittendo bona temporalia et malis temporalibus libe-
 berando: et hoc vocatur vetus testamētū vel pactū. **A**lio
 modo promittēdo bona spūalia et a malis oppositis libe-
 rando: et hoc vocatur testamētū nouum. **A**n dicit Jere. 31.
Ferā domui isrl̄ et domui iuda fedus nouū: nō fm̄ pactū
 qd̄ pepigi cū patribus vestris vt educerem eos de terra
 egypti: sed hoc erit pactū. **D**abo legē meā in visceribus
 eorū et ero eis in deū. **E**st autē cōsiderandū q̄ apud anti-
 quos erat p̄suetudo vt alicuius victimę sanguinem fusa-
 derent ad cōfirmationē pacti. **A**n dicit Gen. 31. legitur q̄
 postq̄ interunt fedus laban et iacob: imolatis victimis i
 mōte vocauit fratres suos. **A**n et Exo. 24. legit q̄ moy-
 ses sumptū sanguinē resperxit in populū et ait. **H**ic ē san-
 guis fedus qd̄ pepigit dñs vobiscū. **S**icut ergo vetus
 testamētū seu pactū cōfirmatū est sanguine figurali tau-
 rozū: ita nouū testamētū seu pactū cōfirmatū est i sangui-
 ne xpi qui p̄ passionē est effusus. **E**t in hoc calice sacra-
 taliter cōtinet̄. **A**lio mō testamētū accipit magis stricte pro
 dispositiōe hereditatis p̄cipiende quā necesse est fm̄ les-
 ges certo numero testū confirmare. **N**ō autē testamētū sic ac-
 ceptū cōfirmat nisi per mortem: q̄ vt ap̄s dicit Heb. 9.
Testamētū in mortuis confirmatū est: alioq̄n nondum valer-
 dū viuit qui testatus est. **D**e autē p̄rio quidē dispositio-
 nem fecerat de eterna hereditate p̄cipiende: sed sub figu-
 ra temporalium bonorū qd̄ p̄tinet ad vetus testamētū: s̄ post
 modū fecit nouū testamētū exp̄s. p̄mittens hereditatē eter-
 nā qd̄ quidem cōfirmatū est p̄ sanguinē mortis xpi. **E**t
 iō dñs hic dicit. **H**ic calix nouū testamētū est in meo sangui-
 ne. q. d. **P**er id qd̄ in hoc calice cōtinet̄ cōmemorat̄ no-
 uum testamētū per xpi sanguinē cōfirmatū. **E**st autem aduer-
 tendū q̄ eadez verba q̄ hic ap̄s ponit. habent. **L**uc. 22.
 nisi q̄ ibi addit qui pro vobis effundet. **L**ucas enim dicit
 sc̄ipulus sicut pauli et eū in cōscriptiōe euāgelij est sequi-
 tus. **S**ed Mar. 26. dicit. **H**ic est enim sanguis me⁹ noui
 testamētū qui pro multis effundet in remissionē peccatorū.
Eadem verba ponunt̄ in marco. 14. **D**icunt ergo quidā
 q̄ q̄cunq̄ forme horum verborū p̄terant que sunt scrip-
 ta in canone sufficere ad cōsecrationem. **P**robabili⁹ au-
 tem dicit videt̄ q̄ illis solis verbis p̄ficiat̄ cōsecratio: qui-
 bus ecclia vtit̄ ex traditione ap̄oz structa. **E**uangeliste
 etiā verba dñi recitare intenderūt q̄ p̄tinet ad rōnem
 historie: nō autē fm̄ q̄ ordinant ad cōsecrationē factorū
 quas in occulto habebāt in primitiua ecclia. p̄pter insti-
 deles. **A**n dyoni. dicit in vltio ca. eccliasice hierarchie
Perfectiua inuocatiōes nō est fas in scripturis expo-
 nere. neq̄ mysticum ip̄arū an factas in ip̄is ex deo virtu-
 tes ex occulto in cōi adducere. **S**ed circa ista verba qui-
 bus ecclia vtit̄ in cōsecratione sanguinis qdā opinatur
 q̄ nō oia sūt de necessitate forme sed solū qd̄ dicit. **H**ic est
 calix sanguinis mei: nō autē residuū qd̄ sequit̄ noui et eter-
 ni testamētū mysteriū fidei qui p̄ vobis et pro multis ef-
 fundet in remissionem peccatorū. **S**z hoc nō videt̄ cōueniē-
 ter dici. **N**ā totū illud qd̄ sequit̄ ē quedā determinatio p̄-
 dicati. **A**n dicit ad eiusdē loquutiōis finem seu signifi-
 cationē p̄tinet. **E**t q̄ vt sepe dicit̄ est forme factorū signifi-
 cando efficiūt: totū p̄tinet ad vim effectiua forme. **N**ec
 obstat rō quā inducūt: q̄ in cōsecratione corporis sufficit
 qd̄ dicit. **H**oc est corpus meū. quia sanguis seorsū cōsecras-
 tus spūaliter representat passionē xpi per quā eius sanguis
 separatus est a corpore: et iō in cōsecratione sanguinis oportet
 exprimerē xpi passionis virtutē q̄ attendit̄ p̄rio qd̄ ex
 respectu nostre culpe quā christi passio abolet. **F**m̄ illud
Apoē. 1. **L**auit nos a peccatis nostris in sanguine suo.
Et quantum ad hoc dicit. **Q**ui p̄ vobis et pro multis effun-
 det in remissionē peccatorū. **E**ffusus est siquidem sanguis
 in remissionē peccatorū non solum pro multis sed etiam

duplex panis de eo hinc.
nos reformata para.

Explanatio sancti Thome

pro omnibus: fm illud pzie Job. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: no pro nostris autē tantu: sed etiaz pro totius mudi. Sed quia quidā se reddunt indignos ad recipiendū talem effectum: quantū ad efficaciam dicitur esse effusus pro multis in quibus habet effectū passio xpi. Dicit autē signanter pro vobis et pro multis: quia hoc sacramentū valet in remissionem peccatorū sumentib⁹ per modū sacramenti. qd notat signanter cum dicit. Pro vobis quibus dixerat accipite. Valet etiam per modum sacrificij multis non sumentibus pro quib⁹ offert quod significat cum dicit. Et pro multis. Secūdo virt⁹ eius consideratur per cōparationē ad vitā iusticie quā facit per fidem: fm illud Ro. 3. Iustificati gratis per grām ipsius per redemptionē que est in xpo iesu quem proposuit propitiatorem per fidē in sanguinē ipsius. Et quantum ad hoc dicit. Mysterium. i. occultū fidei. qz scz fides passionis xpi erat occulta i omnib⁹ sacrificijs veteris testamēti: sicut veritas in signo. Hoc autē ecclia habet ex traditione apostolorū cū in canone scripture nō inueniat. Tertio virtus eius attendit quantū ad vitā glorie in quā per passionē xpi intorducimur. fm illud Heb. 10. Habentes fiduciā in introitum sanctorū in sanguine xpi. Et quantum ad hoc dicit. Noui et eterni testamenti. Eterni si quidē qz est dispositio de hereditate eterna. Noui autē ad vtiā veteris: qz temporalia promittebat. Cū Heb. 9. dicitur. Ideo noui testamenti mediator est vt morte tercedente re promissionē accipiant qui vocati sunt eterne hereditatis. Deinde cū dicit. Hoc facite. rē. Inūdit vsum huius sacramenti dicit. Hoc facite quotienscūqz sumetis in meā cōmemorationē. I. in memoriā mee passionis. Unde et Treñ. 3. dicit ppheta. Memoria memor ero et tabescet in me anima mea. Et Esa. 43. Miserationū dñi recordabor. Est autē notandū qz in calice principaliter quidē debet poni vinū rōibus supradictis. Debet autē apponi et aqua. Probabile em̄ ē qz xps in cena vinū mixtū discipulis dedit. ppter cōsuetudinem terre illius in qua vt tēperet fortitudo vini ab omnibus vinū bibitur aqua mixtū. Unde et Prover. 9. sapia dicit. Bibite vinū qd miscui vobis. Nihilominus tñ aqua vino mixta significat pplm xpianū: xpo per passionē cōiunetum. fm illud Apoc. 17. Aquę populi sunt et gentes. Et picipatio sanguinis xpi a fidelib⁹ pñet ad vsum sacramenti qui nō ē de necessitate huius sacramēti. S; potest vinū cōsecrari absqz aqua licet peccet qui sic cōsecrat nō seruās ritū ecclēsie. Et iō si sacerdos ante cōsecratōz vini aduertat qz aqua nō fuerit apposita calici debet apponere. Si vero post cōsecrationem aduertat nō debet apponere sed debet pñere sacramentū. Nihil em̄ post cōsecrationē est sanguini xpi miscendū: qz talis pmixtio nō posset esse sine qualicūqz corruptiōe vini cōsecratiz qd pertinet ad crimē sacrilegij. Dicunt autē quidā qz cū de latere xpi pendētis in cruce fluxerit sanguis et aqua vt legit. Jo. 19. Sicut vinū cōuertit in sanguinē ita aqz in aquā. Sed hoc nō cōpetit qz in illa aqua figurat ablutio que ē p baptismū. Et iō alij dicunt qz facta cōuersione vini in sanguinē aqua remanet in sua substantia. et circūtegitur accidentib⁹ vini. Sed nec hoc cōpetit quia aqua admisceat vino ante cōsecrationē qm non differt ab alio vino. Unde nō seorsū manet sed pmisceat. et iō dicitur dum est qz aqua cōuertit in vinū: et sic totū cōuertitur in sanguinem xpi. Propter qd mos est modicū de aqua apponere et scilicet si sit vinū debile qd nō potest nisi modicum aque i seipm cōuertere. Deinde cū dicit. Quotienscūqz. rē. exponit verba domini que dixerat. Hoc facite in meā cōmemorationē dicens. Quotienscūqz em̄ manducabitis panē hunc rē. Et dicit panē propter spes

cies remanētes. Dicit autē hunc ppter idēz numero corpus significatū et cōtentū. Et calicē. s. hunc bibetis morte dñi annūciabitis representando. s. eam p hoc sacm. Et hoc donec veniat. i. vsqz ad vltimū eius aduentū in quodā intelligi qz hic ritus ecclēie nō cessabit vsqz ad finem mundi. fm illud Mar. vit. Ecce ego vobiscū vsqz ad cōsumationē seculi. et Luc. 21. Non pteribit generatio bec. s. ecclēie donec omnia fiant.

lectio septima.

Itaqz quicumqz māducauerit panē et biberit calicē dñi indigne: reus erit corporis et sanguinis dñi. Probet autē seipsū hō. et sic de pane illo edat et de calice bibat. Qui enī māducat et bibit indigne: iudiciū sibi māducat et bibit. nō diuidens corpus dñi. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles et dormiunt multi. Et si nosmetipsos diudicarem⁹. nō vtiqz iudicaremur. Dum iudicamur autē a dño corripimur. vt nō cū hoc mūdo damnemur. Itaqz frēs mei cū cōuenitis ad māducaudū inuicem expectate. Si q̄s esurit domi māducet vt nō in iudiciū cōueniatis. Cetera autem cum venero disponam.

Post q̄ ap̄s ostendit dignitatē hui⁹ sacri: hic exorat si deles ad sumendū illud reuerenter: et p̄io ponit p̄culū qd iminer indigne sumētib⁹. Secūdo adhibet salutare remediū ibi. Probet autē. rē. Dicit ergo p̄io. Itaqz ex hoc qd sacramentaliter māducat ē corpus xpi: et qd bibitur ē sanguis xpi: Quicūqz māducauerit hunc panē vt biberit calicēz dñi indigne reus erit corporis et sanguinis dñi. In quib⁹ verbis p̄io cōsiderandū ē quatē aliq̄s indigne māducat et bibit. qd quidē fm glo. contingit dupliciter. P̄io quidē q̄tū ad celebrationē hui⁹ sacri: qz s. aliq̄s aliē celebrat sacm eucharistie qz a xpo traditū ē puta si offerat in hoc sacro aliū panē q̄ triticū vel aliū liquorē q̄ de vite. Cū Levit. 10. dicit qz nadab et abiud filij aaron obrulerunt corā dño ignē alienū qd eis preceptū nō erat: egressusqz ignis a dño deuorauit eos. Secūdo ex hoc qz aliq̄s nō deuota mēte accedit ad eucharistiaz. que quidē in deuotio q̄qz ē veniale: puta cū aliquis distrahta mente ad secularia negocia accedit ad hoc sacm habitualitē retinēs debitā reuerentiā ad ipm: et talis in deuotio h; impedit fructū hui⁹ sacri qz ē spūalis refectō nō tñ facit reū corporis et sanguinis dñi: sicut hic ap̄s loquitur. Quēdā vero in deuotio ē pctm mortale: q. s. ē cū cōtemptu hui⁹ sacri. put dicit: Malac. 1. Vos polluitis nō mē meū in eo qd dicitis. Mēsa dñi contaminata ē et qd supponit cōtēptibile. Et de tali in deuotioe loquit glo. Tertio mō dicit aliq̄s indignus ex eo qz cū voluntate peccandi mortaliter accedit ad eucharistiam. Dicit em̄ Levit. 21. Nō accedat ad altare qz maculā h; . Intelligitur aliq̄s maculā pcti h; ē qd dicit in voluntate peccandi qz tollit p̄niam. Per ditionē qdē qz tollit voluntates peccandi cū pposito ostendit et satisfaciēdi q̄tū ad remissionē culpe et pene eterne. p cōfessionē autē et satisfaciēdi quātū ad totalē remissionē pene et recōciliationē ad mēbra ecclēie. Et iō i nēitate qdē puta qn aliq̄s cōptā p̄fessoris h; nō p̄t sufficit cōtritiō ad sup̄tōz hui⁹ sacri. Regulariter autē debet cōfessio precedere cum aliqua satisfaciōe. Unde in libro de ecclēsiasticis dogmatibus

in epistolā I ad Corinthios XI

dicitur. Communitarius satisfaciatur lachrymis et orationibus et confidens de domino mundi: accedat ad eucharistiam intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico que capitalia peccata et mortalia non grauant. Namque quem mortalia crimina post baptismum commissa premunt horrore: prius publica penitentia satisfacere: et ita sacerdotis iudicio reconciliatum coloni sociari: si non vult ad condemnationem eucharistiam percipere. Sed videtur quod peccatores non indigne accedant ad hoc sacramentum. Nam in hoc sacro sumit Christus quod est spiritualis medicus qui de se dicit. Mat. 9. Non est opus valentibus medicus sed male habentibus. Sed videtur quod hoc sacramentum est spirituale nutrimentum sicut baptismus est spiritualis puritas. Mactat autem aliquis ad hoc ut viuatur sed non nutrit nisi iam viuatur: et ideo hoc sacramentum non copetitur peccatoribus qui non diuinitatem gratiam: copetitur eis tamen baptismum. Et preterea eucharistia est sacramentum charitatis et ecclesiastice unitatis: ut dicit Augustinus super Io. Cuius igitur peccator caret charitate et sit separatus merito ab ecclesie unitate: si accedat ad hoc sacramentum falsitate committit deum significat se habere charitatem quam non habet. Quia tamen peccator quibus habet fidem huius sacramenti licitum est ei hoc sacramentum in splendere quod oio infidelibus denegatur: ut Dionysius dicit. 3. ca. ecclesiastice hierarchie. Sed considerandum est quod ille qui indigne sumit hoc sacramentum sit reus corporis et sanguinis domini. Quod quidem in glo. tripliciter exponitur. Primo modo materia liter. Incurrit enim reatu ex peccato commissio circa corpus et sanguinem domini: prout in hoc sacro continetur: quod indigne sumit. Et ex hoc eius culpa aggrauatur. Tanto est enim culpa grauior quanto maior est peccata que peccat. Heb. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia eius qui filium dei eorum colauerit et sanguinem testamenti pollutum duxerit. Secundo exponitur per similitudinem ut sit sensus. Reus erit corporis et sanguinis domini et mortis domini penas dabit: hoc est ac si Christus occiderit punietur: sicut illud Heb. 6. Rursus crucifixus spiritum spiritibus filium dei et ostentui habentes. Sed in hoc videtur grauius peccatum est peccatum eorum qui indigne sumunt corpus Christi. Sed dicendum quod peccatum aliquod habet grauitatem dupliciter. Primo modo ex ipsa specie peccati quod obiecto. Et hoc grauius est peccatum quod contra diuinitatem committitur: puta infidelitas blasphemiam vel aliquid horum quod committitur contra humanitatem Christi. An et ipse dicitur Mat. 12. Qui dixerit uerbum contra filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum non remittetur ei. Et iterum grauius est peccatum quod committitur contra humanitatem in propria specie quam sub specie sacri. Alio modo grauitas peccati attenditur ex parte peccatis. Magis autem peccat qui ex odio aut inuidia vel ex quacumque malicia peccat sicut peccauerunt illi qui Christum crucifixerunt quam qui peccat ex infirmitate: sicut iterum peccat illi qui indigne sumunt hoc sacramentum. Non ergo per hoc intelligitur quod peccatum indigne sumentium hoc sacramentum comparet peccato occidendi Christum secundum equalitatem: sed secundum similitudinem speciei. quod utriusque est circa eundem Christum. Tertio modo exponitur. Reus erit corporis et sanguinis domini. id est corpus et sanguis domini faciet eum reum. Ita enim bonum male sumptum nocet sicut predestinatum malum quo quis bene utitur: sicut stimulus sathane paulo. Per hec autem uerba excluditur error quorundam dicentium quod statim hoc sacramentum tangitur a labijs peccatoris desinit sub eo esse corpus Christi. Contra quod et apostolus dicit. Quicumque manducauerit panem hunc vel biberit calicem domini indigne. Sed enim predictam opinionem nullus indignus manducaret vel biberet. Contrariatur autem predicta opinio ueritati huius sacri secundum quam sicut corpus et sanguis Christi manent in sacro quantum diuinitas remanet species in quocumque loco existat. Deinde cum dicit. Prohibet autem et. Adhibet remedium contra predictum periculum. Et primo ponit remedium. Sed assignat rationes ibi. Qui enim manducat et. Tertio ratione manifestat per signum ibi. Sed in ter vos et. Dicit ergo primo. Quia tamen regnum incurrit qui

indigne sumit hoc sacramentum: ideo necesse est ut prius homo seipsus probet. id est diligenter examinet suam conscientiam ne sit in eo voluntas peccandi mortaliter vel aliquod peccatum preteritum de quo non sufficienter penituerit: et sic post diligentem exaiatoem de pane illo edat et de calice bibat: quod digne sumentibus non est uenenum sed medicina. Gal. ult. Opus autem suum probet unusquisque. 2. Cor. 13. Si estis in fide Christi: quod probate. Deinde cum dicit. Quicumque enim manducauerit. et assignat rationem predicti remedij dicens. id est probatio perigitur. Qui enim indigne manducat et bibit iudicatur. id est condemnatione sibi manducat et bibit: sicut dicit Io. 6. Resurgēt qui male egerunt in resurrectione iudicij. Non diuinitas corpus domini. id est ex eo quod non discernit corpus domini ab alijs in differēter ipsum assumens sicut alios cibos. Leui. 22. Dis homo qui accesserit ad ea que consecrata sunt in quo est imundicia bibit coram domino. Sed contra uidetur esse quod dicit Io. 6. Qui manducat me uiuit propter me. Sed dicendum est quod duplex est modus manducandi hoc sacramentum. scilicet spiritualis et sacramentalis. Quidam ergo manducant sacramentaliter et spiritualiter qui seorsum sumunt hoc sacramentum et etiam rem sacramenti percipiunt. scilicet charitatem per quam est ecclesiastica unitas. Et de talibus intelligitur uerbum domini inductum. qui manducat me uiuit propter me. Quidam uero manducant sacramentaliter tamen qui. scilicet ita hoc sacramentum percipiunt quod rem sacramentis scilicet charitatem non habent: et de talibus intelligitur quod dicitur. Qui manducat et bibit indigne iudicium sibi manducat et bibit. Est autem preter duos modos quibus sumit sacramentum tertius modus sumendi quo manducat per accidens. id est sumit non ut sacramentum. quod quidem contingit tripliciter. Primo modo sicut quando aliquis fidelis sumit hostiam consecratam quam non credit esse consecratam. Talis enim habet habitum utendi hoc sacro. Alio modo sicut quando hostiam consecratam sumit aliquis infidelis qui nullam fidem habet huius sacramenti. Talis enim non habet habitum utendi hoc sacro sed solum potentiam. Tertio modo sicut quando hostiam consecratam comedit mus uel quilibet animal brutum quod etiam non habet potentiam utendi hoc sacro. Et hoc igitur et spiritualiter sumentes hoc sacramentum acquirunt uitam. allicunt quidam ad hoc quod frequenter hoc sacramentum assumant. Et hoc autem quod indigne sumentes acquirunt sibi iudicium: plures ueterentur ut rari sumant: et utriusque commendandum uidetur. Legimus enim Luc. 19. Zachaeus recepit Christum gaudens in domo suam in quo eius charitas commendat. Legitur etiam eodem. 7. quod centurio dixit Christo. Non sum dignus ut intres sub tectum meum. In quo commendat honor et reuerentia eius ad Christum. Quia tamen amor prefert timori per se loquendo: commendabilis esse uidetur quod aliquis frequenter sumat quam rarius. Quia tamen quod est in se eligibilis potest esse minus eligibile quantum ad hunc vel illum. considerare quilibet in seipso debet que effectum in se habeat frequenter suscepto huius sacramenti. Nam si aliquis sentiat se proficere in seruoze dilectionis ad Christum et in fortitudine resistendi peccatis que plurimum consequuntur homines debet frequenter sumere. Si uero ex frequenter sumptione sentiat aliquis in se minus reuerentiam huius sacramenti monendus est ut rarius sumat. Unde et in libro de ecclesiasticis dogmatibus dicit. Quotidie eucharistiam sumere nec laudo nec vitupero. Deinde cum dicit. Ideo inter vos. et. Manifestat predictam rationem per signum. Et primo ponit signum. Secundo assignat causam illius signi. ibi. Quod si nosmetipsos et. Circa primum considerandum est quod sicut Augustinus dicit in primo de ciuitate dei. Si omne peccatum nunc manifeste deus pleteret pena: nihil ultimo iudicio reservari putaret. Rursus si nullum peccatum nunc puniret: nulla esse diuina prouidentia crederetur. In signum ergo futuri iudicij de etiam in hoc mundo pro peccato quosdam reprobiter punit. quod maxime ob

in epistolā I ad Corinthios XII

dicit de quibusdā q̄ dicebant cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia. **¶** Vel etiā instinctu demonū qui ad hoc precipue anhelant ut diuinus cultus eis exhibeat: s̄m illud **Mat. 4.** **¶** Nec oīa tibi dabo si cadens adoraueris me. **¶** Vant ergo ad idola colenda put dicebant. **¶** I. sine aliqua resistentia sicut de iunene etiā vecor̄ de dicit **Prover. 7.** **¶** Statim eā sequit̄ quasi bos ductus ad victimā. **¶** Per hoc ergo apparet q̄ hō ante susceptas gratiā promptē currit in peccatū sine resistentia. **¶** Specia liter aut̄ facit mentionē de peccato idolatrie p̄pter tria. **¶** Pr̄mo quidē q̄ hoc ē peccatū grauisimum introducere aliū deū sicut grauisime peccaret cōtra regē qui aliū regē in regno eius introduceret. **¶** Unde dicit **Job. 31.** **¶** Si vidi solē cū fulgeret r̄ lunā incedentē dare r̄ ofcularis manū meam s̄z quasi cultor solis r̄ lune que ē in iūctas marina r̄ negatio cōtra deū altissimū. **¶** Sc̄do q̄ a peccato idolatrie oīa alia peccata oriebant̄: s̄m illud **Sap. 14.** **¶** Repbandor̄ idolor̄ cultura omnis mali cā est. **¶** Tertio q̄ hoc peccatū apud gentiles cōmune erat r̄ nō reputabatur. **¶** Unde in ps̄. dicit̄. **¶** Omnes dij gentiū demonia. **¶** Est autē cōsiderandū q̄ quidā dixerūt hoīem in peccato mortali existentē sine gratiā quidē nō posse a peccato cui subiacer̄ liberari: q̄ remissio peccator̄ nō fit nisi per gratiā: s̄m illud **Ro. 3.** **¶** Iustificati p̄ gratiā eius: posse autē se p̄seruare a peccato mortali sine gratiā per liberū arbitriū. **¶** Sed hec positio nō videt̄ vera. **¶** Pr̄mo quidē q̄ nō pōt aliquis se a peccato mortali p̄seruare nisi omnia legis precepta seruādo: cū nullus mortaliter peccet nisi transgrediēdo aliqd̄ legis preceptū r̄ ita posset aliquis obseruare oīa legis precepta sine gratiā q̄ est heresis pelagiana. **¶** Sc̄do q̄ charitatē per quā deus diligit̄ sup̄ oīa nullus pōt habere sine gratiā: s̄m illud **Ro. 5.** **¶** Charitas dei diffusa est in cordib̄ nostris per spiritum sanctū qui datus ē nobis. **¶** Nō potest autē esse q̄ hō oīa peccata declinet nisi deū sup̄ oīa diligit̄: sicut illud magis cōtemnit̄ q̄ minus diligit̄. **¶** Poterit ergo esse q̄ aliqd̄ tēp̄ q̄ ille qui caret gratiā a peccato abstinebit quos usq̄ occurrat illud p̄pter q̄ dei p̄ceptū cōtemnet a quo ducatur ad peccandū. **¶** Signanter autē ap̄s dicit̄: put dicebamini. **¶** Deinde cū dicit̄. **¶** Ideo notū vobis facio r̄ cōcludit duos effect̄s gratie quor̄ primus ē q̄ facit abstinere a peccato. **¶** Sc̄do ē q̄ facit opari bonū r̄ hoc ponit ibi. **¶** Et nemo pōt r̄ c. **¶** Dicit ergo p̄tio ex quo quī sine gratiā eratis p̄dopte ad peccandū currebatis. **¶** Id notū vobis facio q̄ si gratiā habuissetis hoc vobis nō contigisset. **¶** Nemo enī in spū dei r̄ c. id ē p̄ spūm dei loquens dicit anathema iesu r̄ c. i. blasphemiaz contra iesum s̄m illud **Jo. 4.** **¶** Oīs spūs qui soluit iesum ex deo nō ē. **¶** Notandū q̄ supra posuit grauisimū peccatū q̄ ē blasphemiaz q̄ per gratiā declinat̄ vt de alijs minorib̄ peccatis intelligat̄. **¶** Pōt autē per hoc q̄ dicit anathema iesu intelligi q̄dlibet peccatū mortale. **¶** Anathema enī sepationē significat. **¶** Dicit̄ ab ana q̄ ē sursum: r̄ thesis q̄ ē positio quasi sursum positū: q̄ oīum res que ab vsū hominū sepabant̄ suspendebant̄ in templis vel in locis publicis. **¶** Et autē peccatū mortale separat a iesu: s̄m illud **Esā. 59.** **¶** Iniquitates vestre diuiserunt inter vos r̄ deū vestrum. **¶** Quicūq̄ ergo mortaliter peccat dicit corde vel ore anathema. **¶** I. sepationē a iesu. **¶** Nemo ergo in spū dei loquens dicit anathema iesu: q̄ nullus p̄ spūm dei peccat mortali: q̄ vt dicit̄ **Sap. 1.** **¶** Spūs sanct̄ discipline effugiet fictū: sed sup̄ hoc videt̄ q̄ quicūq̄ habet spūm sanctum nō possit peccare mortaliter: q̄ etiā de p̄tie. **¶** Jo. 3. **¶** Oīs qui natus est ex deo peccatū non facit. qm̄ semē ipsius in eo manet. **¶** Sed dicendū est q̄ quātū est ex spiritu dei hō nō facit peccatū sed magis a peccato retrahit̄: pōt tamē

peccatū facere ex defectu voluntatis humane que spiritus sancto resistit: s̄m illud **Act. 7.** **¶** Vos autē semp̄ spūs sc̄d resistitis. **¶** Nō enī per spūm sanctū inhabitantē tollit̄ facultas peccandi a libero arbitrio totaliter in vita p̄sentī r̄ ideo signanter ap̄s nō dicit. **¶** Nemo spūs dei habens sed nemo in spū dei loquens. **¶** Deinde cū dicit. **¶** Et nemo pōt r̄ c. ponit secundū effectū gratie sc̄z q̄ sine ea hō nō pōt bonū opari. **¶** Dicit ergo. **¶** Et nemo pōt dicere q̄ iesus ē domin̄ nisi in spū sancto. **¶** Cōtra q̄ videt̄ esse q̄ p̄ spūm sanctū hō introducit̄ in regnū celor̄: s̄m illud ps̄. **¶** Spiritus tū bon̄ deducet me in terrā rectā. **¶** Oīs autē dicit **Mat. 7.** **¶** Nō oīs qui dicit dñe dñe intrabit in regnū celorū. **¶** Nō oīs ergo qui dicit dñm iesū dicit hoc in spiritu sc̄d. **¶** Dicendū ē autē q̄ dicere aliqd̄ in spū sc̄d pōt intelligi dupliciter. **¶** Uno mō in spū sc̄d mouēre s̄z non habito. **¶** Mouet enī spūs sanct̄ coepa aliquor̄ ad loquēdū quos nō inhabitat. sicut legit̄. **¶** Job. 11. **¶** Quia capbas hoc q̄ de utilitate mortis xpi p̄dixerat a semetipso nō dixit sed per spūm p̄phetie. **¶** Balaam etiā multa vera p̄dixit motus a spū sc̄d. vt legit̄ **numert. 23. r̄ 24.** licet cū non haberet. **¶** Sc̄do hoc ergo intelligendū ē q̄ nullus pōt dicere q̄d cūq̄ vez nisi a spū sc̄d mor̄ qui ē spūs veritat̄. de quo dicit **Jo. 16.** **¶** Cū autē venerit ille spūs veritat̄ docebit vos oēm veritatē. **¶** In r̄ glo. **¶** Ambro. dicit. **¶** De vez a quo cūq̄ dicat̄ a spū sc̄d ē. **¶** Et sp̄aliter in illis q̄ sunt fidei q̄ p̄ sp̄alem reuelationē spūs sancti sunt habita inter que ē q̄ iesus sit omnium dñs. **¶** In **Act. 13. 4.** **¶** Certissime scian oīs dom̄ isrl̄ q̄ deus fecit hunc dñm iesū que vos crucifixistis. **¶** Alio mō loquit̄ aliquis in spū sc̄d mouente et habito. **¶** Et s̄m hoc etiā pōt verificari q̄d hic dicit̄. ita tñ q̄ dicere accipiat̄ nō solū ore sed etiā corde r̄ ope. **¶** Dicit enī aliquid corde: s̄m illud ps̄. **¶** Dixit insipiens in corde nō ē de. **¶** Dicit etiā aliqd̄ ope in q̄tū exteriori ope aliqd̄ suū p̄ceptū manifestat. **¶** Nemo ergo nisi habēdo spūm sanctū pōt dicere iesū dñm. ita sc̄z q̄ nō solū hoc ore p̄fiteat̄ sed etiā corde reuerat̄ ipm̄ vt dñm: et ope obediat̄ ipsi quasi dño. **¶** Sic igit̄ ex verbis p̄missis tria circa gr̄am cōsiderare possum̄. **¶** Pr̄mo q̄ sine ea peccatū homo vitare nō pōt. s̄m illud ps̄. **¶** Nisi q̄ dñs adiunxit me paulominus in inferno habitasset aīa mea. **¶** Sc̄do q̄ p̄ eā vitat̄ peccatū s̄m illud p̄tie **Jo. 3.** **¶** Qui natus ē ex deo nō peccat. **¶** Tertio q̄ sine ea nō pōt homo bonū facere: s̄m illud **Jo. 15.** **¶** Sine me nihil potestis facere. **¶** Deinde cū dicit. **¶** Diuisiones vero r̄ c. **¶** Incipit distinguere gratias gratis dadas r̄ p̄tio distinguit eas in generali. **¶** Sc̄do manifestat ī sp̄iali ibi. **¶** Anicūq̄ autē dat̄ r̄ c. **¶** In his autē que p̄ gratiā spūs sancti cōferunt̄ tria oportet cōsiderare. **¶** Pr̄mo q̄dem facultatem hoīm ad opandū. sc̄do auctoritatem. tertio executionē vtriusq̄. **¶** Facultas quidē habet̄ p̄ donū gratie. puta p̄ p̄phetiā vel potestātē faciendū miracula aut p̄ aliquid h̄mōi. auctoritas autē habet̄ per aliqd̄ ministrū. puta per apostolatū vel aliquid h̄mōi. **¶** Executio autē pertinet ad opationem. **¶** Pr̄mo ergo distinguit gratias **Sc̄do** misteria. **¶** Tertio operationes. **¶** Quātum ergo ad primū dicit̄ **Ostendi necessitatem gratie que tñ nō totaliter aduenit omnib̄ nisi xpo cui dat̄ ē spiritus non ad mensuram: vt dicitur **Job. 3.** sed quātū ad alios sunt diuisiones gratiarum: quia quidā abundant in vna: quidā in alia. **¶** Sicut enī in corpore naturali caput h̄z oēs sensus nō autem alia membra: ita in ecclesia solus xpus habet omnes gratias que in alijs membris diuiduntur quod significatur **Gen. 12.** **¶** Ubi dicitur q̄ flum̄ sc̄z gratiarū egrediebatur ad irrigandum paradysum qui inde diuiditur in quattuor capita. **¶** Et **Matth. 25.** dicitur. **¶** Et vni dedit quinqz talenta: alij duo: alij vnum. **¶** Et quāuis dona gratiarum sint diuersa que a diuersis ha-**

Explanatio sancti Thome

hēntur nō tamē procedunt a diuersis actoribus sicut po-
nebant gentiles qui sapias attribuebāt munerē. locuti-
onem mercurio: et sic de alijs. Ad qd̄ excludendū subdit
Idē autē spūs. s. sanct⁹ qui ē actor oīm gratiarū. Ephe.
4. Unū corpus et vnus spūs. Et Sap. 7. Est spūs vn⁹
et multiplex: Un⁹ i substantia multiplex in gratijs. De
inde ponit distinctiones ministratiōnū dicens: Et diuisio-
nes ministratiōnū sunt. i. diuersa ministeria et officia re-
quiruntur ad gubernatiōē ecclē. Prelati enī ecclēsie
ministri dicunt supra. 4. Sic nos existimet homo vt mi-
nistros christi: p̄tinet autē ad decorē et p̄fectionē ecclēsie:
vt in ea diuersa ministeria sint que significant p̄ ordines
ministrantiū qd̄ mirabat̄ regina saba in domo salomois:
vt legit. 3. Reg. 10. Quis tū vni dño seruiūt. Un̄ subdit
Idē autē dñs. supra. 8. Nobis vnus domin⁹ iesus xp̄us
p̄ quē omnia. Deinde ponit distinctionē opationū di-
cens. Et diuisiōnes opationū sunt quib⁹ alijs in seipso
bonū opatur: sicut p̄ ministratiōnes ad p̄ximū. ps. Exi-
bit hō ad opus suū. scz sibi p̄ximū. Eccl. 33. Immutauit
id est distinxit vias. i. opationes eorū q̄ tū oēs p̄cedit ab
vno p̄ncipio. Un̄ subdit. Idē vero de⁹ qui opatur oia.
sicut p̄ia cā creans oēs opatiōes. Ne tū alie cause vide-
ant̄ eē supplere: subdit. In oibus qz in causis secundarijs
p̄ia cā opat. Esa. 26. Oia opā nostra opatus es in no-
bis. Et norandū qz ap̄ls valde cōgrue grās attribuit spi-
ritui qui ē amor qz ex amore p̄cedit qz aliquid grās det
ministeria dño cui ministrat: opatiōes deo sicut p̄ie cau-
se mouenti. Et qz dicit spiritus pōt referri ad p̄sonā spi-
ritus sancti. Qz dicit dñs ad p̄sonā filij. qz dicit de⁹
ad p̄sonā patris. Et hec tria possunt attribui spūs san-
cto qui est dominus deus.

Lectio secunda.

Vnicuiqz autē dat manifestatio spūs
ad vtilitatē. Alij quidē per spm̄ da-
tur sermo sapientie: alij autē sermo
scientie fm̄ eundem spm̄. Alteri fides in eo-
dē spiritu. Alij grā sanitatū in vno spiritu.
Alij opatio virtutū: alij p̄phetia: alij discre-
tio spiritui: alij genera linguarū: alij inter-
pretatio sermonū. Hec autē oia opatur vnus
atqz idem spiritus: diuidēs singulis p̄out
vult.

Posita in generali distinctione grarū et ministratiōnū
et opationū: hic manifestat ea que dixerat in sp̄ali: et pri-
mo quātū ad diuisiōē gratiarū. Secōdo quātū ad diuisiō-
nē ministratiōnū ibi. Et quosdā quidē posuit deus. 12.
Circa p̄ximū duo facit. P̄rio ponit distinctionē grarū
in sp̄ali. Secōdo adhibet similitudinē ibi. Sicut est corp⁹.
12. Circa p̄ximū tria facit. P̄rio ponit grarū cōditiones
gratis datarū. Secōdo ponit earū distinctionē ibi. Alij q̄-
dem dat 12. Tertio describit earū actionē ibi. Hec autē
oia 12. Dicit ergo p̄rio. dicitū ē qz sunt diuisiōes grarū
Unicuiqz autē dat in quo designat earū subiectū. Sic est
nullū mēbrū ē in corpe qd̄ nō p̄ticipet aliquo mō sensus
vel motū a capite: ita nullus ē i ecclē q̄ nō aliqd̄ de gra-
tias spūs sancti p̄ticipet. fm̄ illud Dat. 25. Dedit vni-
cuiqz fm̄ p̄p̄tā virtutē. Et Ephe. 4. Unicuiqz nostruz
data est grā. Manifestatio spūs in quo designat officij
gratie gratis date. Pertinet enī ad gratiā gratum faci-
entē qz p̄ eā spūs sancti inhabitet: qd̄ quidē nō p̄tinet ad
gratiā gratis datā: sed solū vt p̄ cā spūs sancti manifeste-
tur sicut interior motus cordis p̄ vocē. Un̄ Jo. 3. 32. Vo-
cē eius audis. Et in ps. 32. Morū fecit dñs salutare suū.

Manifestat autē p̄ h̄mōi gratias spiritus sanctus dupl.
Uno mō vt inhabitans ecclēiam et docens et sanctificans
eā: puta cū aliquis peccator quē nō inhabitat spūs san-
ctus faciat miracula ad ostēdēdū qz fides ecclē quā ipse
p̄dicat sit vera. Unde dicit Heb. 2. Contestante deo si-
gnis et prodigijs et varijs spūs sancti distributiōib⁹. Alio
modo manifestat per huiusmodi gratia spiritus sancti:
vt inhabitans eū cui tales gratie concedunt. Unde di-
citur Act. 6. qz Stephanus plenus grā faciebat prodigia
et signa multa que spūs scō plenū elegerūt: sic autē nō cōce-
dunt h̄mōi gratie nisi sanctis. Et ne h̄mōi manifestatio
vana videat̄. subdit: Ad vtilitatē scz cōz. In quo desi-
gnat finis h̄arū: et hoc vel dū p̄bat vera doctrina ecclē:
et sic fideles cōfirmant et infideles cōuertunt. Vel dū sa-
citas alicui⁹ p̄ponit alijs in exemplū. Un̄ infra. 14.
Ad edificatiōē ecclē gr̄ite vt habūdetis. Et supra. 7.
Nō q̄rens qd̄ mihi vtile ē sed qd̄ multis vt salui fiant.
Deinde cū dicit. Alij quidē rē. ponit distinctionē gra-
tiarū q̄ quidē vt dicitū ē dant ad vtilitatē cōem. Et io oꝝ
earū distinctionē accipe fm̄ qz p̄ vnū pōt alioꝝ salus pro-
curari. Qd̄ quidē hō nō pōt facere interi⁹ opando: hoc
enī solius dei ē: s̄z solū exteri⁹ p̄suadendo. Ad qd̄ qd̄dem
tria requirunt. P̄rio quidē facultas p̄suadendi. Secōdo
facultas p̄suasiōē cōfirmādi. Tertio p̄suasiōē intelli-
gibiliter p̄ponendi. Ad facultatē autē p̄suadendi requi-
ritur qz hō habeat p̄tia cōclusionū et certitudinē p̄nci-
piorū circa ea in quib⁹ debem⁹ p̄suadere. Conclusiones
autē in his q̄ p̄tinet ad salutē quedā sunt principales scz
res diuine. et ad hoc p̄tinet sapia q̄ ē cognitio diuinariū
rerū: vt aug. dicit. 13. de trinitate: q̄ tū ad hoc dicit Alij
quidē dat p̄ spm̄ scz sc̄m sermo sapie vt possit p̄suadere
ea q̄ ad cognitōnē diuinorū p̄tinet. Luc. 21. Ego das
vobis os et sapiam cui nō poterūt resistere et cōradis-
cere oēs aduersarij vestri supra. 2. Sapiam loq̄mur int̄
p̄fectos. Secundarie cōclusiones sūt q̄ p̄tinent ad noticiā
creaturarū quarū cognitio dicit sc̄ia fm̄ aug. ibidē. Et q̄rens
ad hoc subdit. Alij autē scz dat sermo sc̄ie fm̄ eūdē spm̄
vt scz p̄ creaturas ea q̄ sunt dei manifestare possit. Quic
enī sc̄ie attribuit illud quo pia fides defendit et roborat
nō autē qd̄ curioſitatis in humanis sciētijs inuenitur:
vt aug. ibidē dicit Sap. 10. Dedit illi sc̄iam scōꝝ. Esa.
33. Diuitie salutis sapia et sc̄ia. Et tū norandū qz sapia et
sc̄ia inter septē dona spūs sancti cōputant̄: sicut habetur
Esa. 11. Un̄ ap̄ls signat̄ inter gratias gratis datas nō
ponit sapiam et sc̄iam s̄z sermonē sapie et sc̄ie q̄ p̄tinet ad
hoc vt hō alijs p̄suadere valeat p̄ sermonē ea q̄ sunt sa-
piētie et sc̄ie. Principia autē doctrine salutis sūt articuli
fidei: et io q̄ tū ad hoc subdit. Alteri scz dat fides i eodez
spm̄: nō autē hic accipit p̄ fidei virtute qz hoc cōe ē oibus
mēbris xpi. fm̄ illud Heb. 11. Sine fide impossibile est
placere deo. S̄z accipit p̄ sermone fidei. put scz hō pōt
recte p̄ponere ea q̄ fidei sūt: vt p̄ certitudine fidei quam
aliquis habet excellēt: fm̄ illud Mat. 15. Mulier ma-
gna ē fides tua. Ea vero q̄ p̄tinet ad salutē doctrinam
nō pōt cōfirmari seu p̄bari rōne qz rōnem humanā exce-
dunt: fm̄ illud Eccl. 3. Plurima supra sensus hominis.
ostensa sūt tibi. Cōfirmant̄ seu p̄bant̄ signo diuino.
Unde et moyses mittendus ad pplz isrl̄ signū accepit a
deo p̄ qd̄ confirmaret ea que ex p̄te dei dicebat: vt patet
Exodi. 4. Sicut et signo regio cōfirmatur qz aliquid sit
de mandato regis. Signum autē dei sumitur vno qui-
dem modo ab eo quod solus deus facere potest. Sicut
sunt miracula que apostolus hic in duo distinguit. P̄
primo dicit alij sc̄licet datur gratia sanitatum: id ē per
quā aliquis possit sanare infirmitatem. in vno sc̄licet et
eodem spiritu. Jere. 17. Bana me domine et sanabo.

in epistolam I ad Corinthios. XII.

Ex hijs ei persuadet alijs nō solū ppter magnitudinē scilicet etiā ppter beneficiū. Scđo autē dicit alijs dāe operatio virtutum ex quib⁹ alijs persuadet solū ppter magnitudinem facti puta cū mare dividit vt legit̄ exo. 14. **Et q̄ sol⁹ et luna stetit in celo sicut legit̄. Josue. 10. gal. 3.** Qui tribuit nobis spūm et opatur virtutes in nobis. Alio autē modo accipitur signū diuinū ab eo qđ solus de⁹ cognoscere pōt. Hoc autē est vel futurū ptingens sicut illud. **Esā. 41.** Annunciate q̄ ventura sunt et sciem⁹ qz dii estis vos. **Et qm̄ ad hoc dicit. Alij. s. dāe. pphetia. q̄ est diuina reuelatio iter euent⁹ immobili veritate denunciās. Joel. 2.** Et fundaz de spū meo sup oēs carnē et pphetabūt filij vestri. Aliud autē est cognitio humani cordis sicut illud **Jer. 17.** Prauium est cor hoīs et inscrutabile. qđ cognoscet illud: Ego vñs scrutās corda et pbans renes. **Et qm̄ ad hoc subdit. Alij discretio spūm vt scz homo discernere possit qđ spū aliquis moueat ad loquendū vel opandū puta vtruz spū caritatis vel spū inuidie. 1. Jo. 4.** Nolite credere ot spū sed pbare spūs si ex deo sunt. Facultas autē persuasio nem pnuiciādi pstitit in hoc qđ homo possit loqui intelligibiliter alijs. Qđ qđem impedit dupliciter. **Uno mō p diuersitatem idiomatū. Cōtra qđ remediuz adhibet p hoc quod dicit. Alij scz dāe grā linguaz. vt scz possit loqui diuersis linguis vt intelligat ab oibus. sicut de aplis legit̄. Act. 2.** Qđ loq̄bant varijs linguis. Alio mō p obscuritatem scripture inducende. **Cōtra qđ remediuz dāe p id qđ subditur. Alij interpretatio sermonū id est difficilijz scripturarum. Dan. 5.** Audiuī d te qđ possis obscura interpretari. **gen. 40.** Nūquid nō dei est interpretatio. **¶ Deinde cum dicit. Hec autē oīa rē. determinat auctore p dicitariū gratiaz. Circa qđ tres errores excludit. Primo quidem gentium attribuentū diuersa dona diuersis dijs. Cōtra qđ dicit. Hec autē oīa opatur vnus atqz idem spūs. eph. 4.** Vnuz corp⁹ et vn⁹ spūs. Scđo errore eoz qui deo ats tribuebant solū vlem pudentiā rex ponētes qđ distincti ones piculariuz sunt solū per cās scđas. **Cōtra qđ subditur. Diuidēs singulis put vlt. ecc. 33.** In multitudine discipline dñi separauit eos. **Tertio excludit errore eoz qui diuersitatez grāz attribuebāt vel fato vel hūano merito et nō soluz volūtatē diuine. s3 etiā macedoniū qđ dicebant spūm sanctū esse ministrū patris et filij et hoc excludit p hoc quod subdit. **¶ Post vult. Job. 3.** Spiritus vbi vult spirat.**

Lectio tertia.

Sicut em̄ vnuz corpus est et membra habet multa: oīa autē mēbra corporis cum sint multa: vnum tñ corp⁹ sunt ita et spūs. **Et em̄ in vno spū omnes nos in vnum corp⁹ baptizati sumus siue iudei. siue gentiles. siue serui. siue liberi. et oīs in vno spiritu potati sum⁹. Nā et corpus nō est vnū membruz sed multa. Si dixerit pes quoniam non sum manus nō sum de corpore: nam idō nō est de corpore. Et si dixerit auris quoniam non sum oculus: nō sum de corpore. nō idō nō ē de corpore. Si totū corpus ocul⁹: vbi auditus? Si totum auditus. vbi odoratus? Nūc autē posuit deus membra vnūquodqz eoz in corpore sicut voluit. **¶ Et si essent omnia vnum mēbrum: vbi corpus? Nunc autē multa quidem mēbra. vnum autē corpus. Nō pōt autē****

oculus dicere manui opera tua non indigeo aut iterum caput pedibus. nō estis mihi necessarii. **Sed mltomagis q̄ vident mēbra corporis infirmiora esse. necessaria sunt. et qđ putamus ignobiliora membra esse corporis hijs honorē abundantiorē circūdamus. Et que inhonesta sunt nostra: abundantiores honestatem habent. Honesta autē nostra nullius egent. Sed deus tēperauit corpus ei cui decerat: abundantiorē tribuendo honorem. vt nō sit scisma in corpore. sed in idipm pro liuicem sollicita sint membra. Et si quid patit vnum mēbrum. cōpatiunt oīa mēbra. Siue gloriat vnum mēbrum. p̄gaudet oīa mēbra. Vos autē estis corpus xp̄i et mēbra de membro. Et quosdā quidem posuit deus in ecclesia. p̄mo ap̄los. scđo pphetas. tertio doctores. deinde virtutes. exinde gratias curationum opitulationes. gubernationes. genera linguaz. interpretationes sermonuz. **¶ Nunqd omnes apli? Nunqd oīs pphete? Nunqd omēs doctores? Nūquid oīs virtutes? Nūquid oīs gratiā habent curationum? Nunquid oīs linguis loquunt? Nunqd omnes interpretantur? Emulamī autēz charismata meliora. Et adhuc excellentiores viam vobis demonstro.****

Postea distinctione grāz: hic manifestat eā p similitudinem corporis naturalis. **¶ Et p̄mo ponit similitudinē in gñali. Scđo explicat eā in sp̄ali ibi. Nā et corpus rē. Circa primum duo facit. Primo ponit similitudine. Scđo similitudinis adaptatio ibi. Ita xp̄s rē. Circa p̄mūz cōsiderāduz est qđ sic dicit in. 5. mathaphisice tripliciter dicit aliqd vnum p se. **¶ Uno mō in diuisibilitate vt vnitas et punctuz sicut quē modum vnitas excludit totaliter multitudinē nō solum actualē sed etiā potentialē. Alio mō dicit vnū consuetudine vt linea et superficies q̄ quidē vnitas excludit multitudinem actualē s3 nō potentialē. Tertio mō integritate qđ nō excludit multitudinē neqz potentialē neqz actualem sicut dom⁹ est vna qđ pstituit ex diuersis lapidib⁹ et lignis. Et eodē mō corpus hōis aut cuiuslibet animalis est vnum qz ei⁹ pfectio integrat ex diuersis membris sicut ex diuersis aīe instris. **¶ Unde et aīa dicit esse actus corporis organici id est ex diuersis organo pstituti. Proponit ergo p̄mo aplis qđ vnitas corporis mēbruz multitudinē non excludit dicens qđ sicut corp⁹ vnū est et mēbra multa habet. **¶ Unde et Ro. 12. dicit. In vno corpore multa mēbra hēmus. Item pponit qđ multitudo mēbruz nō tollit corporis vnitatem. **¶ Nō subdit. Oīa autē membra corporis euz sint multa nihilomin⁹ vnū corpus sunt: qđ ex oibus p̄ficatur. **¶ Unde et Job. 10. dicit. Pelle et carne vestisti me: ossibus et nervis cōpegisti me. **¶ Deinde cū dicit. Ita et xp̄s rē. ponit adaptatio similitudinis. Et p̄mo adaptat similitudinē dicens. Ita et xp̄s. s. est vnus. sicut illud. 5. 8. **¶ An⁹ dñs noster ih̄sus p quem oīa. Et tñ multa et diuersa habet mēbra scz oīs fideles sicut illud. Ro. 12. Multi vnū corpus sumus in xp̄o. Scđo ponit rō adaptationis. **¶ Vbi ponit diuiplex ratio distinctionis. **¶ Vna qđem rō vnitatis est spūm********************

Explanatio sancti Thome

vus fm illud eph. 4. **Unū** corpus et vn^o spūs. Sed p^o x^o tute m spūsā cū duplex bñfictum p̄scimur. **Primo** qui dem qz p̄ spm regeneramur fm illud Jo. 3. **Nisi** q̄s renatus fuerit ex aqua et spū sancto. **Unde** dicit. **Item** in vno spū se per x̄tutez vni^o spūsā cū. **Om̄s** nos q̄ sum^o in ebra xpi sumus b̄ p̄tizati in vno corpus id est in vnitatem ecclesie q̄ est corp^o xpi fm illud eph. p̄mo. **Ipm** dedit caput sup̄ om̄ ecclesiam que est corpus ei^o. **Et gal. 3.** **Om̄s** qui in xpo baptizati estis xpm induistis. **Secūdo** p̄ spūs sctum reficimur ad salutē. **Unde** subdit. **Et om̄s** potati sumus in vno spū id est p̄ x̄tutez vni^o spūsā cū. **Pōt** autem hic potus intelligi dupliciter. **Uno** mō de interno refrigerio qd̄ spūsā cū cordi hūano p̄ber̄ extinguēdo sitim carnalium desid̄erioz et cupiscentiaz. **Unde** ecc. 15. **Ad** salutaris sapiētie potavit eū. **Et Jo. 7.** **Flumina** d̄ ventre eius fluēt aque viue. **Alio** pōt intelligi de potu sacramentali q̄ p̄ spm sacraē. **Et Jo. 10.** **Om̄s** eundē potus spūalem biberunt. **Interponit** autē duplex ratio diuersitatis. **Una** ex p̄te cōditionis cū dicit **Sine** fui siue liberi. **Nulla** em̄ hūmāni d̄ ueritas impedit vnitatē corpis xpi. **Un̄ gal. 3.** dicit. **Nō** est iude^o neqz grecus. non est fūus neqz liber. vnuz em̄ estis in xpo ihu. **Deinde** cū dicit. **Nā** et corp^o explicat similitudinē in spūali. **Et p̄mo** describit p̄ditionē corpis naturalis et mēbroz ipius. **Secūdo** adaptat ad corpus misticū xpi ibi. **Eos** autē estis et. **Circa** p̄mū duo facit. **Primo** describit integritatē corpis naturalis. **Secūdo** habituē mēbroz ad inuicē ibi. **Nō** pōt autē oculus dicere et. **Circa** p̄mū tria facit. **Primo** p̄ponit qd̄ intendit. **Secūdo** manifestat expli cādo ibi. **Si** dixerit pes et. **Tertio** p̄bat dūcēdo ad incōueniens ibi. **Si** totū corpus oculus et. **Dicit** ergo p̄mo. **Dicit** est q̄ om̄s nos in vnuz corp^o misticū baptizati sum^o: qd̄ representat similitudo cōpōris naturalis. **Nā** corp^o naturale hōis nō est vnū mēbrum sed multa. qz se3 ei^o p̄fectio nō saluat in vno mēbro sed integrat̄ ex multis q̄ necesse h̄nt deſuire diuersis p̄tentijs et actib^o aie. **Un̄ et Ro. 2.** dicit. **Sicut** in vno corpore multa mēbra hēmus oīa autē mēbra corpis nō est vna actū h̄nt. ita multi vnū corp^o sumus in xpo. **Deinde** cum dicit. **Si** dixerit pes et. manifestat qd̄ dixerat ex emplificādo in mēbris quibusdā. **Et p̄mo** in mēbris deſeruentibus motui et ponit duo mēbra. pedes tanq̄ ignobilis mēbrum eo q̄ calcāt terrā et portat rotā corpis p̄odus. manus autē tanq̄ mēbrum nobilius eo q̄ ipsa est organum organoz. **Et hoc** est qd̄ dicit. **Si** dixerit pes non sum de corpore quoniam nō sum manus: nō ideo nō est d̄ corpore. **Quasi** dicat. p̄fectio corpōris nō tota cōsistit in vno mēbro q̄uis nobiliori. sed ad eius p̄fectionem requirunt etiā ignobiliora. per mēbra autē deſeruentia motui deſignātr̄ in ecclesia homines dedit vite actiue. ita q̄ pedes sunt subditi de q̄bus dicit. **Eze. p̄mo.** **Pedes** eoz pedes recti. p̄ manus autē figurāt̄ plati p̄ quos alij disponuntur. **Unde** et cant. 5. dicit. **Manus** illi^o rotantes auree plene hiacinthis. **Sūt** autē in ecclesia necessarie nō soluz manus id est plati. sed etiā pedes id est subditi. **Unde** p̄ uer. 14. dicit. **In** multitudine populi dignitas regis. **Secundo** expliicat de mēbris deſeruentibus virtuti app̄hensue et ponit oculum qui deſeruit visu. et aurē que deſeruit auditui. **Nam** isti duo sensus p̄cipue deſerunt hūmane sapiētie. visus q̄dem q̄tuz ad inuentionē. eo q̄ plures rerum differētiās ostendit. auditus autē q̄tuz ad disciplinam que fit p̄ sermonē. **Doz** tamē sensuū dignior est visus q̄ auditus. qz et spūalior est et plura demonstrat ac per hoc oculus est dignior aure. **Dicit** ergo. **Et** si dixerit auris que est ignobilis mēbrum. nō sum de corpore quādo oculus qui est mēbrum nobilius. nō ideo nō est de cor-

pore et c. **Per** mēbra ergo deſeruentia virtuti q̄ p̄bens siue deſignāt̄ in ecclesia illi qui student vite cōtemplatiue. **Inter** quos sunt sicut oculi doctores qui p̄ seipos veritatem inspiciūt. **Unde** dicit cant. 5. **Oculi** ei^o sicut columbe sup̄ riuos aquaz que reſident iuxta ſuenta plenis ſima. **Per** aures autē ſignificāt̄ diſcipuli q̄ a magiſtris veritatem audiēdo recipiūt. **Unde** et dñs Mar. 13. dicit. **Qui** aures habet audiat di audiat. **Sūt** em̄ in ecclesia neceſſarij nō ſolum doctores ſed etiā diſcipuli. **Unde** et Job 29. dicit. **Auris** audiēs beatificauit me. **Deinde** cū dicit. **Et** totum corp^o et c. p̄bat dūcēdo ad incōueniens duplex. quoz p̄mū est ſubſtractio neceſſarioz a corpore. fm̄ est remotio integritatis corpōris ibi. **Qu** ſi eſſent oīa et c. **Circa** p̄mū duo facit. **Primo** ponit incōueniens quod ſequitur dicēs. **Si** totū corpus eſſet oculus qd̄ est mēbrum nobili^o. vbi eſſet audit^o id eſt inſtrumētum audiendi quaſi dicat ſi in ecclesia eſſent om̄s magiſtri. **Unde** dicitur. **Jac. 3.** **Nolite** plures magiſtri fieri fratres mei. **Et** iterum ſi totū corp^o eſſet auditus id eſt inſtrumētum audiendi. vbi eſſet odorat^o et c. **Per** quē poſſunt in ecclesia intelligi illi qui et ſi nō ſint capaces verboz ſapiētie. p̄cipiunt tamē quedā ei^o in dicitia a remotis quaſi odorē. **Unde** et cant. p^o dicit. **In** odorē vnguentoz tuoz currim^o. **Secundo** aſſerit p̄trariā veritatē ſeqz nec viſus nec auditus corpōris debet deſſe dicēs. **P̄mū** autē de^o poſuit id eſt ordinare diſpoſuit mēbra diuerſa. **Nā** et ſi mēbroz diſtinctio ſit opus nature: hoc tamē agit natura vt inſtrumētum diuine p̄uidente. **Et** ideo p̄mā cām diſpoſitionis mēbrorum aſſignans ſubdit. **Unūquodqz** eoz in corp^o quaſi dicat. **Nō** ſic poſuit mēbra diuerſa vt vnūquodqz eoz ſcōm ſe ſeparim exiſteret. ſed vt oīa cōuenirent in vno corpore. **Et** ſicut voluit. **Nā** p̄mā cauſa inſtitutionis rerū eſt volūtas diuina ſcōm illud. p̄s. **Om̄ia** que cūqz voluit fecit. ſic autē et in ecclesia diſpoſuit diuerſa officia et diuerſos ſtat^o ſcōm ſuā voluntatē. **Unde** et eph. p^o dicit. **P̄cedenti** tū ſcōm p̄poſuit eius qui operat̄ oīa ſcōm cōſiliuz volentis ſue. **Deinde** cū dicit. **Qu** ſi eſſet et. **Dicit** ad aliud incōueniens qd̄ eſt deſect^o integritatis corpōris. **Un̄** p̄mo ponit hoc incōueniens dicēs. q̄ ſi eſſent om̄ia vnū mēbrum: vbi eſſet corp^o id eſt vbi eſſet integritas corpōralis: quaſi dicat nō eſſet. **Ita** ſi om̄s in ecclesia vni^o cōditionis et gradus eſſent tollerēt p̄fectio et decor ecclesie q̄ in p̄s. deſcribitur **Eccliam** varia varietate. **Secūdo** aſſerit veritatē p̄trariā dicēs. **Nūc** autē multa quidē ſunt mēbra ſed vnū corpus qd̄ ex oībus integrat̄. **Sic** ecclesia ex diuerſis ordinibus conſtituitur. **Unde** et cant. 6. deſcribit. **Terribilis** vt caſtrez et cetera ordinata. **Deinde** cū dicit. **Nō** poteſt autē oculus et c. ponit cōparationē mēbroz ad inuicem. **Et** primo q̄tuz ad neceſſitatē. **Secūdo** q̄tuz ad cultū mēbris adhiberit ibi. **Et** que putam^o et c. **Tertio** q̄tuz ad mutuā ſollicitudinē ibi. **Sed** in diſp̄m et c. **Circa** p̄mū duo facit. **Primo** p̄ponit om̄ia mēbra corpōris eſſe neceſſaria: quibus quedā ſunt ignobiliora. **Secūdo** ponit neceſſitatis cōparationem ibi. **Sed** multo magis et c. **Oſtendit** autem p̄mo rōnem neceſſitatis mēbroz ſcōm duplicē diſferentiā. **Primo** q̄dem ſcōm differētiā mēbroz deſeruentium motui. **Unde** dicit. **Nō** poteſt autē oculus qui deſeruit cognitioni et ſignificat p̄templatiue dicere manus que deſeruit motui et ſignificat actiuos opa tua nō indigeo. **Indigent** em̄ cōtemplatiui p̄ opera actiuozum ſuſtentari. **Unde** et Luc. 10. dicit. **Qu** cum maria ſecus pedes domini ſederet audiens verba eius: maria ſatagebat circa ſe quens miniſteriu. **Secūdo** oſtendit idē fm̄ diſp̄m platoz q̄ ſignificāt̄ per caput et ſubditoz q̄ ſignificāt̄ per pedes. **Et** hoc eſt q̄ ſubdit. **Aut** iterū caput. i. platus fm̄ illud. p. 7. 15. **Caput** in tribub^o ſrael fact^o es. **Non** pōt dicere

in epistolam I ad Corinthios. XII.

pedibus id est subditis. **N**o estis mihi necessarij. q. vt dicitur puer. 14. In multitudine ppli dignitas regi. **D**einde cu dicit. Sed multo magis. r. coparat diuersa membra ad inuicē quo ad necessitatē eorū dicit q. membra corporis q. vident esse infirmiora sunt magis necessaria sicut intestina. ita etiam in ecclesia sine officio aliquarū abiectarū psonarū puta agricultorū r. aliorū huiusmodi p̄sens vita trāhiri nō posset. que tñ posset duci sine alijsbus excellētioribus p̄sonis cōtemplationi r. sapiētie deputat. q. ecclesie deficiunt ad hoc q. sit ornatio r. meli⁹ se hñs. **E**x hoc etiam aliquid dicit q. est vtile ad finē. Illa vero q. sunt nobilissima nō se hñt in rōge vtili sed sunt p. seipsa appetēda vt fines. **E**t ideo dicit Job. 21. Si fruct⁹ terre p̄medi absq. pecunia r. animā agricolarū ei⁹ affixi. **D**einde cu dicit. **E**t que putam⁹ r. coparat membra q̄tum ad exteriorē cultum. **E**t p̄mo ponit diuersitatem qui diuersis membris adhibetur. **S**cdo causas diuersitatis assignat ibi. **D**eus tē perauit r. **C**ult⁹ autē exterior membris adhibitus ad duo pertinet scz ad honorē sicut ea que apponuntur ad ornatus vt monilia. r. inares. r. ad honestatē sicut apponuntur ad regumētū. vt brace. r. alia huiusmodi. **Q**uātū ergo ad p̄mum cultū dicit p̄mo. **E**t que putam⁹ esse ignobiliora membra corporis hīs circūdamus habundantiore honorē id est maiorem ornātū sicut aurib⁹ alicubi suspenduntur in aureas. oculis autē nihil apponit. r. pedib⁹ apponuntur calceamenta depicta r. gēmata scdm illud cant. 7. **Q**uam pulcriti funt greffus tui in calciamētis filia p̄ncipis. **D**ant⁹ autem nude habent. **E**t similiter in ecclesia imperfectioribus sunt magis cōsolationes adhibende quib⁹ p̄fectiores nō egent. **U**nde dicit **1**sa. 40. In brachio suo congregabit agnos r. in sinu suo leuabit. feras ip̄e portabit. **E**t. 1. pe. 3. dicit. **U**iri quasi infirmiori vasculo multiebi impartiētes honorē. **S**cdo p̄sequit q̄tum ad cultus honestatis dicens. **E**t que inhonestas sunt abundantiore honestatē habent scz p. studiū humanū. **D**icitur autē membra aliqua inhonestas in sanctis nō p̄pter aliq. peccatū turpitudinē sed p̄pter inobediētiam membroz genitaliū subsequeutā ex peccato originali. **E**t etiā sūt ignobili vsui deputata sic omnia membra que deseruūt emissioni su p̄luitatū quibus abundantiore honestas adhibet dū studiosius regunt⁹ quo nō indigent membra nobilibus vsibus deputata. **U**nde subdit. **H**onestas autē nostra nulli⁹ egent. i. exterioris honestatis. vnde nec faciē velamen apponit. **E**t similiter i. ecclesia illi qui sunt in aliquo culpabiles sunt admonendi. et custodiendi scdm illud. **1**sa. 42. **S**up filiā luxuriosarū cōfirma custodiā. **E**t gal. 6. dicit. **S**i p̄occupatus quis fuerit in aliquo delicto. vos qui sp̄iales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. **I**lli autē qui sunt absq. culpa hīs nō egent. **E**t est notandū q. triplicē defectū circa membra notauit scz inhonestatis. ignobilitatis. r. infirmitatis. **Q**uoz p̄mūz in membris ecclesie pertinet ad culpā. **S**cdo ad cōditionem seruilem. **T**ertio ad status imperfectionis. **D**einde cu dicit. **E**t deus temperauit r. ponit causas p̄dicti cultus. r. p̄mo assignat causas efficientē primā. licet em̄ homines taliter se habeant ad cultus membroz hoc tamē p̄cedit ex ordinatione diuina. **U**nde dicit. **S**ed deus temperauit corpus abundantiore honorē tribuēdo ei membro cui deerat. **M**az homines hoc faciunt ex quodā diuino instinctu scdm illud. **1**ob. 33. **A**p̄it aures viroz et erudiens eos instruit disciplina. **S**cdo ponit causas finalem dicens. **E**t nō sit scisma in corpore. **Q**uod quidē sequeretur si defectui membroz nō subueniret. hoc autēz scisma q̄tum ad membra corporis mistici manifeste vitatur dum pax ecclesie custodit⁹ per hoc q. singulis ea que sunt necessaria attribuunt. **U**nde r. supra dicitur est cap. p̄. **I**d ip̄m dicitur om̄s r. nō sunt in vobis scismata. **S**ed q̄

tum ad membra corporis naturalis scisma esset in corpore si debita p̄portio membroz tolleretur. **D**einde cu dicit. **S**ed in idip̄m r. ponit cōparationem membroz ad inuicē q̄tum ad mutuā sollicitudinē. **E**t p̄mo p̄ponit eā dicens. **N**ō solum p̄dicta membra operantur ad inuicē sed etiam p. seinuicē sunt sollicita in idip̄m id est in vnitatem corporis cōseruandi. **E**t hoc quidēz manifeste in corpore naturali apparet. **N**ā quodlibet membrū naturale q̄dā inclinationem habet ad iuuamētum aliorū membroz. **U**nde r. naturaliter homo opponit manū ad p̄gendum alia membra ab icib⁹. **E**t similiter alij fideles qui sunt membra corporis mistici p. seinuicēz sollicitudinē gerunt fin illud. **E**c. 17. **A**nticūq. mandauit deus de proximo suo. **E**t gal. 6. **A**lter alterius onera portare. **S**cdo specificat hanc sollicitudinē. r. p̄mo in malis in quibus magis est manifestum. **U**nde dicit. **E**t si quid scz mali parit vnum membrū cōpatiunt om̄ia membra. **Q**uod quidēz manifestum est in corpore naturali. **N**ā vno membro languēte totūz corp⁹ quasi langueret r. ad locuz languoris p̄suunt spirit⁹ r. humores quasi ad subueniendū. **E**t similiter debet esse in fidelib⁹ xpi. vt vnū malū alterius cōpatiatur scdm illud **1**ob. 30. **P**lebā quōdam sup eo qui afflictus erat r. anima mea cōpatebat pauperi. **S**cdo in bonis. **U**nde subdit. **S**ive gloriat⁹ id est quocūq. modo vigorat vnuz membrū cōgaudent om̄ia membra. **Q**uod etiā manifestus est in corpore naturali in quo vigor vnius membri in iuuamētū cedit aliorū membroz. **S**ic debet etiā esse in membris ecclesie. vt vnusq. bonis alterius cōgaudeat. **phil.** 2. **S**audeo r. cōgratuloz om̄ibus vobis. **Roma.** 12. **S**audete cū gaudentib⁹ r. flete cū flentib⁹. **D**einde cu dicit. **V**os autē estis r. adaptat similitudinē ad p̄positū. **E**t p̄mo q̄tum ad corporis vnitatem dicens. **V**os autē scz qui estis in vnitatem fidei cōgregati estis corpus xpi. scdm illud ep̄e. p̄mo. **I**p̄m dedit caput sup om̄em ecclesiaz que est corpus eius. **S**cdo q̄tum ad membroz distinctionem cum subdit. **E**t estis membra de membro. **Q**uod potest intelligi tripliciter. **U**no mō sic. **E**stis membra dependētia de xpo membro. qd qdem dicit membrū scdm humanitatē scdm quā precipue dicit ecclesie caput. **N**ā scdm diuinitatem nō habet rōm membra aut partis cū sit cōmune bonum totūz vniuersi. **U**no mō sic. **V**os estis membra dependentia de membro in q̄tum p. me xpo acquisiti estis. scz illud. **1**sa. 4. **I**n xpo ihu p̄uagelium ego vos genui. **T**ertio mō posset exponi vt designaret distinctionē r. series membroz vt sit sensus. **V**os estis membra de membro id est ita distinguuntur r. ordinantur ad inuicē sicut vnuz membrum ad aliud. **D**einde cu dicit. **E**t quosdā quidēz r. p̄sequitur de distinctione ministratorū. **C**irca qd tria facit. **P**rimo assignat ordinem ministratorū. **S**cdo manifestat eorū distinctionē ibi. **N**iquid apostoli oēs r. **T**ertio ordinat eorū affectionem circa diuersas administrationes r. gratias ibi. **E**mulamini autē r. **C**irca p̄mūz duo facit. **P**rimo ponit maiores seu p̄ncipales administrationes. **S**cdo ministraciones secundarias ibi **O**pinulatioes. r. **M**atores autē ministri in ecclesia sunt apostoli. ad q̄rum officuz tria p̄tinent. **Q**uoz p̄mūz est auctoritas gubernandi fidelem populū que p̄prie pertinet ad officuz apostolatus. **S**cdo facultas docēdi. **T**ertio potestas miracula faciendi ad confirmationē doctrine. r. de hīs tribus habetur. **Luc.** 9. vbi dicit **Q**uocatis ih̄s. i. apostolis dedit illis virtutē r. potest atē sup om̄ia demonia et vt languores curarent. r. misit illos p̄dicare regnum dei. **I**n omnibus autē potestatibus seu virtutibus ordinatis illud qd est principale reseruatur supreme potestati. **A**lia vero etiā inferioribus cōmunicatur. **P**otestas autē faciendi miracula ordinatur ad doctrinam sicut ad finem. scdm

in epistolam I ad Corinthios. XIII

potest angelis. put in. ps. dicit. Qui facit angelos suos
spūs. Et quis nō habeat linguā corporeā p similitudinē
tamē lingua in eis dici pōt vis qua manifestat alijs quod
habent in mēte. Est autē sciendū q in cognitione mētis a
gelice aliquid est de quo supiores angeli nō loquunt infē
riorib⁹ neq ecōuerso. s. ipsa diuina essentia quā omīs ime
diate vident deo se obis monstrante fm illud **Iere. 31.**
Nō docebit vltra vir p̄ximū suū et vir fratres suū dicēs
cognosce dñm. Omīs em cognoscēt me a minimo ad ma
ximum eorū. Aliquid autē est in cognitione mētis ange
lice de quo supiores loquunt inferiorib⁹ sed nō ecōuerso.
Et huiusmōi sunt diuine p̄uidētie misteria. quoz plura
cognoscunt in ipō deo supiores qui clari⁹ euz vident q̄ i
feriores. Unde supiores de huiusmōi inferiores instruit
vel illuminat qd loquunt pōt dici. Aliquid vero est i
cognitione mētis angelice de quo supiores loquunt inferi
ozib⁹ et ecōuerso. et huiusmōi sunt occulta cordium q̄ ex li
bero arbitrio dependēt que soli deo parent et hijs quoz
sunt fm illud. s. 2. Que sūt hominis nemo nouit nisi spūs
hominis q̄ in ipō est. Que in noticiā alteri⁹ deueniūt eo cu
ius sunt manifestante siue sit inferior siue supior. Et autē
huiusmodi manifestatio dicitur locutio ad similitudinē
inferi nō p illuminationē sed p quendā significatiōis mo
duz. Est em in quoz angelo aliquid qd naturaliter ab al
tero angelo cognoscit. Dum ergo id qd est naturalē nos
tum pponitur vt signū eius qd est ignotū. manifestat oc
cultum et talis manifestatio dicitur locutio ad similitudinē
hominis qui occulta cordiū manifestat alijs p voces sensibi
les aut p qdēcunq alud corporeale exterius apparēs. Un
de et ea que sunt in angelis naturaliter nota in q̄tum assu
mantur ad manifestatiōē occultoz dicuntur signa v̄ nuz
tus. Potestas autē manifestandi pceptuz suū hoc modo
metaphorice lingua nomiatur. Deinde cū dicit. Et si
habuero ec. ostendit idem de hijs que p̄tinent ad cog
nitiōnem. Est autē attendendū qz supra p̄posuit. 4. dona
gratuita ad cognitiōem et p̄tinentia scz sapientiā. scientiam
fidem. et p̄phetiam. Incipit ergo hic a p̄phetia dicens.
Et si habuero p̄phetiam per quā diuinū⁹ occulta reuelan
tur fm illud. 2. pe. p̄mo. Nō em volūtate humana allis
ta est aliquādo p̄phetia sed spū sancto inspirati locuti sūt
sancti dei homines. Scdo q̄tum ad sapientiā subdit. Et
nouerim omnia misteria id est occulta diuinitatis qd p̄tinz
ad sapientiā fm illud. s. 2. Loquimur dei sapientiā in miste
rio absconditā. Tertio q̄tum ad scientiā dicit. Et omnes
scientiā siue humanit⁹ acquisitā sicut habuerunt p̄hi. siue
diuinū⁹ infusam sicut habuerūt eā apostoli. Sap. 7. Des
dit mihi eoz que sunt verā scientiā. Quarto q̄tum ad fi
dem subdit. Et si habuero oēm fidem ita vt mōres trans
feram. Potest autē exponi id qd dicit oēm fidem id ē om
nium articuloz sed melius est vt exponat oēm id est p̄fec
taz fidē p̄pter illud qd subdit. Ita vt mōres trāfferā. Di
citur em **Mat. 17. Si habueritis fidē sicut granū sinapis**
diceris mōti huic trāsire hinc et trāsibit. Et quis granū sina
pis sit minimū q̄ritate nō tamē intelligit pua sed p̄fecta
fides grano sinapis cōparari. Dicit em **mat. 21. Si habu**
eritis fidē et nō hesitaueritis nō solū de scilicet facietis.
sed etiā si mōti huic dixeritis tolle et iacta te in mari. her.
Fides ergo q̄ nō hesitat grano sinapis cōparatur qd quā
to magis atterit tāto magis ei⁹ fortitudo sentit. Objici
unt autē aliq̄ cū multi sancti p̄fectaz fidez habuerūt. nul
lus legit mōres trāsuisse. qd qdēd soluit p id qd. s. 12.
dicitur est. Unicuiq̄ dat manifestatio spūs ad vilitatē. Il
lo em modo loco et tēpore miracula p grām spūs sancti sūt
quo ecclesie rediunt vilitas. Fecerūt autē sancti mltā ma
iora q̄ translationē mōtium. pur erat fidelib⁹ vile. pura
suicidatō mortuos diuidēdo mare. et alta huiusmōi opa fa

ciēdo. Et hoc etiā fecissent si necessitas affuisset. Pōt etiā
am hoc transferri ad expulsiōē demonū de hūanis corpi
bus q̄ mōres dicuntur p̄pter supbiā. **Iere. 13. Ante q̄ offē**
dāt pedes v̄ri ad mōres calliginosos. Ecce ego ad te mōs
pestifer q̄ corripis vniuersaz terrā. Attribuit autē opatio
miraculoz fidei nō hesitāt qz fides ininit⁹ oipotētie per
quā miracula fiunt. Si in q̄ habuero oia p̄dicta ad p̄fecti
onem intellect⁹ p̄tinentia. caritatez autē nō habuero per
quā p̄ficatur volūtās nihil suz. s. fm esse grē de quo dicit
eph. 2. Pius sum⁹ factura creati in xpo ihu in opib⁹ bo
nis. An et cōtra quēdam dicit. **Eze. 28. Nihil fact⁹ es et**
nō eris impetuz. Qd quidē sit p̄pter defectū caritatis
per quā homo bene v̄rit intellectū p̄fecto. Sine caritate
autē eius vsus bon⁹ nō est. An et supra octauo dicitur qz
sciētia inflat caritas autē edificat. Est autē attendendū
qz apostol⁹ hic loquit de sapientiā et scientiā fm qz p̄tinent
ad dona grē gratis date q̄ sine caritate esse possunt. Nam
fm qz cōputant inter septē dona spūs sancti nunq̄ sine car
itate hntur. Unde et sap. p̄mo dicit. In maliuolā aiām
nō intrabit sapientiā. Et sap. 10. dicit. Dedit illi sciētiām
sanctoꝝ. De p̄phetia autē et fide manifestū est qz sine car
itate haberi possunt. Sed notandū est hic qz fides firma
etiā sine caritate miracula facit. An **Mat. 7. dicensibus**
Mōne in noie tuo p̄phetiaim⁹ et multas vtutes fecim⁹
dicitur. Nunq̄ noui vos. Spūs em sanct⁹ opatur vtutes
etiā per malos sicut et p eos loquit veritatem. Des
inde cū dicit. Et si distribuero ec. ostendit idem in hijs qz p̄
tinent ad opa q̄ cōsistunt in hoc qz hō faciat bona scdm il
lud gal. 6. Bonū faciētes nō deficiam⁹. et in hoc qz patiē
ter sustineat mala. fm illud. ps. Bene patientes erūt vt
annunciēt. Inter cetera vero bona opa magis cōmendat
opa pietatis fm illud. 1. ad thi. 4. Pietas ad oia vilitis
est. Circa qd opus quattuor cōditiones designat. Quaz
rum p̄ma est qz op⁹ pietatis nō totū cōgregēt in vnū sed
diuidat in plures. fm illud. ps. Dispsit dedit paupibus.
Et hoc designat cū dicit. Si distribuero. Scdo vt op⁹
pietatis fiat ad subueniendū necessitati nō ad seruendū
supfluitatē. fm illud. **Esa. 58. Frāge esurienti panē tuū.**
et hoc designat cū dicit. In cibos pauperū. Tertio vt op⁹
pietatis exhibeat indigentib⁹ fm illud. **Luc. 14. Quz fa**
cis cōtinuū voca pauperes. et hoc designat cū dicit. Pau
peruz. Quarto ad p̄fectionē p̄tinet vt omia hō bona sua
in opa pietatis expendat. fm illud. **Mat. 19. Si vis per**
fectus esse vende oia q̄ habes et da paupibus. et hoc desi
gnatur cū dicit. Omīs facultates meas. Inter mala vero
que qd sustinet patiēter potissimū est martiriū. An dicit
****Mat. 5. Beati qz p̄fectionē patiūtur p̄pter iusticiā. Qd****
etiā quadrupliciter cōmendat. p̄mo qdēd qz laudabi
li⁹ ē qz necessitate imminente puta p̄p̄ defensionē fidei seip
sum offerat passioni q̄ si dephensus patiat. Et ideo dicit
Si tradidero. Sicut et de xpo dicit ephē. 5. Tradidit se
metipm p nobis. Scdo qz grauior est corpis hūani iac
tura qz rex de quo tamē qdam cōmendat. **Heb. 4. Bas**
pinā honoz v̄roz cū gaudio sustinuitis. Et ideo dicit.
Corpus. **Esa. 50. Dedi corp⁹ meuz peccantib⁹. Tertio**
laudabilis est qz aliq̄ corpus suuz exponat supplicio qz
corpus filij vel cuiuscūqz p̄pinq. de quo tamē cōmendat
quedā mulier. scdi macha. 7. Supra modū videt mirabi
lis et honoz memoria digna que peuntes septē filios sub
vnus diei tpe cōspiciens bono aio ferebat. Et ideo dicit
Meū. **Judith. 5. Qui pp̄ia volūtate obtulistis vos. dis**
criminari p dño. Quarto redit martiriū laudabilis ex a
cerbitate pene de quo subdit. Ita vt ardeat sicut laurenti
us. **Ecc. 48. Quasi ignis effulgēs et thbus ardēs in igne**
Si in q̄ p̄dicta opa tam excellentia fecero caritatem autē
nō habuero. vel qz simul cū p̄dictis opibus adest volūtas

in epistola ad Corinthios X

omne peccatū. **¶** Et dicit q̄ charitas non gaudet sup iniqua te sc̄y a primo cōmissa q̄nimo de ea luget in q̄tum cōtra riat primoz saluti quam cupit. 2. Corin. 12. **¶** Me itez cū venero humiliet me de' apud vos ⁊ lugeā multos ex his qui ante peccauerunt. **¶** Deinde cum dicit. Congaudet autē ⁊ c. ostendit quō charitas facit operari bonū. ⁊ p̄mo q̄tum ad primū. **¶** Secūdo q̄tum ad deū ibi. Omnia credit ⁊ c. Quātū ad primū autē hō opat bonū dupliciter. **¶** P̄mo q̄des gaudēdo de bonis eius. Et q̄tum ad hoc dicit. Congaudet autē veritati sc̄y primi. vel vite vel doctrine. vel iusticie ex eo q̄ primū diligit sicut seipsum in secūda. **¶** Jo. gaudius sum valde venientibus fratrib' ⁊ testimoniū phibentib' veritati tue sicut in charitate ambulat. **¶** Secūdo in hoc q̄ homo mala primi sustinet. put decet. Et quantū ad hoc dicit. Omnia sustinet id ē absq̄ turbatione sustinet oēs defectus primoz vel quecūq̄ aduersa. **¶** Ro. 15. Debemus nos firmiores imbecillitates infirmoz sustinere. **¶** Gal. 6. **¶** Alter alterius onera portate ⁊ sic adimplebitis legeꝝ xpi sc̄y charitatem. **¶** Deinde cum dicit. Omnia credit. ostendit quō charitas faciat opari bonū in comparatiōe ad deum. **¶** Quidē sit precipue p̄ virtutes theologicā q̄ habent deum p̄ obiecto. Sunt autē p̄ter charitatē due virtutes theologicę vt infra dicit sc̄y fides ⁊ spes. **¶** Quantū ḡ ad fidē dicit. Omnia credit sc̄y que diuini' tradunt. gen. 15. **¶** Creditit abraham deo ⁊ reputatū est ei ad iusticiā. **¶** Cre dere vero oia que ab hoīe dicuntur est leuitatis fm illū Ec. 11. **¶** Qui cito credit leuis est corde. **¶** Quātū autē ad spem dicit. Omnia sperat q̄ sc̄y p̄mittunt a deo Ec. 2. **¶** Qui time nis deum sperate in eum. Et ne spes frangat p̄ dilationēz subdit. Omnia sustinet id ē patienter expectat q̄ p̄mittūt a deo q̄tis dilata fm illud Abachuc. 2. **¶** Si moꝛta fecerit expecta eum. ps. **¶** Conforteꝝ cor tuū ⁊ sustine dñm.

Lectio tertia.

Charitas nunq̄ excidit siue prophetie euacuabunt. siue lingue cessabunt. siue scientia destruet. **¶** Ex parte eniz cognoscimus ⁊ ex parte p̄phetam. **¶** Cū autē venerit quod perfectuz est. euacuabit quod ex pte est. **¶** Quē sc̄y paruul' loq̄bar vt paruul' sapiebā vt paruul' cogitabā vt paruul'. **¶** Quē autē factus sum vir: euacuauī q̄ erāt paruuli. **¶** Postq̄ aplūs ostendit q̄ charitas excellit alia dona spūs sancti necessitate ⁊ fructuositate: hic ostendit excellentiaz charitatis ad alia dona q̄tuz ad p̄manentia. **¶** Et circa hoc tria facit. **¶** P̄mo p̄ponit differētia charitatis ad alia dona spūs sancti: q̄tum ad p̄manentia. **¶** Secūdo p̄bat qd̄ dixerat ibi. **¶** Ex pte enī cognoscim' ⁊ c. **¶** Tertio infert conclusionem intentam ibi. **¶** Hūc autē manent ⁊ c. **¶** Circa p̄mum duo facit. **¶** P̄mo p̄ponit p̄manentia charitatis. **¶** Secūdo cessationē alioꝝ donoꝝ ibi. **¶** Siue p̄betie ⁊ c. **¶** Dicit ergo p̄mo. charitas nunq̄ excidit. **¶** Quidē q̄daz male intelligentes in etrozē ceciderūt dicentes q̄ charitas semel hita nūq̄ potest amitti. cui videt' p̄sonare qd̄ dicit. 1. Jo. 3. **¶** Dis q̄ natus est ex deo peccatū non facit qm̄ semen ipsius in eo manet. sed huius dicti primo quidē sentētia falsa est. **¶** P̄o test enī aliquis charitatē habēs a charitate excidere per p̄ctm̄ fm illud apoc. 2. **¶** Charitatē tuā p̄mā reliquisti. **¶** De moꝛ esto itaq̄ vnde excideris ⁊ age penitentiā. **¶** Et hoc tō est q̄ charitas recipit in aīa hoīs fm modū ipsius. ⁊ sc̄y possit ea vti vel non vti. **¶** Dum vero ea vtit' homo peccare non potest q̄ vtius charitatis est dilectio dei sup omnia. ⁊ ideo nihil restat p̄pter qd̄ homo deum offendat ⁊ p̄ hunc modū intelligit verbus. **¶** Jo. inductum sc̄do predicta sen-

tentia non est fm intentionē apli q̄ nō loquit' hic de cessatione donoꝝ spūaliū p̄ peccatū mortale. **¶** s̄ potius de cessatione donoꝝ spūaliū que p̄tinent ad hanc vitā p̄ gloꝛiam supernientē. **¶** Unde sensus apli ē. **¶** Charitas nunq̄ excidit. q̄ sc̄y sicut est in statu vie ita p̄manebit in statu patrie cū augmēto fm illū **¶** Ec. 31. **¶** Dixit dñs cuius ignis est in syon sc̄y in ecclesia militante ⁊ caminus eius in bīe rusalem id ē in pace celestis patrie. **¶** Deinde cum dicit. **¶** Siue p̄betie ⁊ c. p̄ponit cessationē alioꝝ donoꝝ spūaliū ⁊ specialiter eoz que precipua vidēt'. **¶** P̄mo q̄tum ad prophetiā dicit. **¶** Siue prophetie euacuabunt id est cessabunt quia sc̄y in futura gloꝛia prophetia locum non habebit p̄pter duo. **¶** P̄mo quidē quia prophetia respicit futurum. status autē ille nō expectabit aliquid in futurū: sed erit finale complementuz omnī eozum que ante fuerant p̄phetata. **¶** Unde in ps. dicit. **¶** Sicut audiui' sc̄y p̄ prophetas. ita ⁊ vidim' p̄sentialiter in ciuitate domini virtutum. **¶** Secūdo q̄ prophetia est cum cognitione figura li ⁊ enigmatica que cessabit in patria. **¶** Unde dicit numeri 12. **¶** Si quis fuerit inter vos propheta domini per somniū aut in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum. **¶** Et **¶** Ec. 12. **¶** In manib' p̄phetaz assimilatus sum. **¶** Secūdo q̄tum ad donū linguaz dicit. **¶** Siue lingue cessabūt. qd̄ quidē non est intelligendū q̄tum ad ipsa membra corpore que lingue dicunt'. vt dicitur infra. 15. **¶** Mortui resurgent in corrupti id est absq̄ diminutione membrorum. **¶** Hec autē intelligendū est q̄tum ad vsuz lingue corporee. **¶** Est enī futura in patria laus vocalis fm illud ps. **¶** Exultationes dei in gutture eozum vt glo. ibidē exponit. **¶** Est ergo intelligendū q̄tum ad donum linguaz quo sc̄y aliqui in primitiua ecclesia linguis varijs loquebant' vt dicitur act. 2. **¶** In futura enī gloꝛia quilibet quālibet linguā intel liget. **¶** Unde non erit necessariū varijs linguis loqui. **¶** Hec etiam a p̄mordio generis humani vt dicit' **¶** Gen. 11. **¶** Unus erat sermo ⁊ vnum labium osib'. qd̄ multo magis erit in vltimo statu in quo erit vnitas consummata. **¶** Tertio q̄tum ad scientiam subdit. **¶** Siue sc̄ia destruet'. **¶** Ex quo quidā accipere voluerūt q̄ sc̄ia acq̄sita totalit' p̄dit cū corpore. **¶** Ad cuius veritatis inquisitionē p̄siderare oportet q̄ duplex ē vis cognitiua sc̄y vis sensitua ⁊ vis intellectiua. **¶** Int' q̄s est differentia. q̄ vis sensitua est actus organi corporalis ⁊ ideo necesse est q̄ desinat corpore corrupto. vis autē itellectiua non est act' alicui' organi corporei vt p̄bat in tercio de aīa. ⁊ ideo necesse est q̄ maneat corpore corrupto. **¶** Si ergo aliquid sciētie acq̄site cōseruet in parte anime intellectiue necesse est q̄ id p̄maneat post moꝛtē. **¶** Quidā ergo posuerunt q̄ species intelligibiles nō cōseruant' in intellectu possibili nisi q̄dū intelligit. **¶** Cōseruant' autē species fantasmātū in potētis aīe sensitue puta i memoratiua ⁊ imaginatiua. **¶** Ita sc̄y q̄ semp' intellect' possibilis quādo de nouo vult intelligere etiam que prius intellexit indiget abstrahere a fantasmātib' p̄ lumen intellect' agētis. **¶** Et fm hoc p̄sequēs ē q̄ sc̄ia hic acq̄sita nō remaneat post moꝛtē. **¶** S̄ hec positio ē p̄mo q̄des p̄tra rōem. **¶** Danis festū est enī q̄ spēs intelligibiles i intellectu possibili recipiunt ad min' dū actu intelligit. **¶** Qd̄ autē recipit i aliq̄ ē in eo p̄ modū recipiētis. **¶** Cū ḡ substantia intellect' possibil' sit imutabilis ⁊ fixa. p̄sequēs ē q̄ spēs itelligibiles remanes ant i eo imobil'. **¶** Secūdo ē p̄tra auctēꝝ aristotelis l. 3. d̄ aīa q̄ dicit q̄ cū intellect' possibilis ē sciēs vnūq̄dēz tūc etiaz ē itelligens in potentia. **¶** Et sic patet q̄ h̄z spēs intelligibiles p̄ quas dicitur sciēs ⁊ tamē adhuc est in potentia ad intelligendū in actu. ⁊ ita spēs intelligibiles sunt in intellectu possibili. etiam qm̄ non intelligit actu. **¶** Unde etiam ibidē p̄bus p̄icit q̄ aīa intellectiua est loc' speciez. q̄. s. l. ea cōseruant' spēs intelligibiles. **¶** Indiget tñ i hac vita cō-

Explanatio sancti Thome

uertere se ad fantasmata. ad hoc q̄ actu intelligat non solum vt abstractat species a fantasmatis. sed etiam vt species habitas fantasmatis: applicet cuius signū est q̄ lesio organo virtutis imaginatiue vel etiam memoratiue nō solum impedit homo ab acquisitione noue scientie: sed etiā ab vsu scientie prius habite. Sic ergo remanet scientia in animā post corporis mortē q̄tū ad species intelligibiles. non aut̄ quantū ad inspectionē fantasmatis qua anima separata non indigebit: habēs esse et operationē absq̄ corporis cōmuniōe. Et fm̄ hoc ap̄lus hic dicit. q̄ sciētia destruet̄ sc̄z fm̄ cōuersionē ad fantasmata. Unde et Esa. 29. dicit. Peribit sapientia a sapientib⁹ et intellectus prudētium eius abscondet̄. ¶ Deinde cum dicit. Et parte enī cognoscimus. p̄bat qd̄ dixerat. Et p̄mo inducit p̄batiōz Secundo manifestat ea q̄ in p̄batione continent̄ ibi. Cū essem paruulus et. Inducit ḡ p̄mo ad p̄bandū p̄positum talem rationē. Adueniēte p̄fecto cessat imperfectū. s̄z dona alia p̄ter caritatē habent imperfectionē. ergo cessabunt supueniente perfectione glorie. P̄mo ḡ p̄ponit minorē p̄positionem quo ad imperfectionē scientie cum dicit. Et p̄te enī cognoscim⁹ id est imperfecte. Nā ps̄ habet rationem perfecti. Et hoc p̄cipue verificat̄ q̄tum ad cognitionem dei fm̄ illud Job. 36. Ecce deus magnus vincēs scientiā nostrā. Et. 26. Ecce hec ex parte dicta sunt uirum eius. P̄ponit etiam imperfectionē p̄phetie cū subdit. Et ex parte id est imperfecte p̄phetam⁹. Et enī p̄phetia cognitio cum imperfectione vt dictū est. Tacet aut̄ de dono linguarū qd̄ est imperfecti⁹ his duob⁹ vt infra. 14. patebit. Secundo ponit maiorem dicens. Cum aut̄ uenerit quod p̄fectum est id est p̄fectio glorie euacuabit̄ qd̄ ex parte est id est omnis imperfectio tollet̄. De qua perfectione dicit. 1. Pe. ultimo. Modicū passio ipse p̄ficiet. Sed fm̄ hoc uidet̄ q̄ etiam caritas euacuet̄ p̄ futurā gloriā. q̄ ipsa est imperfecta in statu uie p̄ cōparationē ad statū patrie. Dicitur ergo q̄ imperfectio dupliciter se habet ad id qd̄ dicit̄ imperfectū. Quandoq̄ enī est de ratione eius. q̄nq̄z uero non. sed accidit et sicut imperfectio est de ratione pueri. non aut̄ de ratione hominis. Et ideo adueniēte p̄fecta etate cessat quidē pueritia. sed humanitas sit p̄fecta Imperfectio est ergo de ratione scientie. ut hic de deo habet inquantū sc̄z cognoscit̄ ex sensibilib⁹ et similiter de ratione p̄phetie in q̄tū est cognitio figuralis. et in futurū tēdens. non est aut̄ de ratione charitatis ad quā cognitū bonum diligere p̄tinet. et ideo supueniente p̄fectione glorie cessat p̄phetia et scientia. charitas aut̄ non cessat sed magis p̄ficiet q̄ quanto p̄fectius cognoscat̄ deus tanto etiam p̄fectius amabit̄. ¶ Deinde cum dicit. Cum essem paruulus et. manifestat ea que p̄missa sunt. Et p̄mo manifestat maiore sc̄z q̄ ueniēte p̄fecto cessat imperfectū. Sc̄do manifestat minore sc̄z q̄ scientia et p̄phetia sunt imperfecta ibi Videmus nunc et. Ostendit aut̄ p̄mū p̄ similitudinē p̄fecti et imperfecti qd̄ inuenit̄ ē etate corporali. Unde et primo describit̄ imperfectū etatis corporalis dicens. Cū essem paruulus sc̄z etate: loquebar vt paruulus id ē. put congruit p̄ uulo sc̄z balbutiendo. Unde p̄pter naturalē defectū locutionis q̄ est in puulis cōmendat̄ sapientia. sap. 19. Quas infantium fecit disertas et vt paruulus loquit̄ q̄ vana loquit̄ ps̄. Vana locuti sunt vnusquisq̄ ad proximum suum. Quantū uero ad iudicium subdit. Sapiebā vt puul⁹. i. approbābā vel reprobābā aliq̄ stulte vt faciunt puuli. qui quandoq̄ p̄ciosa contemnunt et uilla appetūt vt dicitur puer. 1. Quisquo puuli diligitis infantia et stulti ea que sunt sibi noxia cupiunt. Sapient̄ ḡ vt puuli qui sp̄alib⁹ contemptis terrenis inherēt. de quib⁹ dicit̄ ps̄. 3. Gloria in confusione eorū qui terrena sapiūt. Quantū aut̄ ad rationis discursum dicit. Cogitābā vt paruulus id ē aliqua

vana. Unde et in ps̄. dicit̄. Dñs scit cogitationes hominū quā vane sunt. Et uidet̄ ap̄lus ordine p̄postero hec tria ponere. Nam locutio p̄tergit iudiciū sapientie. iudiciū uero p̄supponit cogitationes rōnis. Et hoc satis cōgruit imperfectioni puerili in qua est locutio sine iudicio et iudiciū sine deliberatione. Potest aut̄ referri qd̄ dicit. Loquebar vt paruulus ad donū linguarū. cum dicit. Sapiebā vt paruul⁹ ad donū p̄phetie. q̄ aut̄ subdit cogitābā vt paruulus ad donū sciētie. Secūdo ponit id qd̄ p̄tinet ad p̄fectionē etatis dicens. Quando aut̄ factus sum uir id est q̄n pueni ad p̄fectam et uirilē etatem euacuauit̄ id ē abiecti ea que erant puuli: et vt dicit̄ Esa. 65. Puer centum annorū moriet̄. et peccator centum annorū maledict⁹ erit. Et est attendendū q̄ ap̄lus hic comparat statum presentē pueritiae p̄pter imperfectionē. statū aut̄ future glorie p̄pter p̄fectionē uirili etati.

Lectio quarta.

Videmus nunc p̄ speculū in enigmate: tūc aut̄ facie ad faciē. Nūc cognosco ex parte: tūc aut̄ cognosca sicut et cognitus sum. Hunc aut̄ manet̄ fides. spes charitas tria hec. Maior autem horum est charitas.

Hic loquit̄ de uisione que est cognitio dei. Unde oīa p̄cedentia dona euacuanda sunt intelligenda fm̄ q̄ ordinatur ad cognitōz dei. Circa hoc duo facit. P̄mo enī p̄bat id qd̄ intendit̄ in generali. Secundo in speciali de seipso ibi. Hunc cognosco et. Dicit ergo dixit q̄ ex parte cognoscimus. q̄ nunc uidem⁹ p̄ speculū et in enigmate. sed tūc sc̄z in patria uidebim⁹ facie ad faciē. Ubi p̄mo confidendum est quid sit uidere p̄ speculū in enigmate. Sc̄do quid sit uidere facie ad faciē. Sciendū est ergo q̄ sensibile aliquid potest tripliciter uideri. sc̄z aut̄ p̄ sui presentiam in re uidente. sicut ipsa lux que p̄sens est oculo. aut per presentiam sue similitudinis in sensu immediate ueruatam ab ipsa re sicut albedo que est in pariete uidet̄ non existēte ipsa albedine p̄sentialiter in oculo sed eius similitudine. licet ipsa similitudo non uideat̄ ab eo. aut p̄ presentiam similitudinis non immediate ueruatam ab ipsa re sed ueruatam a similitudine rei in aliquid aliud. sicut euz uidet̄ aliq̄s homo p̄ speculū. Non enī similitudo hoīs immediate est in oculo sed similitudo hoīs resultatis in speculo. Per hūc ergo modū loquēdo de uisione dei. dico q̄ naturali cognitione solus de⁹ uidet̄ seipsum: q̄ in deo id ē ē sua essentia et suus intellectus. Et ideo sua essentia est p̄sens suo intellectui. S̄z sc̄do modo forte angeli naturali cognitōe deū uident inquantū similitudo diuine essentie relucet̄ immediate in eos. Tertio uero modo cognoscim⁹ nos de⁹ in uita ista in q̄tū inuisibilia dei p̄ creaturas cognoscim⁹ vt dicit̄ Ro. 1. Et ita tota creatura est nobis sic̄ speculū qd̄dam q̄ ex ordine et bonitate et magnitudine que in reb⁹ a deo causata sunt: uenimus in cognitōne sapientie bonitatis et eminentie diuine. Et hec cognitio dicit̄ uisio in speculo. ¶ Alterius aut̄ sciendū est q̄ huiusmodi similitudo que est similitudinis in alio relucētis est duplex q̄ aliquid est clara et apta. sicut illa que est in speculo. aliquid obscura et occulta. et tunc illa uisio dicit̄ enigmatica. sicut euz dico me mater genui et eadē signifi ex me. Istud ē p̄ simile occultum. Et dicit̄ de glacie que gignit̄ ex aqua congelata et aqua gignit̄ ex glacie resoluta. Sic ḡ patet q̄ uisio p̄ similitudinē similitudinis est in speculo p̄ simile occultū in enigmate. sed p̄ simile clarum et apertum facit aliam speciem allegorice uisōis. In q̄tū ḡ inuisibilia dei p̄ creaturas cognoscim⁹ dicimur uidere p̄ speculū. In q̄tū uero illa uisio

in epistolam I ad Corinthios XIII

sibi sunt nobis occulta. videm⁹ in enigmatē. **N**el aliter
 videmus nunc p⁹ speculum. i. p⁹ rōem nostrā tunc ly. p.
 designat virtutē tantū. Quasi dicat videm⁹ p⁹ speculū. i.
 virtute anime nostre. Circa scōm sciendū est q⁹ de⁹
 fm q⁹ deus non habet facē. ideo hoc q⁹ dicit. Facie ad
 faciem metaphorice dicit. Cuz em videm⁹ aliqd in spe-
 culo non videm⁹ ipsaz rem. sed similitudinē eius. sed qn vi-
 demus aliquē fm faciem tunc videm⁹ ipsam rem sicut ē.
 Ideo nihil aliud vult dicere ap⁹ cum dicit videbimus
 in patria facie ad faciem q⁹ videbim⁹ ipsaz dei essentiā
 1. Jo. 3. Videbim⁹ eum sicuti est. Scz contra est q⁹ gen.
 32. dicit. Audi dñm facie ad faciem. Sed constat q⁹ tūc
 non vidit essentiā dei. ergo videre facie ad facies nō est
 videre essentiā dei. Rñso. videndū ē q⁹ illa visio fuit ima-
 ginaria. visio aut imaginaria est quidā gradus altior. i. vi-
 dere illud qd apparet in ipsa imagine in qua appet⁹ t⁹ ali⁹
 gradus infimus scz audire tñm verba. Unde Jacob vt insi-
 nuaret excellentiā visionis imaginariē sibi ostense dicit.
 Audi dñm facie ad faciem. i. vidi dñm imaginariē appa-
 rentem in sua imagine t⁹ non p⁹ essentiā suaz. Sic em nō
 fuisset visio imaginaria. Sed tñ quidā dicunt q⁹ in p⁹ia
 ipsa diuina essentiā videbit⁹ p⁹ similitudinē creataz. scz hoc
 est omnino falsum t⁹ impossibile. qz nunq⁹ potest aliqd per
 essentiā cognosci p⁹ similitudinē q⁹ non cōueniat cum re
 illa in specie. Lapis enim nō potest cognosci fm illud qd
 est nisi per spēm lapidis que est in anima. Nulla em simi-
 litudo ducit in cognitionē essentiē alicuius rei si differat a
 re illa fm speciem. t⁹ multo minus si differt fm gen⁹. Ad
 em spēm equi vel albedinis pōt cognosci essentiā hoīs.
 t⁹ multo minus essentiā angeli. Multo g⁹ minus p⁹ aliquaz
 speciem creatā quecūq⁹ sit illa potest videri diuina essen-
 tia. cum ab essentiā diuina plus differt quecūq⁹ species cre-
 ata in anima. q⁹ species equi vel albedinis ab essentiā an-
 geli. Unde ponere q⁹ deus videat solum p⁹ similitudines
 seu p⁹ quandā resfulgentiā claritatis sue est ponere diuinā
 essentiā non videri. Et preterea cuz aīa sit quedā similitu-
 do dei visio illa nō magis esset specularis t⁹ enigmatica q⁹
 est in via q⁹ visio clara t⁹ aperta q⁹ reposititū sanctus i glo-
 ria t⁹ in q⁹ erit beatitudo nostra. An Aug. dicit hic in glo-
 sa q⁹ visio dei q⁹ est p⁹ similitudinē prinēt ad visionē specu-
 li t⁹ enigmatis. Sequere ē etiaz q⁹ beatitudo hoīs vltima
 esset in alio q⁹ in ipso deo qd est alienum a fide. Naturale
 etiam hoīs desiderū qd est pueniēdi ad p⁹mā rerum cau-
 sam t⁹ cognoscēdi ipsam p⁹ seipsam esset inane. ¶ De qui-
 bus. Hunc cognosco ex pte. hic illud qd pbavit in ges-
 nerali pbat in speciali de cognitiōe sulipsius dicit: Hūc
 id est in p⁹enti vita ego paulus cognosco ex pte id ē obse-
 re t⁹ imperfecte. tunc aut scz in patria vt cognoscaz sicut
 cognitus sum id ē sicut deus cognouit essentiā meā ita
 deum cognoscam p⁹ essentiā. ita q⁹ ly. sicut. non importat
 hic equalitatē cognitionis sed similitudinē tñm. ¶ Conse-
 quenter inferit principalē conclusionem cum dicit: Hunc
 aut manent. Causa aut quare non facit mentionē de oī-
 bus donis. sed istis trib⁹ tñm est: qz hec tria cōiungūt deo
 alia aut si cōiungūt deo nisi mediātib⁹ istis. Alia etiā dona
 sunt qdā dūponētia ad gignēdū ista tria i cordib⁹ hoīm.
 An t⁹ solū ista tria scz fides spes t⁹ caritas dicunt⁹ virtutes
 theologice qz hnt immediate deū p⁹ obiecto. Sed cū dona
 sint ad p⁹ficiēdū vel affectū vel intellectū t⁹ caritas p⁹fici
 at affectum: fides intellectum. non videt⁹ q⁹ spes sit neces-
 saria sed superflua. Ad hoc sciendū q⁹ amor est quedaz vis
 vntiua t⁹ oīs amor in vnione quadā cōsistit. Unde t⁹ fm
 diuersas vnōēs diuerse species amicitie a philosofo di-
 si ingunt. Nos autē habemus duplicem coniunctionem
 cum deo. Una est quantū ad bona nature que hic p⁹icipa-
 mus ab ipso. Alia q⁹ ad beatitudinē inquantū nos hic

sumus participes p⁹ gratiā superne felicitatis fm q⁹ hic ē
 possibile. speramus etiam ad p⁹ctam consecutionē illi⁹
 eterne beatitudinis puenire t⁹ fieri ciues celestis hierusa-
 lem. Et fm primā cōmunicatiōē ad deū est amicitia nas-
 turalis. fm quā vnūquodq⁹ fm q⁹ est deum vt causam
 primā t⁹ summū bonum appetit t⁹ desiderat vt finem suū
 Scōm vero cōmunicatiōē secūdā est amor charitatis: q⁹
 solum creatura intellectualis deū diligat. Quia vero nis-
 hil potest amari nisi sit cognitum. ideo ad amorē charita-
 tis exigit p⁹mo cognitio dei. Et qz hoc est supra naturā p⁹
 mo exigit fides que est non apparenti. Secūda ne homo
 deficiat vel aberret exigit spes: p⁹ quam tendat in illum si
 nem sicut ad se p⁹net t⁹ de his tribus dicit eccl. 2. Qui ri-
 metis deum credite in illum. q⁹ tū ad fidē. qui timetis deū
 sperate in illum q⁹ tū ad spēm. q⁹ timetis deum diligite
 eum. q⁹ tū ad charitatē. Ista ergo tria manent nūc. scz ca-
 ritas maior est omnib⁹ p⁹ ea q⁹ dicta sunt supra.

Incipit capitulū decimūquartū.

S
 Examini charitatem emulamini
 spiritalia: magis aut vt pphetes
 Qui enim loquit⁹ lingua: nō ho-
 minib⁹ loquit⁹: sed deo. Nemo em
 audit. Spūs autē loquit⁹ misteria. Nam qui
 pphetat: hominib⁹ loquit⁹ ad edificationem
 t⁹ exhortationē t⁹ consolationē. Qui loquit⁹
 lingua semetipsum edificat. qui aut pphe-
 tat ecclesiam dei edificat.

Posita excellentia charitatis ad alia dona: hic consequē-
 ter ap⁹ cōparat alia dona ad in uicē: ostēdens excellentiā
 pphetie ad donū linguaz. Et circa hoc duo facit. P⁹mo
 ostendit excellentiā pphetie ad donum linguaz. Scdo
 quōd sit vtendum dono linguaz t⁹ pphetie ibi. Quid ergo
 ē fratres. Circa p⁹mū duo facit. P⁹mo ostendit q⁹ do-
 num pphetie est excellentius q⁹ donū linguaz rōnibus
 sumptis ex pte infidelium. Secundo ex parte fidelū ibi.
 Fratres mei. P⁹mo pars diuidit in duas. P⁹mo ostē-
 dit q⁹ donū pphetie est excellentius dono linguaz q⁹ tūz
 ad vsum eorum in exhortationib⁹ seu p⁹ditionib⁹. Se-
 cūdo q⁹ tū ad vsum linguaz q⁹ est in orando. Ad hec enim
 duo ē vsum lingue ibi. Et ideo loquit⁹ t⁹. Circa p⁹mū duo
 facit. P⁹mo em p⁹mittit vnū p⁹ qd continuat se ad seq⁹
 tia. t⁹ hoc ē q⁹ dicit. dictum est q⁹ charitas oīa dona excelsa
 lit. Si ergo ita ē sectam⁹ scz viribus charitatē que est dul-
 ce t⁹ salubre vinculū mentiū. 1. Pe. 4. Ante omnia chari-
 tates t⁹. Col. 3. Sup⁹ omnia aut charitatē habete t⁹. Scdo
 subdit illud p⁹ quod continuat se ad sequentia. Et hoc est
 qd dicit. Emulamini t⁹. Quasi dicat. licet caritas sit ma-
 ior omnibus donis tñm alia non sunt contemnenda. Sed
 emulamini id ē feruenter amatis spūalia dona spūsancti
 1. Pe. 3. Quid ē qd vobis noceat t⁹. Atz aut emulatio
 qnq⁹ sumat p⁹ feruenti dilectione: qnq⁹ p⁹ inuidia: tñm non
 est equiuocatio. imo vnū procedit ab alio. Zelari em et
 emulari designat feruentem amorē alicuius rei. Cōtingit
 aut q⁹ res amata ita diligit feruenter ab aliquo q⁹ nō pati-
 tur ibi confortē sed ipse vult eam solus t⁹ singulariter. Et
 iste est zelus q⁹ fm quosdā est amor intensus non patiens
 confortiū in amato. Hoc tñm non contingit in spūalibus q⁹
 possunt p⁹ctissime a multis p⁹icipari: sed solus in illis q⁹
 non possunt a multis participari. Unde in charitate nō ē
 huiusmodi zelus nō patiens confortiū in amato sed tantū
 in corporalib⁹ in q⁹bus puenit q⁹ si aliquis habet illud qd
 ipse zelat voleat. t⁹ ex hoc confurgit emulatio que est inu-
 dia. sicut si ergo amo dignitatē seu diuitias volo q⁹ aliq⁹

Explanatio sancti Thome

habet eas vñ ei inuideo. Et sic patet q̄ ex zelo surgit inuidia. Cū ḡ dicit emulamini spūalia. nō intelligit d̄ inuidia q̄ spūalia possunt a multis hēri. s̄ dicit emulamini vt̄ iducat ad serpenter amandū deū. Et q̄ in spūalia est grad⁹ q̄dam q̄ p̄phetia excedit donum linguarū. ideo dicit. Magis aut̄ vt̄ p̄phetis quasi dicat. Inter spūalia magis emulamini donū p̄pheticū. i. thesal. 5. Spūm nolite extinguerē. p̄phetias nolite spernere. Ad explanatiōz aut̄ totius capituli p̄notanda sunt tria. sc̄z quid sit p̄pheticū. quot modis dicat̄ in scriptura sacra p̄pheticū. et quid sit loqui linguis. Circa primū sciendū est q̄ p̄pheta dicit q̄ss̄ p̄cul videns et̄ fm̄ quosdam dicit a for̄ fari: sed melius dicit a phanos q̄d est videre. Unde. i. Reg. 9. dicit q̄ nunc dicit p̄pheta olīm videns dicebat. Unde visio eoz q̄ sunt p̄cul siue futura contingētia siue supra rōem nostram dicit p̄pheticū. Est igit̄ p̄pheticū visio seu manifestatio futuroz p̄tingentiū seu intellectū humanū excedētium. Ad huiusmodi aut̄ visionē quatuor requirunt. Cum em̄ cognitio nostra sit p̄ corporalia et̄ p̄ fantasmata a sensibilib⁹ accepta. Primo exigit q̄ in imaginatione formēt̄ similitudines corpales eoz q̄ ostendunt. vt̄ dionys⁹ dicit q̄ impossibile est aliter lucere nobis diuinū radiū nisi varietate sacroz voluminū circumuelatū. Scdm̄ q̄d exigit ē lumē intellectuale illuminās intellectū ad ea q̄ supra naturalē cognitionē nr̄az ostendunt cognoscenda. Hic em̄ ad similitudines sensibiles in imaginatiōe formatas itelligēdas affit̄ lumen intellectuale: ille cui similitudines hui⁹ ostendunt nō dicit p̄pheta sed poti⁹ somniator. sicut phasrao q̄ licet viderit spicas et̄ vaccas q̄ erāt indicatiua futurorum quozundā q̄ tñ non intellexit q̄d vidit nō dicit p̄pheta sed poti⁹ ille sc̄z ioseph q̄ interpretat⁹ ē. Et similit̄ est de nabubodonosor: q̄ vidit statua et̄ nō intellexit. Unde nec p̄pheta dicit sed daniel. Et p̄pter hoc dicit̄ psal. 10. Intelligentia opus est in visione. Tertiu⁹ q̄d exigit est audacia ad annunciandū ea q̄ reuelant. Ad hoc em̄ deus reuelat vt̄ alijs denunciet̄ iere. 1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Quartū est opatio miraculoz q̄ sunt ad certitudinem p̄pheticū. Hic em̄ facerent aliq̄ q̄ excedūt operatiōz nature non crederēt eis in his que naturalē cognitionem transcendūt. Scdm̄ ḡ hos modos p̄pheticū dicunt̄ aliq̄ diuersis modis p̄pheticū. Aliq̄ em̄ dicit aliq̄ p̄pheta q̄ habet oia tita quatuor: sc̄z q̄ videt imaginarias visiones et̄ h̄z intelligentiā de eis et̄ audacter annūciat alijs. et̄ opat̄ miracula et̄ de hoc dicit̄ numeri. 12. Si quis fuerit inter vos p̄pheta et̄. Aliq̄ aut̄ dicit p̄pheta ille q̄ habz̄ solas imaginarias visiones sed tñ in p̄prie et̄ valde remote. Aliq̄ em̄ dicit p̄pheta q̄ habet intellectuale lumē ad explanandū diuinitatem visiones imaginarias siue sibi siue alteri faciat: Vel ad exponendū dicta p̄phetarū vel scripturas aploz. Et sic dicit p̄pheta ois q̄ discernit doctoz scripturas q̄ eodem spū interpretare sunt quo edite sunt. Et sic salomō et̄ dauid possunt dicit p̄phete inquantū habuerūt lumen intellectuale ad clare et̄ subtiliter intuentū. Hā visio dauid intellectuales tantum fuit. Dicit etiam p̄pheta aliq̄s solū ex hoc q̄ p̄phetarū dicta denunciat seu exponit seu cantat in ecclesia et̄ hoc modo dicit. i. Reg. 19. q̄ saul erat inter p̄phetas. i. inter cantantes dicta p̄phetarū. Dicit etiam aliq̄s p̄pheta ex miraculoz operatione fm̄ illud. Eccl. 4. 8. Corpus elisei mortuū p̄phetauit. i. miraculū fecit. Q̄ dicit hic ap̄lus p̄ totum capitulū de p̄phetis intelligendū est de secūdo modo sc̄z q̄ ille dicit p̄pheticū qui p̄ lumē intellectuale diuinū visioes sibi et̄ alijs factas exponit. Et fm̄ hoc planū erit q̄d hic dicit de p̄phetis. Circa scdm̄ sciendū est q̄ q̄ in ecclesia primitiua pauci erant q̄ imitabant fidem xpi p̄dicare p̄ mundū. ideo dñs vt̄ comodi⁹ et̄ pluribus verbū dei annunciant dedit eis donū linguarū

rum quib⁹ omnib⁹ p̄dicarent. nō q̄ vna lingua loquētes ab omnib⁹ intelligerent vt̄ quidā dicunt. sed ad iram q̄ linguis diuersarū gentiū imo oim loquerent̄. Unde dicit ap̄lus. Gratias ago deo q̄ omnib⁹ vestrum lingua loquor. Et act. 1. dicit. Loquebant varijs linguis et̄. Et hoc donū multi adepti sunt a deo in ecclesia primitiua. Corinthijs aut̄ q̄ curiosi erāt. ideo libenti⁹ volebāt illd̄ donū q̄ donū p̄pheticū. Q̄ dicit hic loqui lingua vult ap̄lus intelligi linguā ignota et̄ non explanare. sicut si lingua theoretica loquat̄ quis alicui gallico et̄ non exponat. hic loquit̄ lingua. Vel etiam si loquat̄ visiones tñ et̄ nō exponat loquit̄ lingua. Unde omnis locutio nō intellecta nec explanata q̄cūq̄ sit illa est. p̄prie loq̄ lingua. His ergo visis ad expositionē lre accedam⁹ q̄ plana est. Circa hoc ḡ duo fatie. Primo p̄bat q̄ donū p̄pheticū excellenti⁹ ē dono linguarū. Secundo excludit quandā obiectionē ibi. Volo aut̄ vos et̄. Q̄ aut̄ donū p̄pheticū excedat donū linguarū p̄bat duabus rōnib⁹ quaz̄ p̄ma sumit ex comparatione dei ad ecclesiam. Secūda ratio sumit ex cōparatione hoim ad ecclesiam. Prima aut̄ ratio talis est. Illud p̄ q̄d facit homo ea non solum que sunt ad honorē dei sed etiam ad vtilitatem. p̄ donum vero linguarū soluz̄ illud sit q̄d est ad honorē dei. ergo et̄. Huius aut̄ rōnis ponit mediū et̄ p̄mo q̄ tum ad hoc q̄ dicit q̄ loquit̄ lingua honorat tñ deum. Et hoc est q̄ dicit. Qui loquit̄ lingua sc̄z ignota nō loq̄t̄ hominib⁹ id ē ad intellectū hoim sed deo id ē ad honorē dei tñ. Vel deo q̄ ipse deus solus intelligit. Sap. 5. Muris selli dei audit oia et̄. Et q̄ nō loquat̄ homi subdit. Me mo em̄ audit id ē intelligit. Sic em̄ frequenter accipit nō audire p̄ nō intelligere. Mat. 13. Qui habet aures ad audiendū audiat. Quare aut̄ soli deo loq̄t̄ subdit q̄ ipse deo loquit̄. Unde dicit. spūs aut̄ dei loquit̄ mysteria id est occulta. Mat. 10. Nō em̄ vos estis q̄ loq̄mi et̄. s̄. 2. Nemo nouit que sunt spūs dei et̄. Secūdo p̄bat id q̄ dicit q̄ p̄pheticū est ad honorē dei et̄ vtilitatem. primo. Unde dicit. Nam qui p̄phetat et̄. id ē explanat visiones seu scripturas loquit̄ hominib⁹ id ē ad intellectū hoim et̄ hoc ad edificationē incipientiū et̄ ad exhortationē p̄ficiētū. i. thes. 5. Consolamini pusillanimes Titū. 2. Loq̄re et̄ exhortare ad p̄solationē desolatoz. Vel edificatio p̄tinet ad sp̄ritualem affectionē q̄ ibi primo incipit edificium spūale. Ep̄. 2. In quo et̄ vos coedificamini et̄. Exhortatio vero ad inductionē ad bonos actus. q̄ si affectus est bonus tūc actus est bonus Titū. 2. Nec loquere et̄ exhortare. Ad latio vero iducit ad tolerantiaz maloz Ro. 15. Quęcūq̄ scripta sunt ad nostrā doctrinā sc̄pta sunt. Ad hec em̄ tria inducunt p̄dicantes diuinā scripturā. Secūda ratio talis est. Illud q̄d ē vtile soli facienti est min⁹ q̄ illd̄ q̄d p̄dest etiam alijs. loqui aut̄ linguis est vtile soli ei qui loq̄t̄ p̄pheticū vero alijs p̄dest. Igit̄ et̄. Huius aut̄ rationis ponit mediū. et̄ p̄mo quantū ad primā p̄tē medijs. Et hoc ē q̄ dicit. Qui loquit̄ lingua semetipsum et̄. ps. Cōcaluit cor meum intra me et̄. Secūdo q̄t̄um ad secūndā p̄tē et̄ hoc est q̄ dicit. Qui aut̄ p̄phetat ecclesiaz id est fideles edificat instruendo Ep̄. 2. Superedificati supra fundamentum aploz et̄ p̄phetarū.

LECTIO SECUNDA.

Volo aut̄ vos omnes loq̄ linguis: magis aut̄ p̄pheticū. Hā maior est q̄ p̄phetat q̄ qui loquit̄ linguis. nisi forte interpretet̄ vt̄ ecclesia edificationē accipiat. Hic aut̄ fratres si venero ad vos linguis

in epistolam I ad Corinthios XIII

loquens: quid vobis pdero: nisi vobis loqr
aut in reuelatione. aut in scientia. aut in pro
phetia. aut in doctrina. **Tñ** que sine aia sunt
vocem dantia. siue tibia. siue cithara. nisi di
stinctione sonituum dederint: quō scief id qđ
canitur aut: citharizat. **Etenim** si incertā vo
cem de tuba quis parabit se ad bellum? Ita
et vos p linguam nisi manifestū sermonē de
deritis: quō scief quod dicit. **Eritis** enim in
aera loqntes. **Tā** multa vt pura genera lingua
rum sunt in hoc mundo. et nihil sine voce est
Si ergo nesciero virtutē vocis: ero ei cui lo
quor barbarus: et qui loquit mihi barbarus
Sic et vos qm̄ emulatores estis spūuz ad edi
ficationem ecclesie querite vt abundetis.

Hic ap̄lus excludit oblectionē seu falsum intellectum qui
posset esse circa premisa. possent em̄ aliqui credere qđ ex q̄
ap̄lus preterit pphiam dono linguaz qđ donū linguarum
esset contemendū. **Unde** vt hoc excludat dicit. **Solo** autē
vos rē. **Ubi** primo ostendit quid intēderit insinuare. **Se**
cundo rōem hoz assignat ibi. **Nam** maior rē. **Dicit** qđ licz
hec qđ dicta sunt supra dixerim non tñ volo vos donū lin
guaz spernere. sed volo vos oēs loqui linguis tñ magis
volo vt pphetetis. **Numeri. 11.** **Quis** tribuat vt omnis
populus rē. **Cui** rōne assignat cuz dicit. **Nam** maior
rē. **qđ** d. **Ideo** volo vt magis pphetetis. qđ maior est rē.
Et huius ratio est qđ aliqui aliq̄ mouentur a spūsancto loq̄
aliquō mysticū qđ ipsi non intelligit. **Unde** isti habēt do
nū linguaz. **Aliqñ** autē nō solū loquūt linguis: s; etiā ea qđ
dicunt interpretant. **Et** ideo dicit. **Nisi** vt interpretet. **Nā**
donum linguaz cum interpretatione est melius qđ pphē
tia. qđ sicut dicitū est interpretatio cuiuscūq; ardui p̄tinet
ad pphētiā. **Unde** qđ loquit rē interpretat pphētia est et
donum linguaz habet. et interpretat vt ecclesiam dei edifi
cet. ideo dicit. **Et** ecclesiam rē. id est nō solum intelligat se
sed etiam vt ecclesia edificet. **Ro. 14.** **Que** edificationis
sūt inuicē custodiam. et **Ro. 15.** **Unus** q; sp̄s p̄tio suo place
at i bonū ad edificatōz. **Hic** autē frēs rē. hic pbat qđ donū
pphēie ē excellēt qđ donū linguaz p exempla. et hoc tripli
citer. **Primo** p exemplū a seipso sumptū. **Secundo** p exē
plum sumptū a rebus inatatis ibi. **Tñ** qđ sine aia rē. **Ter
tio** p exemplū sumptū ab hominib; diuersimode loquens
tibus ibi. **Tam** multa rē. **Et** seipso aut argumentat sic.
Constat qđ ego non minus habeo donū linguaz qđ vos
sed si loquerer vobis solum linguis et nō interpretarer ni
hil vobis pdessem. **Ergo** nec vos adiuuicē. **Et** hoc est qđ
dicit. **Nunc** aut frater si venero ad vos linguis loquēs.
Hoc dupliciter pōt itelligi scz vel linguis ignotis vel ad
lram quibuscūq; signis non intellectis. quid vobis pdes
ro nisi loquar vobis aut in reuelatione rē. **Ubi** notanduz
qđ ista quattuor scz aut in reuelatiōe rē. possunt dupliciter
distingui. **Uno** mō penes ea de quib; sunt. **Et** sic sciēdū ē
qđ illustratio mentis ad cognoscendū est de quattuor qđ vt
est de diuinis. et hec illustratio p̄tinet ad donū sapientie.
Diuinor em̄ vt supra dictum ē. 2. est reuelatio qđ q̄ sunt
dei nemo nouit rē. **Et** ideo dicit in reuelatione qđ scz illus
minat mens ad cognoscendū diuina. **Uel** est de terrenis
et non de quibuscūq; sed de illis tñ qđ sunt ad edificatōz
fidei. et hoc p̄tinet ad donū scientie. et ideo dicit. **In** scien
tia. non geometrie nec astrologie qđ hec nō p̄tinet ad edifi
cationē fidei. sed in scientia qđ est sanctorū scz. 10. **Dedit**

illi sciam sanctorū rē. **Uel** est de eventibus futuroz et hoc
p̄tinet ad donū pphētie. **Et** ideo dicit. **Aut** in pphētia
scz. 8. **Signa** et monstra scit ante qđ fiant. et euentus tempo
roz et seculorū. **Notandū** autē qđ pphētia non accipit hic
cōmūter scz fm̄ qđ supra dictū. sed accipit hic particulari
ter p̄tinet manifestatio futuroz tñ. **Et** fm̄ hoc rē istū a
Cassiodoro. **Prophecia** est diuina inspiratio rerū: futura
imobili veritate denuncians. **Eccl. 24.** **Adhuc** doctrinaz
quasi pphētiā effundā rē. **Uel** est de agendis moralib;
et hoc p̄tinet ad doctrinā. **Et** ideo dicit. **Aut** in doctrina.
Ro. 12. **Qui** docet i doctrina. **Prover. 13.** **Doctrina** bo
na dabit gratiaz. **Alio** modo possunt hec distingui penes
modos acquirēdi cognitōne. **Et** sic sciēdū est qđ omnis
cognitio aut ē a sup̄naturali principio. s. deo: aut naturali
scz lumine naturali intellectus nri. **Si** autē a sup̄naturali
principio scz lumine diuino infuso: hoc pōt esse dupliciter.
qđ aut infundit subito cognitio et sic est reuelatio. aut in
fundit successiue et sic est pphētia quā nō subito habuerūt
pphēte sed successiue et p partes. vt eoz pphētie ostēdūt.
Si vero cognitio acquiratur a naturali principio hoc est aut
p studiu; p̄tū et sic p̄tinet ad scientiā. aut tradit ab alio
et sic p̄tinet ad doctrinā. **Tñ** que sine anima rē. hic ostē
dit idē p exempla sumpta ex reb; inatatis scz p instrumē
ta qđ vident vocem habere. **Et** p̄mo p instrumēta gaudij.
Secundo p instrumēta pugne ibi. **Item** si incertā rē. **Dis
cit** qđ. **Hoc** non solū patet p ea qđ supra dicta sunt sed etiam
qđ ad ea qđ sine aia vocem dant qđ loqui linguis nō soluz
non pdest alijs. **Et** qđ sine aia sunt vocem dantia. **Contra**
vox est sonus ab ore animalis. plat; naturalib; instrumē
tis formatus. **Non** ergo ea que sunt sine aia dant vocem.
Dicendū qđ licet vox non sit nisi animalū tamē potest dis
ci p quādā similitudinē scz fm̄ qđ quēdā sicut instrumēta
habent quandā p̄sonatiā et melodiā. et ideo de illis hic fa
cit mentionē scz de cithara qđ dat vocem tactu: et tibia que
flatu. **Si** ergo hec dant voces sine distinctione quomō sci
etur rē. **Cum** em̄ homo p instrumēta aliquid intendat ex
primere scz aliquos cantus qđ ordinant vel ad fletū vel ad
gaudiu;. **Isa. 30.** **Cantū** erit vobis sicut vox sanctificatē
solēnitatis: et leticia cordis sicut qđ pergit cū tibia vt intret
in montem dñi. **Uel** etiam ad lasciuā non poterit disjudi
cari ad quid canit tibia aut ad quid cithara si sonus sit cō
fusus et indistinctus. **Ita** si homo loquit linguis et nō in
terpretat non poterit sciri qđ velit dicere. **Item** si incer
tam vocem dederit rē. hic ostendit idē p exempla inanti
matōz. s. p instrumēta ad pugnā ordinata. **Et** sumit hec
similitudo ex libro numeri. 10. **Ibi** em̄ legit qđ dñs p̄cepit
moysi vt faceret duas tubas argenteas qđ essent ad cōues
niendū populū ad mouendū castra et ad pugmandū. **Et** p
quolibet istoz habebant certum modū tubandi. qđ aliter
dabant vocem quādo debebant cōuenire ad conciliū. aliter
quādo mouebant castra. et aliter quādo pugnabant. et tō
arguit ap̄lus qđ sicut si tuba det incertā voces id est indis
tinctā nescit vtrū debeat se parare ad bellum: ita vos si
loquimini tñ linguis nisi distinctū sermonē dicatis inter
pretando vel exponendo non poterit quis scire quid loq̄
mini. **Per** tubā potest intelligi p̄dicator. **Isa. 58.** **Quasi**
tuba exalta vocem tuam rē. **Ratio** aut quare nō potest sci
ri quid loq̄mini est qđ eritis in aera loquētēs id ē inutilitē
supra. 9. **Sic** pugno nō quasi aera verberās rē. **Tam**
multa rē. hic sumit exemplū a diuersis linguis loquenti
um. **Et** circa hoc tria facit. **Primo** ostendit diuersitatem
linguarum. **Secundo** inuitatē loquentiū sibi ad inuicē
in linguis extraneis ibi. **Si** ergo nesciero rē. **Tertio** con
cludit quod intendit ibi **Sic** et vos quoniam emul. rē. **Diē**
qđ p̄tio. **Multe** et diuersę lingue in mūdo sunt. et quib; pōt
loq̄ qđ cūq; vult. si tñ nō loq̄t determinate nō intelligit. **Et**

Explanatio sancti Thome

hoc est q̄ dicit. **T**am multa &c. hoc pot̄ dupliciter exponi q̄ pot̄ continuari cū precedentib⁹ vt dicat. **E**ritis in aera loquētes. & tam multa vt puta &c. q̄si dicat. **I**deo in aera s̄ est inutiliter loq̄mini omnibus linguis q̄ loquimini sine intellectu q̄ tñ pp̄ias significaciones vocū ad hoc habent vt intelligant. **N**ihil enī sine voce est. **N**el potest sic p̄ctari. **E**ritis in aera loquētes. tam multa vt puta sunt genera linguaz .i. singulis linguis. **S**i q̄ nesciero &c. hic ostēdit hōz inutilitatē. **E**t hoc est q̄ dicit. **S**i loquar omnibus linguis. sed si nesciero virtutē vocis id ē significacionē vocis. ero cui loquar barbarus **I**ere. 5. **A**dducā sup̄ te gentē de longinquo. gentē cuius ignoras linguā. **M**ora q̄ barbari fm̄ quosdā dicunt illi quozuz idioma discordat omnino a latino. **A**lij vero dicūt q̄ quilibz extraneus est barbarus omni alij extraneo. q̄n̄ scz non intelligit ab eo. **S**ed hoc nō est verū q̄ fm̄ **P**sidōū q̄ barbara est specialis natio. **C**ol. 3. **I**n xp̄o iesu non est barbarus & sc̄tha. &c. **S**z fm̄ q̄ verius dicit barbari. pp̄ie dicit illi q̄ in virtute corporis vigēt in virtute rōnis deficiūt. & sunt quasi extra leges & sine regimine iuris. **E**t huic vidēt cōsonare **A**ristoteles in politicis suis. **C**ōsequēt̄ euz dicit. **S**icut et &c. cōcludit qd̄ intēdit. & hoc pot̄ dupliciter constitui. **P**rimo vt punctet̄ hoc mō. q̄si dicat sic ego ero barbarus vobis si loquar sine significacione & interpretacione. sicut & vos eritis barbari ad inimicem. & ideo querite vt abūdēt̄ &c. & hoc q̄n̄ estis emulatores &c. **N**el alio modo vt totū ponat sub distinctione. **Q**uasi diceret. **N**e ergo sitis barbari sic sicut ego facio. q̄n̄ estis emulatores sp̄m̄ id est donoz sp̄s sancti querite a deo vt abundetis. **p**uer. 15. **I**n abūdanti iusticia virt⁹ maxima ē. **Q**ue quidē iusticia est edificare alios. **M**atth. 7. **P**etite & dabit vobis querite & inuenietis. **p**ullate & aperiet vobis.

Lectio tertia

E ideo qui loquitur lingua orat vt interpretet̄. **N**am si orem lingua sp̄s meus orat. mens autē mea sine fructu ē. **Q**uid ergo est. **O**rabo spiritu: orabo & mente. **P**sallam spiritu: psallam & mente. **L**eteruz si benedixeris spiritu. quis supplet locum idiote? **Q**uomodo dicit amen sup̄ tuam benedictionē? **Q**uoniā quid dicas nescit. **N**az tu quidē bene gratias agis sed alter nō edificatur.

Supra ostendit apl̄us excellentiā doni p̄phetie ad donū linguaz rōnib⁹ sumptis ex parte exhortationis: hic vero ostendit idem rōnibus sumptis ex parte rōnis. **h**ec enī duo p̄ linguā exercem⁹ orationē scz & exhortatōz. **E**t circa hoc duo facit. **P**rimo enī p̄bat excellentiā p̄phetie ad donū linguaz rōnibus. **S**ec̄do exemplis ibi. **S**z ago deo meo &c. **C**irca p̄mū duo facit. **P**rimo ponit necessitatē orationis. **S**ec̄do ostendit quō in orōne plus valet donū p̄phetie q̄ donū linguaz. **N**am si orem lingua &c. **D**icit q̄ primo dicit q̄ donum linguaz sine dono p̄phetie non valet. & ideo q̄ interpretari est actus p̄phetie q̄ est excellentior illi q̄ loq̄t̄ lingua l̄gra v̄ extranea v̄ aliq̄ mysteria oculis ta orat scz deum vt interpretet̄ id ē vt interpretandi gr̄a datur sibi **C**ol. 11. **O**rantes vt deus apiat hostiū. **G**lo. aliter exponit orat. **O**rare enī dicit dupliciter. scz vel deprecari deū vel psuadere. **Q**uasi dicat. **Q**ui loquit̄ lingua orat id est ita psuadear vt interpretet̄. & sic accipit orare hic glo. p̄ totum capitulū. **S**ed non est hec intētio apl̄i sed p̄ deprecatione ad deum. **N**az si orat &c. hic ostendit q̄ in orā-

do plus valet p̄phetia q̄ donum linguaz. & hoc dupliciter. **P**rimo rōne sumpta ex pte ipsius orantis. **S**ec̄do rōne sumpta ex pte audientis ibi. **L**eteruz si benedixeris &c. **C**irca p̄mū duo facit. **P**rimo ponit rationem ad p̄positum ostendendū. **S**ec̄do remouet obiectionem ibi. **Q**uid ergo &c. **C**irca p̄mū sciendū est q̄ est duplex oratio. **U**na est priuata q̄n̄ scz q̄s orat in seipso & p̄ se. **A**lia publica q̄n̄ quis orat coram populo & p̄ alijs. & in vtraq̄ contingit vti & dono linguaz & dono p̄phetie. **E**t ideo vult ostendere q̄ in vtraq̄ plus valet donū p̄phetie q̄ donū linguaz. **E**t primo in oratione priuata dicens q̄ si sit aliq̄s ideora q̄ faciat orationē suā dicens psalmū vel pater noster & non intelligat ea q̄ dicit iste orat lingua & nō refert vtrū orat verbis sibi a sp̄s sancto concessis siue verbis aliorum. **E**t si sit aliq̄s q̄ orat & intelligit q̄ dicit hic quidē orat et p̄phetat. constat q̄ plus lucrāt q̄ orat & intelligit q̄ qui tñ lingua orat q̄ scz non intelligit que dicit. **N**am ille q̄ intelligit reficit & q̄m̄ ad intellectū & quantū ad affectuz. sed mens eius q̄ non intelligit est sine fructu refectionis. **U** & cū melius sit refici q̄m̄ ad affectum & intellectū q̄ q̄m̄ ad affectū solū: constat q̄ in orōne plus valet p̄phetie donum q̄ solum donum linguaz. **E**t hoc est q̄ dicit. **D**ico q̄ orat vt interpretet̄. **N**az si orem lingua id ē oratio vroz dono linguaz ita q̄ p̄feram aliq̄ q̄ non intelligo tñ sp̄s meus. i. sp̄s sanctus mihi datus orat q̄ inclināt & mouet me ad orandū. **E**t nihilomin⁹ mereor in ipsa oratione. q̄ hoc ipsum q̄ mouet a sp̄s sancto est mihi meritū. **R**o. 8. **N**ā qd̄ orem? sicut oportet nescim⁹ sed ipse sp̄s sanctus postulare nos facit. **N**el sp̄s meus id ē ratio mea orat id ē dicit mihi q̄ ego loquar ea que ad bonū sunt siue verbis p̄ prijs siue aloz sanctorū. **N**el sp̄s me⁹ id est virtus imaginaria orat in quātū voces seu similitudines corporaliū sunt tñ in imaginatione absq̄ hoc q̄ intelligant ab intellectu & ideo subdit. **M**ens autē mea id est intellectus meus sine fructu est. q̄ non intelligit. **E**t ideo melius est in oratione p̄phetia seu interpretatio q̄ donū linguaz. sed nunqd̄ q̄n̄ cū quis orat & non intelligit que dicit est sine fructu orationis. **D**icendū q̄ duplex est fructus orationis. **U**n⁹ fructus est meritū qd̄ hōi puenit. **A**lius fruct⁹ ē sp̄s sancti cōsolatio & deuotio con cepta ex oratione. **E**t q̄m̄ ad fructū deuotionis sp̄s sancti priuat qui nō attendit ad ea que orat seu non intelligit. sed quantū ad fructū meriti nō est dicit̄ dū q̄ euacuet̄ q̄ sic multe orōnes essent sine merito: cum vir vnum pater noster pot̄ homo dicere q̄n̄ mens ad alia ferat. **E**t ideo dicendum est q̄ q̄n̄ orans aliq̄ diuertit ab his q̄ dicit. seu q̄n̄ q̄s in vno opere meritorio non cōtinue cogitat in quolibz actu qd̄ facit hoc p̄p̄ deū nō p̄dit rationem meriti. **C**uius ratio est q̄ in oibus actib⁹ meritorijs q̄ ordingnt̄ ad finē rectum nō requirit̄ q̄ intento agētis cōiungat̄ sint fm̄ quēlibet actum. sed vis prima q̄ mouet intentionē manet in toto opere etiam si aliq̄ in aliq̄ particulari diuertat. & hec p̄ma vis facit totū opus meritorium nisi interrumpatur p̄ contrariā affectionē q̄ diuertat a sine p̄dicto ad finē contrariū. **S**ed sciendū q̄ est triplex attentio. **U**na est ad verba q̄ homo dicit & hec aliq̄n̄ nocet in quantum impedit deuotionē. **A**lia est ad sensuz verborū. & hec nocet nō tñ ē multū nocua. **T**ertia ē ad finē & hec est melior: & q̄si necessaria. **T**ñ id qd̄ dicit apl̄us mēs est sine fructu: intelligit̄ de fructu refectionis. **Q**uid ergo ē &c. **Q**uia posset aliq̄s dicere ex q̄ orare lingua ē sine fructu mentis. sed tñ sp̄s orat. nūquid q̄ non est orandū sp̄s ideo apl̄us hoc remouet dicens q̄ vroz modo orandū ē & sp̄s & mente. q̄ homo debet seruire deo de orib⁹ q̄ habet a deo. s̄ a deo habet sp̄m̄ & mētē & id debz de vroz orare. **E**c̄. 4. 7. **D**e omni corde suo laudabit dominū &c. **E**t ideo dicit. **O**rabo sp̄s orabo & mente. **P**sallā sp̄s &c.

in epistolam I ad Corinthios. XIII

Et sic dicit oratio et psallat quod oratio vel est ad deprecandum deum. et sic dicit oratio: vel ad laudandum et sic dicit psallat. De istis duobus Jac. 5. Tristat quod in vobis orat equo aio et psallat. ps. psallite domino etc. Oratio ergo spiritus id est imaginatione et mente id est voluntate. Ceterum si benedixeris etc. Hic secundo ostendit quod donum prophetie plus valet quam donum linguarum etiam in ordine publica que est quam sacerdos pubes et orat. ubi aliqui dicit quodam non intelligit aliqui aliquid que intelligit. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationem. Secundo exponit eam ibi. Quod dicit etc. Tertio probat quod suppositum ibi. Quia quod dicit. Dicit ergo dixi quod donum prophetie in oratione privata plus valet. ceterum. ps. et in publica que si benedixeris id est si benedictionem dederis spiritus id est in lingua que non intelligat seu imaginatione et motus a spiritu sancto quod supplet locum ideote. Ideo propter vicium quod scilicet in lingua in qua natus est. Quasi diceret. Quis dicit illud quod debet dicere ibi ideota: quod est dicere amen. Et ideo dicit. Quod dicit supplens tuam benedictionem. ubi glossa exponit id est quod contentiet benedictionem a te facere in persona ecclesie. Et. 65. Qui benedictus est super terram benedictus est in eo amen. Amen idem est quod fiat vel verum est. quasi dicit si non intelligit quod dicitis quod edormiabit se dicitis tuus: potest quidem se conformare etiam si non intelligat sed in generali tamen non in speciali. quod non potest intelligere quod boni dicas nisi quod benedicas tamen. Sed quare non dant benedictiones in vulgari vel intelligant a populo et edormiabit se magis eis. Dicitur ergo hoc forte fuit in ecclesia primitiva. sed postquam fideles instructi sunt et sciunt quod audiunt in communi officio sunt benedictiones in latino. Consequenter probat quare non potest dicere amen cum dicit. Nam tu quidem id est licet tu gratias agas bene deo in quantum intelligis: sed alter qui audit et non intelligit non edificatur in quantum non intelligit in speciali et si in generali intelligat et edificet. Ep. 4. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat. sed si quis bonus est ad edificationem fidei. Et ideo melius est ut non solum lingua benedicat: sed etiam ut interpretet et exponat licet tu qui gratias agis bene agas

Lectio quarta.

Gratias ago deo meo quod omnium vestrum lingua loquor. Sed in ecclesia volo quod verba sensu meo loqui ut et alios instruam: quod decem milia verborum in lingua fratres nolite pueri effici sensibus: sed malicia pueri estote. In lege enim scriptum est. Quia in alijs linguis et in labijs alijs loquar populo huic et nec exaudient me dicit dominus. Itaque lingue in signum sunt non fidelibus: sed infidelibus. prophetie autem non in fidelibus sed fidelibus. Hic ostendit apostolus excellentiam doni prophetie ad donum linguarum per rationes sumptas ex parte superioribus. Et circa hoc duo facit. Primo agit gratias de dono linguarum sibi a deo dato. Secundo se eis in exemplum ponit ibi. Sed in ecclesia volo etc. Dicit ergo gratias ago etc. quasi dicat. Non ideo vilipendo donum linguarum quod ego dico quod donum prophetie sit excellentius: sed debet charum haberi. Unde et ego gratias ago etc. Est ergo de omnibus gratias agendum. i. thesal. 5. In omnibus gratias agite etc. Et gratias ago. quasi dicit. Non ideo vilipendo donum linguarum quasi eo carens. immo etiam ego habeo. et ideo dicit. Gratias ago etc. Et ne intelligat quod omnes loquentur una lingua dicit. Quia vestrum lingua loquor. Act. 2. Loquebantur varijs linguis apostoli etc. Sed in ecclesia. hic ponit se in exemplum quasi dicat. Si ego habeo donum linguarum sicut et vos debetis facere illud quod facio. Sed ego vo-

lo id est magis volo loqui in ecclesia quingis id est paucis verbis sensu meo. i. intellectu ut scilicet ego intelligam et intelligam et ex hoc instruam alios quam decem milia id est quicquam multitudine verborum in lingua quod est loqui non ad intellectum quocumque modo fiat ut supra exposuit. Dicitur quidem quod id dicit quingis quod apostolus videtur velle quod magis velit dicere solum unam orationem ad intellectum quam multas sine intellectu. Ratio autem finem grammaticos ad hoc quod debeat facere perfectum sensum debet habere quingis scilicet subiectum. predicatum. copulam verbalem. et determinationem subiecti. et determinationem predicati. Alijs videtur melius quod quod ad hoc loquendum est cum intellectu ut alij doceant. ideo ponit quingis quod doctor debet quingis docere scilicet credenda. Titu. 3. Nec loquere et exhortare etc. Agenda. Matth. ultimo. Euntes in mundum etc. Vitanda scilicet peccata. Eccl. 21. Quasi a facie colubri fuge etc. Esa. 58. Annuncia populo meo scelera etc. Speranda scilicet mercedem eternam. i. Pe. 1. De qua salute exquissierunt etc. Timenda scilicet penas eternas. Matth. 25. Ite maledicti in ignem eternum etc. Fratres mei nolite etc. hic ostendit excellentiam doni prophetie ad donum linguarum rationibus sumptis ex parte infidelium. Et circa hoc duo facit. Primo excitat attentionem et reddit attentos. Secundo arguit ad propositum ibi. In lege quid scriptum est. Circa primum videtur apostolus excludere pallium excusationis aliquid quod ideo docent quedam radia et suspicialia: quasi ostendat se volentes vivere in simplicitate. et ideo non curantes de subtilitatibus ad quas finem rei veritatem non attingunt habentes verbum domini ad hoc Matth. 18. Nisi conuerisi fueritis et efficiamini sicut pueri etc. Sed hoc apostolus excludit cum dicit. Nolite pueri effici sensu id est nolite puerilia et inutilia et frustra loqui et docere. s. 3. Cum essem paruulus etc. Sed quod debetis effici pueri? affectu non intellectu. Et ideo dicit. Sed malicia. Ubi sciendum est quod paruuli deficiunt in cogitando mala et sic debent effici paruuli. et id dicit. Sed malicia paruuli estote. et deficiunt in cogitando bona et sic non debent effici paruuli. immo viri perfecti. et ideo dicit. Sensibus autem perfecti etc. id est ad discretionem boni et mali perfecti sitis. Unde hebr. 5. Perfectorum est solidus cibum etc. Non ergo laus datur in vobis simplicitas quod opponit prudentie. sed simplicitas quod astutie. Et ideo dominus dicit Mat. 10. Estote prudentes sicut serpentes. Ro. 16. Volo vos sapientes esse in bono: simplices in malo. Consequenter cum dicit. In lege quod scriptum est: arguit ad propositum. Ubi sciendum est quod hoc argumentum sicut patet per glossam. distinguitur per multa. Sed finem intentionem apostoli non videtur attendat in toto hoc nisi una ratio. Et ratio sua ad probandum quod donum prophetie est excellentius quam donum linguarum est talis. Omne quod plus valet ad illud ad quod alterum principaliter ordinat est melius illo alteri ordinato ad hoc. Sed tam donum prophetie quam donum linguarum ordinat ad conuersionem infidelium. sed prophetie plus valet ad hoc quam donum linguarum ergo prophetia est melior. Circa hanc rationem duo facit. Primo ostendit ad quid ordinat donum linguarum. et ad quid ordinat donum prophetie. Secundo quod plus valet donum prophetie ibi. Si ergo conueniat vniuersa etc. Circa primum duo facit. Primo inducit auctoritatem. Secundo ex auctoritate arguit ad propositum ibi. Itaque lingue. Circa primum sciendum quod hoc quod dicit. In lege quid scriptum est potest legi vel interrogari. Quasi dicat. non debetis effici pueri sensibus sed perfecti et hoc est videre et sciire leges. Unde si estis perfecti sensibus sciatis scilicet legem. Et in lege quid scriptum est: de linguis que sunt inutiles aliquando ad id ad quod ordinate sunt quod licet in diuersis linguis loquar scilicet populo iudeorum. tamen homo non exaudit etc. Potest etiam legi remissive. In lege quod scriptum est. quasi dicat. nolite moueri sicut pueri ad aliquid appetendum non discernentes utrum bonum vel minus bonum sit quod affectatis et pro-

Explanatio sancti Thome

natis meliori bono sed estote perfecti sensibus id est discernatis
tunc bona et magis bona et sic affectibus. Et hoc fit si cogitas
tis quod scriptum est in lege quoniam in alijs et c. h. p. 6. Cogitare est
illa sensus est consumatus. Et dicit in lege non accipiendo
legem striete per quinque libros moysi tunc sicut accipit Luc.
vltimo. Necessesse est impleri omnia que scripta sunt de me in lege et c.
sed per toto veteri testamento sicut accipit Jo. 15. Et imple
atur sermo qui in lege eorum scriptus est. quia odio habu
erunt me gratis. Ad tamen in ps. scriptus est. Accipit tamen
hec auctoritas ex Esa. 28. ubi ista nostra habet. In loque
la labijs et lingua altera loquitur ad populum istum. Hoc igitur
scriptum est. Quomodo in alijs linguis id est in diuersis ges
neribus linguarum et labijs id est in diuersis idiomatibus et mo
dis pronuntiandi loquar populo huic. scilicet iudaico quod hoc signum
specialiter fuit datum ad conuersionem populi iudeorum. Nec sic
exaudiet quod scilicet ex signis visis non crediderunt. Esa. 6. Ex
ceca cor populi huius et c. Sed quare deus dedit eis signa
si non debebant conuerti? Ad hoc sunt due rationes. Una ra
tio est quod licet non omnes conuersi fuerint. tamen alij sunt con
uersi eo quod non repellit dominus plebem suam et c. Alia ratio est
ut iustior appareat eorum damnatio dum manifestius ap
paret eorum nequitia. Jo. 15. Si non venissem et locutus
eis non fuisset et c. Consequenter cum dicit. Itaque lin
gue et c. ex inducta auctoritate argumentatur ad propositum quod
si dicat. Et hoc manifeste apparet quod donum linguarum da
tum est non fidelibus ad credendum quod iam credunt. Jo. 4. Non
propter tuam loquelam et c. sed infidelibus ut conuertantur. In glo.
autem ponuntur due expositiones ambrosij que non sunt scriptas
quarum una est ut dicat. Sicut in veteri testamento locutus
sum populo iudeorum per linguas id est figuratas et per labia id
est permittendo bona temporalia sic ad huc in nouo testamento
loquar huic populo in alijs linguis id est aperte et clare et
alijs labijs id est spiritualibus nec tamen sic exaudiet me. scilicet quantum
ad eorum multitudinem. Itaque lingue date sunt non fidelibus
sed infidelibus ad manifestandum scilicet eorum infidelitatem. Alia
est. In alijs linguis id est obscure et parabolice loquar ut
quod sunt indigni non exaudient id est non intelligent. Con
sequenter ostendit ad quid ordinatur prophetia scilicet ad instru
tionem fidelium que iam credunt. Et ideo quod prophetie date
sunt non infidelibus que non credunt Esa. 53. Dicit quod credis
dis auditui nostro. sed fidelibus ut credant et instruantur. Exe.
3. Fili hominis speculatore dedit te et c. puer. 29. Tu de hinc
rit prophetia et c. dissipabitur populus.

Lectio quinta.

Ergo conueniat vniuersa ecclesia in
vno: et omnes linguis loquantur: intret
autem ideote et infideles: non dicent
quod insanitis? Si autem omnes prophetent: intret
autem quis infidelis vel ideota. conuincit ab om
nibus diiudicat ab omnibus. Occulta enim cordis
eius manifesta fiunt. et ita cadens in faciem ado
rabit deum: pronuntians quod vere deus in vobis sit.
Quid ergo est fratres? Tu conuenitis vnusquisque
vtrum psalmum habet. doctrinam habet. apocaly
psim habet. linguam habet. interpretationem ha
bet. omnia ad edificationem fiant.

Glosa vult quod hic incipiat alia ratio ad propositum ostenden
dum. sed secundum quod dicitur est non est nisi vnum posita ratione
et est quasi manifestatio medie ipsius rationis scilicet quod prophete
ria plus valet ad illud ad quod specialiter ordinatur donum
linguarum. Unde circa hoc duo facit. Primo ostendit in
conueniens quod sequitur quantum ad infideles ex dono lingua

rum tibi. Sancti prophetent Secundo ostendit bonum quod sequitur
ex dono prophetie etiam ad infideles tibi. Si autem omnes. In
conueniens quod sequitur ex dono linguarum sine prophetia etiam
quantum ad infideles est quod reputantur insani qui sic loquuntur
solis linguis cum tamen donum linguarum ordinetur ad con
uersionem infidelium ut iam patet. et hoc est quod dicit. Si autem
omnes et c. q. d. Ex hoc patet quod lingue non sunt preferende
prophetijs quia si conueniant scilicet omnes fideles in vnum non
solum corpore sed etiam mente Act. 4. Multitudinis cre
dentium erat cor et c. et omnes qui iam conuenerunt loquantur
linguis ad scriptam extraneis. vel loquantur ignota et obscura
et dum sic conuenerunt loquantur intret aliquis ideota id est qui non
intelligit nisi linguam suam vel infidelis propter quem date
sunt lingue nonne dicitur hys que sic loquuntur quod insanitis? Ad
cui non intelligit reputat insanitio quod si intelligat lingua
nihilominus que loquuntur sunt occulta tamen malu est si non expo
natur quod poterunt credere de vobis si occulta loquuntur que
credunt de gentilibus que occultabant ea que faciebant in ri
tu eorum propter eorum turpitudinem. Et hoc etiam insanitio
quedam est. Contra. Item est loqui linguis et loqui scripte
quantum ad ideotas. cum ergo omnes loquantur scripte in eccle
sia que omnia dicunt in latino videtur quod similitudo sit insanitio. Et
cendum est ad hoc quod ideota erat insanitio in primitiua ecclesia que
erant rudes in ritu ecclesiastico. Unde nesciebant que scie
bant tibi nisi exponeret eis. Adodo vero omnes sunt instru
cti. Unde licet in latino omnia dicantur scilicet tamen illud quod sit
in ecclesia. Consequenter autem cum dicit. Si autem omnes
prophetent et c. ostendit quod bonum sequitur ex dono prophetie.
Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod per bonum prophete
tie sequitur quantum ad infideles. Secundo ostendit quod hoc sequitur
tibi. Occulta enim et c. Tertio subinfert quod effectus inde
pueniat tibi. Et ita cadens in faciem et c. Dicit ergo constat quod
ex dono linguarum non conuincunt infideles. Hinc per sequitur quod
conueniunt prophetent id est omnes ad intellectum loquantur vel
exponant scripturas vel etiam reuelationes eis factas inter
tenent. Quod dico non simul sed vnus post alium sic prophetent.
Intret autem scilicet ecclesia ideota aliquos scilicet non hinc nisi lingua
materna. hoc est bonum quod inde sequitur quod conuincit de alijs er
rore que ostendit sibi. Iere. 31. Postquam ostendisti mihi consuetudinem
Ab omnibus que prophetant diiudicat. Quasi dicitur damnabilis
ostendit de malis moribus et vitijs suis. 1. cor. 2. Spiritualis
id est doctor omnia diiudicat et c. Ad hoc enim duo valet pro
phetia scilicet ad confirmationem fidei et instructionem morum. Quod
autem hoc bonum sequatur ex prophetie dono subdit cum dicit. Oc
cultata enim cordis. Ad hoc potest intelligi tripliter. Vno modo ex hoc quod
ad scriptam alij in primitiua ecclesia gratiam habuerunt ut secreta
cordium et peccata hominum scirent. Tunc legitur de petro act. 5. Quod
nanuit anania et fraudato procio agri. Et secundum hoc legitur. Oc
cultata enim et c. quasi dicitur conuincit quod occulta. id est secreta pec
cata sua manifesta fiunt ab illis que ea reuelant. Alio modo ex
hoc quod aliqui que in predicatione tangunt multa que homines gerunt in
corde sicut patet in libris beati gregory vbi dicitur iuente
potest fere omnes motus cordis sui. Et secundum hoc legitur.
Occulta cordis quasi dicat. Ideo conuincunt quia occul
ta cordis sui. id est ea que gerunt in corde. puer. 27. Quod in aq
resplendet vultus aspicietis sic corda hominum manifesta sunt
prudentibus. Manifestantur id est tanguntur ab eis. Alio modo
quod aliqui occultis cordis de illis quod est alicui dubium et non potest
per se certificari. Et secundum hoc legitur. Occulta cordis sui. id est
de quibus in corde suo dubitabat et que non credebatur manifestare
vnum scilicet vadens ad ecclesiam frequenter fuit sibi manifesta sic
cut de seipso dicit aug. quod ipse ibat ad ecclesiam solum per can
tu. et tamen ibi multa de quibus dubitabat et propter que non iue
rat manifestabantur sibi. Ex hoc enim sequebatur reuerentia que
conuictus reuerentia deum. et hoc est quod dicit. Et ita cadens
id est ex quo ita conuincatur et manifestantur occulta

in epistolam I ad Corinthios. XIII

sordis sui cadens in facie adorabit deum. **Mattb. 2.** Pro-
 cidentes adorauerunt eum quod signum est reuerentie. **De**
 reprobis autem legitur quod cadunt retrosum puer. **4.** **Ma** impi-
 orum tenebrosa nesciunt ubi coruant. **Electus** vero in fa-
 ciem cadit quod videt ubi pstermit quod signum est reuerentie.
Mattb. 2. **Et** **Leuit. 9.** Laudauerunt deum ructes in facies
 suas p̄s. **Corā** illo p̄cidet ethiopes. **Et** nō solū exhibebit
 reuerentiam deo: sed etiam ecclesie quod p̄nunciās dicit quod
 vere deus est in vobis quod p̄phetatis in ecclesia **Zacharie.**
8. **I**binus vobiscū: audiuim⁹ em̄ quod deus est vobiscū. **A**p-
 parer igitur quod donū p̄phetie est vitium q̄tum ad infideles.
Quid igitur est fratres. hic ordinat eos ad vsum donū di-
 citorum. **Et** circa hoc duo facit. **Primo** ostendit qualiter
 se debent habere ad vsum horum donorū. **Secūdo** con-
 cludit p̄ncipale intentū ibi. **Itaq;** fratres emulamini pro-
 p̄hetare. **Et** circa p̄mū duo facit. **Primo** ostendit quō or-
 dinate se debent habere in vsum dīctorū donorum. **Secūdo**
 exp̄mit eorū p̄sumptionē ibi. **An** a vobis seruo. **Et** cir-
 ca p̄mū tria facit. **Primo** ostendit in generali quō se de-
 bent habere in omnib⁹ donis. **Secūdo** quō se habeat q̄tū
 ad donū linguarū ibi. **Sicut** lingua quō loquat̄. **Tertio**
 ostendit quō se habeant quantū ad donū p̄phetie ibi. **Pro-**
 p̄hetent duo aut tres. **Deicit** ergo. p̄phetare est melius
 quod loq̄ linguis. **Quid** ergo fratres agendū est: hoc scy agē-
 dum est. **Item** cū cōuenitis constat quod vnus nō habet oīa
 dona. **ideo** non debet vtrū aliq̄ vestrū omnib⁹ donis: sed
 eo dono quod sp̄cialius accepit a deo. **quod** melius sit ad edifi-
 cationē. **Item** vnusquisq̄ vestrū habet aliq̄ donū sp̄-
 ciale. **Alius** habet psalmū id est habet canonicū ad laudā-
 dūz nomē dei vel psalmos exponit. **Abachuc. 3.** **Sup** ex-
 cella mea deducet me. **Alius** vero doctrinā id est habet
 p̄dicationē ad instructionē morū vel expositionē et sp̄cia-
 lem sensum puer. **12.** **Doctrina** sua cognoscit vir. **Ali-**
 us apocalypsim habet id est reuelationē vel in somnijs vlti-
 m. visionē alliqua. **Dañ. 2.** **Est** deus in celo reuelās myste-
 ria. **Alius** linguā habet id est donū linguarū vel legēdi
 p̄phetas. **Act. 2.** **Et** ceperūt loq̄ varijs linguis. **Ali-**
 us interpretatōz. **1. 12.** **Alii** interpretatio sermonū. **Et**
 autē sic ordinat: quod vel sunt ex ingenio nāli vel ex solo deo
Si sunt ex solo ingenio naturali vel sunt ad laudez dei et
 sic dicit psalmū habet: vel ad instructionē p̄mū. **Et** sic dī-
 cit doctrināz habet. **Si** sunt a solo deo sic dupliciter. **Vel**
 sunt aliqua occulta interiori. **Et** sic dicit apocalypsim habz
Vel occulta exteriori. **Et** sic dicit linguā habet. **Et** ad hos
 rum manifestationem est tertium scilicet interpretatio. **Et**
 debet fieri ut oīa ad edificationē fiant **Ro. 15.** **Unusq̄scq;**
 vestrū p̄ximo suo placeat in bonum ad edificationē

Lectio sexta.

Que lingua quis loquat̄ fm̄ duos:
 aut vt multū tres et p̄ partes et vnus
 interpretet̄. **Si** aut non fuerit inter-
 pres: taceat in ecclesia: sibi aut loquat̄ et deo.
Prophete aut duo aut tres dicāt. et ceteri di-
 iudicent. **Et** si alij reuelatū fuerit sedenti:
 prior taceat. **Potestis** em̄ omnes p̄ singulos
 p̄phetare: vt omnes discant et omnes exhortē-
 tur. **Et** sp̄s p̄phetarū p̄phetis subiectus ē
Non em̄ dissensionis est deus sed pacis: sicut
 et in omnib⁹ ecclesijs sanctorū doceo.

Dic ap̄s ordinat eos quō se habeat ad vsum doni linguarū.
Et cir ca hoc duo facit. **Primo** ostendit qualiter de-
 bent vti dono linguarū. **Secundo** quādo debet cessare ab

vfu ibi. **Si** aut nō fuerit. **Dicit** igitur primo quod mod⁹ vtrū
 dono linguarū talis sit int̄ vos vt siue quis id ē si aliq̄s lo-
 quit̄ lingua id ē dicat visiones vel somnia huiusmodi lo-
 cutio non fiat a multis. p̄pter occupationē temporis i lin-
 guis et non restet locus p̄phetijs et p̄fusionē generet. **S;**
fm̄ duos id ē duobus. et si necesse fuerit fm̄ multū tres vt
 fit satis a trib⁹. **Deut. 17.** **In** ore duoz vel trium. **Et**
 notandum quod hec cōsuetudo adhuc partim seruat̄ in eccle-
 sia. **Item** lectiones et epl̄as et euangelia habem⁹ loco lin-
 guarum. et ideo in missa fm̄ duos seruat̄. quod solū duo di-
 cunt quod p̄tinent ad donū linguarū scy epl̄a et euangeliū. **In**
 matutinis fm̄ multa fit scy trib⁹ lectionib⁹ dicit̄ in vno
 nocturno. **Antiquitus** em̄ dicebant nocturna diuisim fm̄
 tres vigiliis noctis. nūc vō dicūt simul. **Nō** solū aut vobz
 seruari ordo q̄tū ad numerū loquentiū scy etiā q̄tū ad mo-
 dum. et hoc est quod dicit. **Et** p̄ partes id est vt illi quod loquūt̄
 succedant sibi ad inuicē scy quod vnus post aliū loquat̄. **Vel**
 p̄ partes id ē inter cōse vt scy loquat̄ vnā partes visionis
 seu instructionis et eam exponat. et post aliam et ipsam ex-
 ponat et sic deinceps. quē modū cōsueuerūt seruire predi-
 catores qm̄ predicant p̄ interpretationēz hoībus ignote lin-
 gue et ideo dicit et vnus interpretet̄. **Consequēter** cū dī-
 cit. **Si** autē non fuerit. ostendit quādo nō est vtendū
 linguis dicens quod loquendū est p̄ partes et vnus debet in-
 terpretari. **Sed** si nō fuerit aliquis interpretes id ē quod inter-
 pretetur ille quod donū habet linguarū taceat in ecclesia id est
 non loquat̄ seu predicet multitudini in lingua ignota. quod
 non intelligit ab eis sed sibi loquat̄ quod ipse se intelligit. et
 hoc tacite orando vel meditādo **Job. 10.** **Loquar** in ama-
 ritudine anime mee dicam deo. **Prophete** aut duo
 et. **Hic** ap̄s ordinat eos quomō se habeant ad vsum p̄-
 p̄hetie. **Et** circa hoc duo facit. **Primo** ostendit qualiter vtrū
 dum est dono p̄phetie. et quantū ad numerū. et ad ordinē.
Secundo ostendit quibus vsum p̄phetie interdicit̄ ibi.
Mulieres in ecclesia. **Et** circa p̄mū tria facit. **Primo** do-
 cet ordinem vtendi dono p̄phetie. **Secundo** huius ratio-
 nem assignat ibi. **Potestis** enim omnes. **Tertio** obie-
 ctionem excludit ibi. **Sp̄s** p̄phetarum. **Et** circa p̄mū
 duo facit. **Primo** determinat numerū vtentium dono vi-
 cto. **Secundo** docet modū seu ordinē vtrū ibi. **Ad** si alij
 et. **Circa** p̄mū sciendum est quod vsum p̄phetie fm̄ quod hic
 videt̄ accipere apostolus est. p̄ponere verbū exhortatiōis
 ad plebem exponendo sc̄pturas sacras. et quod erant in p̄mū
 tiua ecclesia plures quod a deo hoc donū habebant et fideles
 non erant adhuc multiplicati. ideo ne esset confusio et tes-
 dum: vult ap̄s quod non omnes quod sciunt exponere p̄pheti-
 as et sacram sc̄pturam. p̄phetent: sed aliq̄ determinati. et
 hoc est quod dicit. **Prophete** et. **Quasi** dicat. **Nolo** quod om-
 nes quod conueniūt sed duo tm̄ aut ad plus tres: p̄t hoc lo-
 quendi necessitas exigit dicant id est exhortentur. **Et** hoc
 etiam consonat sc̄pture. **Deut. 17.** et **Mattb. 18.** **In** ore
 duoz vel trium. **Ceteri** vero scy illi quod non debent vitius
 dicēt ea que ab his p̄ponunt vtrum scy bene vel male di-
 cta sint. **benedicta** approbando et **maledicta** retractari faci-
 endo. **1. 2.** **Sp̄ialis** homo omnia diiudicat. **Et** etiam ser-
 uandus ordo in vtrū dīcto dono. vt si alteri illoz quod sede-
 bant et tacebant et diiudicabant fuit aliq̄d melius reuelas-
 tum quod illi quod exhortat̄ et stat prior. tunc iste quod stat debet se-
 dere: et ille cui melius reuelatū est debet surgere et exhor-
 tari. **Et** hoc est quod dicit. **Et** si alij sedenti reuelatum fuit
 scy p̄ sp̄m̄ sanctum p̄or exhortans taceat et cedat ei. **Ro.**
12. **Honore** inuicem preuenientes. **Et** ratio huius est: quod
 fm̄ hūc modū potest is successe p̄phetare p̄ singulos id
 est omnes. scy vt sic omnes id ē maiores discant et omnes
 id est minores exhortent̄. **puer. 1.** **Audiens** sapiēs et. **Et**
 si aliquis dicat o ap̄le ego non possum tacere dum ali⁹ p̄

Explanatio sancti Thome

phetat vel cedere sedenti ex quo incepti qz non possum res-
tinere spm q in me loquit fm illud Job. 4. Conceptum
sermone tenere quis potest: Ideo apus hoc remouet cuz
dicit. Spus pphetaz rē. Quasi dicat imo bene potest ta-
cere vltedere qz spūs pphetaz id ē spūs q dat pphetias
z ponit in plurali numero ppter multas reuelatōes eis
instinctas pphetis subiecti sunt non quidē qm ad cogni-
tionem qz sicut dicit gregorius q non semp spūs ppheticus
adest pphetis. Unde non est habitus sicut scientia. Sic
enim sequerēt qz etiam qm ad cognitionē eis subiectus
esset z possent vti eo quādo vellent z non vti. Sed est qz
dam vis aut impressio a deo illuminans z tangens corda
pphetarū tunc solum qm sic tangunt cognoscunt. Unde
non est sic eis subiectus. nec fm hoc intelligit verbū apo-
stoli. s3 spūs pphetaz sunt subiecti pphetis qm ad p-
nunciationē: qz scz in eorum potestate est pnunciare ea q
reuelant eis quādo volunt. z nō pnunciare. Et sic nihil
valet excusatio qz nō cogit te spūs quis tacere possis. Et
qz hoc sit verum pbat cum dicit. Non enim est dissensio-
nis rē. z facit talem rationē. Deus nunq cogit ad id vn-
de oriat rixā vel dissensio. qz deus non est dissensionis: s3
pacis. sed si cogeret hoies spūs ppheticus ad loquendū tūc
esset causa dissensionis qz sic vellet semp loqui vel non vo-
cere vel tacere alio loquente de quo alij turbarent. Ergo
spūs sanctus non cogit homines ad loquendū. 2. cor. vlti.
Deus pacis z dilectionis erit vobiscū rē. Veritatem qz
adhuc possit obijcere qz hoc non faceret qz solum eis ista
mandabat z nō alijs ecclesijs. Unde z in grauiorē possit
videri. ideo apus subdit. Hoc non solū in eis sed etiaz in
omnib' ecclesijs docere. z hoc est qd dicit. Sicut in omni-
bus ecclesijs sanctorū doceo. s. de vsu linguaz z ppheticē
supra. 1. Idipsum dicatis oēs.

Lectio septima:

Mulieres in ecclesia taceant. Non enim
pmittit eis loqui: sed subditas esse
sicut z lex dicit. Si quid autē volunt
discere: domi viros suos interrogent. Tur-
pe est enim mulieri loqui in ecclesia. An a vo-
bis verbum dei pcessit. aut in vos solos per-
uenit. Si quis videt ppheta esse aut spiritu
alio: cognoscat que scribo vobis. qz domini
sunt mandata. Si quis autē ignorat ignora-
bitur. Itaqz fratres emulamini pphetae:
z loqui linguis nolite phibere. Omnia autēz
honeste z fm ordinē fiant.

Hic apus ponit personas quib' interdicit vsus ppheticus
Et circa hoc quo facit. Primo ostendit quibus ppheticus
vsus interdicit. Secūdo remouet obiectionē ibi. Si qd
autē volunt rē. Circa p̄mū duo facit. Primo ponit māda-
tum de interdico. Secūdo huius rōem assignat ibi. Non
enim pmittit rē. Dicit ergo. Volo vt viri hoc modo vtant
dono ppheticus: sed mulieres in ecclesia nolo loqui s3 tace-
ant in ecclesijs. 1. 1. 2. Mulierē docere in ecclesia nō p-
mitto. Et rationem huius assignat Chrysostom' dicens q
semel est locuta mulier: z totum mundū subuertit. S3 cō-
tra hoc videt qz de multis mulierib' legit qz pphetae:
runt sicut de samaritana. Jo. 4. Et de anna vxore phanui
el Luc. 2. Et de delboza. Iudicū. 4. Et de oldan pphete
ten vxore sellum. 4. Reg. 22. Et de filiab' philippi act.
21. supra. 10. etiā dicit. Omnis mulier orans vel ppheta
rē. Nō sō. dicendū qz in ppheticis sunt duo. scz reuelatio
z manifestatio reuelationis. sed a reuelatione non exclus-

duntur mulieres: sed multa reuelant eis sicut z viris. S3
annunciatio est duplex. Vnā publica et ab hac excludunt
Alia est priuata et hec pmittitur eis qz non est predicatio
sed annunciatio. huius autē rationē assignat dicens. Nō enim
pmittit eis loqui scz ab ecclesie auctoritate. sed hoc est of-
ficiū earum vt sint subdite viris. Unde cum docere du-
cat prelationē z presidentiam non decet eas que subdite
sunt. Ratio autē quare subdite sunt z nō p̄sunt est qz des-
ficiunt ratione que est maxime necessaria presidētī. Et id
dicit p̄bus in politica sua qz corruptio regiminis est quā-
do regimen puenit ad mulieres. Consequēter cum dis-
cit. Si quid volūt rē. quia possent aliq' dicere qz ad min'
de dubijs possunt q̄rere in ecclesia. ideo apus hoc exclu-
dit. Et circa hoc duo facit. Primo enim remouet obiectionē
nem. Secūdo rationē assignat ibi. Turpe est rē. Dicit qz di-
co qz mulieres taceant in ecclesia. sed si aliqua de quibus
dubitant addiscere volunt interrogent viros suos domi.
1. 1. 2. Mulier in silentio discat cum omni rē. Huius autē
ratio est qz turpe est non solū indecens. In mulierib' enim
cōmendat verecundia. Eccl. 26. Stantia sup grām rē. Si
ergo in publico q̄reret z disputaret signū esset inuercun-
die z hoc est ei turpe. z inde est etiam qz in iure interdicit
mulierib' officium aduocandi. Consequēter cum dicit
An a vobis sermo dei rē. confutat cōtradictōes. z qz pos-
sent offitē simul cōtradidere vel ad inueniendū inter
eos. Ideo circa hoc duo facit. Primo enim confutat eos qz
tum ad totam eorum ecclesiam. Secūdo q̄tum ad sapientē
tantū ibi. Si qz autē videt rē. Circa p̄mum sciendū est qz
causa quare populus cōsuevit cōtradidere dño vel recto-
ri est singularitas. Singularitas enim potest causari vel ex
prioritate in aliquo bono vel excellentia. Et ideo apus vo-
lens z contradicentes corinthios confutare excludit p̄mo
ab eis prioritatem eū dicit. An a vobis sermo dei pcessit?
Quasi dicat. Non: sed a iudeis Esa. 2. De syon exibit lex
rē. Quasi dicat: si in ecclesia iudeorū facerem aliquas de-
dinationes contra ordinationē suas possent cōtradidere
quia ipse spūs habuerunt verbum dei. sed vos non. quia
non processit a vobis sermo dei. Secūdo excludit ab eis
excellētiam. An in vos solos rē. Quasi dicat nō solū vos
credidistis sed etiam alij. Unde vos nō excellitis eos p̄
In oēm terram exiit sonus eorum rē. z ideo debetis faces-
re vt alij faciāt. Consequēter cum dicit. Si quis autē vis-
detur rē. In speciali confutat maiores. Et circa hoc duo
facit. Primo confutat eos. Secūdo responderet cuius rati-
ōe obiectioni ibi. Si qz autē ignorat rē. Dicit ergo. esto qz
tota ecclesia non contradicat: sed aliquis qui videt esse p-
pheta rē. z dicit videt qz si contradicit non vere est pphete-
ta vel sapiēs seu spiritualis qz nō p̄traderet. Dicit etiaz
ppheta z spūalis qz multi sunt spūales qz non sunt pphete-
te. licet omnes pphete sint spūales. Iste inq' qz sic videtur
ppheta z spūalis non contradicat sed cognoscat id ē sciat
qz ea que scribo vobis sunt mandata dei z nō tantū mea.
Quasi dicat ex q' null' ausus mādati dñi ē cōtradidere
z ea que scribo sunt mandata dei. non audeat aliquis cōs-
tradidere. 1. corin. vltimo. An experimentū queritis rē.
et ex hoc possumus colligere qz verba apostolorū sunt ex
familiarī reuelatione spūs sancti z christi z ideo seruanda
sunt sicut fcepta christi. Unde z signatē ap̄s distinguit
illa que ex se mandat cum dicit. De virginibus autē man-
datum domini nō habeo. Sed posses dicere. O apostole
quō ego cognoscam qz hec sint mandata dei? Non pos-
sum hoc scire. Hoc apus excludit dicens. Non valet tibi
hoc qz non debes ignorare. Quare? Quia omnis igno-
rans rē. Matth. 25. Amen dico vobis nescio vos. Et qz
patet qz omnes tenent scire ea que sunt de necessitate salu-
tis que ipse prius mandat z apostoli z pphete. Vel aliter

in epistolam I ad Corinthios. XV

Si quis videt et. ut sit confirmatio precedentium. Quasi dicit. Ita scribo sed vos non potestis ea agnoscere. propter eorum difficultatem et quia simplices estis. sed ut sciantis quod ea que scribo iusta sunt et honesta volo adducere testimonium. prophetarum et spiritualium virorum que sunt inter vos. Et ideo dicit. Si sequi autem et. 2. spiritualis iudicat omnia. Et ne aliquis dicat non curamus scire ista subdit quod tenent scire. quia omnia ignoramus et. 3. Propterea captivus ductus et. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Incipit capitulum decimumquintum.

Notum vobis facio fratres euagelium quod predicavi vobis. quod et accepistis. in quo et statis. pro quod et salvamini. que ratione predicaverim vobis si tenetis. nisi frustra credidistis. Tradidi enim vobis in primis quod et acceperam. quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas. et quod sepultus est et quod resurrexit tertia die secundum scripturas. et quod visus est cephe et post undecim. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul et quod multi manent usque adhuc. quidam autem dormierunt. Deinde visus est iacobo. deinde apostolis omnibus. Novissime autem omnium tanquam ab obtutu visus est et mihi. Ego enim sum indignus vocari apostolus. quoniam persecutor sum ecclesie dei. Gratia autem dei sum id quod sum et gratia eius in me vacua non fuit. sed abundantius illis omnibus laboravi. Non ego autem sed gratia dei mecum. Siue enim ego siue illi: sic predicavi. et sic credidimus.

Postquam apostolus instruxit corinthios de ipsis sacramentis et de re contenta et significata in sacramentis scilicet de gratia et eius effectibus: hic consequenter instruit eos de re non contenta sed significata in sacramentis scilicet de gloria resurrectionis que non est contenta in sacramento: cum non statim habeat eam que suscipit sacramenta sed significat gloria resurrectionis in ipsis in quantum conferunt in eis gratia pro quibus ad beatitudinem perveniunt. Circa hoc autem duo facit. Primo mittit tractatum de resurrectione. Secundo pro hoc probat resurrectionem communem omnium hominum ibi. Si autem Christus predicatus est et. Circa primum duo facit. Primo commendat evangelicam doctrinam. Secundo annunciat que oportet scire circa resurrectionem Christi ibi. Tradidi enim vobis et. Commendat enim eminentiam evangelice doctrine quantum ad quatuor. Primo

Quantum ad predicantium auctoritatem. quod ipsi apostoli. Et hoc est quod dicit. Fratres continuando se ad precedentia facio vobis notum evangelium quod id est est bona annunciatio que incipit a Christo. Unde quicquid pertinet ad Christum vel est de ipso Christo dicitur evangelium. Quod predicavi vobis quasi dicit. Illud quod predicavi vobis de Christo notum facio vobis. id est reduco vobis ad memoriam. quasi non sint nova ea que scribo. 2. Eadem scribere vobis et. Predicavi ego scilicet vobis et alij apostoli alijs. Et in hoc appetit auctoritas huius doctrine que a Christo a patre et ab alijs apostolis. 2. Que cum initium accepisset enarrandi. Secundo quantum ad communem fidem omnium populorum. et ideo dicit. Quod et accepistis. hoc aug. dicit pertinet ad eminentiam huius fidei faciens tale argumentum. Ad credenda ea que sunt fidei aut sunt miracula facta aut non. Si sunt facta miracula habeo propositum que dignissima et certissima est. Si non sunt facta hoc maximum omnium miraculorum que pro quosdam paucos conversi sunt ad fidem infinita multitudo hominum: pro pauperes predicantes pauperum divites. pro ideos predicantes ea que ratione excedunt: conversi sunt sapientes et philosophi. In omnem terram eriunt sonus eorum et. Sed si obijciat quod etiam lex machometi recepta est a multis. Dicendum est quod non est simile: quod ille opprimendo et vi armorum subiugavit eos sed isti apostoli movendo ipsi alios ad fidem duxerunt et faciendo signa et prodigia. Ille enim proponebat quedam que ad belicias et lascivias pertinet. sed Christus et apostoli terrenorum contempserunt. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Explanatio sancti Thome

esset p peccatis suis actualibus vel originali. Et hoc excludit cū dicit. Pro peccatis nostris nō suis Esa. 53. Propter scelus populi mei percussit euz. 1. ps. 3. Christ⁹ semel p peccatis nostris etc. Hic suspicio est q̄ mors xpi esset casualis vel violentia iudeoz. et hoc excludit cū dicit. fm scpturas scz veteris et noui testamenti. Et ideo signanter specialit̄ dicit. fm scpturas Esa. 53. Sicut ovis ad occisiōem ductus ē. Iere. 11. Ego q̄si agnus māfuctus q̄ poz̄tat ad victimā etc. Matth. 20. Ecce ascendim⁹ hierosolimā etc. Tradidi em̄ vobis scdo sepulturā xpi. et idē dicit Et qz sepultus est. Sed nunquid sepultura est articulus fidei specialiter. qz facit hic mentionē spēaliter de ea? Dicendū qz fm illos q̄ numerant articulos fm credenda nō est specialis articulus fidei: s̄ includit cū articulo passiois et mortis xpi. Cuius ratio est: qz fides est eozū q̄ sunt supra rationē. Unde ibi incipit articulus fidei vbi dicitur ratio. Hoc autē p̄mū est qz dñs sit conceptus. et ideo cōceptio est articulus fidei. Scdm qz de⁹ est nat⁹ de virgine. et ideo hic est ali⁹. Tertiu⁹ qz impassibilis de⁹ patiat̄ et moriatur et hic est alius. et cum hoc intelligit etiam de sepultura. Unde non est spēalis articulus. Facit autē ap̄lus hic mentionē de sepultura ppter tria. P̄mo vt ostēdat veritatem mortis xpi. Euidens em̄ mortis signū alicuius ē qz sepellat̄. Secūdo ad ostēdēdū veritatē resurrectionis: qz si nō fuisset sepultus: nec custodes fuissent iuxta sepulcrum illis dieb⁹ possent dicere qz discipuli fuissent euz furari. Tertio qz ap̄lus vult eos inducere ad fidē resurrectionis. et hoc videt̄ magis difficile qz sepultus resurgat. Et de hoc dicit Esa. 11. Et erit sepulcrū eius gloriozū. Esa. 53. Dabit impios etc. Tradidi etiā vobis resurrectionis: qz resurrexit tertia die. Iose. 6. Auifcabit nos post etc. Et etiā dicit tertia die nō qz fuerint tres dies integri: s̄ due noctes et vna dies p̄ synodoche. Et hui⁹ causa fuit sic dicit aug. qz deus p̄ suum simpliū id ē p̄ malū pene qd̄ significat̄ p̄ vnum diem destruxit n̄m dupliū id ē pena et culpa qd̄ significat̄ p̄ duas noctes. Tradidi etiam vobis quarto christi apparitiones quia visus est cephe. Et ponit p̄mo apparitiōes factas alijs. Scdo appitiōes factas sibi soli ibi. Nouissime. Sciendū est autē circa p̄mū qz appitiōes xpi nō sunt facte omnib⁹ cōmuniter: s̄ aliquib⁹ spēalibus p̄sonis act. 10. Dedit eum manifestū fieri etc. Et hui⁹ ratio fuit vt seruaret̄ ordo in ecclesia vt p̄ quosdam speciales fides resurrectionis deueniret ad alios. Notandū autē qz apparitiōes xpi nō ponunt̄ hic oēs nec ille q̄ facte sunt mulierib⁹. Ponunt̄ autē hic qd̄ q̄ nō legunt̄ in euangelis. Et horū ratio fuit qz ap̄lus vult ex rōne p̄futare infideles. et idē noluit ponere testimonia nisi autentica. et idē tacuit appitiōes mulierib⁹ factas: et posuit quas dā q̄ nō inueniunt̄ vt ostēdat qz etiā alijs plurib⁹ apparuit: sed facit mentionē specialē de petro et iacobo. qz erāt q̄si columnē vt dicit Gal. 2. Dicit qz tradidi vobis qz visus est cephe. i. petro Luc. vlti. Surrexit dominus vere etc. Et credit̄ qz inter viros primo apparuit petro quia erat in maxima tristitia. Unde et angel⁹ dixit Mar. vlti. Ite dicite discipulis eius et petro etc. Postea id est in alia vice visus est. xj. ap̄lis. Semel quidē visus est. x. t̄m q̄ Thomas erat absens et post octo dies. xj. q̄ Thomas erat cū eis. Augu. dicit qz debet dicere. xj. sed corruptū est visio sc̄por et dicit qz non refert qz iudas iam obierat et Matthias nōdū erat electus: qz consuetū est qz q̄ maior ps collegit facit aliquid dicit qz totum collegium hoc facit. Unde qz dñs elegerat. xj. ideo potest dici qz visus est. xj. id ē toti collegio ap̄loz. sed non est vis sue dicit. xj. sue. xj. Deinde iterum visus est plus qz q̄ngētis fratrib⁹: s̄ p̄ hoc nihil legitur in sacra sc̄ptura nisi hoc qd̄ hic dicit. Potest t̄m dici qz hec appitiō fuit de q̄ loquit̄ dionysius tertio de diu

nis noib⁹ q̄ oēs discipuli cōuenerūt ad videndū corpus qd̄ ferebat principē vite. Sed cōtra hoc videt̄ esse qz hoc fuit ante ascensionē q̄ scz xps appuit iacobo. S̄ congregatio discipuloz ad videndū beatam virginē de q̄ videt̄ loqui dionysius fuit multū post. Et ideo melius videt̄ dicendū qz appuit q̄ngētis fratrib⁹ simul ante ascensionē: suaz et non refert qz dicit discipuli erant centum vigin⁹ti. qz licet illi q̄ erant in hierusalē essent centū vigin⁹ti. t̄m in galilea erant multi discipuli et forte omnes congregati sunt simul euz apparuit. Et vt huius testimonii sit magis certū dicit qz ex eis adhuc multi manent id ē viuūt. quidā autē ex eis dormierūt. i. mortui sunt in spe resurrectionis. Et vocat̄ sanctorū mortem dormitionē: qz moriunt̄ carne corruptibili vt resurgant incorruptibiles. Ro. 6. Xps surgens etc. Deinde id ē post visus est iacobo scz alphei. et ratio huius pot̄ assignari: qz vt legit iacob⁹ vult se non sumpturū cibum nisi prius videret̄ xpm: sed fm hoc nō seruaret̄ ordo appitiōis. qz si post omnes numeratas appitiōes appuisset iacobo. nimis fuisset sine cibo. et hoc ē difficile. Et ideo dicendū est qz ideo singulariter xps appuit iacobo qz specialem deuotionē iacobus ad xpm habuit. Et de ista etiam apparitione nihil habet̄ in euāgelio. Deinde post hoc scz visus est omnibus ap̄lis in ascensionē vt legit̄ Matth. vltimo. et act. 1. Nouissime autē om̄ nū etc. hic apostolus cōmemorat apparitionē factam sibi soli. Et circa hoc duo facit. P̄mo ostēdit ordinē apparitionis. Secūdo rōem eius assignat̄ ibi. Ego em̄ sum etc. Dicit ergo ita. Dixi qz omnib⁹ manifestatus est christus nouissimē id est vltimo. et post ascensionē visus est et mihi tanq̄ abortiuo et ideo nouissime. Dicit autē tanq̄ abortiuo ppter tria. Abortiu⁹ dicitur aliquis fetus. Vel qz nascitur extra tempus dēbitū. Vel quia cum violentia educitur. Vel qz non p̄ducit̄ ad debitam quantitātē. et qz hec tria videbat̄ in se ap̄lus. ideo dicit tanq̄ abortiuo. P̄mo em̄ ipse extra tempus alioz ap̄loz renatus est xpo. Nam alij ap̄toli renati sunt christo ante aduētū spiritus sancti paulus vero post. Scdo qz alij ap̄toli spontaneē cōuersi sunt ad christum: sed paulus coactus. act. 9. Prostravit eum ad terram etc. Et hoc multū valet contra hereticos qui dicunt qz nullus debet cogi ad fidem. qz paulus coactus fuit. Et sicut dicit augustin⁹ plus p̄fecit in fide paulus cū coacte cōuersus est q̄ multi q̄ spontaneē venerūt. Tertio qz reputat̄ se alijs minorē et non puenisse ad virtutem alioz ap̄loz. Et ideo q̄si rationē assignans dicit. ego em̄ sum minim⁹ etc. Circa hoc duo facit. P̄mo em̄ ostēdit suam p̄uitatē. Secūdo rōem huius exponit̄ ibi Quonia p̄secutus sum etc. Paruitatē autē suā manifestat p̄mo in cōparatione ad ap̄los cū dicit. Ego em̄ sum minim⁹ Esa. 60. Minim⁹ erit in mille et puul⁹ in gentē fortissimā Eccl. 3. Quāto maior es etc. Et licet sit minim⁹ in cōparatione ad ap̄los posset t̄m dici qz est magn⁹ in cōparatione ad alios qz est ap̄lus. et ideo scdo ostēdit suā p̄uitatē in cōparatione ad alios cū dicit. Qui non sum dign⁹ nō soluz esse sed vocari ap̄lus licet vocer. 2. corin. 3. Nō qz sufficere etc. S̄z posses dicere. O ap̄le ppter humilitatē null⁹ debet dicere falsum. cum ergo tu sis magn⁹ q̄re vocas te minim⁹: et ideo cum dicit quonia p̄secutus etc. ostēdit quod sit minim⁹ et quod non minim⁹. minim⁹ autē dicit se cōsiderando preterita facta sua et dicit. Non sum dign⁹ etc. Quare: Quia p̄secutus sum ecclesiā dei qd̄ alij ap̄li non fecerunt. Gal. 1. Supra modum persequēbar etc. 1. 1. Qui sui blasphem⁹ et persecutor etc. Et licet ex me sim minim⁹: tamen ex deo non sum minim⁹. et ideo dicit. Gratia dei sum id quod sum. Et circa hoc duo facit. P̄mo cōmendat conditionē suam q̄rum ad statum. Secūdo q̄tuz ad executionē stat⁹ ibi. Et gr̄a eius etc. Dicit qz primo. ex

Explanatio sancti Thome

et inutilis. Aliud est q̄ inanis est fides corinthiorū. **U**n̄ dicit. Si autē xp̄s nō resurrexit inanis est. Et hoc est q̄ dicit. Et hoc q̄ siue ego siue illi sic predicant. Dicit ergo. si autē xp̄s nō resurrexit inanis est. i. falsa predicatio nostra q̄ sic credidistis. et hoc magnus est inconueniens q̄ pdicationē eorū nō suffulserit veritas cū apl̄s dicat. **P**hil. 2. Non inuacūi cucurri neq̄ laboraui. **I**nuenimur autē. **D**ic ostendit illa duo esse inconuenientia. Et primo ostēdit q̄ sit inconueniens si pdicatio apl̄orū esset inanis seu falsa. **S**ecundo ostendit q̄ sit inconueniens si fides illoꝝ esset inanis tibi. **Q**uā xp̄s nō resurrexit. **O**stendit autē primū esse inconueniens q̄ essent falsi testes nō solū dicēdo aliqua vana vel aliqua contra aliquē hoīem falsē qd̄ est mortale peccatū: sed falsi testes aduersus deū quod est sacrilegiū. **Q**uia si deus nō suscitauit xp̄m a mortuis fm̄ q̄ nos predicamus inuenimur falsi testes. et si mortui nō resurgūt de us nō resuscitauit xp̄m a mortuis. **J**ob. 13. **H**ūquid deus indiget vestro mēdatio. et c. et hoc est pessimū sc̄z q̄ aliquid attribuit deo qd̄ nō facit. et laudare in eo qd̄ nō est. **U**n̄ dicit **A**ug. nō minori sed maiori fortasse scelere in deo laudat falsitas q̄ vituperat veritas. **C**ui ratio est. q̄ intellectus noster nunq̄ potest tantū laudare deū qui deficiat a perfectiōe eius. et ideo si nō totaliter intellectus oēm veritatem possit de deo intelligere hoc est ad excellentiā dei. sc̄z si attribuit aliquid deo qd̄ nō habet vel nō facit: videt q̄ intellectus noster est maior deo et intelligat aliqd̄ maius eo qd̄ sibi falsē attribuit. **E**t hoc cōtra illud. **1. J. 3. Deus maior est corde nro.** **Q**uā xp̄s. hic ostendit q̄ inconueniens sit si fides illoꝝ esset inanis. **E**t hoc ostendit per tria inconuenientia que sequuntur inde. **P**rimū est q̄ cōstat q̄ falsitas nō habet virtutē purgādi sed cōstat q̄ fides purgat peccata. **A**ct. 15. **F**ide purificans. **E**t ergo fides nostra sit inanis qd̄ esset si xp̄s nō resurrexit q̄ sic credidistis sc̄z q̄ resurrexit peccata vestra nō sunt vobis dimissa. **E**t hoc est q̄ dicit. **A**dhuc estis in peccatis vris. **S**ed q̄ posset aliq̄s dicere licet fides nō purget peccata possunt tū purgari ab eis per bona opa. ideo addit scdm̄ inconueniens sc̄z q̄ mortui qui nō possunt purgari in alia vita perierūt absq̄ spe salutis. et ideo quasi cōcludens dicit. **E**rgo q̄ in xp̄o id est in fide xp̄i dormierūt id est mortui sunt in spe salutis perierūt: q̄ in alia vita nulla sūt opa meritoria. **S**ed q̄ posset adhuc dicere nō curo de peccatis: nō curo de mortuis dūmodo habeā in vita ista quietem et tranquillitatem. ideo addit tertiuū inconueniens cū dicit. **S**i in hac tantū vita. **E**t innitit tali argumēto. **S**i resurrectio mortuorū non est: sequit̄ q̄ nihil boni habeat ab hoībus nisi solū in vita ista. et si hoc est tūc illi sunt miserabiliores qui in vita ista multa mala et tribulatiōes patiunt. **A**uz ergo plures tribulatiōes apl̄i et xp̄iani patiunt sequit̄ q̄ sint miserabiliores ceteris hoībus qui a diuinis adminis perfruūt huius mundi bonis. **S**ed circa hāc ratiōem vident̄ duo dubitanda. **U**nū q̄ nō videt̄ q̄ sit verū vniuersalē qd̄ apl̄s dicit sc̄z q̄ xp̄iani sunt cōfidentes in hac vita tantū q̄ possent dicere illi q̄ licet corpa nō habeat bona nisi in vita ista est mortalis: tñ fm̄ animā habet multa bona in alia vita. **A**d hoc obuiat dupliciter. **U**no mō q̄ si negēt resurrectio corpis nō defacili imo difficile est sustinere immortalitatem aīe. **C**onstat em̄ q̄ aīa naturalit̄ vnit̄ corpi: separāt autē ab eo cōtra suam naturā et per accidēs. **U**nde aīa exuta a corpore q̄ diu est sine corpore est imperfecta. **I**mpossibile autē est q̄ illud qd̄ est naturale et per se sit finitū et quasi nihil et illud qd̄ est cōtra naturā et per accidēs sit infinitū si aīa sp̄ duret sine corpore. **E**t ideo platonici ponentes immortalitatem posuerūt reīcorporatiōem h̄z hoc sit hereticū. et ideo si mortui nō resurgūt solū in hac vita cōfidentes erimus. **A**lio mō: q̄ constat q̄ homo naturaliter desiderat salutē suisipius.

aīa autē cū sit pars corpis hoīs nō est totus homo. et aīa mea nō est ego. vnde licet aīa cōsequat̄ salutē in alia vita non tamē ego vel quilibet homo. **E**t p̄terea cū homo naturaliter desideret salutē etiam corpis frustraret̄ naturale desideriuū. **S**ecundū dubiū est q̄ videt̄ q̄ dato q̄ corpa nō resurgūt nō essemus nos xp̄iani miserabiliores ceteris hoībus q̄ illi qui sunt in peccatis sustinet̄ maximos labores. **J**ere. 9. **E**t inique agerēt laborauerūt. **E**t sap. 5. **D**icūt impij. **A**mbulauimus vias difficiles. **A**t vero de bonis et iustis dicit **S**al. 5. **F**ructus autē spūs est caritas gaudiuū pax. **A**d hoc dicendū q̄ mala que sunt in hoc mundo nō sunt fm̄ se appetenda sed fm̄ q̄ ordinant̄ ad aliq̄ bonū. **A**pl̄i autē et xp̄iani multa mala passi sunt in hoc mundo. **H**is ergo ordiant̄ ad aliq̄ bonū essent miserabiliores ceteris hoībus. **A**t ergo ordinant̄ ad bonū futurum aut ad bonū p̄sens. sed ad bonū futurū nō ordinant̄ si nō est resurrectio mortuorū. **S**i autē ordinant̄ ad bonū p̄sens. hoc vel est bonū intellectus sicut philosophi naturales paupertates et alia multa mala passi sunt vt peruenirēt ad veram veritatem. **S**ed ad hoc nō possunt ordinari si nō est resurrectio mortuorū q̄ sic fides eorū esset falsa q̄ ipi p̄dicti cauerūt resurrectiōem futuram. falsitas autē nō est bonū intellectus. **E**t est bonū moris sicut morales philosophi multa mala passi sunt vt peruenirēt ad virtutes et famas. **S**ed nec ad hoc ordinari possunt q̄ si resurrectio mortuorū nō sit nō reputat̄ virtus et gloria velle oīa delectabilia dimittere et sustinere penas mortis et cōtemptus sed potius reputat̄ stultitia. **E**t sic patet q̄ miserabiliores essent ceteris hominibus.

lectio tertia.

Nunc autē xp̄s resurrexit a mortuis primitiē dormientiū: quoniā quidez per hoīem mors: et per hoīem resurrectio mortuorū. **E**t sicut in adā oēs mortui sunt: ita et in xp̄o oēs viuificabunt. **U**nusquisq̄ autē in suo ordine primitiē xp̄us. **D**einde bi qui sunt xp̄i in aduētū eius crediderūt. **D**einde finis cū tradiderit regnū deo xp̄atri. cū euacuauerit omnē principatū et potestatem et virtutē. **O**portet autē illū regnare donec ponat oēs inimicos sub pedibus eius. **R**ouissime autē inimica destruet̄ mors. **D**ia em̄ subiecit sub pedibus eius. **C**ū autē dicat oīa subiecit ei oīa. **C**ū autē subiecta fuerint illi oīa: tūc et ipse filius subiectus erit illi qui subiecit sibi oīa: vt sit deus oīa in oībus.

Hic p̄bat positā superius cōditionalē esse veras sc̄z si xp̄s resurrexit mortui resurgūt. **E**t circa hoc tria facit. **P**rimo ostēdit quō se habeat resurrectio xp̄i ad resurrectiōem aliorū. **S**ecundo ostendit ordinē resurrectiōis ibi. **T**ertio ostendit ordinē in suo ordine. **T**ercio ostendit finem resurrectiōis ibi. **D**einde finis. **C**irca primū duo facit. **P**rimo ostendit habitudinē resurrectiōis xp̄i ad resurrectiōem aliorū: p̄ cōditionalē predictā p̄bens hoc. **S**ecundo p̄bat ipam habitudinē ibi. **Q**uoniā quidē. **D**icit ergo **H**ic id est ex quo dicta inconuenientia sequitur si xp̄us non resurrexit. ideo ad ipsa vitanda dicamus q̄ xp̄s resurrexit. **H**oc autē verū est fm̄ q̄ **D**at. vltimo dicit et alijs locis euāgelioꝝ. **S**i

in epistola I ad Corinthios. xv

resurrectionis christi habitudo ita se habet ad resurrectionem aliorum sicut primitie fructuum ad sequentes fructus qui excedunt alios fructus tempe et melioritate seu dignitate. Et ideo dicitur quod resurrexit non sicut alii sed primitie id est primo tempe et dignitate. Apoc. 1. Primitie mortuorum. Primitie dico dormientium. id est mortuorum qui in spe resurrectionis quiescunt. Et hoc potest inferri conditionalis posita quod sicut vicimus et verum est si christus qui est primitie dormientium resurrexit ergo et alii dormientes. Sed contrarium videtur scilicet quod christus non resurrexit primitie dormientium quod lazarus fuit resuscitatus a christo non dum passo et alii prophete suscitauerunt alios a mortuis ut habet in veteri testamento. Ad hoc dicendum quod duplex est resurrectio. Una est ad vitam mortalem. et ad istam lazarus et alii qui suscitati fuerunt resurrexerunt ante christum. Alia ad vitam mortalem et de hac loquitur hic apostolus. Sed contra. Mat. 27. Dicitur quod multa corpora sanctorum surrexerunt. Et ergo hoc legitur ante christi resurrectionem et costet quod non surrexit ad vitam mortalem. videtur quod adhuc refertur questio prima. Respondeo dicendum quod hoc quod dicitur de resurrectione illorum dicitur per anticipationem quod licet dicitur in tractatu de passione non sic resurrexerunt sed post christum resurrexit. Quoniam quidem et. Hic probatur habitudine posita scilicet quod christus sit primitie dormientium. Et primo probatur in generali. Secundo in speciali ibi. Et sicut in adam etc. Probatur in generali tali ratione. deus voluit reintegrare humanam naturam. sed humana natura corrupta est per hominem quem mors intravit per hominem. Per tunc ergo ad dignitatem huius nature per reintegrare per hominem. hoc autem est ut reducat ad vitam. Conueniens ergo fuit sicut mors intravit per hominem scilicet per adam ita resurrectio mortuorum fieret per hominem scilicet per christum. Respondeo. Si enim unum delecto etc. Et sicut in adam hic probatur idem in speciali dicitur quod sicut in adam omnes mortui morte corporali ita omnes viuificantur in christo. Respondeo. Per unum hominem etc. Et non dicitur per eum. quod videtur contra illud Eccl. 2. 5. Per illam omnes mortui. Dicendum quod hoc est per illam eam scilicet suggerentem sed per adam sicut rasantem. Nam si solum eua peccasset peccatum originale non fuisset traductum in posteros. Viuificantur in christo omnes scilicet boni et mali vitam nature sed vitam gratie non nisi boni. sed tamen apostolus loquitur hic de resurrectione ad vitam nature ad quam omnes viuificantur. Io. 5. Sicut pater habet vitam in semetipso ita et filio vedit vitam etc. id est viuificandi virtute. Io. 5. Hec qui in monumentis sunt etc. Anus. Hec autem in suo ordine etc. hic ostendit ordinem resurrectionis. Et primo insinuat ipsum ordinem. Secundo manifestat id quod dixerat ibi. Primitie christus etc. Dicit ergo quod verum est quod omnes in christo viuificantur sed tamen differunt. quod differentia erit inter caput et membra. et differentia erit christum ad bonos et malos. Et ideo dicit quod unusquisque resurget in suo ordine scilicet dignitatis. Ro. 13. Que a deo sunt ordinata sunt. Sed hinc ordinem sequenter manifestat quod primitie christus quod ipse est prior tempe et dignitate quod plus de gloria. Io. 1. Vidimus eum quasi vnguentum etc. Deinde resurget omnes qui sunt christi posteriores tempe et dignitate. Et isti sunt qui carne sua crucifixi erunt cum vitis etc. Gal. 4. Et ubi venit plenitudo. 1. Cor. 15. 6. Seruus mandatum sine macula irreprehensibile usque in aduentum domini nostri. Qui autem sunt christi exponit dicens. Qui crediderunt per fides per dilectionem operantem. Heb. 11. Accedente ad deum oportet credere etc. In aduentu eius primo et secundo. Sed sciendum quod inter alios sanctos non erit ordo tempis quod omnes resurget in actu oculi sed bene secundum dignitates quod martir resurget ut martir: apostolus ut apostolus et sic de alijs. Deinde finis. Hic ostendit finem resurrectionis et hinc dupliciter. Unum quod ad adeptioem boni. Alium quod ad remotionem mali ibi. Oportet autem illum regnare etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod adeptio ipsius boni consistit in inherencia ad deum. Secundo ostendit quod in medias

ta inherencia sibi. Cum euacuauerit etc. Dicit ergo quod deus de id est post hoc erit finis resurrectionis. et finis huiusmodi non erit ut viuatur vita corporis et voluptatibus ut iudei et saraceni fingunt sed quod inhereat deo per immediatas visiones et beatam fructioem. et hoc est tradere regnum deo et patri. Et ideo dicitur. Cum tradiderit id est perduxerit regnum id est fideles suos quos proprio sanguine adquisiuit. Apo. 5. Redemi sit nos in sanguine deo tuo. Deo et patri id est ante aspectum dei. id est creatoris sui in quantum est homo et patris in quantum est deus. Et hoc est quod petebat philippus. Io. 14. Domine ostende nobis patrem etc. Sed sic tradit ut sibi non adimat immo ipse vnus deus cum patre et sancto spiritu regnabit. Vel cum tradiderit regnum deo et patri. id est ostendet deum patrem regnare. In scriptura enim tunc dicitur aliqua fieri quando primo innotescit. et huiusmodi innotescit per christum. Mat. 11. Remouit patrem nisi filius et cui etc. Cum euacuauerit. Hic ostendit immediationem dicte inherencie. Sicut enim dicitur Gal. 4. Quarto tempe heres paruulus est: est sub tutoribus etc. Sed quando tam est magnus et perfectus tunc immediate absque pedagogo et tutore sub patre est in domo. Sicut autem huius vite prout assimilatur pueritie et ideo in vita ista sumus sub angelis sicut sub tutoribus in quantum presunt nobis et dirigunt nos. sed quando tradet regnum deo et patri tunc immediate erimus sub deo et cessabunt omnia alia diuina. et hoc est quod dicit. Et cum euacuauerit omnem principatum et potestatem et virtutem. id est cessauerit omne diuinitatem tam humanam quam angelicam tunc immediate erimus sub deo. Esa. 2. Exaltabit dominus solus in die illa. Iere. 31. Non docebit ultra vir proximum suum etc. Sed nunquid non remanebunt ordines angelorum distincti. Dicendum quod sic quantum ad eminentiam glorie: qua vnus alteri preeminet. sed non quantum ad efficaciam executionis ad nos. et ideo illos dicit euacuari quorum nota pertinet ad executionem sed scilicet principatum potestates et virtutes. Illos autem qui sunt de superiori hierarchia non notat quod non sunt exequutores nec angelos quod est nomen commune. Mutationes autem non dicit euacuari quod licet sint de exequutoribus non tamen ipsi exequuntur sed dirigunt et imperant. Quorum est dirigere et imperare non exequi. Archangelus vero intelligunt cum principatibus. archos enim id est est quod princeps. Hi tres ordines secundum Grego. leguntur descendendo quod secundum ipsum principatus sunt super potestates. et potestates super virtutes. sed secundum Grego. ascendendo quod vult quod virtutes sint super potestates. et potestates super principatum. Vel aliter cum euacuauerit etc. id est tunc erit notum quod principatum et potestates et diuinationes nihil potestatis habuerunt ex seipsis sed a deo ex quo sunt omnia. Deinde cum dicit. Oportet autem illum etc. ostendit apostolus finem resurrectionis quo ad remotionem mali. Quod quidem ostendit per destructionem omnium inimicorum ad christum. Et primo ponit ipsorum destructionem. Secundo subiectionis perfectionem ibi. Nouissime autem etc. Tercio subiectionis finem ibi. Cum autem subiecta fuerint etc. Dicit ergo primo. dicit quod finis erit cum tradiderit regnum deo et patri. Sed nunquid christus habet regnum ita quod oportet illum regnare. sic enim dicit Mat. ult. Data est mihi etc. Luc. 1. Et regnabit in domo iacob Oportet in quantum donec ponat inimicos suos sub pedibus eius. Et nunquid modo non sunt inimici eius sub pedibus. id est sub potestate christi. Dicendum quod modo inimici christi sunt sub potestate eius: sed dupliciter. Vel in quantum per ipsum conuertunt sicut Paulus quem perstravit Act. 9. Vel in quantum christus facit voluntatem suam: etiam de his qui faciunt hic contra voluntatem christi. Sic ponit inimicos suos sub pedibus suis puniendo eos sed in futuro ponet sub pedibus id est sub humanitate christi. Sicut enim per caput veritas christi intelligit quia caput christi deus. 1. Cor. 15. Ita per pedem humanitas. ps. Adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius etc. Sic ergo inimici erunt non solum sub veritate sed etiam sub humanitate christi. phil. 2. In nomine

Explanatio sancti Thome

Iesu omne genua. Sed quod est quod dicitur. Donec ponat etc. Nunquid non regnabit priusquam posuerit inimicos sub pedibus? Dicendum quod hoc potest intelligi dupliciter. Nam ly donec. quicquid determinat tempus et ponit per finito. sicut si dixerem non videbo deum donec moriar. quod videtur tunc non videbo sed postea videbo. Quicquid ponit per infinito sicut cum dicitur. Non cognouit eam donec peperit filium suum. Non quod velit dicere quod non cognouit eam solus usque ad partum filii sed nec etiam post eam cognouit sicut dicitur. Iero. Iste modus seruat quoniam alii qui intendunt excludere illa solus de quibus est dubium. Unde euangelium excludit illud solus quod videtur esse dubium scilicet quod ioseph cognouisset beatam virginem ante partum. Hoc vero quod post partum non cognouit eam nulli est dubium cum tota mysteria pueri viderit et torrens ab angelis monitum sit et adoratum etiam a magis iesus fuisset. unde poterat eam iam vel matrem cognoscere. et ideo non curauit hoc excludere. sic etiam loquitur hic apostolus. quod enim aliquis regnet adhuc inimicis non subiugatis videtur esse dubium: sed quod regnet postquam inimici subiugati sunt nulli est dubium. et ideo illud excludit principaliter dicens donec ponat etc. Quasi dicat. Vix est quod christus habet regnum et igitur sint alii inimici dum non faciunt voluntatem suam tamen regnat donec ponat etc. Hoc etiam alio modo intelligitur donec ponat etc. videlicet ly donec determinet tempus et ponat per futuro ut dicatur sic. Operetur illi regnare. Sed quoniam donec ponat etc. quasi dicat: usque tunc regnabit quousque ponat inimicos sub pedibus? postea vero non regnabit. Sed secundum hanc expositionem regnabit non importat regnum habere sed in regnando. proficere et regnum auferri. et hoc quod dicitur ad manifestationem perfectam regni christi. quasi dicat: Regnum christi paulatim proficit in quantum scilicet manifestat et innotescit donec ponat inimicos sub pedibus. id est. quousque omnes inimici regnare eam fateantur. Boni quidem cum gaudio beatitudinis. mali vero cum confusione et postea non regnat id est regnum suum non proficit et non amplius manifestat quia iam plene manifestum erit. Sic ergo patet omnium aduersantium subiectio. que quidem subiectio perfectissima erit quod etiam illud quod maxime inimicis subiectis sibi. hoc autem est mors que maxime contraria vite. et ideo dicitur. Nouissime autem etc. ubi tria facit. Primo ponit subiectionem mortis. Secundo probat hoc per auctoritatem ibi. Oia enim subiecit etc. Tertio ex ipsa auctoritate arguit ibi. Cum autem dicat etc. Dicit ergo: dixi quod omnes inimicos subiecit sub pedibus eius. Sed qualiter? Perfectissime me in quantum quod nouissime inimica mors destruet scilicet in fine: quod non poterit esse cum vita ubi omnes per resurrectionem viuunt. See 13. Ero mors tua o mors. Esa. 20. Precipitabit mortem in sempiternum. Sciendum est autem quod origenes ex hoc verbo sumpsit occasione erroris sui que ponit in piarchon. Ipse enim voluit quod pene dampnatorum essent purgatorie et non eterne et voluit quod omnes qui sunt in inferno quicquid puerterent ad christum et saluarentur et etiam diabolus. Et hoc confirmat per ista verba. donec ponat inimicos etc. Et intelligit quod hoc quod dicitur inimicos sub pedibus? solus intelligit de subiectione que fit per puerterent peccatorum ad deum non de subiectione qua sunt subiecti christo etiam illi qui nunquam puerterunt ad christum in quantum punit eos in inferno. Et ideo dicitur. Operetur illi regnare donec ponat inimicos sub pedibus? quod tunc omnes dantur et qui sunt in inferno saluabuntur in quantum scilicet puerterent ad christum et seruiant ei et non solus ipsi homines dantur autem per sed nouissime ipsa mors. id est. diabolus destruet non quod non sit ois. sed quod non sit mors quia etiam ipse diabolus in fine saluabitur. Sed hoc est hereticum et dantur in concilio. Inter scilicet dicitur est quod apostolus signatim posuit hoc quod dicitur nouissime autem etc. ad remouendum duas questiones que possent fieri circa predicta de resurrectione. scilicet. vtrum christus posset viuificare mortuos: Et hoc soluit quod omnes inimicos posuit sub pedibus? eius et etiam ipsam mortem. Et quare non statim resuscitauit. Ad quod respondet quod omnes per primo subieciat inimicos sub pedibus? et nouissime cum destruet ipsa mors tunc

resurgit omnes ad vitam. Non ergo differat quod non potest sed ut seruet ordinem. quod que a deo sunt ordinata sunt. Quod autem ipsa mors subieciat christo probat per auctoritatem. ps. Oia subieci sibi sub pedibus? id est. sub humanitate eius? scilicet christi. psal. 2. Ois lingua etc. Esa. 45. Vbi curuabit omne genua etc. Ex hac autem auctoritate argumentatur dicens. Cum autem dicat etc. Et est ratio naturalis. Propheeta dicit oia subieci sibi etc. Sed dicendo oia postquam nihil exclusit nisi illud quod subiecit ergo subiecta sunt christo oia et ipsa mors. Dicit ergo. Cum autem dicat psalmista scilicet oia subiecta sunt ei scilicet christo in quantum homo preter eum scilicet per se quod subiecit sibi oia. heb. 2. In eo quod oia sibi subiecit etc. mat. vlt. Data est mihi omnis potestas etc. Sed contra. si pater subiecit oia filio ergo filius est minor patre. Respondeo dicendum est quod pater subiecit oia filio in quantum est homo ut dictum est et sic pater est maior filio. Est enim minor pater secundum humanitatem: equalis vero secundum diuinitatem. Vel dicendum quod etiam ipse filius in quantum deus subiecit sibi oia quod sic potest oia quod pater potest. psal. 3. Saluatoris expectamus etc. secundum operationem qua potens est subijcere oia. Ad sequenter cum dicitur. Cum autem subiecta fuerit illi oia etc. Respondetur hinc huius resurrectionis non esse in humanitate christi sed ulterius producet rationem creatura ad contemplationem diuinitatis et in ea est beatitudo nostra et finis nostre ipse deus est. et ideo dicitur cum autem subiecta etc. Quasi dicat. Non dicitur deus subiecit oia christo. sed cum oia fuerint ei subiecta scilicet christo tunc ipse filius secundum humanitatem subiectus erit illi scilicet patri. Job. 14. Post maior me est. et subiecit est nunc et christus secundum quod homo pater sed hoc tunc manifestus erit. Et ratio huius subiectionis est ut sit deus oia in omnibus. id est. ut aia hominis totaliter requiescat in deo et solus deus sit beatitudo. Modo enim in vno est vita. et virtus in alio et gloria in alio: sed tunc deus erit vita et salus et virtus et gloria oia. Vel aliter ita ut sit deus oia in omnibus quod tunc manifestabitur quod quicquid boni habemus est a deo.

Lectio quarta.

Aliquin quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non resurgunt ut quid et baptizantur pro illis? Ut quid et nos periclitamur ob horam. Quotidie morior propter vestram gloriam fratres quam habeo in christo ihesu domino nostro. Si secundum hominem ad bestias pugnaui ephesi. quid mihi prodest si mortui non resurgunt. Adducemus et bibamus: cras enim moriemur. Nolite seduci. Corruptum moros bonos colloquia mala. Euigilate iusti et nolite peccare. Ignorantiam enim dei quidam habent. Ad reuerentiam vobis loquor.

Ostensa resurrectio mortuorum ex resurrectione christi: hic cum sequenter ostendit resurrectionem mortuorum ex vita sanctorum. Et circa hoc duo facit. Primo probat per apostolum. Secundo subiungit ammonitionem ibi. Nolite seduci etc. Probat autem per apostolum ducendo ad tria inconuenientia. Primum inconueniens est quod frustrat devotio hominum ad baptismum. Secundum est quod frustrat labor sanctorum. et hoc ponit ibi. Ut quid et nos periclitamur etc. Tertium est quod daret occasum fruendi voluptatibus. Et hoc ponit ibi. Manducemus et bibamus etc. Circa primum duo facit. Primo ponit primum inconueniens. Secundo explicat illud ibi. Si omnino mortui etc. Dicit ergo primo. dixi quod mortui resurgunt. Aliquin scilicet non est resurrectio mortuorum futura ut nos predicamus quid facient qui etc. hoc potest dupliciter intelligi. Uno modo

in epistola I ad Corinthios XV

ut per hoc qd dicit mortuis intelligant opera peccati que sunt mortua qd carerit vita gratie et ducunt ad mortem. heb. 9. **S**icutus xpi emundabit et. Et hoc plana est lra. Quid scz facient illi qui baptizant pro mortuis. i. pro peccatis abluendis. si non sint vita gratie habituri? Alio modo qd quidam tunc temporis volebat qd hoies possent primo baptizari ut sibi ipsi remissionem peccatorum consequerentur et itez baptizabant p aliquo consanguineo suo defuncto ut etia post mortem dimitterent ei peccata. Et scdm hoc fit littera. Quid faciet qui baptizant pro mortuis scz consanguineis p quoz salute baptizant si no sit resurrectio mortuoz. sz isti in aliquo comendari possunt. scz in hoc qd fide resurrectiois videbant habere. sed in aliquo possunt reprehendi in hoc scz qd vni credebat posse pro alio baptizari. Sed tunc est questio. Si oratio vni pdest alteri: quare no etia baptizamus? Ad hoc est duplex responsio. Una est qd opa que faciunt viui p sunt mortuis ppter unionem caritatis et fidei. Et ideo no p sunt nisi illis qui decedunt cu caritate et fide. Unde infidelibus nec oratio nec baptismus viuoꝝ p sunt tamen oratio pdest illis qui sunt in purgatorio. Alia responsio et melior qd bona opera valent mortuis no solu ex vi caritatis sed etia ex intentione facientis. Sicut si ego dicerem psalterium p aliquo qui est in purgatorio qui tenebat dice re ut satisfactia pro eo valer quide spum ad satisfactionem solu illi pro quo dico. Dicendum est ergo fm hoc qd baptizamus no habet virtutem ex intentione nostras sed ex intentione xpi. Intentio aut xpi est vt baptizamus illis. pnciat qui in xpi fide baptizant. **C**onsequenter istud inconueniens explicat dicens: Si oio tc. Et ista explicatio videt magis conuenire secunde expositioni supra posite. Quasi dicat: Et qd baptizant p illis id est p mortuis si no resurgunt: sed si fm prima expositione exponat tunc sic potest dici. Si oio mortui no resurgunt vt quid etia baptizant p illis. i. pro peccatis eaz ipsa no dimittant. **E**t quid periclitamur et. hic ponit secundam inconuenientiam. et circa hoc duo facit. Primo ponit inconuenientiam in comuni. Secundo in specialibus. Quotidie et. Dicit ergo no solu frustra baptizant aliqui p remissione peccatorum sed nos etia frustra affligimur si resurrectio mortuorum no est. et hoc est qd dicit. **E**t quid et nos san et apli periclitamur. i. pericula patimur omni hora. 2. cor. 11. Periculis fluminu piculis et. Constat etia qd sancti exponunt se tribulationibus et affligunt seipos ppter spes vite eterne. sz illud Ro. 5. No solu aut sed et gloriamur et. Spes autem non confundit et. Si ergo resurrectio mortuorum no sit: totaliter spes perit. Frustra ergo affligeret se si mortui no resurgunt. Nec obstat si dicat qd antea separata premiat. qd vt pbatur est supra no posset pbari qd aia esset mortalitatis. **C**onsequenter cu dicit. Quotidie et. enumerat pericula in specialibus. et primo quantum ad personas. Secundo quantum ad loca. **S**i fm hoem ad bestias et. Manifestat ergo in specialibus pericula quantum ad personam suam. vnde dicit. Quotidie morior et. Quasi dicat. Non quecuqz pericula patimur sed etia mortis: qd quotidie morior. i. suz in periculis mortis. ps. Propter te mortificamur tota die. Et hoc ostendit apls Ro. 8. In persona aploꝝ esse dicitur 2. cor. 4. Sz p mortificationem et. Propter gloriam vestram. i. vt ergo acquirat gloriam quam expecto ex vestra conuerfione ad fide. i. heb. 2. Nos estis gloria nra et gaudium habeo. i. spero me habiturum in xpo hiesu dno nostro. i. per caritatem xpi. Alia lra habet per gloriam et. et tunc ly per gloriam est verbu iurantis. Quasi dicat. per gloriam vestram quam scz expectatis que est deus. Ac si diceret. Iuro per deum quem habeo in spe in xpo hiesu. i. per passionem et. Ex quo apparet qd etia aplos iurauit et qd in viris perfectis iurare no est peccatum. **S**ed si hoem et. Hic specificat pericula quantum ad loca. **A**bi sciendum est qd hoc legit act. 19. vbi dicit

et cu paulus apud ephesum multos conuertisset ad fidem quidam concitauerunt contra eum populum in tantum qd non esset ausus exire in theatrum et multa pericula sit ibi passus. Ergo forte facit hic de hoc mentionem qd e vicino passus hoc fuerat. Dicit ergo **S**i fm hoies. i. fm rone ex qua homo est hoc disputatio de resurrectione concludens qd homo non morit sicut bestia. Pugnavi ad bestias. i. ad hoies bestialiter viuentes apud ephesum. **E**t si pugnavi ad bestias qd ephesi et hoc dico no ex reuelatione diuina sed fm hominem id est ex instinctu humano si tot pericula passus sum et. **D**einde cu dicit. Manducem et. ponit tertiam inconuenientiam qd est si resurrectio mortuorum no esset daret occasio fruendi voluptatibus. Quasi dicat si no est alia vita stultis sumus si affligimus nos: sed manducamus et bibamus. i. viuimus delitijs et fruamur voluptatibus. Sap. 2. Non est qui sit agnitus et. Venite fruamur et. Cras enim id est in primo moriemur totaliter et deficiemus in anima et corpore si mortui no resurgunt. **D**einde cu dicit. Nolite seduci. Et predictis concludit ammonitionem et primo quantum ad infirmos. Secundo vero quantum ad perfectos et iustos ibi. Vigilate iusti et. Circa primum duo facit. Primo reddit eos ad retro dicens: Nolite seduci. Quasi dicat. dicitur est qd si resurrectio mortuorum no sit: stulti esse non vti lasciujs et voluptatibus. **N**e ergo ad lasciuas inducamini nolite seduci ab his qui negant resurrectionem. Col. 2. Videte ne quis vos seducat et. Secundo ratione attentionis assignat dicens. Corrumput et. Quasi dicat. Ideo nolite seduci qd colloquia mala illorum scz qui negant resurrectionem corrumput bonos mores. 2. th. 2. Sermo eoz serpit vt cancer. **I**ero. dicit qd hoc est sumptum ex dicitis gentiliu: et est versus cultus eaz menadri. **E**t ex hoc vt ipse dicit argumentum habemus qd licet nobis quoz in sacra scriptura vti auctoritatibus gentiliu. **D**einde cu dicit: Vigilate et. ponit ammonitionem etiam ad perfectos. Possent enim dicere qd a colloquijs illorum debet cauere infirmi qui defacili seducunt. perfecti autem no sic seduci possunt. **A**plis autem vult qd etia perfecti sint cauti. **U**nde circa hoc duo facit. Primo reddit eos attentos dicens: Vigilate iusti. i. vos qui reputamini iusti vigilate id est solliciti sitis. **M**at. 24. Vigilate quia nescitis et. **A**poc. 16. **B**eat qui vigilat et. Secundo ratione assignat dicens: Nolite et. et hac duplicem quaz vna ppter seipos. Nullus enim est adeo perfectus qm debeat sibi cauere a peccatis. **I**ntertia autem et torpor: frequenter inducit ad peccatum. vnde ne peccet inducit eos ad vigiliam. et ideo dicit. et nolite peccare. i. ne peccetis. **T**ob. 4. **I**n mente habeto deum et caue ne aliqui peccato consentias. **A**lia rone inducit ppter alios qd no solu ppter seipos sint solliciti: sed et ppter alios ne illi seducant. et hoc est qd dicit. **Q**uidam enim hnt ignorantiam dei. i. no rectam fide. **R**o. 10. **I**gnorantes dei iusticia et. **E**t hoc loqr vobis ad reuerentiam vestram vt sitis cauti. **E**t ad verecundiam vestram qd verecundum est vobis qui reputamini sapientes et instructi in fide qd sint aliqui inter vos ignorantiam dei habentes. i. no rectam fidem.

Lectio quinta.

Ed dicit aliqs. Quo resurgunt mortui? Quali autem corpore veniet? **I**nsipiens tu: quod seminas non viuificas: nisi prius moriatur. **E**t qd seminas? **N**o corpus quod futurum est seminas. sed nuduz granum: vt puta tritici. aut alicuius ceteroz. **D**eus autem dat illi corpus sicut vult. et unicuique seminum propriuz corpus.

Explanatio sancti Thome

Superius ap[osto]l[us] p[ro]bat resurrectionē mortuor[um]. hic ostendit qualitatem et modum resurgentiū. Et circa hoc duo facit. Primo mouet questionē circa qualitatem resurgentiū. Secundo soluit ibi. Insuper tu. 7c. Circa resurrectionē fuerūt duo errores. Quidam enim totaliter negabāt resurrectionē mortuor[um] futurā. Cū enim non cōsiderarēt nisi principia nature et posse: et viderēt q[uod] s[un]t principia nature et posse null[um] de morte potest redire ad vitam, nec cecus potest recuperare visum, ideo totaliter negauerūt resurrectionē ex quor[um] persona dicit sap[ientia] 2^a. Ambre transitus est tempus nostrū 7c. Et ibidē De nihilo nati sum[us] 7c. Job. 14. Putasne mortuus homo rursum uiuat 7c. Alij autē dixerūt resurrectionē mortuor[um] futurā esse, sed dicebāt q[uod] resurgebāt ad eundem modum uiuendi et ad eisdem actus. Et hoc etiā posuerūt quidam p[ro]ph[et]a qui dicit post multa annor[um] curricula plato ad huc resurget et habebit eosdes scolares atbenis quos alij q[ui] habuit. Hoc etiā asserūt pharisei Mat. 22. de muliere septem viroz. vnde dicebant: In resurrectione cui[us] erit? Saraceni etiā fingunt q[uod] habebūt post resurrectionē viros et voluptates et delicias corpales. Job. 20. Non videat riuu los flumis torrentis mellis et butiri. Contra q[uod] dicit Mat. 22. q[uod] erit sicut angeli dei in celo. Has ergo duas questionēs mouet hic ap[osto]l[us] p[ri]mā cū dicit: Quō resurgūt mortui: quō est possibile q[uod] mortui q[ui] sunt cinis possint resurgere? Secūda cū dicit: quali autē corpe uentur[um] quasi dicat: Nunquid cum tali corpe resurgunt: cuius quali sumus modo. Has duas questionēs soluit cū dicit: Insuper 7c. Primo soluit secūda. Secūdo vero soluit p[ri]mam ibi. Ecce mysteriū vobis dico 7c. Ad intellectū autē eor[um] que ap[osto]l[us] ponit in p[ri]ma parte oportet inuestigare quid ap[osto]l[us] intendit. Intendit autē in ista parte ap[osto]l[us] ostendere q[uod] mortui resurgūt et q[uod] erit eadē substantia. Cū p[ri]mo ponit similitudines. Secūdo adaptat ibi. Sic etiā resurrectio mortuor[um] 7c. Tertio p[ro]bat ibi. Si est cor[por]is aiale 7c. Circa p[ri]mū duo facit. Primo p[ro]ponit similitudines in vna specie. Secūdo in diuersis speciebus ibi. Non oīs caro eadē caro 7c. Circa p[ri]mū sciendū est q[uod] videmus in vna et eadē specie q[uod] vna res in via generatiōis habet diuersas qualitates et formas sicut granū aliā formā et qualitatem habet q[uam] seminā. alij q[uam] pullulat. aliā q[uam] iam est in herba. Et ideo ex hac similitudine ap[osto]l[us] intendit ostendere qualitatem resurgentiū. Unde circa hoc tria facit. Primo cōparat ordinem seminatiōis ad pullulationē. Secūdo differentiam qualitatis in semine et in pullulatiōe ibi. Tu q[uod] seminās 7c. Tertio causā qualitatis in pullulatiōe ibi. Deus autē 7c. Dicit ergo insipientes 7c. Sed cōtra. mat. 5°. Qui dixerit fratri suo racha 7c. Dicendū q[uod] v[er]b[is] p[ro]hibet dici fratri racha seu fatue ex ira: nō ex correctiōe. Causa autē quare dicit insipientes est. q[uia] hec obiectio cōtra resurrectionē p[re]cedit ex principijs humane sapiētie que tam diu est sapiētia q[uam] diu est subiecta sapiētie diuine. sed q[uon]ia recedit a deo tunc vertit in insipientiā vnde cū contradicat sapiētie diuine vocat eū insipientē. Quasi dicat: Insipientes nōne quotidiē expiris tu q[uod] q[uod] seminās in terra nō viuificat. i. vegetat nisi prius moriat. i. putreicat. Jo. 12. Nisi granū frumenti 7c. Ex hoc videt ap[osto]l[us] facere cōparationē q[uod] quādo corpus hoīs ponit in sepulchro in terra. tūc est quedā seminatio. q[uon]ia vero resurget tūc est quedā viuificatio. Unde ex hoc opinant alij q[uod] resurrectionē mortuor[um] esse naturalem p[ro]pter hoc q[uod] ap[osto]l[us] hic resurrectionē cōparat pullulatiōem seminis que est naturalis. Opinant enim in pulueribus resolutis in quos resoluūtur humana corpa esse quādam virtutes seminales actiuas ad corporū resurrectionē. Sed istud nō videt esse verū. Sicut enim resolutio corporis humani in elementa sicut et alior[um] mixtorū corporū. vnde pulueres in quos humana corpa resoluūtur nullā aliā habēt

virtutē actiuā q[uam] alij pulueres: in quib[us] cōstat nō esse aliā virtutē actiuā ad corpus humani constitutionē sed solū in semine hoīs. differūt autē pulueres in quos humana corpa resoluūtur ab alijs pulueribus solū s[ecundum] ordinationē diuinā prout huiusmodi pulueres s[un]t ex diuina sapiētia ordinati vt iterū ex eis humana corpa reintegrent. Unde resurrectionis actiuā causa solus deus erit et si ad hoc v[er]it misterio angelor[um] q[ui] r[ati]o ad puluerū collectionē. P[ro]p[ter] q[uod] ap[osto]l[us] infra mod[um] resurrectionis exponēs attribuit sono tube et s[ic] attribuit x[rist]o resurgētī nō autē alicui v[er]ituti actiue i puluerib[us]. Nō ergo intendit h[ic] p[ro]bare ap[osto]l[us] q[uod] resurrectio sit naturalis per hoc q[uod] semē naturaliter pullulat. sed intendit hic manifestare per exēpla quedā q[uod] nō sit eadē qualitas corporū resurgentiū et corporū morientū. et p[ri]mo per hoc q[uod] nō est eadē qualitas feminis et pullulatiōis vt ex sequenti bus manifeste ostendēt. Nam cōsequēt[ur] cū dicit et q[uod] feminas et c. ostendit qualitatem feminis differentē esse a qualitate pullulatiōis cū dicit et q[uod] feminas nō corpus q[uod] futurū est feminas. i. nō quale futurū est feminas. Q[uod] exponens subdit. Sed nudū granū puta tritici vel aliter ceteror[um] s[ic] feminū q[uod] semināt nudū semen. pullulat autē ortu natū herba et aristis et huiusmodi. Et similiter corpus humanū aliā qualitatem habebit in resurrectione q[uam] nūc habet vt infra exponēt. Et tamē differentia inter resurrectionē humani corporis et pullulationē seminis. nā surget idē corpus numero sed habebit aliā qualitatem sicut infra dicit ap[osto]l[us] q[uod] oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Et Job. 19. dicit. Quis visurus sum ego ipe et nō alius. S[ic] in pullulatiōe nec est eadē qualitas nec idē corpus numero. s[ed] solū idē specie. Et ideo signāter ap[osto]l[us] d[icit] pullulatiōe loquēs dixit. nō cor[por]is q[uod] futurū est feminas. vās itelligere q[uod] nō sit idē numero. Et in hoc op[er]e nature deficit ab ope dei. Nā x[rist]i nature reparat idē specie s[ed] nō idē numero. v[er]it autē dei reparare potest etiā idē numero. Et sic etiā ex hoc q[uod] hic dicit potest sumi p[ro]batio ad hoc q[uod] resurrectionem futurā fieri nō est impossibile sicut insipientes obijciebat. q[uia] si natura ex eo q[uod] mortuū est potest reparare idē specie. multo magis deus p[otes]t reparare idē numero. q[uia] et hoc ip[s]m q[uod] natura facit opus dei est. Habet enim hoc natura a deo q[uod] hoc facere possit. Et ideo cōsequēt[ur] describens qualitatem pullulatiōis attribuit eā: p[ri]mū quidē deo. sc[ilicet] p[ro]portio nature. Dicit autē p[ri]mo. Deus autē dat illi cor[por]e sicut vult q[uia] s[ic] ex ordinatiōe diuine voluntatis p[re]cedit q[uod] ex tali semine talis planta producat. que quidē planta est quasi corpus seminis. Altimus enim fructus plante est semē. Et hoc ideo attribuit operatiōi diuine q[uia] oīs op[er]atio nature est op[er]atio dei. s[ecundum] illud sup[er] 2a. 12. Idez autē deus qui operat[ur] oīa in oībus. Et hoc sic potest cōsiderari. Manifestum est enim q[uod] res naturales absq[ue] cognitiōe operant ad finem determinatū: alioquin nō semp[er] vel in maiori parte eūdem finem p[ro]sequerent. Manifestū est etiā q[uod] nulla res cognitiōe carens in certū finem tendit nisi directā ab aliq[ui] cognoscere sicut sagitta tendit ad certū signū ex directiōe sagittantis. Sicut ergo si aliquis videret sagittam directe tendere ad certū signū q[uod] ius sagittante nō videret cognoscere statim q[uod] dirigeret a sagittante. Ita cū videmus res naturales absq[ue] cognitiōe tendere ad certos fines p[ro]simos p[ro]certo cognoscere q[uod] operant ex voluntate alicui[us] dirigentis que dicitur deū. Et sic dicit ap[osto]l[us] q[uod] deus dat semini corpus. i. ex semine p[ro]ducit plantā sicut vult. S[ed] rursus ne aliquis crederet h[uius]modi naturales effectus ex iola dei voluntate p[ro]uenire absq[ue] operatiōe et p[ro]portio nature subiūgit. Et vnicuiq[ue] semini p[ro]p[ri]ū corpus. puta ex semine oliue generat oliua. et ex semine tritici generat triticū. Unde et Gen. 1. Seminet terra herbā virentē et facientem semē iuxta genus suū. Sic ergo et in resurrectione erit

in epistolā I ad Corinthios XV

alia qualitas corporis resurgentiū q̄ tñ p̄portionabit̄ me-
ritis morientis.

Lectio sexta.

Non omnis caro eadez caro. sed alia
hominū. alia pecorū. alia volucrum.
alia aut̄ pisciū. Et corpora celestia. ⁊
corpora terrestria. Sed alia quidez celestiuꝝ
gl̄ia: alia aut̄ terrestriuꝝ. Alia claritas sol̄. alia
claritas lune. ⁊ alia claritas stellarū. Stella
em̄ a stella differt i claritate: sic ⁊ resurrectio
mortuoz. Seminatur in corruptiōe: surget in
incorruptione. Seminatur in ignobilitate: sur-
get in gloria. Seminatur in infirmitate: sur-
get in virtute. Seminatur corpus animale:
surget corpus spirituale.

Hic apostolus ponit exemplū de diuersitate qualitat̄ cor-
poris resurgentiū in diuersis speciebus. Et p̄mo cōparan-
do celestia ad terrestria. Sec̄do terrestria ad celestia ibi.
Sunt corpora celestia ⁊c. Tertio corpora celestia ad inui-
cem ibi. Alia claritas solis ⁊c. Quia posset aliq̄s dicere
quōd est possibile q̄ mortui resumant̄ corpus ⁊ carnē si non
sint habituri eandē corporis qualitatē. ideo ad hoc exclu-
dendū introducit diuersas qualitates corporis ⁊ carnis.
vt sic manifestū sit q̄ non oportet si non erit eadem quali-
tas q̄ nō resumatur idē corpus vel eadē caro. Dicit ergo
p̄mo q̄ non omnis caro est eadē caro s̄m formā. Sed alia
est caro hominū. alia pisciū. alia pecorū. alia volucrū ⁊c.
Et similiter est alia morientis ⁊ alia resurgentiū. sicut autē
exēplū sup̄i inductū de femine ⁊ pullulatiōe deficiebat
in hoc q̄ in feminatiōe ⁊ pullulatiōe nō est idē numero.
nec eadem qualitates ita bec exēpla deficiūt q̄ in his ex-
emplis nec est eadē species nec eadē qualitas s̄ caro ho-
minis resurgētis est eadē s̄m specie cū carne morientis. s̄
tamē erit alia s̄m qualitatē. Er̄t em̄ eiusdē nature sed al-
terius glorie. vt greg. de corpore xpi dicit. si quis autē hec
quæ dicta sunt ad diuincum statū resurgentiū referre vel-
let potest dici q̄ p̄ homines intelligunt̄ boni s̄m rationē
vientes s̄m illud Ezē. 34. Vos autē greges mei greges
pascue mee homines estis. Per pecora vero intelligunt̄
luxuriosū s̄m illud 2. Pe. 2. Hi vero velut irrationabilia
pecora ⁊c. p̄ volucres sup̄bi. p̄ pisces cupidi. s̄m illud ps̄.
Volucres celi ⁊ pisces maris ⁊c. Ad idem autē introdu-
cit diuersitatē celestiuꝝ ⁊ terrestriuꝝ corporū cū subdit Sunt
corpora celestia vt sol ⁊ luna ⁊ huius modi. Et sunt corpa
terrestria vt ignis aqua ⁊c. sed alia quidē est gloria id est
pulcritudo ⁊ decor celestiuꝝ corporū. alia autē terrestriuꝝ.
Ecc. 43. Species celi gloria stellarū. Et possūt p̄ celestia
corpora intelligi cōtemplatiui p̄bil. 3. Mostra cōuersatio
in celis est. Per t̄restria actiui qui circa terrena occupan-
tur. vnde maribe dictū est. Turbar̄ erga plurima. Luc. 10.
Et ad idē vterius introducit diuersam qualitatē cele-
stium corporū cū dicit. Alia claritas solis ⁊c. Similit̄ in-
stellas est differenria. Stella em̄ differt ⁊c. Et pot̄ intelli-
gi p̄ solem xps̄. Mat. vi. Dicitur vobis timētibus nomē
meū sol iustitie ⁊c. Per lunā beata virgo de qua Can. 6.
Pulchra vt luna. Per stellas adinuicē ordinatas ceteri
sancti. Iudic. 5. Stelle manētes in ordine suo ⁊c. Ad
sequēntē cū dicit. Sic erit resurrectio mortuoz. adaptat̄ p̄
dicta exēpla ad resurrectionē mortuoz. Nec intelligēdū
est q̄ tñ ad litteralē expositionē q̄ ap̄lus hoc dicit ad de-
signandū in resurgentiū generis diuersitatē p̄pter id qd̄
p̄miserat. Stella differt ⁊c. Sed hoc refert̄ ad omnia p̄

cedentia vt ostendatur ex omnibus p̄missis q̄ sicut in re-
bus inueniunt̄ diuerse q̄litates corporū ita erit diuersa q̄li-
tas resurgentiū a qualitate morientū. Unde sequit̄. Se-
minatur corpus ⁊c. Hic ap̄lus maxime ostendit alia esse
qualitatē corporis morientis ⁊ corporis resurgentiū. Et agit
hic de corpore resurgente gloriozo cui⁹ p̄prie qualitates
dotes corporis gloriozi dicunt̄. Quæ q̄dem sunt qua tuoz
quas hic apostolus tangit. Primo em̄ tangit dotē i passi-
bilitatis cū dicit Seminatur in corruptiōe ⁊c. Et quis se-
minatio accipi posset p̄ p̄ma corporis origine s̄m q̄ gene-
ratur ex femine. tamen cōuenientius est s̄m intellectum
apostoli vt seminatio referat̄ ad mortē ⁊ sepulturam vt re-
spondeat ei quod supra dictum est. Quod seminas nō vi-
uificatur nisi prius moriatur. Dicit autē mors ⁊ resolutio
seminatio non q̄ in corpore mortuo vel cinerib⁹ ex eo reso-
luta sit aliqua virtus ad resurrectionē sicut est virt⁹ acti-
ua in femine ad generationē: sed quia a deo talis ordina-
tio est deputata vt ex eo iterato reformetur corpus hūanū
Sicut igitur corpus humanū qñ seminatur id est qñ mori-
tur est in corruptione id est s̄m suaz p̄prietatē est corruptioni
subiectū s̄m illud Ro. 8. Corpus qd̄ mortuū est. p̄p̄t pec-
catū Sed resurget in incorruptione. Dicit autē h̄ incorru-
ptio nō solū ad excludendū separationē aie a corpore. quia
hanc incorruptionē ⁊ corpora dānatoz habebunt. sed ad
excludendū tā mortē q̄ quālibet noxā passionē siue ab in-
teriori siue ab exteriori. Et q̄ tñ ad hoc intelligit̄ i passibi-
litas corporis gloriozi s̄m illud Apoc. 21. Nō esurient neq̄
sitient amplius ⁊c. Secundo tangit dotē claritatis cū
dicit Seminatur in ignobilitate. id est corpus qd̄ an̄ mor-
tem ⁊ in morte est deformitatis ⁊ miserijs multis sub-
iectū s̄m illud Job. 14. Homo natus de muliere ⁊c. S̄
resurget in gloria que claritatē significat vt aug. dicit su-
per Job. Erunt em̄ corpora sanctoz clara ⁊ fulgentia s̄m
illud Mat. 13. Fulgebunt iusti sicut sol ⁊c. Tertio tan-
git dotē agilitatis cū dicit Seminatur in infirmitate. id est
corpus animale qd̄ ante mortē est infirmū ⁊ tardū ⁊ ab aīa
non facile mobile s̄m illud Sap. 9. Corpus qd̄ corrupit̄
aggrauat animā S̄ surget i virtute qua scilicet fiet vt ex
tanta virtute ab anima moueri possit vt in nullo difficul-
tatem ad motū exhibeat qd̄ ad dotē agilitatis p̄tinet. Tā-
ta em̄ erit ibi facilitas q̄ta felicitas vt aug. dic̄. Unde dicit̄
Sap. 3. de iustis. Fulgebūt iusti ⁊ tanq̄ scintille in
arundinetis discurrēt. Et Esa. 40. Qui sperāt in dño mu-
tabunt fortitudinē. assument pengas ⁊c. Quarto tangit
dotē subtilitatis cū dicit Seminatur corpus animale ⁊c. Quā
quidā ad hoc referre volūt q̄ corpori gloriozo s̄m hāc do-
tem cōpetat vt possit simul esse cū corpore non gloriozo in
eodem loco. Quod quidē sustineri posset si corpori s̄m sta-
tum p̄sentē cōpeteret q̄ nō posset simul cū alio corpore ef-
se in eodē loco s̄m aliqd̄ qd̄ a corpore remoueri posset. Hūc
aut̄ si diligent̄ consideret q̄ s̄m nihil aliud hoc corpori cō-
petit nisi s̄m q̄ habet dimensiones corporales. Unde vlt̄
deamus corpora q̄ tñ cūq̄ subtilia nō copati secū alia cor-
pora vt patet in aere ⁊ in igne. ⁊ vterius si essent corpora
separata omnino absq̄ materia sicut quidam posuerunt.
non possent simul cum corporibus naturalibus esse in eis-
dem locis vt p̄bus dicit. Remanentib⁹ igitur dimēnsio-
bus in quocunq̄ corpore est cōtra suā naturā q̄ sit cū alio
corpore in eodē loco. Unde si hoc aliquando p̄tingit erit
ex miraculo. Propter quod Greg. ⁊ Aug. miraculo ascri-
bunt q̄ corpus xpi ad discipulos ianuis clausis intrauit.
Nulla enim virtus terminata potest facere miraculū. hoc
enim solius dei est Relinquitur ergo q̄ esse simul cū alio
corpore in eodē loco non possit esse ex dote seu ex qualita-
te corporis gloriozi. Non tamen negandum est quin cor-
pus gloriozum possit esse simul cum alio corpore in eodē

Explanatio sancti Thome

loco, quia corpus xpi post resurrectionem intrauit ad discipulos ianuis clausis, cui corpus nostrum in resurrectione conformandum speramus, sed sicut corpus christi hoc habuit non ex proprietate corporis sed ex virtute diuinitatis vnite: ita corpus cuiuslibet alterius sancti hoc habebit non ex dote sed ex virtute diuinitatis existentis in eo. Per quem modum corpus petri habuit quod ad vmbra eius sanarent infirmi non per aliquam proprietatem ipsius. Est ergo dicendum quod ad dotem subtilitatis pertinet quod hic apostolus tangit dicens *Seminat corpus animale surget spirituale*. Ad quidam male intelligentes dixerunt quod corpus in resurrectione vertetur in spiritum vel et erit simile aeri aut vento quod spiritus dicitur. Quod maxime excluditur per illud quod ad apostolos dicit *Luci. viii. Palpate et videte quia spiritus etc.* Unde et hic apostolus non dicit quod resurgat spiritus, sed spirituale corpus. Ergo in resurrectione spirituale erit non spiritus, sicut nunc est animale non anima. Ad hoc autem differentiam cognoscendam considerandum est quod vnum et idem in nobis est quod dicitur et anima et spiritus, sed anima dicitur secundum quod perficit corpus: spiritus autem proprie secundum mentem secundum quam spiritualibus substantiis assimilatur secundum illud epistolae. *4. Renouamini spiritu mentis vestre*. Item considerandum est quod triplex est differentia potentiarum in anima, quedam enim potentie sunt quarum operationes ad bonum corporis ordinantur sicut generatiua nutritiua et augmentatiua. Quedam vero sunt que quidem corporis organum vtuntur, vt omnes potentie sensitiue prout sed earum actus ad corpus non ordinantur directe sed magis ad perfectionem anime. Quedam vero sunt potentie que neque vtuntur corporis organum neque directe ad bonum corporis ordinantur sed magis ad bonum anime sicut que pertinent ad intellectiua prout anime ergo potentie pertinent ad animam in quantum animat corpus, tertie vero maxime pertinent ad animam in quantum est spiritus, secunde vero medio modo se habent inter vtrasque, quia tamen iudicium de potentia aliqua magis debet sumi ex obiecto et fine quam ex instrumento, ideo secunde potentie magis se tenent cum tertijs quam cum primis. Item considerandum est quod cum vnaqueque res sit, propter suam operationem, corpus ad hoc perficitur ab anima vt sit subiectum operationibus anime. Nunc autem in statu isto corpus nostrum est subiectum operationibus que pertinent ad animam in quantum est anima prout generat et generat nutrit crescit et decreuit. Quantum autem ad spirituales anime operationes corpus licet aliquo modo subseruiat tamen multum impedimentum affert, quia corpus quod corrumpit aggrauat animam vt dicit *Sap. 9. Sed in statu resurrectionis cessabunt operationes animales a corpore, quia non erit generatio nec augmentum aut nutrimentum, sed corpus absque aliquo impedimento et fatigatione cessante seruiet anime ad spirituales operationes eius secundum illud psalmi. Beati qui habitant in domo tua domine etc.* Sic vt ergo nunc est corpus nunc animale, tunc vero erit spirituale. Causam autem harum proprietatum quidam attribuunt luci quam dicit esse de natura quinte essentie et venire in compositione humani corporis quod quia friuolum est et fabulosum: sequentes autem dicunt quod procedunt ex virtute anime glorificare. Dicit enim *Aug. in epistola ad theophrastum. Tam potenti natura deificat animam vt eius plenissima beatitudine que in fine temporum promittitur sanctis: redundet etiam in inferiori naturam que est corpus non beatitudo que fruente est propria sed plenitudo sanitatis id est incorruptionis vigor.* Et videmus autem ex anima quatuor corpori provenire et tanto perfectius quanto anima fuerit virtuosior. Primo quidem datur esse. Unde quando erit in summo perfectionis dabit esse spirituale. Secundo conseruat a corruptione. Unde videmus homines quanto sunt fortioris nature minus a calore et frigore

pati. Cum ergo anima fuerit perfectissima conseruabit corpus omnino impassibile. Tertio datur pulchritudinem et claritatem. Infirmi enim et mortui propter debilitatem operationis anime in corpore efficiuntur discolorati et quando erit in summa perfectione faciet corpus clarum et fulgidum. Quarto datur motum et tanto facilius quanto virtus anime fuerit fortior supra corpus. Et ideo quando erit in ultimo sue perfectionis dabit corpori agilitatem.

Lectio septima.

Sicut corpus animale est et spirituale: sic scriptum est. Factus est primus homo adā in animā viuente. nouissimus homo in spiritu viuificante. sed non prius quod spirituale est, sed quod animale deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de celo celestis. Qualis terrenus, tales et terreni, et qualis celestis, tales et celestes. Igitur sicut portamus imaginem terreni, portemus et imaginem celestis. Hoc autem dico fratres, quod caro et sanguis regnum dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.

Hic apostolus differentiam qualitatis corporum morientium ad corpora resurgentium supra exemplis ostensam ostendit ratione. Circa hoc autem duo facit. Primo enim permittit quod probare intendit. Secundo permittit probare tibi. Sicut scriptum est etc. Dicit ergo primo. Dixi quod id quod seminatur animale surget spirituale, et quod hoc sit verum scilicet quod sit aliud quod corpus spirituale ostendo, quia si est corpus animale est et spirituale et non intendit apertius ex hoc arguere ad propositum sed hoc supponit intendens probare ipsum quod dicit. Si est corpus etc. *1. c. 23. Intuere in omnia opera altissimi, duo contra duo et vnum contra vnum.* Sicut scriptum est etc. Die probat propositum. Est autem probatio sua talis. Duo sunt principia humani generis. Vnum scilicet vitam nature scilicet adā, aliud secundum vitam gratie scilicet christi, sed animalitas est deriuata in omnes homines a primo principio scilicet adā, ergo constat quod multo amplius a secundo principio scilicet christo spiritualitas deriuabitur in omnes homines. Huius rationis primo probat primam diuersitatem principiorum. Secundo mediā scilicet de terminatione similitudinis ex vtroque principio ibi. Qualis terrenus etc. Circa primam tria facit. Primo ostendit principiorum differentiam. Secundo principiorum ordinem adiuuicem sibi. Sed non prius quod spirituale etc. Tertio rationis ordinem assignat ibi. Primus etc. Ponit ergo primo conditionem primi principij secundum vitam nature, sumens auctoritatem geneseos. 2. vnde dicit. Sicut scriptum est. Factus est a deo primus homo adā in animā viuente vita scilicet animali quales anima potest dare cum scilicet spirant dominus in facie eius spiraculum vite, geneseos. 2. Anima enim et anima dicitur et spiritus. In quantum enim intendit cure corporis scilicet vegetando nutritio et generando sic dicitur anima. In quantum autem intendit cognitioni scilicet intelligendo volendo et huiusmodi sic dicitur spiritus. Unde cum dicit. Factus est primus homo adā in animā viuente. Intendit hic apertius de vita qua anima deseruit circa corpus non de spiritu sancto sicut quidam fingunt propter hoc quod precedit, et inspirauit in facie eius spiraculum vite, dicentes hoc esse spiritum sanctum. Secundo ponit conditionem secundij principij dicens: Nouissimus vero adā id est christus et dicitur nouissimus quod adam induxit vnum statum salu-

in epistolā I ad Corinthios XV

cet culpe. xps vero glorie et vite. Unde cum post statū istū
 nullus alius sequatur in vita ista. ideo dicit nouissimus.
Et 53. Desiderauimus eū despectū et nouissimū virozū
 Et alibi scz apoē. 1. Ego p̄m̄ et nouissimū. Et alibi. Ego
 sum alpha et ω. etc. Dicit autē adam. qz de natura ade factū
 in spiritū uiuentē. Et ex hoc conditionibz principioz vi-
 sis apparet eoz diuersitas. qz p̄m̄ homo factus est in ani-
 mam nouissimus in spiritū. Ille autē in animā uiuentem
 solum. iste vero in spiritū et uiuentē et uiuificantē. Cuius ra-
 tio est. quia sicut adam consecutus est p̄fectionē sui esse p̄
 animā ita et xps p̄fectionem sui esse in q̄tum homo p̄ spi-
 ritū sanctū. Et ideo cū animā nō possit nisi p̄p̄tū corp⁹ ui-
 uificare ideo adam factus est in animā nō uiuificantē s; ui-
 uentē tantū. sed christus factus est in spiritū uiuentē et ui-
 uificantē. et ideo xps habuit potestātē uiuificantē Job. 1.
 De plenitudine eius etc. Et Job. 10. Veni vt vitā habe-
 ant et habundantius habeant. Et in simbolo. Et in spiri-
 tum sanctū uiuificantē Sed ne aliq̄s diceret. si xps fact⁹ est
 in spiritū uiuificantē quare dicitur nouissim⁹. Ideo cōse-
 quenter cū dicit Sed nō prius etc. Ostendit ordinē p̄nci-
 pioz. Videmus em̄ in natura qz in vno et eodē p̄t̄ est im-
 p̄fectū q̄ p̄fectū. Unde cū spiritualitas se habeat ad ani-
 malitātē sicut p̄fectū ad imp̄fectū. ideo in humana natura
 nō prius debet esse spirituale qd̄ est p̄fectū. s; vt seruetur
 ordo prius debz esse imp̄fectū scilicet qd̄ animale est. de-
 inde p̄fectum scilicet qd̄ spirituale est. s. 13. Cum venerit
 qd̄ p̄fectū est etc. Sicut dicit Aug. huius signum est qz p̄-
 mogeniti antiquis p̄auerūt esse animales sicut cayn an-
 te abel natus. israhel ante ysaac. et esau ante iacob. Ra-
 tionē autē dicte diuersitatis assignat dicēs. Prim⁹ hō etc.
 Quasi dicat vere primus hō factus est in animā uiuentē
 quia de terra gen. 2. Formauit dñs hominē de limo t̄re.
 et ideo dicitur esse terrenus id est animal. secund⁹ hō scilicet
 xps factus est in spiritū uiuificantē qz de celo. qz diuis-
 na natura q̄ fuit huic nature vnita de celo est. Et ideo de-
 bet esse celestis id est talē p̄fectionē debet habere qualem
 decet de celo venire scilicet p̄fectionē spirituales. Job. 3.
 Cui de celo venit sup omnes est. Dicit autē p̄m̄ homi-
 nem de terra s̄m̄ modum loquendi quo res de illo esse dis-
 cuntur. quia prima pars est in eoz fieri. sicut cultellus di-
 citur de ferro. quia prima pars vnde est cultellus est fer-
 rum. Et quia prima pars vnde adā factus est terra est et
 ideo dicitur de terra. Secundus homo dicitur de celo nō
 qz attulerit corpus de celo cū de terra assumpserit. scilicet
 de corpore beate virginis. sed quia diuinitas que nature
 humane vnita est de celo venit. que fuit prior qz corp⁹ xpi.
 Sic ergo patet principioz diuersitas qz erat maior p̄po-
 sitio rationis principalis. Consequenter cū dicit. Qual-
 iter terrenus etc. Ostendit deriuatiōē similitudinē hōz p̄nci-
 p̄ioz ex vtroqz. et primo in cōmuni. Secūdo diuidit eā
 per partes ibi. Igitur sicut portauimus etc. Dicit ergo qz
 liter terrenus etc. Quasi dicat Prim⁹ homo q̄ terren⁹ fuit
 et mortalis ideo deriuatū est vt omnes essent et terreni et
 mortales. s. eodē. Et sic in adā omnes moriunt. Iach. 3.
 13. Adam exemplū meū etc. Quia vero fuit secund⁹ hō ce-
 lestis id est spiritualis et immortalis et ideo omnes et immor-
 tales et spirituales erimus. Ro. 6. Sed cōplantati facti su-
 mus similitudini etc. Igitur sicut portauimus etc. Hic con-
 cludit qualiter in speciali debeamus conformari homini
 scilicet celesti. Possumus autē dupliciter conformari ces-
 lesti in vita scilicet gratie et glorie et vna est via ad aliā. qz
 sine vita gratie nō puenit ad vitā glorie. et ideo dicit. Si-
 cut portauimus etc. 1. q̄d̄iu peccatores fuimus in nobis
 fuit similitudo ade. 2. reg. 7. Ista est lex adā dñe de⁹ etc.
 vt ergo possim⁹ esse celestes id est peruenire ad vitā glo-
 rie potem⁹ nos imaginē celestis per vitam gratie. Coll. 3.

Eruentes veterē hominē induite nouū hominē scz xpm̄
 Ro. 8. Quos p̄sciuit et p̄destinauit conformes etc. Sic
 ergo debem⁹ conformari celesti in vita gratie qz alias nō
 pueniemus ad vitā glorie. Et hoc est quod dicit. Hoc at
 dico fratres. Quasi dicat. Nisi uiuatis scilicet vita gratie
 non poteritis peruenire ad regnū dei scilicet ad vitā glo-
 rie. quia caro et sanguis regnū dei nō possidebunt. Quod
 quidem non est intelligendū sicut quidā heretici dicūt qz
 non resurget caro et sanguis s̄m̄ substantiā. sed qz totū cor-
 pus vel vertet in spiritū vel in aërem quod est hereticum
 et falsum. Nam ap̄tus dicit qz conformabit corp⁹ nostrū cor-
 porū claritatis sue. Unde cū xps post resurrectionē habue-
 rit carnem et sanguinem sicut dicitur Luc. vlti. Palpate
 et videte quia spiritus carnem et ossa non habet etc. Con-
 stat qz et nos in resurrectione carnem et sanguinē habebis-
 mus. Nō est intelligendū caro et sanguis id est substantia
 carnis et sanguinis regnū dei non possidebunt. sed caro et
 sanguis id est carni et sanguini op̄zantes scilicet homi-
 nes dediti vitis et voluptatibus regnū dei nō possidebūt.
 Et sic accipitur caro id est homo carnaliter uiuens. Ro. 8.
 Vos autem non in carne etc. Vel caro et sanguis id est ope-
 ra carnis et sanguinis regnū dei nō possidebunt quod est
 contra iudeos et saracenos qui fingūt se habituros post re-
 surrectionē vxores. fluuios mellis et lactis. Vel caro et sā-
 guis id est corruptio carnis et sanguinis regnū dei nō pos-
 sidebunt id est post resurrectionē corpus non subiciet cor-
 ruptioni carnis et sanguinis s̄m̄ quam uiuit homo. In-
 de et s̄m̄ hoc subdit neqz corruptio incorruptionē possit
 bit id est neqz corruptio mortalitatis que nomine carnis
 hic exprimitur possidebit incorruptionē id est incorrupti-
 bile regnū dei. quia resurgemus in gloria. Ro. 8. Ipsa
 creatura liberabitur a seruitute corruptionis etc.

LECTIO OCTAUA.

Ecce misterium vobis dico omnes q̄-
 dem resurgem⁹: sed non omnes im-
 mutabimur. In momento. i. ictu ocu-
 li. nouissima tuba. Lanet em̄ tuba: et mortui
 resurgent incorrupti. et nos immutabimur.
 Hic apostolus post q̄ respondit questionē de qualitate res-
 urgentium respondit consequenter questionē qua quere-
 batur de modo et ordine resurgendi. Et circa hoc duo fa-
 cit. Primo ostendit modū et ordinē resurrectionis. Secū-
 do confirmat p̄ auctoritatē ibi. Cuius autē mortale hoc etc.
 Circa primū duo facit. Primo em̄ p̄ponit intentū. Secū-
 do ostendit quo ordine fiat ibi. In momento in ictu etc. Pri-
 mo igitur reddit eos attentos: ostendens id quod p̄p̄t
 esse arduum et occultū dicens: Ecce misterium id est oc-
 cultum quoddam dico vobis id est aperio vobis fratres
 quod debet vobis aperiri et oibus credentibz Luc. octa-
 uo. Vobis datū est nosse etc. s. 2. Sapiētiam loq̄mur inē
 perfectos. Et post. sed loq̄mur dei sapientia que abscondi-
 ta est etc. Quid autē sit istud misterium subdit. Omnes qui-
 dem etc. Circa primū sciendū est qz sicut hieronymus dicit
 in quadam epla ad mineruiū et alexandrum monachos.
 Hoc quod hic dicitur Omnes quidem resurgem⁹ etc. In
 nullo libro grecoz habet sed in quibusdam habet: Om-
 nes quidem dormiemus id est omnes moriemur. Et dicitur
 mors somnus p̄pter spem resurrectionis. Unde ideoz
 est ac si diceret. omnes quidem resurgemus: quia nullus
 resurget nisi moriatur. Sed nō omnes immutabimur. Hoc
 non mutatur in libris grecis et hoc est vtz quia ista muta-
 tio de qua hic loquitur non erit nisi scdm̄ corpora beato-
 rum quia immutabunt ad illa quattuor que supra posita sūt
 que dicuntur vices corporum gloriosorum et hanc desid-

Explanatio sancti Thome

erat Job. 14. Cunctis diebus quibus nunc milito expe-
cto donec veniat imitatio mea. In quibusdam vero libris
inuenitur. Non omnes quidem moriemur sed omnes im-
mutabimur. Et hoc intelligitur dupliciter. Primo ad lu-
teram quia quorundam opinio fuit quod non omnes homi-
nes morientur. sed quod aliqui in aduentu christi ad iudicium ve-
nient vivi et isti non moriuntur. sed isti mutabuntur in sta-
tum incorruptionis. et propter hoc dicunt non omnes qui
dormiemus id est moriemur: sed omnes immutabimur
tam boni quam mali et tam vivi quam mortui. Unde secundum
rationem non intelligitur de statu animalitatis ad statum spiri-
tualitatis. quia secundum hanc solam boni immutabuntur. sed de sta-
tu corruptionis ad statum incorruptionis. Alio modo expo-
nitur mystice ab origine et dicitur quod hoc non dicitur de somno
mortis quia omnes morientur. psalmus. Quis est homo qui vi-
uet et non morietur. sed de somno peccati de quo in psalmis. Illumina oculos
meos ne unquam obdormiam. ut sic dicatur. Non omnes mori-
emur id est non omnes peccabimus mortaliter. sed omnes
immutabimur sicut supra de statu corruptionis ad incorru-
ptionem. Et licet hec littera scilicet non omnes moriemur
et non sit contra fidem. tamen ecclesia magis acceptat per-
sonam scilicet quod omnes moriemur siue resurgemus et. quia
omnes morientur etiam si sint tunc aliqui vivi. Unde
nem autem et modum resurrectionis manifestat consequen-
ter eum dicit. In momento et. Et hoc dicitur ad tria. Primo
enim manifestat ordinem dicitur ad tempus. Secundo dicitur
ad causam resurrectionis ibi. In nouissima tuba. Tercio
dicitur ad progressum effectum a causa ibi. Canet enim tuba et.
Dicit ergo quod omnes resurgent. sed quomodo? In momen-
to per quod excludit errorem dicentium resurrectionem non esse
futuram omnium simul. Sed dicunt quod martires resurgent an-
te alios per mille annos. et tunc christus descendet cum illis
et possidebit regnum corporale iherusalem mille annis cum
eis. Et hec fuit opinio lactantij. Sed hoc patet esse falsum
quia omnes in momento resurgemus et in actu oculi. Ex-
cluditur etiam per hoc alius error eiusdem qui dicebat quod iu-
dicium duraturus erat per spatium mille annorum. Sed hoc
est falsum. quia non erit ibi aliquod perceptibile tempus
in momento et. Sciendum est autem quod momentum potest
accipi vel per ipso instanti temporis quod dicitur nunc. vel
per aliquo tempore inceptibili. tamen utroque modo potest
accipi hoc referendo illud ad diuersa quia si nos referimus
hoc ad collectionem pulueris que fit ministerio angelorum
tunc momentum accipitur per tempore inceptibile. Cum enim
in collectione illorum puluerum fit mutatio de loco ad locum
oportet quod sit ibi tempus aliquod. Si autem referamus ad re-
uentionem corporum et pro vniuersa anime que omnia sunt a deo
tunc momentum accipitur per instanti temporis. quia deo in
instanti vniuersa anima corpori et viuificat corpus. Potest eti-
am hoc quod dicit in actu oculi ad vtrumque referri. quia si in
actu oculi intelligitur tantum apertio palpebrarum que fit in re-
pore perceptibili tunc referitur ad collectionem pulueris. Si
vero in actu oculi intelligitur ipse subitus conuulsus oculi et
qui fit in instanti tunc referitur ad vniuersam ad corpus. Et
sequenter cum dicit. In nouissima tuba. Ostendit ordinem
resurrectionis dicitur ad causam immediatam. Et ista tuba est
vox illa christi de qua Mat. 25. dicit. Media nocte clamor
factus est et. Job. 5. Audient vocem filij dei et qui audie-
rint et. Vel ipsa presentia christi manifesta mundo et qui di-
cit gregorio. Tuba nihil aliud esse designat quam presentiam christi
mundo manifestatam que dicitur tuba propter manifestatio-
nem quia omnibus erit manifesta Et hoc modo accipitur
tuba. Mat. 6. Cum facis elemosinam noli tuba canere ante
te. Item dicitur tuba propter officium tube quod erat ad quatuor
tuos ut dicitur numeri. 10. scilicet ad vocandum consilium.
et hoc erit in resurrectione. quia tunc convocabit ad consi-

lium id est ad iudicium Esa. 3. Dominus ad iudicium ve-
niet et. Ad solennizandum festum. psalmus. Buccinate in neo-
minia tuba. Sic et in resurrectione Esa. 33. Respice syon
ciuitatem solennitatis nostre. Ad pugnam et hoc in resurre-
ctione Sap. 5. Pugnabit pro illo et. Esa. 30. In citaba-
ris et tympanis et. Ad mouendum castra sua quidam eun-
do ad paradysum. quidam eundo ad infernum Mat. 25.
Ibunt qui bona fecerunt in vitam eternam. qui vero ma-
la in ignem eternum. Consequenter cum dicit. Canet enim
tuba et. Ponit progressum effectum a causa predicta. Et cir-
ca hoc duo facit. Primo enim ponit progressum effectum. Sec-
undo necessitate huius assignat ibi. Oportet enim morta-
le et. Progressus effectus est. quia statim ad sonitum tu-
be sequetur effectus. Quia mortui et. psalmus. Dabit voci sue vo-
cem virtutis et. Ponit autem duplicem effectum. Unus est com-
munis. quia mortui resurgent incorrupti id est integri si-
ne aliqua vitiis de membris. Quod quidem est com-
ne omnibus quia in resurrectione est communitas omne quod pri-
net ad reparationem nature. quia omnes habent communio-
nem cum christo in natura. Et licet augustinus. relinquit sub dubio
viri deformitates remaneant in damnatis. ego tamen cre-
do quod quicquid pertinet ad reparationem nature totum confer-
tur eis. sed quod pertinet ad gratiam solum electis conferatur.
Et ideo omnes resurgent incorrupti id est integri etiam dani-
nati. Hieronymus autem exponit incorrupti id est in statu in-
corruptionis. ut scilicet vltimus post resurrectionem non
corrumpanet quia isti ad beatitudinem eternam ibunt. mas-
li vero ad penam eternam. Psalmus. 12. Multi de terre pul-
uere euigilabunt. Alius effectus est. proprius id est aposto-
lorum tantum. quia nos immutabimur scilicet apostoli et non
solum erimus incorrupti sed etiam immutabimur scilicet de
statu miserie ad statum glorie. quia seminat animalis sur-
get autem spirituale. Et secundum hunc modum exponendi appar-
et et electi immutabuntur. Possent tamen etiam secundum illos qui
habent. Non omnes quidem morimur sed omnes immu-
tatur legi sic. Mortui resurgent incorrupti id est ad sta-
tum incorruptionis. et nos qui viuimus licet non resurga-
mus quia non morimur tamen immutabimur de statu cor-
ruptionis ad incorruptionem. Et videtur consonare his que di-
cit. 1. thes. 4. Vos qui viuimus qui relinquitur simul ra-
piemur cum illis et. ut sic et ibi et hic connumeret se viuus.

Lectio nona.

Oportet enim corruptibile hoc induere
in corruptionem. et mortale hoc in-
duere immortalitatem. Cum autem mor-
tale hoc induerit immortalitatem: tunc fiet ser-
mo qui scriptus est. Absorpta est mors in vi-
ctoria. Ubi est mors victoria tua: Ubi est mors
stimulus tuus? Stimulus autem mortis pec-
catum est. virtus vero peccati lex. Deo autem
gratias qui dedit nobis victoriam per domi-
num nostrum iesum christum. Ita que fratres mei
dilecti. stabiles estote et immobiles. abundan-
tes in omni opere domini. semper scientes quod la-
bor vester non est inanis in domino.

Hic apertus ponit necessitatem effectus resurrectionis ab ipsa
causa progredientis. Et circa hoc duo ponit corresponden-
tia duobus que posuerat in progressu effectus ab ipsa causa

Explanatio sancti Thome

tis dicatur quo utitur mors. et sic per mortem intelligitur dyabolus. Apoē. 6. Nomen illi mors. Et sic stimulus mortis est temptatio dyaboli. Et sic totum quod dicit de morte exponitur de dyabolo. ut in glo. habetur. Vel stimulus mortis id est a morte factus id est a carnali concupiscentia. Iaco. 1. Concupiscentia cum conceperit etc. Concupiscentia enim primo volentes allicit sicut in intemperatis. Secundo repugnantes trahit ut in continentibus. Postea contendit sed non vincit ut in continentibus. Postea debilitatur eius contentio sicut in temperatis et ultimo totaliter debet sicut in beatis quibus dicere cōpetit. Ubi est mors contentio vel victoria tua. Quia ergo stimulus mortis destructus est non per legem sed victoriam xpi. ideo deo sunt reddende gratiarū actiones. Et hoc est quod dicit. Deo autem gratias scilicet ago seu agamus qui dedit nobis vitam etiam mortis et peccati per iesum xpm non per legem. Iob. 16. Hec est victoria etc. Ro. 15. Quis me liberabit etc. Gratia dei etc. Nā quod impossibile etc. Consequenter cum dicit. Itaque fratres mei etc. Subdit ammonitiones sicut enim dictum est pseudo apostoli corripiebant corinthios negando resurrectionem. et ideo postquam lazarum astruxit fidem resurrectionis et per exempla ostendit ammonet eos quod bene se habeant ne seducantur a pseudo apostolis. Et circa hoc tria facit. Primo enim eos in fide confirmat dicens Itaque scilicet iam ostensa resurrectione fratres mei per fidem per quam omnes sumus filii dei. Iohan. 1. Dedit eis potestatem etc. Dilectissimi per charitates qua debemus nos inuicem diligere. I. Iohan. 4. Hoc mandatum habemus a deo etc. Stabiles estote scilicet in fide resurrectionis ne recedatis a fide. Ephe. 4. Non simus sicut paruuli fluctantes etc. et immobiles ne scilicet ab alijs seducamur. Coll. 1. In fide fundati stabiles et immobiles etc. Secundo inducit ad bona opera dicens: Habundantes in omni opere bono semper. Gal. vlti. Dum tempus etc. puer. 3. In habundanti iusticia. Tertio roborat eos per spem dicens: Sciētes per quod etc. Sap. 3. Non enim labor gloriofus est fructus.

Incipit capitulum sedecimum.

De collectis autem que fiunt in sanctos. sicut ordinavi in ecclesijs galatie: ita et vos facite per unam sabbati. Unusquisque vestrum apud se reponat recondens quod ei bene placuerit: ut non cum venero tunc collecte fiant. Cum autem presens fuero quos per epulas hos mitram perferre gratiam vestram in hierusalem. Quod si dignum fuerit ut ego eam: mecum ibitur. Veniam autem ad vos cum macedonia pertransiero. Nam macedonia pertransibo. Apud vos autem foris manebo. vel etiam hiemabo ut vos me deducatis quocumque iero. Nolo enim vos modo in transitu videre. Spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos: si dominus permiserit. Permanebo autem ephe si visus ad penthecostem. Ostendit enim mihi apertum est magnum et evidens et aduersarij multum.

Supra per totam seriem epistole proposuit apostolus corinthiis quandam doctrinam generalem. in hoc ultimo capitulo proponit eis quedam specialia et familiaria. Et

circa hoc duo facit. Primo monet eos quid ipsi debeant alijs facere. Secundo ostendit quid alijs faciant ipsi ibi. Salutat vos ecclesia etc. Circa primum duo facit. Primo instruit eos de his que debent facere ad absentes. Secundo vero de his que debent facere ad presentes ibi. Vigilate et state in fide etc. Circa primum tria facit. Primo instruit eos de his que pertinent ad absentes pauperes sanctos qui sunt in hierusalem. Secundo de his que pertinent ad apostolum ibi. Veniam ad vos cum etc. Tertio de his que pertinent ad discipulos ibi. Si autem venerit etc. Circa ea que debent fieri sanctis qui erant in hierusalem de tribus instruit eos apostolus. Primo qualiter elemosina sanctis facienda: sit colligenda. Secundo qualiter sit conseruanda ibi. Unusquisque autem vestrum etc. Tertio qualiter sit in hierusalem transmittenda ibi. Cum autem presens fuero etc. Circa primum sciendum est quod sicut legitur actu. 4. Nos erat in primitiua ecclesia ut conuersi ad fidem venderent possessiones et omnia que habebant et preclium ponerent ad pedes apostolorum et de eis vnicuique prout erat opus prouideretur. ut sic nullus haberet proprium sed essent illis omnia communia. Et sicut dicitur in collationibus patrum omnis religio ab illa sancta societate suscipit exordium. Contigit autem ut fame perualida exorta pauperes sancti qui erant in hierusalem inopia maxima laborarent. unde factum est ut apostoli ordinarent ad ipsorum subuentione quod per alias ecclesias xpi collecte fierent. et hęc commissio facta est paulo et barnabe. Gal. secundo dederunt mihi et barnabe etc. Et quia apostolus super hoc sollicitus erat monebat illos quos conuenerat ut eis subuenirent quia sicut ipse ad Roma. dicit. Iustum est ut a quibus spiritualia receperant temporalia ministrarent. Et hoc est quod dicit. De collectis autem que fiunt per ecclesias in sanctos id est in vnum sanctorum et non quorumlibet. Eccles. 12. Da iusto et ne recipias peccatores. Non quod peccatoribus non sit aliquid dandum. sed quia magis debet quis dare elemosinam iusto indigenti quam peccatori. Sic ordinari in ecclesia galatie. ita et vos facite id est colligite per vnam scilicet diem sabbati id est septimane. Et hoc ideo ordinatum est ut paulatim qualiter ebdomada aliquid paruum soluerent. ne si simul totum soluisent grauarentur. Et licet eis paululum videretur et quasi insensibile paulatim dare tamen completo anno elemosine in simul collecte magne erant. Vel per vnam sabbati intelligitur prima dies post sabbatum scilicet dies dominicus. Et hoc ideo illo die fieri voluit apostolus. quia iam inoleuerat consuetudo ut populus in dominicis diebus ad ecclesiam conueniret. Leuit. 23. Dies primus celeberrimus erit atque sanctissimus etc. Et post. Est enim ceteris que collecte etc. De huiusmodi elemosina dicitur Danie. 4. Peccata tua elemosinis redime. Et Ecclesia. vicesimo nono. Elemosina viri quasi sacculus etc. Quia vero non solum debet apponi modus in colligendo sed etiam in conseruando. ideo consequenter instruit qualiter collecte conseruentur cum dicit. Unusquisque autem vestrum etc. In quo ostenditur maxima industria apostoli. Ne aliqui crederent quod apostolus faceret collectas istas magis causa questus proprii quam propter necessitatem sanctorum. ideo suspitionem hanc vitans et quantum ad se et quantum ad suos ministros noluit victam pecuniam a se seu a suis ministris custodiri. sed ordinavit quod quilibet illud quod sibi placebat elargiri reportaret domum et conseruaret foris: faciens sic per totum annum. Et huius ratio erat quod apulus nolens bar quod quando veniret corinthum vacaret collectis sed doctrina et spiritualibus. Et ideo dicit. Et non cum venero etc. Act. 6. Non est equum nos relinquere etc. qualiter autem debeant

in epistolā I ad Corinthios XVI

mitti in hierlm subdit dicens. **C**uz autē p̄sens fuero &c. Quasi dicat. **N**ec in hoc volo aliquos sp̄aliter onerare cū p̄sens fuero. **I**. ad portandū pecuniā: sed mittā illos quos probaueritis. **I**. approbaueritis mittendos mittaz in q̄ per epistolas. **I**. cum eplis missis a vobis & q̄ nobis laudatorijs & cōmēdatorijs scz in quibz cōtineat quantitas pecunie cōmēdatū studiū nostrū & charitas. **M**ittā in q̄ perferre gr̄am vestram. **I**. q̄ gratis dabit̄ sanctis pauperibus in hierlm. **2. Coz. 8.** Notam facimus vobis gratiam dei &c. **I**n hierlm. **I**. sanctis qui sunt in hierusalem: & nō solum mittam alios quos probaueritis s; si dignū fuerit &c. **I**. si magna quantitas fuerit mecū ibit in quo inducit eos ad bene & liberaliter soluendū **Ro. 15.** Nunc igit̄ proficiscar hierusalem ministrare sanctis &c. **C**ōsequenter apo stol⁹ instruit eos de his que pertinent ad seipm. **E**t circa hoc tria facit. **P**rimo p̄mittit eis suam p̄sentiam dicens. **V**eniā ad vos cū macedoniā p̄trāsiero &c. **C**irca quod sciendū ē q̄ sicut dicit **Act. 16.** **T**ir macedo apparuit apostolo cū eēt troade deprecans eum & dicens ei. **T**ransiens iin macedoniā libera nos. **E**t ergo apostolus iussa impleret dispoſuit se macedoniā iturū. **E**t q̄ macedonia erat media inter asiam et achaia in qua est corinthum: ideo dicit. **C**um p̄trāsiero in macedoniā veniā ad vos: imo veniā ad vos in de scz quia tunc ero vobis propior. **S**ecōdo p̄mittit se facturū apud eos diutinā moram dicens. **A**pud vos forsitā manebō. **I**. morā contrabā vel etiā hyemabō: id est p̄ totam hyemē permanēbo vobiscū: quia multa corrigēda sunt in vobis. **V**el causam quare ad eos vadit subdit cū dicit. **E**t vos me deducatz quo cūq; iero. **E**t dicit q̄cūq; q̄ nesciebat determinate quo ieret nisi s̄m q̄ spiritus sanctus inspirabat sibi. **D**educatz in q̄ non defendatis me sed vt doceatis vias. **T**ertio cū dicit. **H**olo etiā vos. &c. excusat dilationē sue p̄sentie dupliciter. **Q**uo modo quia corinthij possent dicere nō est necesse q̄ tantū disteras venire: & q̄ primo vadas in macedoniā: quia tu potes venire in achaia & permanere ita q̄ nō transias per macedoniā. **E**t ad hoc dicit licet sic possit venire ad vos tamē non diu possit manere vobiscū: quia statim oportet me esse in macedoniā redire in asiaz: vnde qz nolo vos modo in transitū videre: ideo modo non venio primo ad vos: nam ego spero aliquā moram contrahere vobiscū si dominus p̄miserit. **D**icit s̄ domin⁹ p̄miserit quia forte vel anteq̄ eēt ibi vel postq̄ iā esset ibi dñs inspiraret ei q̄ ieret ad alium locum vbi faceret maius bonum. **A**lio modo excusat se & hoc videtur magis litterale quia oportebat eum diu manere apud ephesum qd̄ est in asiaz: & ideo dicit. **P**ermanēbo autem ephesi vsq; ad penthecosten &c. **F**orte hec epistola missa fuit i hyeme seu in vere & tunc post penthecosten debebat ire in macedoniā & morari ibi vsq; ad hyemē: tunc ire corinthum est hiemare. **R**ationem autem quare volebat morari ephesi vsq; ad penthecosten subdit cū dicit. **O**stium autē &c. id est magnū fructū facio in epheso. **E**t dicit ostiū esse apertum magnum. id est multa corda hominum ad credendum parata: & euidens quia sine contradictione **Coll. 4.** **P**antes simul & pro nobis vt de⁹ aperiat nobis ostium. &c. **S**ed quia sunt multi aduersarij qui cōstatim impediunt vel subintrant. **S**i ergo absentare me tār⁹ fruct⁹ possit defacili impediri: nō nolo recedere quousq; sitis bene firmati. **A**po. 3. **E**cce dedi corā te ostiū apertū.

Lectio secunda.

I autē venerit thimothe⁹ videte vt sine timore sit apud vos: opus enīz

domini operatur sicut & ego. **N**e q̄s ergo illū spernat. **D**educite autē illū in pace vt veniat ad me. **E**xpecto enī illū cū fratrib⁹. **P**e apollo autē fratre vobis notū facio: qm̄ multū rogauī eū vt veniret ad vos cū fratrib⁹: & vtiq; nō fuit volūtas eius vt nūc veniret: **V**eniet autē cū ei vacuū fuerit. **V**igilate stante in fide: viriliter agite & confortamini: oſa em̄ v̄ra in charitate stāt. **O**bscuro autē vos frēs nostis domum stephane & fortunati et achaici qm̄ sūt primitie achae & in ministrariū scōz ordinauerūt seipos vt & vos subditi sitis eiusmodi: & omni cooperati & laborati. **G**audeo autē i p̄sentia stephane & fortunati & achaici qm̄ id qd̄ vobis deerat ipi suppleuerūt. **R**efecerūt enī & meū sp̄m & vestrū. **C**ognoscitur ergo q̄ eiusmodi sūt. **S**alutat vos oēs ecclie asie. **S**alutat vos in domino multū aquila & prisca cū domestica sua ecclie sia apud quos & hospitor. **S**alutat vos oēs fratres. **S**alutate inuicē i osculo scō. **S**alutatio mea: manu pauli. **S**i quis nō amat dominū nostrū iesum xpm̄ sit anathema maranatha. **G**ratia dñi nostri iesu xpi vobiscū. **C**haritas mea cum omnibus vobis i xpo iesu amen.

Dic instruit eos de his q̄ p̄tinēt ad discipulos suos & p̄tio de his q̄ p̄tinēt ad thimotheū. **S**ecōdo de his q̄ p̄tinēt ad apollo ibi **De apollo &c. De thimotheo tria mādāt. P**rimo vt secure custodiat. **U**n dicit. **S**i autē venerit ad vos thimothe⁹ videte studeatz vt sine timore sit apud vos. **F**orte aliq̄ cōmotio fuerat ibi propter pseudo aplos. **2. Coz. 7.** **F**oris pugne intus timores &c. **E**t hoc debetis facere qz op⁹ dñi opat sicut & ego p̄dicādo. **1. Timo. 4.** **T**u vero vigila: i oibus labora. **S**ecōdo vt i honore habeatur: & iō dicit. **N**e q̄s ergo illū spernat. **E**t rō hui⁹ ē forte qz iuuentis erat. **2. Th. 4.** **N**emo adoleſcētā tuā spernat. **Lu. 10.** **Q**ui vos sp̄nit me sp̄nit. **T**ertio vt pacifice deducatz: & hoc ē qd̄ dicit. **D**educite autē illū &c. **E**t rō hui⁹ ē: qz expecto illū cū fratrib⁹ q̄ sūt cū eo. **¶ De apollo &c. I**ste ē ille apollo de q̄ habet **Act. 18.** **Q**uīde⁹ qd̄az &c. & iste fuit in achaia & fuit q̄s sp̄ialis doctor eoz post aplm̄. **1. Coz. 3.** **E**go plātavi apollo rigauit. &c. & vt glo. dicit ep̄s erat. **E**t qz corinthij male se habuerant recesserat ab eis & iuerat ad aplm̄. **P**ostmodū hō corinthij rogauerūt aplm̄ vt remitteret illuc ipsū ad qd̄ r̄ndet eis d̄ c̄s. **D**e apollo autē fr̄e quē rogastis remitti ad vos notū vobis facio tria. **P**rio p̄ces meas sibi factas qm̄ multū rogauī eū vt veniret ad vos cū frīb⁹. **E**t dicit rogauī eū h̄ possit p̄cipere: qz magnis viris non defacili d̄z fieri p̄ceptū. **1. Th. 5.** **S**eniorē obſecra &c. **E**c. 32. **R**ector: em te posuerūt &c. **S**z nūqd̄ licuit sibi relinq̄re populū suū. **A**d hoc dicendū q̄ sicut **Grego.** dicit qm̄ omnes subditi male se habent & nolūt corrigi: licet ep̄o recedere ab eis. **U**nde qz isti erant tales licuit ei. **V**el dicendū ē qz forte nō erat ep̄us eoz sed sp̄aliter p̄dicauerat eis. **S**ecōdo res p̄sponſum apollonis: qz renuit venire ad eos ibi. **E**t vtiq;

